

КВАСИЛІВ: ФРАГМЕНТИ ІСТОРІЇ

Том I

ВИДАВНИЦТВО
“ВОЛИНСЬКІ ОБЕРЕГИ”
2011

УДК 94(477.81)
ББК 63.3(4Укр-4Рів)
К 323

Упорядник
Анна ЛИМИЧ (ВОЙНАРОВИЧ)

Головний редактор
Анна ЛИМИЧ

Фото:

Зіновій ДМИШ, Володимир ЄРЧИК, Сергій ЖУЛАВНИК, Анатолій КОТОВСЬКИЙ, Анна ЛИМИЧ,
Ростислав МОРОЗЮК, Ірина НЕЧАЙ, Тетяна ПРОЦІШИНА, Дмитро СИДОР, Ірина СІВУК.

Інформацію, документи та фотоматеріали до книги надали:

Роман БАСАРАБ, Наталя БОЯРЧУК, Тетяна ВАРЕНЮК, Ярослав ВАЦАТКО,
Ніна ВОЛОШИНА, Богдан ЄФІМЧУК, Микола ЖИЛЬЧУК, Оксана ЗАХАРЧУК,
Віта КІСІЛЬОВА, Микола КОБА, Лідія КОВТУН, Віктор КОТОВИЧ, Анатолій КОЧМАР,
Дмитро КРЕТ, Анна ЛИМИЧ, Ольга ЛІСАК, Тетяна ЛІТВИНА, Віра Людвік,
Андрій МОРОЗЮК, Микола ПАРИДУДА, Роман ПАТАЄВІЧ, Василь ПІСАК,
Микола ПОЛАГНЮК, Олександр САВЧУК, Микола ШЕРЕТЮК.

У збиранні матеріалів брали участь:

Оксана ЗАХАРЧУК, Анна ЛИМИЧ, Ірина НЕЧАЙ, Василь ПІСАК, Тетяна ПРОЦІШИНА.

Квасилів: Фрагменти історії. В 2-х т. – Т. I / упор. А. Лимич. –
К323 Рівне: Волинські обереги, 2011. – 400 с.

ISBN 978-966-416-261-3

У збірнику висвітлюється історія Квасилова від невеличкого чеського села до сучасного українського селища.

Насамперед книга – для тих, хто пов’язаний долею з Квасиловом, для сучасних квасилівців, а головне – для майбутніх поколінь та увіковічення в історії відомого на Волині своїми славними традиціями невеликого населеного пункту, без якого історичне Сонце України втратило б живий, яскравий і гарячий промінець.

Знаменно, що саме у 2010 році, ним закінчуються матеріали в книзі, Квасилову виповнилося 565 років від першої загадки й 140 років – від часу заселення чехами та його культурного, економічного і соціального розвитку.

УДК 94(477.81)
ББК 63.3(4Укр-4Рів)

ISBN 978-966-416-261-3 (Том I)

© Лимич Анна, упорядкування, 2011
© “Волинські обереги”, 2011

КВАСИЛІВ

Сучасний герб

Затверджений селищною радою (рішення № 210) 31 липня 1997 року.

У золотому полі – чорний штангенциркуль, у зеленій главі дві золоті шишки хмлю. Щит обрамований декоративним картушем та увінчаний срібною міською короною.

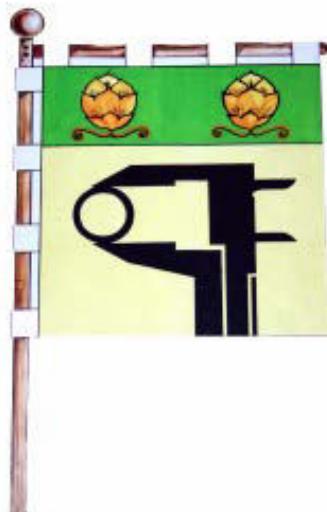
Штангенциркуль символізує розвинену машинобудівну промисловість у Квасилові, а шишки хмлю вказують на вирощування і переробку цієї культури та одну з версій про походження назви поселення.

Хоругва

Затверджена селищною радою (рішення № 210) 31 липня 1997 року. Квадратне полотнище, на жовтому тлі – чорний штангенциркуль, вгорі на зеленій смузі (шириною в 1/3 боку прапора) дві жовті шишки хмлю.

Автори – Ю. Терлецький і А. Гречило.

КВАСИЛОВУ

Він – Храм. І в нім – Господній лик!
Горить свіча, бо пам'ять не згасили...
Він поєднав – славетний наш Квасилів –
Століття, нації і нас усіх – навік!

В історії прадавній, близькій ще...
Такий один на магі – рідний, світливий!
Його душі гармонія розквітла
Бринить в повітрі сонцем і дощем.

Його хмільний, ще пивоварний, дух
Блукає сумно у роках минулих...
Невже назовсім тихо так поснула
Колишня слава? Чи її знайдуть?!

Як і завжди, він спить у болотах,
Вінходить берегами річки Устя,
Його хода, неначе хмелем, густо
Увінчана здобутками в літах...

Квасилів добре знає, що було,
І всіх, хто створив його, він знає.
Минуле – для прийдешніх джерело,
А джерело, як правда, очищає!

Єдиний українсько-чеський шлях
Залишиться ув іменах і віршах.
Сваровський, Земан, Яндур і Райх,
Кісела, Странський, Перний, Томаш, інші...

Та згодом – й українці день у день
Виводили село у світ і в люди!
Здобутки і тепер помітні всюди,
Квасилів гордий за своїх людей!

А загалом... Без струсів, без посух,
Під співи жаб вколисане містечко –
Квасилів буде завжди, бо ж вервочки
Гойдатимуть його! І буде рух!

грудень, 2010 р.

ПЕРЕДМОВА

Достовірне відтворення нашої історії – це не просто громадський обов’язок перед нині народженими і тими, хто прийде. Як і рід людський, мають свою історію міста і села, селища, вулиці та навіть будинки... А в цілому – це історія нашої країни. Як зберегти її, як не втратити жодної краплиночки з бурхливої і безмежної води нашого буття? Це залежить від нас із вами, від нашої правди, від нашого прагнення пам’ятати і продовжувати свою історію.

Якби задатися метою повністю відтворити історію Кvasilova, то, певно, для одної людини знадобилося б ціле життя. А так, як село Kvasilov (Кvasilov) реально засновано чехами у 1870 році, і в 2010-му йому сповнилося 140 літ, тобто одне за одним змінилося життя майже шести поколінь, то достатньо складно зробити детальний опис усіх подій.

Кожна книга, як і людина, має своє обличчя. І напевно хтось інший зробив би її так, як підказали б йому думки та слова. Характер цієї книги сформувався тоді, коли при Кvasilівській селищній раді виходила газета “Голос Волині” (1991–1995 рр.), і вдалося зібрати певний історичний матеріал, а заодно – зафіксувати сучасне. Тут – лише поновлений і доповнений матеріал з історії Чеського Кvasilova, який, власне, збирався мною і готовувався до газети, адже тільки за одне підприємство “Рівнесільмаш” (відомий в історії як завод Сваровського) можна було б написати об’ємну книгу, тим більше, що його історія є дзеркальним відображенням не завжди радісних подій, що відбувалися і таки відбулися з багатьма промисловими гігантами держави.

А тут іще дві історичні цінності – Кvasilівський пивзавод і Кvasilівська хмелебафабрика, які б, у разі збереження, несли б і далі в століття славні традиції, покладені Чехами, адже саме вони вдихнули життя в давній населений пункт на Волині.

Назва книги спрямовує читача на пізнання історичних процесів розвитку Kvasilova, хоча вони тісно пов’язані з економічним і соціальним життям його мешканців. Якщо дивитися в цілому, то, на мій погляд, картина прогресивного життя кvasilівців представлена цілком реально і достатньо. Можливо, не так повно, як про Чеський Kvasilov, подані події радянського і сучасного селища.

Головне – книга містить більше двох тисяч імен, котрі залишаться в літописі Квасилова, зокрема чеських переселенців, ветеранів Великої Вітчизняної війни, вчителів, очільників підприємств та установ, працівників різних сфер діяльності. Радує те, що вдалося показати нелегкий шлях становлення малесенького сільськогосподарського села, яке перетворилося у розвинуте робітниче селище з добре налагодженою інфраструктурою.

Найбільше матеріалу про сучасний Квасилів подано в розділах “Публікації...”, але з метою уникнення повторів – частково і також із зазначенням публікацій розповідь продовжується й в інших розділах. Для повного ознайомлення варто прочитати всю книгу. Докладну інформацію містить Програма економічного та соціального розвитку смт Квасилів на 2010 рік, тому окремо в книзі подані лише фотоілюстрації.

Із погляду майбутнього книга є основним джерелом інформації, яку, звичайно, можна розширювати і доповнювати. З погляду минулого, а воно – це навіть те, що сталося хвилину тому, – книга є унікальним і надійним сховищем, у якому все (кожна подія) лежить на своїх поличках, воно не втрачає важливості й якості, воно є сенсом історичного буття і завжди живим свідком, до якого, у разі потреби, можна звернутися у будь-який час...

Якщо в книзі й описано щось меншою мірою, то, мабуть, саме так йшла інформація, адже, притягуючи її до себе, щось вище визначає її значимість. А нині – ця книга є лише миттєвістю історії, котра зв’язує нас з минулим і майбутнім.

Сподіваюсь, що книга “Квасилів: фрагменти історії” стане у ваших домівках затребуваною і бажаною, а з часом – знайдеться людина, котра наслідиться доповнити її новими подіями і фактами.

*Анна Лиміч (Войнарович),
упорядник, головний редактор, автор публікацій*

КВАСИЛІВ
у 70-ті роки XIX ст. –
50-ті роки XX ст.

КВАСИЛІВ

*При залізниці, автотрасі на Здолбунів
розмістилось селище Квасилів,
а з другого боку Усти – однайменне село...*

О записах Квасилів вириває з 1445 року. Тоді воєвода Степан засвідчує домовлену зустріч краян, де був “пан Ванко з Квасилова”. У 1470 році зроблено запис: “Се я Ванко Скердеєвич сын Джусин ис Квасилова... вызнаваю, иж я... князю Семену Василевичу дедечу Збаразькому продал єсми єму вечную отчизну и дедину свою на веки веком”. Там же згадується “Квасилівський став”.

Особливо виразні територіальні координати Квасилова подає грамота 1478 року, де мовиться про те, як пан Ванько Чжусич з Квасилова ділить із своїм братаничем паном Олехном Чжусою свою дідизну. Ось ці рядки: “Я пан Ванко Чжусич с Квасилова пан Холмский чиним знаменито сим нашим листом хто на него посмотрит или чтучи его услышит кому ж будет его потребизно иж своим братаничом с паном Олехном Чжусою по нашей по доброй воли без каждого принуждения имели есмо дел у нашей дедичной отчизне. Мне пану Ванку досталосе на мою делницю Квасилово а Басов Кут, а Бережаны, а Колодное, а Корнино...”

Акт 1541 року засвідчує у “Квасиловском имении” велику повінь, внаслідок якої були затоплені “нивы и пастища в прибрежъи Усти”. Під цим же роком є опис пожежі лісу й “Квасиловского двора”.

У новіші часи Квасилів згадується дуже часто. І знову ж у різних формах. То як “Квасилов”, то як “Квасилова”, то як “Квасилово”, причому трактується як село, як “деревня”, підпорядкована селу Корнин. Йдеться, очевидно, про Квасилів Український, назву якого зараз наголошують переважно на першому складі, тобто на чеському манеру.

У 1603 році “Квасілов” є селом, принадлежним до Рівного як власність Олександра Острозвського. За даними 1889 року “Квасилово” – деревня Корнина.

Укінці XIX століття “Квасилово-село” мало 33 двори, 333 жителі, а “Квасилов-колонія” – 119 дворів, 756 жителів. Тоді надзалізничний Квасилів володів трьома крамницями, двокласовою школою, броваром, рестораном, фабрикою чавунних відливів, гарбарнею, млином, майстернею сільгоспмашин.

На жаль, перші свідчення про Квасилів не можуть відповісти, про який саме населений пункт йдеться: лівобережний (Квасилів Перший, або Квасилів Чеський) чи правобережний (Квасилів Другий, або Квасилів

Український). Можна лише припускати, що це був Квасилів, де в 1869–1970 роках розвинулась чеська колонія. За це промовляють, крім іншого, народні оповіді, за якими місце, де зараз селище, перед прибуттям чеських переселенців була заселена місцевими українцями: хуторянами, наймитами панських орендаторів. Вони, мовляв, поселяни, за домовленістю колоністів перебралися на другий бік (правий берег Усті) й заснували новий Квасилів. Проте могло бути й навпаки. Колоністи назвали свою осаду за іменем право-бережного Квасилова. Такі факти відомі з інших околиць.

Немало важать і писемні свідчення. Опублікована в “Голосі Волині” (газеті Квасилівської селищної ради, яка відновлена 5.11.1991 року) “Хроніка Квасилова” згадує на території селища хутірець при “Чумацькому шляхові” Кременець–Здолбунів–Рівне панський замок, забудови орендаторів. І все це на користь здогаду, що до чеської колонізації на території нинішнього селища вже існувало поселення.

Назва Квасилів походить від прізвища (прізвиська) Квасило. У нього кінцеве “ило”, приєднане до кореневого “Квас”, мало значення чогось негативного. А прізвище Квас (“Іван Квас из Луцка”) засвідчено з 1488 року. Неясно лише, чому когось Квасилом прозвали. Може, за те, що мав “кислу” подобу, “квасило губи”, проявляючи невдоволення. Отже, Квасилів – населений пункт, маєтність Квасила: засновника, фундатора – і, на жаль, забутого історією.

В Україні другого Квасилова нема, хоч існують споріднені, як Квасів, Квасове, Кваси, а поза межами нашої держави: Квасиничі, Квасків, Квасня, Квасилівка, Квасова Гора, Квасилівське та інші.

Існує теж народне осмислення назви Квасилів. Так, одна з легенд розповідає. Якось навесні, коли Устя розкинула свої води неоглядними закутками прибережних низовин на десятки миль, три околишні малоземельці з півдня подались, налігши на весла, шукати “займи” для нової оселі. Довго вони розглядали не заводнені простори й аж на склоні дня пристали до місця, яка прийшлася їм до вподоби. І тут біля джерельця стали радитись, як підбирати назву “займі”. Та один з них черпнув джерельної води й каже: “О то справжнє квасило! Таку кислу, гірку рідину пробую уперше!” Пожурились пришельці й зійшлися на тому, що назвали цю “займу” Квасило, а згодом – Квасилів.

У наші дні селище Квасилів – значний промислово-культурний осередок з населенням понад 8 тисяч чоловік (10.09.1992 р. – ред.). Старожили, серед них і деякі з покоління чеських переселенців, бережуть у пам’яті немало цікавого з історії поселення, його назв. Ось дещо з їхніх розповідей.

Від селища Здолбунова-2 через Квасилів до Усті пробивалась річечка (нині ледь помітний струмок) Рудка, названа так за її рудий колір води. Там її

іменують Квосою, де приховане значення “потік, який витікає з водоймища”. У північній околиці селища були урочища: Безодня “дуже грузьке болото”; Трясовина “нині осушена драговина”; Плав “великий надрічковий заливний луг”; Коло греблі “луг неподалік колишнього водяного млина”; Очеретисько “заболочене місце, де росте очерет”; Кемпа “островок на річці”; Западина “глибокий рів, яма між підвіщеннями”; Вільшина “пасовисько в заростях вільхи”; За лозою “луг за урочищем Лоза”; Коло Рудки; За пивзаводом “нині заселені ґрунти”; Під литеїкою “квартал в околиці колишнього ливарного заводу”; Хащі Волошкевича. Давні кутки (вулиці) – Тринчина вулиця “ділянка, де проживав переселенець Тринчин”; Горішній кінець; Долинний куток; Сліпа вулиця “старі квартали містечка” тощо.

Село Квасилів – це нині фактично одна вуличка, яка з півночі примикає до Корнина, а з півдня – до низинного надбережжя Усти. Село, як свідчить Василь Свирид, мало свої мікроназви, частина котрих стала спільними й для суміжного Корнина. Це, скажімо, урочище Вовківня “поле на місці чагарнику, яру, що вважався небезпечним для перехожих”; Дубовець “орний ґрунт в околиці молодого дубового гаю”; Полуволоки “ґрунти з колишніми наділами розміром 18 га”; Помірки “поля з намірами невеликих розмірів”; На курганах “в околиці курганних могильників”; луги, пасовиська – Стависько “надрічковий луг з колишнім ставом”; Полоски “вузькі кlapтики сінокосів”; Яндурое “сінокіс на маєтності Яндури”; Закриниччя; Загороди “орні ґрунти за городами”; Безоденне; За озерами “пасовисько, луг за озерами”; Стара річка та інші.

НАШІ ПРІЗВИЩА

Наша історія – це і наші прізвища. Вони не тільки наші вірні друзі, а й невичерпні плоди нашої духовності. Адже прізвища (інакше – спадкові наймення осіб) карбують багатогранне життя людей: їх соціальні, національні, виробничі взаємини, первісну територіальну принадлежність, специфіку рідного краю і багато іншого.

Оскільки з селища Квасилова діючі та утрачені прізвища ще не зібрани, не систематизовані, подамо лише про них вибіркові спостереження на основі публікацій газети “Голос Волині”.

Перш за все про чеських переселенців. Першим, кажуть, був Перний (чеською Перни). У ньому слово чехів “перни”, де значення “гострий на дотепи чоловік” або “той, хто тяжко працює”. А прізвище Земан означає

“малоземельний дворянин”, бо “земе” по-чеськи – “земля”. Наймення Влах – це український Волох “людина, яка прибула з Волохів, тобто Італії”.

Українське Жильчук за кінцевою “ук” означало “син Жилька”, а Жилько – від Жила “міцний, мускулистий”, “чоловік з випнутими жилами” або “скуча, жадібна до грошей людина”. Особова назва Залевський (Залевська) указує, що людина прибула з Київщини, де є поселення Заливки, назва якого пішла від імені Левко й початкового “за”, що в комплексі означало “за тим місцем, де проживали, працювали, мали маєтність Левки”. Від прізвища Жура, де значення “військовий слуга, зброєносець”, з кінцевим “ай” оформилось Журай. Прізвище Войнарович пішло від первісного Войнар, де старовинне ім’я Война, тобто “воїн”, а кінцевка “ович” є ознакою династії роду. Цікаве прізвище Дмиш. За кінцевим “иш” воно примикає до таких як Гавриш, Даниш, Хариш, приховуючи відповідні імена людей. Може, тут скорочене простонародне “Діма”, тобто Дмитро?

Ярослав Пура, науковець
10 вересня 1992 року

ПРО КВАСИЛІВ

Квасилів, с. 1 кол., Рівенський пов., Рівенська вол., 8 км від Рівне, земля дуже врожайна. Наприкінці XIX ст. на поч. ХХ ст. було там – у селі 33 domi і 333 жителі, а на чеській колонії – 119 домів і 756 жителів. Село при р. Устьє. Селяни і особливо чеські колоністи відзначаються своїм високим рівнем впровадженого ними сільського господарства, особливо плантаціями хмелю. Квасилів колись належав до Рівенського замку.

За переписом 1911 р., у с. Квасилів було 396 жителів (без колонії), 2-класова школа, 3 крамниці, виправа шкіри, пасів і канатів, бровар (120,000 відер пива річно), майстерні сільськогосподарських машин, ресторан, фабрика чавунних відливів (від 1883 р.). Село при залізниці Ковель – Київ.

З книги О. Цинкаловського “Стара Волинь і Волинське полісся”

З ДОВІДКОВОЇ КНИГИ про парафії та монастири Волинської єпархії

с. Квасилів міського округу, біля р. Устьє, місцевість низовинна. Кам’яний Петро-Павлівський храм, збудований у 1895 році, місткий, при-

кращений середньо. Парафіян 580 д. Причт. Священик і псаломщик. Причтові приміщення в 80 с. від церкви, збудовані в 1893 році, місткі, потребують ремонту, на що відведені вже кошти. Є сад і город. Землі – присадибної 2000 кв. с. Міністерське двокласне училище. Іновірців: католиків 7 д. і 7 д. лютеран. Найближчі парафії: с. Корнин 1 в., м. Здолбунів 3 в., с. Арестів 6 в., с. Новий Двір 5 в. Від губерн. міста в 175 в., від повітового в 9 в., торговельний, лікарські пункти і пошта, ст. м. Здолбунова в 3 версти.

Губернське місто Житомир.

Повітове місто Рівне.

1914 р. Св. К. В. Переверзєв.

ВЕРСІЙ ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ КВАСИЛОВ

Існує кілька версій, звідки пішла назва нашого селища.

Вирощування хмеля поклало початок виробництву квасу, а вже пізніше – пива. Слова “квас” і “пиво” цілком вірогідно могли трансформуватися у “квасиво” – квасило, а літери “в” і “л” під час мовлення часто підміняють одна одну. Кінцева ж літера “в” зазвичай приживається у багатьох словах. От і виходить: Квасилов, пізніше утворився нібито український варіант назви: Квасилів, хоча ніким недоведений, що є вірним у даному випадку (до речі, із назви Острог також намагалися зробити Остріг, чи не так?).

Звісно, мають право на існування й інші версії, хоча вони вже конкретно не характеризують дану місцевість, адже не лише Квасилів ряснів болотами, не лише у Квасилові вулицями не можна було пройти через багнюку, і не тільки у Квасилові співають жаби. Характерне Квасилову здавна це – квас і пиво, чого не скажеш про навколошні населені пункти.

Отже, лише для роздумів можна додати й інші версії, які “ходять” поміж людьми, особливо – учнями, котрі описують історію селища:

– Колись тут був край прадавніх лісів та боліт. І люди, які тут мешкали, фактично “квасились” у непролазній багнюці.

– Здавна тут робили квас, розчиняли закваску і були “квасом сильні”.

– Квакання жаб щосили: ква – сил – ів. Можливо, хтось із перших поселенців зачудувався жаб’ячим співом і нарік по-своєму цю місцевість.

А якщо серйозно, то добре було б знайти того чоловіка на ім’я Квасило. Хоча саме він, можливо, й проквашував і квас, і пиво...

Анна Лиміч (Войнарович)

НАША ІСТОРІЯ

НАЙДАВНІШІ ВІДОМОСТІ

На найдавніші вісті про Квасилів дає Акт 1445 року. Він повідомляє, що воєвода Степан засвідчує домовлену зустріч краян, де був “пан Ванко з Квасилова”.

У дарчій грамоті 1470 року читаємо про визнання продажу “дедини своєї” князю Семенові Васильовичу.

У грамоті 1478 року йдеться про те, як “пан Ванько Чжусич з Квасилова ділить зі своїм братаничем паном Олексном Чжусою свою дідизну”.

У новіші часи Квасилів згадується часто, зокрема відомо, що “князі Зигмунд і Карл Радзивіли вирішили продати великий маєток Квасилів неподалік від Рівного за 36 тисяч карбованців”.

ПОЧАТОК

Історія селища розпочинається з 70-х років XVIII століття. На “Чумецькому шляху”, який йшов від Кременця, там були склади солі, через Квасилів на Рівне, стояв невеликий хутір із трьох будівель: дім Зінька Головатого, дім Плуганя і приміщення конюшні, де потім розмістилася фільварочна служба (комори і службова кімната).

Велику і, можна сказати, вирішальну роль в історії селища Квасилів зіграли чехи-поселенці. У 1868 році чехи почали переселення. Першим було куплене поселення Глинськ, близько трьох тисяч десятин землі, більша частина з лісовим масивом. Також куплене селище Ульбарів – землі хороши, але горбисті, багато лісу. Важко було розробляти ці землі переселенцям. У тому ж році, коли був куплений Ульбарів, куплено Будераж по 9 карбованців за один морг землі (1 морг – 0,5602 га). В Будеражі був збудований цукровий завод. Поселенці сіяли цукрові буряки, від чого мали велику грошову допомогу. Мало хто може собі уявити, яким важким було життя в перші часи поселення на новому місці. Врожаю вистачало тільки для домашніх потреб,

багатьом не вистачало навіть на хліб, одяг, взуття. Перед збиранням городини не було чим годувати коней, тому потрібно було їх пасти. О восьмій годині коней вже запрягали і їхали в поле, де працювали до дванадцятої, а в обідню перерву – на 2 години на випас. Так тягнулося до нового врожаю.

Цікавий такий факт. У 1867 році російський цар Олександр II гостював у австро-угорського цесаря Франца Йосипа. Подорожуючи європейськими країнами, російський монарх найбільше уподобав господарства чехів. Сподобалася культура землеробства, працелюбність і наполегливість. На той час Чехія була окупована Австрією. В розмовах на різні теми Олександр II, між іншим, висловився, що, порівняно з сусідніми державами, такого порядку, як у хазяйствах місцевих жителів, він не бачив ніде і був би не проти, аби й у себе завести такі ж порядки. В подальшій розмові вирішили, що добре було б, аби частина підвладних жителів австро-угорського царя переїхала на проживання в Росію і показала, як потрібно господарювати на землі. Цар Франц Йосип зауважив, що не буде заперечувати бажаючим переселитися до Росії.

Невдовзі після зустрічі російського та австро-угорського царів було опубліковано у всіх газетах Австро-Угорщини, що в Росії є на продаж багато дешевих земельних угідь. Бажаючих туди поїхати австро-угорський уряд пропустить добровільно і нікому не буде перешкоджати їхати. В газеті “Народні листи” про це повідомлялося, газети передавалися з рук у руки. Кожний з цікавістю читав про те, що дозволено виїхати на землі, де живуть росіяни.

Уже в 1868 році агенти, що займалися вербуванням, їздили Чехією і агітували місцеве населення переселятися на Волинь. У будь-яких місцях, де зустрічалися люди, велася розмова, радилися, яким чином дістатися до Росії. Кожний думав про те, як дешево може придбати за малу кількість грошей власну землю.

Масові переселення почалися в 60-х роках XIX століття. Так про це розповідає “Хроніка Квасилова” (видана у друкарні Квасилова в 1929 році), складена Ярославом Веленським за спогадами Йозефа Нагловського – старого жителя Квасилова. Книга розказує про кмітливість і заповзятливість чехів: “Вони вирішили купити хутір, коли дізнались, що біля цього маєтку буде прокладено залізницю”.

Домовлятися про покупку з Карлом і Зигмундом Радзивілом поїхало четверо чоловіків: Франтішек Райхл, Йозеф Перний, Вацлав Земан і Антонін Странський. Це сталося 6 червня 1868 року. Ініціатором покупки був Йозеф Перний. Тоді ж вони склали свої гроші і купили на них землю навколо хутора.

Згодом приїжджали ще раз і віддали для князів залог. Чехи не були православними, а для купівлі землі потрібно було хреститися і прийняти православну віру. Різні мотиви у чехів могли бути для переселення, проте, схоже, об'єднувало одне – жорстокість німців призводила до того, що люди залишали рідні місця. У цей час значно посилилася агітація з боку Росії. Розповідають, що В.Ф. Носика вдома (в Чехії) не було, він ховався від німців, але дізнався від людей і надіслав своїй дружині звістку: “Продавай усе, їдь до мене і ми разом вирушимо на Волинь”. Люди складали останні гроші, аби купити землю навколо хутора Квасилів. Були й такі, яким не подобалась місцевість (болото, гнилий ліс), вони продавали землю і виїздили. А ті, хто залишився, почали будуватися, заводити господарство. Самі ж переселенці жили попервах у фільварку, прибудували там другий поверх і розширили перший. Пізніше, через кілька років, у цьому ж приміщенні відкрили школу.

Марія Томашова (за матеріалами журналу “Вірний вартовий”) розповідає, що весною 1869 року Франтішек Райхл – торговець із Глушіце біля Нового Биджова і Йозеф Земан, пивовар, поїхали в Росію. Поїхали самі, без рідних, щоб облюбувати місце для поселення. Так вони опинилися в Дубні, де якраз тоді укладалися так звані контракти чи, іншими словами, домовленості на продаж чи здачу в оренду маєтків. Під час цих контрактів (вони пізніше були перенесені з Дубна в Бердичів, а згодом – у Київ), того ж таки 1869 року, Франтішек Райхл познайомився з адміністратором маєтку князів Зигмунда і Карла Радзивілів у Шпакові під Рівне. До Ф. Райхла і Й. Земана, яким адміністратор запропонував купити маєток у Квасилові, приєднався Антонін Странський. Оглянувши цей маєток і домовившись з адміністратором, що для здійснення покупки вони організують відповідну спілку зацікавлених людей, вони троє повернулися в Чехію. Тут вони майже цілий рік шукали спільніків у задуманій справі, які, продавши своє в Чехії і склавши виручені гроші разом, могли б оплатити хоча б половину вартості маєтку у Квасилові. Врешті такі люди знайшлися.

І ось 17 квітня 1870 року відправилася туди перша група чеських селян із Младоболеславського краю. У ній, зокрема, були співвітчизники Недела, Патерка, Нагловський і Секач. Їхня дорога простягнулась з Доубравіце в напрямку на Німбурк, через ряд чеських міст, у тому числі Хлумець, Богданел, Міту, Пардубіце, Літомишль, Чеську Тшебову, Моравську Тшебову, Лештице, Літовль і Уєзд.

25 квітня, в день святого Войтеха, ці переселенці покинули територію Чехії і ступили на польську землю. Одне за одним проїжджали міста Краків,

Тарнув, Ярослав, Пшемисль, Львів... Уже 3 травня минули Броди і врешті 9 травня дісталися до Дубна на Волині. Якраз це місто стало їхньою тимчасовою домівкою.

Важкою і сумною була їхня дорога. Правда, через чеську територію їхалося добре, але через Галичину на кордоні переселенці зупинилися, стали на коліна, помолилися і заспівали. Спочатку сумно затягнули чеський гімн “Де мій рідний дім”, а потім пісню, що починається словами:

*Засвіти мені ти, сонце золоте,
На останній з батьківщини крок...*

Гірко заплакали і подалися вперед, назустріч невідомій долі. І так після 2-4-денної дороги дісталися, врешті-решт, до Квасилова.

ПЕРШІ ПОСЕЛЕНЦІ

До перших чеських поселенців Квасилова слід додати такі прізвища, як Перний, Земан, Ян Зах, Ян Чижек, Вацлав Влах, Вацлав Зіх, Мартинек, Копетян, Міллер, Томаш Шнейдга та інші (за матеріалами “Хроніки Квасилова”). Всі вони склалися і першу половину вартості маєтку внесли. Квасилівський маєток орендував якийсь Єрей. Він не хотів допустити нових хазяїв у маєток, вважав, що “купча” розірветься і він у подальшому буде ним володіти. Але довелося поїхати, отримавши наказ про негайне звільнення двору.

Це було 29 червня 1870 року, саме на православне свято Святих апостолів Петра і Павла. В цей день у будинок управителя, який називався замком (приміщення старої школи, якого вже нема), оселилися нові господари. Пізніше тут була споруджена каплиця на честь апостолів Петра і Павла. Цей день надалі відзначався як день заснування Квасилова, щороку в це свято квасилівці влаштовували народні гуляння. І надалі це свято особливо шанувалося місцевими жителями на згадку про виникнення нового населеного пункту на Волині.

Із цього дня і починається розплутуватися клубок долі чеських іммігрантів у Квасилові. Адже ті, хто прибув із Чехії на Волинь із господарських причин, добре розуміли, що для прогресу народу і його пагонів на чужині мало добувати хліб, будувати нові садиби, потрібно також турбуватися і про виховання, піднесення людського духу.

Головним ініціатором заснування Квасилова був Йозеф Перний (так говорить “Хроніка Квасилова”).

Народився Йозеф Перний у Леб янській області на Йічинську. За фахом столяр, любитель музики, закінчив музичне училище, грав на корнеті. Важка робота і гра на духовому інструменті (на той час духові інструменти були не

досконалі) довели його до туберкульозу. Лікарі радили змінити роботу, замість рубанка і корнета взяти в руки плуга (робота на повітрі). Про це не було навіть думки. Тому його дуже зацікавили “Народні листи”, де було надруковано про переселення до Росії. Дружина Перного (в православ’ї Анна) родом із Глушиць. А в Глушицях мав готель і великий магазин якийсь Франтішек Райхл. Перний зустрічався з Райхлом і підмовив його поїхати з ним до Росії, дізнатися про все, що повідомляли “Народні листи”. Райхл, хоча і був удосталь багатий, повівся як торговець.

Уесь Квасилів у розмірі 1897 моргів (розвказує “Хроніка Квасилова”) був куплений за 36000 карбованців. Один морг поля і лугу коштував 18 карбованців. За розмір земельних ділянок було заплачено 600 карбованців.

А ось відомості із журналу “Вірний вартовий”. Тут йдеться, що замок, влаштована потім у ньому школа, а також зведена пізніше каплиця вважалися спільною власністю. Будинок економа (управителя) купив Вацлав Кадежабек за 200 карбованців, амбар – Антонін Странський за 400 крб., конюшню – Валента за 150 крб., половину вівчарні – Йозеф Духачек за 80 крб., ще одну чверть її – Кісела за 30 крб., останню частину – Пехачек за 34 карбованці. Всі будови були з цегли, так що всі покупки були дуже вигідні. Весь Квасилів був куплений за 36 тисяч карбованців, ще 600 карбованців переселенці заплатили за розподіл поля.

Цікавий такий епізод. Він трапився у той час, коли нові власники маєтку, оселившись у ньому, не змогли у визначений час сплатити суму грошей, а тому змушені були залишити всі будови і кілька днів і ночей жити під відкритим небом. За грішми були послані люди в Чехію, але доки посланці повернулися з ними, пройшло кілька тижнів. Тому, щоб якось влаштувати справу, чеські переселенці змушені були потрібну суму позичити у лихварки Бикової з Клевані за “невисоку” плату – один відсоток від позиченої суми за кожен день.

Цілу зиму у двох стодолах молотили зерно. Молотили ціпами чи зубчастими катками, які тягнули коні по розстеленій соломі. Зайняті молотьбою люди одержували за таку роботу плату в розмірі 15 копійок на день. Також узимку возили дерево зі свого лісу, який розкинувся за кілометрів 20, біля Олександрії. І відразу ж навесні, як тільки дозволяла праця в полі, розпочалося будівництво, причому воно велося з таким поспіхом, що в 1871 році більша частина споруд в основному була готова.

Перші роки, однак, принесли переселенцям тільки розчарування. При глибокій оранці, до якої чехи звикли на своїй старій батьківщині, тут, у Квасилові, нагору виверталася мертвa рілля, а значить, урожай був поганим,

і постійно не вистачало грошей. У цій важкій ситуації допомогло випадкове, але надійне джерело заробітку – робота на будівництві залізниці.

Аби ще якось поліпшити своє життя, почали вирощувати цукрові буряки (розвідає “Хроніка Квасилова”). Але дуже важко було з доставкою їх на цукровий завод. Возити потрібно було за 30 кілометрів у Мізоч. Таким чином, важко приходилося заробляти гроши. Коли закінчувалося збирання буряків, треба було починати молотьбу зерна, яка припинялася навесні. Спочатку, в перші часи, молотили ланцюгами, а вже потім було куплено ручні молотарки, якими користувалися по черзі.

ШКОЛА

До весни 1871 року більшість будівель була закінчена, і мешканці “замку” перейшли жити в нові будинки. А приміщення, що звільнилося, стало доречним, щоб у ньому влаштувати школу.

Вчитель був із Чехії, такий собі Кісела. Йому платили 200 карбованців на рік. В його використанні було 5 моргів поля, мешкав він при школі. В цьому ж році обрали солтиса-старосту, потім почали будувати шосейну та залізничну дороги. Гроши, які заробляли за роботу на будівництві, використовували на купівлю землі.

У 1871 році в Квасилові відкрилась двокласна школа. Першим учителем був Кісела, директором – старий Йозеф Перний. Клопотів вистачало.

Та й “Вірний вартовий” стверджує, що однією з перших турбот квасилівських чехів стало влаштування школи. Вчитель Кісела, який не тільки сіяв у душах дітей квасилівських чехів зерна освіти, але й турбувався про те, щоб вони були духовно споріднені зі своєю далекою батьківщиною. Як плату, він отримував 5 моргів поля для посіву і гроші – 500 карбованців щорічно. Один із квасилівських чехів, Мартінек, запросив його як свого знайомого на місце вчителя. Це був дуже хороший вихователь, і тому квасилівці давали за його роботу хорошу винагороду, причому самі жителі Квасилова безкоштовно обробляли його поле.

Школа була водночас і культурним центром, і тим ядром, навколо якого об’єднувалися всі жителі. На жаль, учитель Кісела в 1874 році покинув Квасилів та й Росію взагалі, оскільки боявся наслідків судового розслідування так званої “новодвірської бійки”, в якій із боку чехів якраз він був ватажком.

А було так, що жваве життя, очевидний розвиток чеського Квасилова із заздрістю спостерігали жителі сусіднього українського села Новий Двір. Більше того, на перших порах вони всіляко перешкоджали творчій праці

квасилівських чехів. Траплялося навіть пряме шкідництво. Так не можна не згадати про напад на 25 чехів, які пасли на своїх полях коней. Напад вчинили 50 новодвірців. Виникла бійка з усіма можливими наслідками, в якій, однак, чехи перемогли. Потім цілих 6 років тривало судове розслідування з цього приводу, але покарані були тільки чехи. Постраждав у цій ситуації і вчитель Кіселя. Врешті-решт, суперечка, що затягнулася на роки, завершилася тим, що представники двох народів помирилися і вже ніколи не ставили один одному палки в колеса.

Тривалий час після вчителя Кіселя в Квасилові вчителював Зігмунд, далі – пані Шевчикова. А з 1875-го по 1888 рік – Франтішек Шебор. Цей зразковий вихователь молоді, який навчав 100 дітей в одному класі, розділеному на 6 курсів, золотими літерами вписав своє ім’я в душах вихованців та їхніх батьків. Він влаштовував самодіяльні театри, давав жителям слушні поради, організував громадську бібліотеку, завжди був присутній на бесідах у трактирі. Навчання велося чеською мовою, але спеціальним предметом було вивчення російської.

Із 1888-го по 1892 рік у школі працювали вчителі Восачек і Вацлав Піларж. У січні 1892 на їхнє місце прийшов учитель Ян Козловський. З осені цього ж року, протягом семи літ, із ним працював другим учителем Антонін Перний, який викладав тільки чеську мову. Після Перного у Квасилівській школі тривалий час працював молодий учитель Ярослав Боучек родом із Вовковиїв (Млинівський район). Він відзначився тим, що організував хор молодих хлопців. У хорі співав, до речі, і його майбутній керівник Нагловський. Коли Я. Боучек перейшов на роботу в чеську школу в Кунічові, у Квасилові знову став учителювати Ян Козловський. Він же організував перший церковний хор, у якому співали не тільки молоді люди, а й старі жителі. Ян Козловський працював у Квасилові найдовше – 14 років, а потім деякий час викладав у Глинську, а по тому знову навчав дітей у Квасилові (з 1920-го по 1930 рік).

Після них у школі працювали тільки вчителі росіяни. Коли ж величезна частина України, в тому числі й Квасилів, відійшла до складу Польщі, Квасилівська школа належала до так званого другого типу шкіл. Тобто це була поліпшеного типу польсько-чеська школа. У цей період більше уваги приділяється вивченню чеської мови, оскільки Квасилів був чисто чеським населеним пунктом і належав до найстаріших чеських сіл на Волині. Але справді чисто чеської школи не було не тільки в Квасилові, а й на всій Волині. Керуючими справами у школі були поляки, які, образно кажучи, грали першу скрипку, хоча, наприклад, чеський вчитель Владимир Томаш займав у “шкіль-

ному табелі про ранги” вище становище. Цей вчитель і інженер Владимир Сваровський доклали багато зусиль, щоб школа у Квасилові була сuto чеською, щоб її учні навчилися по-справжньому бодай одній мові. Тим часом рідну (чеську) мову у ній вивчали тільки 4-5 годин на тиждень.

Владимир Томаш працював у Квасилові з 1922-го по 1935 рік. Багато учнів закінчило школу завдяки його старанням, а тому так багато її вихованців згадували В. Томаша з любов’ю і пошаною. Треба також сказати, що з його ініціативи і під його ж керівництвом був створений і тривалий час діяв дитячий самодіяльний театр, причому гралі юні виконавці своєї ролі досить майстерно. Взагалі В. Томаш був для Квасилова чимось значно більшим, ніж учитель. У селі його знали і як енергійного громадського діяча. Він, наприклад, був скарбником у протипожежному товаристві, бібліотекарем у громадській бібліотеці, вихователем і секретарем гімнастичного товариства “Сокіл”, незамінним суфлером у театральному гуртку, головою Асоціації чеських учителів у Польщі і т. п. Це була людина надзвичайно великих інтересів, дуже цікава, освічена, культурна. Не дивно, що така людина навчала у школі дітей чеській мові значно більше, ніж це передбачала програма, і виховувала в них, розвивала любов до батьківщини їхніх батьків. На жаль, коли стосунки між Польщею і Чехословаччиною погіршилися через взаємні територіальні домагання, В. Томаша поляки перевели у Здолбунів у десятирічну школу, щоб “чеський шовініст був під контролем польських вчителів”. Це було несправедливе звинувачення, а для Квасилова велика втрата. В. Томаш працював у Здолбунові аж до 1941 року.

У Квасилові ж після цього недовгий час – з 1935-го по 1936 рік учителював молодий Явурек, а далі аж до 1944 року – Й. Томаш, який потім добровільно вступив до лав Першого чехословацького корпусу під командуванням Л. Свободи. Разом з Й. Томашем у ці роки в школі працювали полячка Гордецька і чешка Люба Седлачкова, котра працювала аж до рееміграції.

Варто згадати і той факт, що багато вихованців квасилівської школи навчалися потім у вищих навчальних закладах. Так, до I Світової війни освіту здобули: Ян Чіжек у господарському інституті під Києвом, Ян Странський у художній школі в Києві, Владимир Томаш на фізико-математичному факультеті Київського університету, Вацлав Вацатко – у ветеринарному інституті також у Києві.

Навчалася чеська молодь із Квасилова і в польських гімназіях у Здолбунові і Рівному. Крім цього, вищу освіту здобули в Празі інженер Вацлав Перний, лікар Гелена Перна, інженер Марія Міллєр, інженер Іржі Яндурा.

Приміщення школи

єврейські школи, а замість них відкрили школи та гімназії, де навчання велося польською.

Начальник 1-го району (Рівненського) рапортував Рівненському повітовому старості: “Вважаю, що такий тип шкіл (польські) тут, на околицях Польщі, дуже бажаний, виходячи із наступних міркувань:

1. Населення в більшості своїй – українське. Воно не розуміє навіть польської мови, а тому через польську школу буде поступово звикати до польської мови та її духу. Молодь буде весь час під впливом вчителя- поляка.

2. Вчитель-поляк у селі українському або чеському (які ми маємо на кожному кроці) може спостерігати деморалізуючу діяльність української інтелігенції, народно-український рух, різні політичні впливи, одне слово, буде найкращим спостерігачем, який детально буде інформувати представників польської влади про всілякі прояви народного, культурного та політичного життя в даному селі.

3. Школи вказаного мною типу можна відкривати тепер, коли ще рух і діяльність української інтелігенції слабкі, а населення не зіпсоване українською агітацією.

4. Сільське населення спочатку звикає до такого типу польських шкіл і в майбутньому не буде добиватися виключно українських шкіл.

Протягом тривалого періоду моєї роботи в довіреному мені районі я звертав найбільшу увагу на шкільну справу, яку упорядковував таким чином:

1. Реальну українську школу, а також російську гімназію – закрив, а на їх місці за допомогою магістрату відкрив польську гімназію.

А ось що говорить “Хроніка Квасилова” про школу, коли Квасилів належав до Польщі. В Квасилівській школі, наприклад, де зовсім не було учнів польської національності, навчання йшло виключно польською. Українську та чеську вивчали раз на тиждень як іноземні. Дійшло до того, що на Волині закрили всі без винятку українські, чеські,

2. Замість ряду власних українських шкіл у результаті моого прохання пан шкільний інспектор відкрив семилітню українську школу з обов'язковим вивченням польської мови.

3. Замість ряду власних європейських шкіл у Корці добився в пана інспектора відкриття семикласної польської школи для євреїв (при цьому в Корці існує семилітня польська школа для поляків).

Та не тільки закривалися українські школи. І в нових, польських школах, принижували та били дітей лише за те, що на перерві вони розмовляли між собою українською. Ось замітка з газети “Пролетарська правда” № 287 (702) від 15 грудня 1923 року: “В містечку Висоцьку (Полісся) польські вчителі б’ють дітей, якщо діти на перервах розмовляють українською. В селі Грабові (на Волині) закрита українська школа, що була організована селянами на власні кошти. Знущання польської поліції над українським селянством переходить усі межі. Селян, які не знімають шапки перед поліцією, б’ють палицями. Часто застосовують середньовічні катування”.

Весною 1932 року було прийнято закон про створення польських ліцеїв та про підвищення платні за навчання в школах. Все це робилося для того, аби робітнича та селянська молодь не могла отримати освіту. Так у корисливих інтересах розповсюджувалась неписьменність, завдяки якій можна було експлуатувати робітників та селян.

БІБЛІОТЕКА. КЛУБ

Та повернімось у 1871 рік. Ось про що говорить “Вірний вартовий”. Громадська бібліотека була організована у Квасилові з відкриттям школи. Частину книг передали в її фонд жителі зі своїх зібрань, частину купили, причому грошей на придбання нових видань не шкодували. Пізніше, в 1889 році, з ініціативи Ч. Странського було організоване товариство “Читацька бесіда”. Первісно його метою було краще засвоєння російської мови. Отже, потрібні були російські книги. Так бібліотека стала чесько-російською, поступово перетворившись в одну з найбільших на Волині. В роки I Світової війни її вдалося зберегти. Правда, нові книги сюди не надходили. Але після закінчення війни кількість книг, особливо чеською мовою, знову починає зростати: дещо знову купили, а дещо надійшло як подарунки. “Читацька бесіда”, до речі, була першим таким товариством чеських переселенців на Волині.

До 1905 року культурне життя Квасилова розвивалося стрімко. Було 2 клуби: в центрі села великий двоповерховий чеський, а на окраїні – український. Перший був багатший і більш презентабельний. Тут проходили

збори чеської громади, гуляння, танці. В чеському клубі ставилися невеликі одноактні п'єси, розучувалися хорові пісні. Працювала бібліотека, де були зібрані книги чеською мовою. Бібліотекою завідувала дружина Я. Сваровського. У 1924 році бібліотека розрослася до 10 000 книжок. Чесько-руська бібліотека була найбільша на чеській Волині.

На фото ви бачите будинок, який стояв на місці, де нині знаходиться селищна рада (приміщення старого заводоуправління “Рівнесільмашу”). Біля будинку – пожежна команда. На другому поверсі цього будинку була громадська бібліотека (відчинене вікно саме в бібліотеці). І тепер бібліотека, власне, – на цьому ж місці.

СТРАХОВЕ ПРОТИПОЖЕЖНЕ ТОВАРИСТВО

Із журналу “Вірний вартовий”. У 1878 році пожежа в садибі Й. Перного знищила більшу частину врожаю, а також певну кількість господарських будов Квасилова. Це нещастя наштовхнуло його жителів на думку про створення протипожежного товариства. Заснував його Й. Перний і Й. Духачек. Цікаво, що після його створення і придбання пожежної помпи та іншого знаряддя

для гасіння вогню на загальну суму до 50 тисяч крб. у Квасилові не було жодної пожежі протягом 20 років. Зайве говорити, що все це сприяло зміцненню фінансового становища страхового товариства.

Досить сказати, що перед початком I Світової війни Квасилівське страхове товариство мало на своєму рахунку 50 тисяч золотих карбованців. І були роки, коли його члени для позики надлишкового капіталу під невисокий (6 відсотків на рік) процент повинні були добре таки шукати клієнтів збоку.

Протипожежне добровільне страхове товариство було організоване в 1900 році.

ПИВЗАВОД МЛИН

Крива господарського розвитку стрімкіше піднімається вгору після 1881 року, коли у Квасилові Й. Земан засновує пивзавод, а через рік Антонін Яндура влаштовує млин.

Отже, у 1881 році у Квасилів із Чехії приїхав Йозеф Земан зі своїм дядьком, теж Йозефом Земаном, і вони обое почали будувати пив завод.

Розповідає “Вірний вартовий”. На той час багато переселенців уже заробило певні суми грошей, і це дало можливість обом Земанам позичити необхідні кошти. Без цієї позички будівництво пив заводу було б просто неможливим, оскільки в ті часи гроші можна було позичити тільки у лихварів під дуже високий процент.

Приміщення пив заводу

У 1882 році приїхав у Квасилів Антонін Яндура і збудував на річці Устія млин. Цей млин був спочатку водяним, потім – до 1900 року – паровим. Коли ж він згорів, на його місці була збудована фабрика з виробництва шпагату, канатів і пасків. Вона проіснувала аж до 1919 року, будучи добре відомою на всій Волині.

ЛИВАРНИЙ ЗАВОД

Неабияку роль у розвитку селища відіграв поселенець – слюсар з ремонту машин Індржіх (пізніше – після переходу на православну віру – Ярослав Сваровський). У 1883 році він приїхав у Квасилів (розвідає “Вірний вартовий”), купив невелику земельну ділянку біля залізниці, збудував будиночок і став займатися слюсарною справою. Вміло виконував дрібні ковальські роботи, цій справі його навчив дід. Згодом почав набирати учнів, причому їх кількість постійно зростала. Словом, його невелика майстерня розширилася і врешті Я. Сваровський переобладнав її у ливарний завод.

Ще пізніше тут виникла фабрика інженера Владимира Сваровського – сина засновника ливарного заводу. Перед початком II Світової війни на цій фабриці працювало 90 робітників. Необхідно також підкреслити, що велика заслуга в розширенні майстерні та обладнанні на її базі ливарного заводу вірної дружини Ярослава Сваровського – Альжбети Сваровської (дівоче прізвище Странська). Ця мужня жінка вдень і вночі працювала вдома і на заводі.

Це ж розповідає і “Хроніка Квасилова”. Десь у 80-х роках XIX ст. приїхав у Квасилів новий поселенець – не селянин, а механік-машинобудівник Індржіх (Сваровський). Перші молотарки і кліщі виготовляв місцевий коваль Вацлав Локвенц і колишній коваль (потім уже хазяїн трактиру і купець) Вацлав Голоунец. Підростали діти у мешканців Квасилова-2 – чеського (так його стали називати на відміну від Квасилова-1 – українського), і батьки посилали їх до Я. Сваровського. За навчання дітей вони платили гроши, які разом із безоплатною робочою силою і створили капітал Сваровських.

Так у 1883 році Я. Сваровський реконструював майстерню і прибудував до неї ливарний, цех чавуну і міді. Так почалася історія заводу. “Краще конкуруюче підприємство з усіх схожих на нього підприємств на Волині”, – так пише “Хроніка Квасилова”. До початку ХХ ст. завод виготовляв молотарки з зубчастою і пасовою передачею, манежі з кінним приводом, січкарні, преси для масла і фруктових вин, насоси, компресори; капітально ремонтував двигуни усіх систем, парові машини, верстати з металу та дерева. Роботи виконувалися й за індивідуальними замовленнями. Значення заводу для Квасилова у той час важко було переоцінити. На заводі була зайнята більшість жителів Квасилова. Проте умови їхньої праці були тяжкими.

Працювали 8-10 годин, вручну, про техніку безпеки ніхто не піклувався. Робітник на заводі “гнув спину”, а його дружина зрання до вечора працювала по хазяйству і в полі. Тільки так люди могли зводити кінці з кінцями. А якщо не було землі? Таких у Квасилові була чверть.

На завод набирали учнів, де вони навчалися протягом трьох років, і платили за це по 10 гривеників щодня. По закінченню навчання учнів присуджували звання робітника і видавали близько 300 карбованців. Однак часто, коли трирічний строк підходив до кінця, намагалися до чого-небудь “прискіпатися” і вигнати з роботи. А на вільні місця набирали нових учнів “свіжењьких”. Зі 100 учнів робітниками ставали лише 25 відсотків тих, хто вчився. Ветеран заводу В. Штепан згадує: “Старі робітники розповідали, що в 1900 році було дуже важко. В ливарному цеху навіть рукавиць при розливанні металу не давали. Люди довго працювати не могли – не витримували”. І все ж таки завод був єдиним підприємством, де формувався пролетаріат. Праця створювала колектив, зростав світогляд. Саме робітники заводу Я. Сваровського приєдналися до залізничників м. Здолбунів, що протестували проти розправи царизму над демонстрацією в Петербурзі 9 січня 1905 року. Протестували залізничники Рівного, Здолбунова, Сарн. Про це розповідається в документах Всеосійського страйку 1905 року (ч. 2). Рух поїздів припинився. Бунтівники знаходилися на Здолбунівському залізничному пероні. Коли ж туди приїхала кінна поліція, робітники натягнули провід, жертв не було.

У 1906 році виріло питання зупинки поїздів у Квасилові. Діставатися як до Рівного, так і до Здолбунова було дуже незручно. Із 1907 року у Квасилові почали зупинятися потяги. Це було великою перемогою робітників заводу. “Хроніка Квасилова” описує боротьбу за цю зупинку, хабарництво чиновників і заможних жителів Квасилова і Здолбунова.

У 1914 році почалася I Світова війна. Ось що пише “Хроніка Квасилова”. Багатьох чоловіків Квасилова забирають на фронт. Завод частково евакуюється під Київ у Бровари. Родина Сваровських з 10-20 робітниками увезла деякі нові верстати, що особливо цінувалися. В евакуації помер перший хазяїн заводу Ярослав Сваровський. Справу продовжив його син Владимир. Назад з евакуації не привезли ні верстатів, ні людей. Робітники залишилися, а верстати Сваровські продали місцевим промисловцям. Таким чином утворилася ткацька фабрика в Броварах.

1915 рік. У Києві створюється загін із Чехів Волині, який був відправлений під Броди на російсько-німецький фронт. Чехи пішли воювати проти німців у лавах російської армії.

СОБОР І ВІРУВАННЯ

У 80-х роках XIX ст. релігійне життя волинських чехів залишалося все ще не влаштованим. Щоб виправити становище, у Квасилові був скликаний з'їзд. Він проходив 28 вересня 1880 року, і в ньому брали участь 60 делегатів з 27 сіл, у тому числі 4 вчителі, 3 представники духовенства. В 1881 році подібний з'їзд пройшов у Квасилові знову. Цього разу в його роботі брали участь 45 делегатів із 26 населених пунктів. Втім, ні перший, ні другий з'їзд так і не змогли здійснити бажані зміни.

У 1895 році була збудована нова православна церква, яка згодом стала собором. Це була одна з найгарніших церков на всій Волині за своїм внутрішнім оздобленням. Розписав її олійними фарбами академічний художник Ян Странський, уродженець Квасилова. У перших роках (до кінця 1872 року) церковні обряди виконував православний батюшка із сусіднього українського села або католицький священик з Рівного. Потім російська влада дозволила, щоб із Чехії приїхав священик, оскільки значна частина переселенців була евангелістами.

Квасилівський собор

Спочатку з Чехії у Квасилів приїхав євангельський священик Вацлав Гордлічка і оселився у Підгайцях, неподалік від Дубна. Католицька церква на той час розкололася, оскільки одна її частина – вона називалася старокатолицькою – відійшла від Рима. До таких старокатоликів із числа квасилівських чехів приїхав невдовзі католицький священик Ян Саска. А за якийсь час пожалував і третій душпастир – Франтішек Кашпар. Він оселився в Гільчи. Чеським священикам синод православної церкви щорічно виплачував 600 карбованців.

Відмінності в релігійних відправах врешті привели чехів до думки про те, що всі кваси-

лівці повинні об'єднатися на якісь одній релігійній основі. З цією метою 28 вересня 1878 року у Квасилові був скликаний релігійний з'їзд, у роботі якого взяли участь делегати всіх чеських сіл на Волині, а також усі три священики – В. Гордлічка, Я. Саска і Ф. Кашпар. Однак з'їзд не привів чехів до бажаного об'єднання. Навпаки, відтоді поділ їх на евангелістів (або “чеських братів”) і старокатоликів немов узаконився. Священики Гордлічка і Кашпар залишилися душпастирами в евангелістів, Саска – у старокатоликів. Звичайно, краще було б у тих населених пунктах, де жителі визнавали одну спільну віру, однаково відправляти релігійні потреби. У Квасилові ж жителі розділилися за релігійною ознакою на два тaborи, причому одні одних зовсім не терпіли. В одному кутку храму стояв вівтар католицький, у другому – евангельський. Раз на три тижні приїжджав із Глинська служити літургію священик Саска, іноді це робив Кашпар із Гільчі. Два тaborи спільними мали лише школу і старосту, всім іншим відрізнялися що рік, то більше. Кожен табір мав свій трактир, свої розваги, причому в них не брали участі представники протилежного тaborу. Траплялося, що між ними з нічого виникали суперечки і лайки, звичайним явищем було нашптування, взаємні доноси.

Першим старостою Квасилова був обраний Франтішек Райхл (1870-1873 рр.), другим – Ян Зах (1873-1876 рр.), третім – Йозеф Земан. Франтішек Райхл пізніше виїхав із Квасилова у Бендери на Бессарабію. Після Земана старостою обрали Йозефа Перного, який займав цю посаду до 1880 року, далі – Яна Чіжека. Всі вони були евангелістами за вірою, але потім таки перемогли старокатолики, “їхнім” старостою був обраний у 1883 році Ян Шлісік. Представники старокатолицького тaborу змусили його викликати поліцію, щоб вона заборо-

Могила першого православного батюшки в Квасилові Федора Гейди, що біля собору

нила йому правити службу божу священику Кашпарові у спільній для обох тaborів каплиці. І ось під час богослужіння прибув становий пристав, який вчинив Кашпарові допит. Можливо, він би навіть ув'язнів душпастира, якби той не показав письмовий дозвіл генерал-губернатора. Вся ця історія викликала велике обурення в багатьох квасилівців. Після Яна Шлісіка старостою став Ян Жечак, теж старокатолик, але людина поміркованих настроїв, нейтральна в релігійних суперечках.

29 червня 1885 року Квасилів святкував 15-річчя свого заснування. У день св. апостолів Петра і Павла священик Гордлічка вийшов зі своєю паствою до так званого святого ліска, де відслужжив під відкритим небом літургію, а після обіду там відбулися дитячі розваги. Ввечері гуляння продовжувалися у трактирі. Але трактирник Г. Кармін належав до євангелістів, тому діти старокатоликів у них не взяли участі. Та й взагалі табір старокатоликів вважав себе “правляючою партією”.

До речі, місцеві власті такий розбрат потай підтримували, переслідуючи тим самим певну ціль. Хтозна, до чого, врешті-решт, привела б взаємна нетерпимість і неприязнь, якби не один рішучий крок уряду. В 1888 році, 15 липня, тобто якраз у день православного свята Володимира, більшість чехів була силою змушенна прийняти православну віру. Цей крок влади і сприяв тому, що релігійні і сусідські чвари помалу згасли. Першим православним священиком був отець Федір Гейда з Гориньграда. Цей добрий отець, пастир і вихователь дітей працював у Квасилові без перерви до 1920 року (на фото його могила). Після нього на цьому місці працював молодий військовий священик Гервасій Лісіцький. Він досить швидко вивчав чеську мову, і коли квасилівський храм божий був переведений у розряд собору, отець Лісіцький піднявся на щабель вище у духовній ієархії, став протоієреєм. Пізніше він був освячений на єпископа під ім'ям Вацлав і виконував свої обов'язки у Квасилові аж до 1944 року.

ЗЛИДНІ І ТИФ

Розповідає “Хроніка Квасилова”. Сам Квасилів до 1905 року являв собою житловий масив із 5 вулиць і 113 будинків, де проживало близько 700 чоловік. Революція 1905–1907 рр. зазнала поразки. Жити стало ще важче. Дорожнеча медичної допомоги та антисанітарія сприяли розвитку та розповсюдженню таких хвороб як тиф і чума. Ось що пише газета “Життя Волині” за лютий 1914 року: “За передмістям Новий Двір недавно утворилося село Квасилів-Чеський. Розташоване воно в низовині, в болоті. Вулиці надто брудні. Мешканці цього села в більшості своїй – робітники ливарно-меха-

нічного заводу Я. Сваровського та цегельних заводів Здолбунова. Хижки голоти буквально збиті з дощок і фанери. Нечисті викидається прямо на вулицю, а потім розтаскується по селу свинями, курми. Колодязі викопані неглибокі, і в них вода болотної якості. В селі часто виникають спалахи тифу. Варто зауважити, що це промислове село розташоване у безпосередній близькості до Рівного і Здолбунова, і є реальна загроза перенести тиф у м. Рівне і м. Здолбунів. Пора накладати свою санітарну данину на це селище, аби попередити епідемію, яка загрожує нам сильними бідуваннями". Так писалося в газетах. Робітники заводу вимагали санітарних комісій, якихось рішучих дій. Заходи царським урядом були прийняті, але Росія вступила у війну з Німеччиною.

ЗАЛІЗНИЦЯ

Спорудження залізниці з Києва до Бреста розпочалося у 1871 році. Її напрямок йшов через Квасилів. Ця справа посувалася повільно. Із кінною упряжкою за день роботи на будівництві залізниці платили 3 карбованці; окремий робітник без коней заробляв 50-70 копійок. І попри все це була дуже доречна робота, оскільки переселенці у своїх садибах поки що не виїздили з боргів. Але вже на другий і особливо на третій роки ситуація почала мінятися на краще.

Залізниця зіграла помітну роль у розвитку Квасилова. Правда, тільки в 1906 році його жителі змогли скористатися послугами залізниці, коли Квасилів став однією з її зупинок. Пізніше, лише в 1918 році, він став станцією.

Від 1 квітня 1923 р. була встановлена вивіска на залізничній станції і розширено місце. У травні 1923 року нарешті було дозволено повну зупинку

Залізнична зупинка

поїздів і була побудована маленька залізнична станція, але дуже важлива для села. Вона збереглася й донині.

“Хроніка Квасилова” розповідає. Дуже важко було добиратися у Квасилів із Рівного та Здолбунова. Раз на день ходив між цими містами автобус. Але він не міг задовільнити потреби усіх, хто бажав добрatisя в Рівне або Здолбунів. Жителі Квасилів

ва, зокрема робітники заводу Я. Сваровського, почали писати скарги-прохання в залізничне управління з тим, щоб зробити в Квасилові зупинку поїзда. Боротьба за цю зупинку продовжувалася цілий рік. І тільки в 1907 році було збудовано білетну касу-вокзал. Поїзди зупинялися тепер у Квасилові на 3 хвилини. Це було великою подією для селища. В цій книзі описується боротьба за зупинку, суперництво заможних жителів Квасилова та Здолбунова в боротьбі за те, щоб великим залізничним вузлом став один з цих населених пунктів. Різниця в хабарі, всього в якихось 100 карбованців, і вирішила питання. Перевага була у здолбунівських товстосумів.

І про це ж говорить “Вірний вартовий”. У 1906 році йшлося про влаштування залізничної зупинки у Квасилові. Цього, однак, ніяк не хотів дозволити один із головних інженерів у Здолбунові, за національністю німець. Потім, як відомо, почалася війна, і тільки у 1918 році вдалося позитивно вирішити це питання. З того часу село мало свою залізничну зупинку, яка з 1923 року була переведена в розряд залізничних станцій.

А з 15 травня 1929 року у Квасилові відкрилося поштове відділення, першою поштаркою стала Віра Дуцхачкова. З цього ж року починається регулярне автобусне сполучення Здолбунів – Рівне.

Менш приемною є згадка про збитки, яких зазнало багато квасилівців у результаті розпочатого, але так і незавершеного будівництва залізниці Гришино – Рівне. Тоді було відчужено і приведено в непридатність тільки біля Квасилова майже сто гектарів найкращих земельних угідь, хмельниць, де робилися земляні насипи чи, навпаки, вирівнювалися підвищення. В 1916 році уряд офіційно визнав, що відшкодує всі збитки, пов’язані із залізницею, а тільки квасилівцям повинні були сплатити близько 200 тисяч карбованців. Та, як і слід було сподіватися, ніхто не одержав у Квасилові ані копійки.

ХМІЛЬ

У 1903 році першу патентовану сушарку купив і встановив учитель Ян Козловський. Переобладнувалися старі будови, зводилися нові будинки і господарські будівлі, солом’яні дахи поступалися місцевим черепичним і жерстяним. На горизонті бачилися нові широкі можливості дальншого всеобщого розвитку, оскільки кільком підприємливим квасилівцям вдалося добитися права на збут хмелю найбільшим пивзаводам Росії, причому не тільки в Європі, а й на Уралі, в Сибіру і на Кавказі.

“Хроніка Квасилова” розповідає. Коли ж у 1908 році створювалося Волинське хмелярське товариство, у Квасилові було понад 12 тисяч кіп (копа –

60 штук) жердин хмелю, який щорічно давав 3-4 тисячі центнерів хмелю (50 кг). Середня ціна хмелю до I Світової війни та й після неї, аж до 1928 року, становила 15-17 золотих карбованців за пуд (16 кг), тобто 40-50 золотих крб. за метричний центнер.

У 1911 році така ціна потроїлася і становила аж 150 золотих карбованців за метричний центнер. Хміль, отже, був зеленим, він приніс благословення усім господарським і культурним потребам квасилівців. Усюди будували сушарки: спочатку повітряні, під навісом, потім опалювані, ще пізніше – патентовані системи Лінгарта з Раковніце.

Незважаючи, що в Шпанові був побудований цукровий завод, який приймав цукровий буряк звідусіль й на станції Здолбунів, ніхто вже не хотів вирощувати його, усе повинно було уступити всемогутньому хмелю. Вирощування хмелю з великим розмахом стало сприяти зростанню і багатству Кvasilova. Великі переміни в господарстві, в житті поселенців викликало вирощування хмелю. У той час Кvasilov був найбільшим селом з вирощування й обробки хмелю у цілій Росії.

У травні 1929 року в Кvasilovі були збудовані найбільші на Волині сушарки для хмелю.

ГІМНАСТИЧНЕ ТОВАРИСТВО “СОКІЛ”

Гімнастичне товариство “Сокіл” утворилося в 1911 році. Братерське співжиття і справді товариську атмосферу від самого свого зародження утверджувало місцеве гімнастичне товариство “Сокіл”, яке, як було сказано вище, свої перші корені у Кvasilovі пустило в 1911 році. Першим головою цього товариства був обраний Антонін Перний. Уже наступного року товариство організовує перші показові громадські виступи своїх членів. Перша світова війна не обійшла квасилівських чехів стороною. Досить сказати, що 20 процентів чеського населення, в тому числі 18 членів товариства “Сокіл”, брали участь у боях за свободу своєї нової батьківщини.

“Співаймо далі...” – здається, було це недавно, зовсім недавно, коли у нас, на Волині, – пригадує О. Кадава, – співали цю прекрасну пісню на гімнастичних заняттях члени товариства “Сокіл”. Але повернімося на якийсь час у своїх спогадах до початків цього товариства на Волині взагалі. Мінялися уряди, але міцнів дух соколівського товариства. Вже в 1926 році з Волині у Прагу відправлялася делегація на VIII Всеукраїнський з'їзд. Із кожним роком кількість соколівських організацій на Волині зростала. Зводилися громадські будинки, в яких були обладнані просторі зали для занять фізичною культурою,

причому вони постійно поповнювалися спеціальними гімнастичними снарядами. І це справді було чудове видовище, коли молодь сходилася на заняття (тренування), і тоді неодмінно звучали народні пісні, не вгавала бесіда. З гарячковим поспіхом проходила підготовка до Х Всеукраїнського зльтуту в Празі, що відбувався у столиці в 1938 році. Багато наших гімназистів брало участь у заняттях і змаганнях з приводу цього зльтуту. Коли ж проходили підрайонні змагання чи публічні виступи, вся чеська Волинь сприймала це як велике справжнє свято, і таке почуття власної гідності було на обличчях “соколів”, одягнутих в однакову форму, так личили їм пір’їнка на шапочках і червона сорочка, що не можна було не замиливатися ними. Багато з них потім ще довгі роки згадувало, як задивлялися на них дівчата. Десятий зліт перетворився у величезну соколівську маніфестацію, став національним святом усіх чехів, своєрідною вершиною всіх попередніх зльтутів. Весь світ не міг прихovати свій захоплений подив, дивлячись на те, чого досяг такий малий народ за своє двадцятиліття. Фашистська ненаситність, однак, знищила те, що було здобуто роками наполегливої праці. Та й 6 років гітлерівської окупації значно прорідили в республіці соколівські ряди. Адже досить було кому-небудь проговоритися, що він був функціонером у тому товаристві “Сокіл”, як його тут же забирали до концтабору.

А ось що розповідає соколівка І. В. Дмитрук (із “Хроніки Квасилова”). Заняття в “Соколі” проводилися двічі на тиждень, вони були безкоштовні. Вчителями тоді, коли я займалася, були Пеклах і Шабек. Було дві групи – жіноча і чоловіча. А вони поділилися на підгрупи за віком. Змагання-олімпіади проходили спочатку раз у три роки, а потім щорічно. Керувала цією організацією рада. До ради входили хазяїн друкарні Перний, хазяїн заводу Сваровський,

хазяїн пивзаводу Земан і хазяїн канатно-шpagатної фабрики Яндур. Головою був Перний. Змагання проводили з бігу, гімнастики, вільної боротьби та піднімання ваги. Турніри-олімпіади мали назву “Виженіц свічені”. Проводилися вони 2 червня (на престольне церковне свято Квасилова) на посыпаному піском майдан-

чику, там, де знаходився ливарний завод. Для глядачів встановлювалися спеціально зроблені лавки. Вхід оформленувався аркою. З обох її боків – два соколи з розправленими для лету крилами, в центрі – спортсмен із розгорнутим прапором.

Приїжджали спортсмени-чехи з усієї Волині, навіть із Чехії. Під час змагань вони жили в школі, годували їх у чеському клубі в йадальні. Про ці олімпіади свідчило багато фотографій. Активно брали участь у цій організації робітники ливарно-механічного заводу. Часто Я. Сваровський із гордістю фотографувався між “соколівцями”. Олімпіади запам'ятувалися і яскравістю оформлення, і музикою – грав духовий оркестр.

Подивитися на змагання приїздили люди з Рівного, Здолбунова, Дубна, Острога. Про події було відомо в усій Волині та Чехії. Переможців нагороджували грамотами, писалося про них у газеті “Голос Волині”, яка виходила в Кvasилові. Від імені ради направляли листи-подяки рідним.

Розповідає “Вірний вартовий”. Гімнастичне товариство “Сокіл” у Кvasилові гідно виконувало свою високу роль не тільки в селі, але й на Волині. Адже воно підтримувало тісні зв’язки зі старою батьківщиною, посилаючи своїх членів на зльтоти у Прагу, запрошуvalо з Чехії представників тамтешніх соколівських організацій з тим, щоб вони виступили на Волині. Кілька поїздок гімнастів було організовано у Луцьк, де кvasилівські спортсмени спільно

*На фото ви бачите членів товариства "Сокіл", яке тривалий час діяло в Квасилові як культурний, спортивний та виховний центр молоді.
Внизу – показові виступи членів цього гімнастичного товариства.*

займалися зі спортсменами-поляками. Створення у Квасилові товариства “Сокіл” в 1911 році аж ніяк не означає, що в селі розвивався тільки фізкультурний рух. Ні, у Квасилові ставилися повноцінні, з декораціями театральні вистави, виховувалася любов до народної пісні, та й взагалі робилося багато для розвитку самосвідомості, загальної культури.

Першим старостою товариства “Сокіл” був Антоній Перний, тренером – Яр Гоушка. Далі тренером був Ф. Оліверіус, який, як згадувалося, під час I Світової війни потрапив у полон до австрійців і був страчений. Із 1921 року діяльність товариства “Сокіл”, яка через війну зійшла нанівець, знову була відновлена. Знову запросили тренера. Ним був Ян Шабек із Вейпрніц біля Плзня. Пізніше приїхав і другий тренер – Фр. Петлах із Каніц біля Брна. Коли ж Фр. Петлах повернувся до Чехії, керівництво товариством “Сокіл” переходить до Вацлава Мартінека. В 1928 році Квасилів став центром підрайону соколівського товариства. Керували ним згадуваний Вацлав Мартінек і Гелена Кутова.

На соколівський зліт у Празі в 1926 році поїхало з Волині 120 чоловік. Ольга Мартінкова і Віра Козловськавишили для квасилівських “соколів” чудовий прapor. Його було освячено буквально за кілька днів до відкриття у 1932 році наступного зльтоту, куди відправилося 70 спортсменів. Квасилівські цього разу були вже зі своїм прaporом. Перед зльтотом квасилівська спортивна делегація побувала на екскурсії у Зборові.

Хрещеним батьком під час освячення згадуваного прaporu був голова польського гімнастичного товариства Замойський, а хрещеною матір’ю – Марія Олічова. В 1931 році в Квасилові відкрилися тренувальні курси. Їх вели тренери Карбан і Єлінкова, які займалися відповідно з хлопцями і дівчатами. В 1932 році на соколівському зльтоті Вацлав Мартінек, Ярослав Перний і Мікулаш Мартінек, виступаючи на змаганнях, зайняли 78 місце серед 1677 учасників.

Квасилівський підрайон із 1934 року організовує свої змагання, і три роки підряд переможцем на них виходив Мікулаш Мартінек. Таким чином, він тричі володів перехідним призом – прекрасним щитом, який був виготовлений за розпорядженням В. Сваровського.

Згодом курси гімнастики були організовані у Мирогощі, їх вів тренер Ербан. Із Квасилова ці курси проходили Анна Мартінкова, Марія Жідліцька і Владимир Мартінек. У 1937 році була організована поїздка у Боратин і Мирогощу на змагання з волейболу.

У 1928 році було закладено фундамент для будівництва першого громадського будинку для занять гімнастикою – соколівни. Повністю його збудувати вдалося тільки в 1932 році. Для соколівни було закуплено земельну ділянку у братів Ячкових. Гроші на цю покупку пожертвували самі ж квасилівці. Всю роботу, за винятком ремісничої, на спорудженні соколівни виконали теж жителі села. Цеглу подарував Йозеф Яндур зі своєї цегельні. Після I Світової війни самодіяльним театром керували Вацлав Странський і Антонін Перний. Пізніше – Ян Странський, академічний художник, який сам же оформляв куліси. Після його смерті театр керували Ян Зах і вчитель В. Томаш.

На зльтоті гімнастичного товариства у Львові в 1933 році брали участь 8 посланців із Квасилова. Вони там були як офіційна делегація, з прaporом своєї організації. Словом, представники молодшої генерації квасилівських чехів жили цікавим і спортивним життям, під керівництвом Яна Заха (пізніше – Антоніна Кутка) ставили театральні постановки. На жаль, різноманітна плідна діяльність “Сокола” була перервана війною. Відродження гімнастичного товариства відбулося вже після розгрому і рееміграції волинських (в тому числі й квасилівських) чехів на стару батьківщину.

Вихідці з Квасилова взяли там участь у соколівському з’їзді і змаганнях, що відбулися 29 червня 1944 року в Лоунах, і між багатьма учасниками змагань Мікулаш Мартінек зайняв 4 місце. Вони також були на XI Всесоколівському зльтоті, що відбувся наступного року в Празі (1945 р.).

“ГОЛОС ВОЛИНІ”

Більше того, за спільним переконанням, саме Квасилів стає центром земляцького духу чеської Волині, піонером і охоронцем її прав. А проповідником цих прав був журнал “Голос Волині”, перший номер якого вийшов 1 травня 1926 року. Це видання на початку мало 850 передплатників, редактором журналу (в інших джерелах – газета, *ред.*) був письменник Антонін Перний. А після його смерті – син Вацлав Перний. Друкарню облад-

нали в Квасилові. Інформацію брали з “Волинських губернських відомостей” та “Життя Волині”, перекладаючи її з російської мови на чеську. Пізніше в цій друкарні вийшли такі книги, як “Хроніка Квасилова” та “Чехи на Волині”.

ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК

Якщо говорити про промислові підприємства, про які ще раніше не згадувалося, то слід назвати дві сушарки хмелю Антоніна Перного і Йозефа Яндури, причому друга була найбільшою на Волині, столярну майстерню Карла Мартінека, де працював двигун внутрішнього згорання, а також кілька менших майстерень, де виготовляли замки і виконували ковальську роботу. Своєрідною візитною карткою Квасилова була фабрика з виробництва шпагату і канатів.

Між Квасиловом і Здолбуновом на своїх земельних угіддях Йозеф Яндур в 1918 році збудував цегельню – добре оснащену, на той час модерну. Вона забезпечувала цеглою жителів з усіх кінців Волині.

На той час ціна земельних ділянок довкола станції значно підскочила і становила більше 5 золотих карбованців за квадратний сажень (1 сажень – 2,134 м), Квасилову ж належало 750 орної га землі і 230 га луків. Ціна одного морга (1 морг – 1300 сажнів) землі становила 1000 золотих карбованців.

Позики жителям Квасилова капіталу страхового товариства дозволили впорядкувати вулиці, забрукувати їх. Біля залізничної станції виникло досить велике промислове підприємство – механічний (моторний) млин братів Нагловських. Із 1927 року починає працювати парова пилорама. Десятьма роками раніше, точніше в 1918 році, був організований кооператив, тобто товариство по продажу товарів. Крім того, в селі були і два приватні магазини. У трьох точках відпускалося пиво, де також можна було смачно поїсти. У трактирі “В. Духачеків” був великий танцювальний зал.

У 1930 році розпочалося будівництво шосейної дороги Рівне – Квасилів – Здолбунів – Гільча – Острог у напрямку радянсько-польського кордону. Вона теж сприяла господарському піднесенню села. Шосе з’єднало Квасилів і Здолбунів (3 км), і Рівне (6 км). І взагалі ці роки були періодом найвищого господарського і культурного розвитку Квасилова.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА

Розповідає “Вірний вартовий”. За період свого перебування на Волині волинські чехи пережили чотири війни. Перша – Росії з Туреччиною (1877–1878 рр.) – Квасилів не зачепила. В російсько-японській війні 1904–1905 рр.

кілька квасилівців уже брали участь як солдати дійсної служби. Зате у І Світову війну жителі Квасилова зазнали горя повною мірою. Коли після сараєвського замаху на життя Франца-Фердинанда вибухнула війна, звістка про неї спричинила чи не в кожній сім'ї передчуття чогось жахливого.

Як відомо, Квасилів прорізує одна з головних залізниць. Ще до оголошення про мобілізацію початок війни дав знати про себе шаленим стукотом поїздів, переповнених військовими. Він сповіщав переляканому селу, що починається нова ера світової історії. Вже перша мобілізація забрала з Квасилова 20 процентів дорослих чоловіків. Як тільки в серпні 1914 року прийшла звістка про те, що в Києві створюється “Чеська дружина”, члени квасилівського гімнастичного товариства “Сокіл” ні хвилини не сумнівалися, де їхнє місце.

18 із них (дарма, що мобілізація їх не стосувалась) строєм вийшли з рідного села, з піснями на вустах сіли в Здолбунові на поїзд і поїхали до Києва. Військове командування зробило багатьох наших хлопців розвідниками, оскільки вони добре знали місцевість. Одного з цих героїв, Франтішека Оліверіуса, пізніше австрійці взяли в полон і стратили. Олександр Зах, мов лев, бився біля Зборова, де був важко поранений. Всі прагнули одного: швидше визволити з-під гніту австро-угорської монархії далеку стару батьківщину.

Із “Хроніки Квасилова”. У 1914–1916 роках у Здолбунів із Києва було доставлено більше 150 екземплярів газети “Голос соціал-демократа”, третина яких розповсюджувалась у навколоишніх селах і в Квасилові. У 1915 році у Квасилові у цей час протягом трьох місяців жили 100 льотчиків-чехів, які вирвалися від німців, перейшли фронт і чекали на свою подальшу долю.

У І Світову війну були призвані в російську армію загалом 62 чоловіки з Квасилова. З них загинули: згадуваний Оліверіус, а також Густав Штрайса, Вацлав Штрайса, Владислав Вотава. Ще п’ятеро – Ян Томаш, Богуміл Стеглік, Богуслав Мартінек, Карел Мартінек і Братіслав Нагловський – були в німецькому полоні.

Із господарської точки зору війна була справжньою катастрофою для Квасилова. Але найгірше прийшлося, коли російська армія змушені була відступити аж під Клевань. Звідусіль долинав гул канонади. Кілька ночей стояли заграви від пожеж. Майже всі чоловіки були на війні, а тепер і жінки, і діти змушені були евакуюватися вглиб Росії, так що в селі залишилися тільки старі люди. Біженці повернулися лише в 1916 році, коли німців змусили відступити аж за Ковель. Евакуйовані поверталися до рідних домівок і протягом 1917 року. Життя поступово приходило в нормальний ритм. Коли чеські полки передислокувалися неподалік від Полонного, чеські добровольці були чи не

щоденними гостями Квасилова. Чудовий оркестр 1-го полку маestro Яна Гуса виступав тут з концертами, а також грав на храмові свята, які, до речі, відзначалися більш шумно, ніж до війни. Кілька хлопців з цього полку навіть одружилися на квасилівських дівчатах. Це, зокрема, В. Шімек, Бранда, Хладек, Матушка та інші.

У Києві з чехів на Волині був створений загін-дружина, який був направлений під Броди на російсько-німецький фронт. У цьому загоні з 30 чоловіків були 14 квасилівці. А взагалі заяв від квасилівських “соколів” надійшло 18. За рішенням Ради відібрано було 14, їхніх прізвищ уже не пам’ятають, але більшість з них була з заводу В. Сваровського. Майже все чоловіче населення було на війні. Жінки з дітьми були евакуйовані вглиб Росії. Залишились тільки люди похилого віку. Вони ходили, як тіні серед російських солдатів.

“Хроніка Квасилова” зазначає, що 1917 рік пройшов по країні грізною хвилею, але й приніс докорінні зміни у житті. Повернулися з війни чоловіки. Цілу зиму 1919–1920 років у Квасиліві стояла польська батарея. Завод не працював. Білополяки жили в його приміщеннях.

За 1917–1920 рр. Квасилів тричі визволяли бійці Червоної Армії. Таращанським полком через Квасилів і тайкурський ліс у 1919 р. визволяється Рівне.

У 1920 році Червона кіннота Будьонного і Ворошилова наступала на Рівне через Квасилів. Прості люди добре прийняли кінних – допомагали пораненим, забезпечували провіантром і фуражем. Кілька разів Квасилів переходитив із рук у руки. Пригадують жителі Квасилова, як бідно були одягнені кінні бійці, в протертому, рваному одязі. Часто на босу ногу шнурівками прикріплювалися шпори. Автори “Хроніки Квасилова” підсміювалися над ними, над біднотою Червоної Армії, але навіть вони змушені були визнати чесність і порядність червоних кінних. Їхня хоробрість і мужність лякали авторів цієї книги, саме “голота” рубала розхвалене “військо польське” і дійшла до Варшави. Коли ж комісари дізналися про залишене напризволяще пиво на пивзаводі, то, зважаючи на моральний стан бійців і жителів Квасилова, пиво з діжок наказали вилити у канал.

У день 50-річчя Квасилова, 29 червня 1920 року, всі заможні хазяї повинні були привести по одному коню, так було мобілізовано коней. Проте ходили чутки, що червоним бійцям доведеться відступати. Відступ був терміновий. Цього разу – залізницею, тому що міст через Устю між Рівним і Квасиловом був спалений. Затим з’явилося польське військо. Настала довга, 20-річна окупація Західної України Польщею.

Розповідає “Вірний вартовий”. За час війни Квасилів не був зруйнований, ані спалений. Село лежить неподалік від Рівного, яке було військовим центром, і Здолбунова – крупного залізничного вузла, а тому потерпало від частих реквізицій і розміщення на постій військових частин. Усе це тривало довгих 5 років. Після революції 1917 року майже всі жителі Квасилова, за винятком кількох загиблих, повернулися додому. Після закінчення I Світової війни село, завдяки великому попиту на хміль, швидко стало на ноги і навіть просунулося вперед у культурному та господарському житті.

Перемога нашої та союзницьких армій у I Світовій війні, поступове повернення до нормального життя сприяли подальшому розвитку Квасилова.

ВИДАТНІ ОСОБИ ТА ПОДІЇ

Квасилів у різні часи відвідало багато видатних осіб, які належним чином оцінили працю місцевих чехів. Сказане стосується передусім генерал-губернатора Дреутеля, який побував у Квасилові в 1882 році. Він особливо відзначив зроблене тут під керівництвом старост.

У 1887 році приїджав ще один генерал-губернатор Ігнатієв. З нагоди освячення нової церкви у Квасилові ще раз був губернатор, а першу літургію служив архієрей. У 1889 році квасилівська делегація була в Здолбунові, де брала участь у торжествах з нагоди приїзду царя Олександра III, який прибув туди на великі військові маневри (навчання). Теж саме було і в 1902 році, коли цар Микола приїхав на освячення собору “Козацькі могили” під Берестечком.

Чеський посланник у Варшаві д-р Юрай Славік 8-10 жовтня 1936 року відвідав ряд чеських населених пунктів на Волині, в тому числі й Квасилів. Ще одна висока особа побувала на Волині, в тому числі й у Квасилові, дещо раніше: в період з 15 по 22 червня 1929 року тут перебував польський президент.

У 1927 році в Квасилові було відкрито консульство Чеської Республіки. Функції почесного консула виконував інженер В. Сваровський, його заступником був Іржі Шмолік. Коли І. Шмолік помер у 1933 році, ці обов’язки виконував учитель Вл. Томаш. Консульство діяло до 1939 року, тобто до того часу, коли спалахнула пожежа II Світової війни.

Одного разу члени польського уряду зробили зупинку у Квасилові, оскільки з якихось причин мусили зупинитися. Два дні жив із своєю сім’єю у Квасилові і маршал Рідж-Сміглі. Проїжджаючи через село і міністр Бек. Зрозуміло, що перебування таких високих осіб зберігалося в таємниці.

ПІД ПОЛЬЩЕЮ

Із “Хроніки Квасилова”. 1920 рік. Кілька разів у Квасилові змінювалась влада. Згідно з Брестським мирним договором західноукраїнські землі стали часткою Польщі. Життя на цей час було вкрай важким. Почалися страйки, в 1921 році робітники заводу не вийшли на роботу, вимагаючи покращання свого становища, їх підтримали селяни с. Корнин. Так про це говорить коменданта Здолбунівського посту поліції: “Я, комендант посту державної поліції у м. Здолбунів Дусинський Лонгін, ведучи слідство у справі страйку на заводі інженера Сваровського в Квасилові, направився на місце, де стався страйк, встановив наступне: 3 червня цього року об 11-й годині на заводі сільсько-господарських машин і в ливарні Я. Сваровського в Квасилові застрайкувало 32 робітники. Отримуючи низьку зарплату, робітники попросили надбавки. Коли їм у цьому відмовили, вони порадилися між собою, знаючи, що при теперішній дорожнечі за отриману платню прожити неможливо, вимкнули мотор і зупинили завод. Більшість робітників – корінні жителі Квасилова, де мають господарства. Кинувши роботу на заводі, вони приступили до роботи в полі. Решта безземельних працює у багатих жителів Квасилова.

Слідством встановлено, що перед страйком агітації як збоку робітників, так і збоку підривних елементів не було. Ніхто з чужих на завод не приходив і не приїздив у Квасилів. Страйк носить чисто економічний характер, не маючи нічого спільногого з політикою. За 8 годин роботи на заводі робітники отримують від 96 до 240 марок. Останню суму отримував тільки робітник кваліфікований, котрий працював на заводі декілька років. Як я довідався від солтиса і осіб, які заслуговують на довіру, плата, яку отримують робітники на даному заводі, справді надто мізерна, тому що кваліфікований робітник на інших підприємствах заробляє у день від 300 до 450 марок. Незважаючи на те, що платня низька, дев’ять безсімейних робітників уже повернулися на роботу, а решта сімейних стануть до роботи, коли отримають бажану надбавку, на яку вони зможуть жити”.

Хазяїн заводу одразу заробіток не підвищив. Найбільш активні у страйку були звільнені, страйк вдалося задушити. Причини – відсутність потрібної організації і низький політичний рівень робітників. Під час страйку на заводі був загін жандармів. Сутичок з ними не було. Більшість сімейних робітників, не отримавши надбавки і зрозумівши, що їх можуть звільнити, а в такому стані було важко знайти роботу, втихомирилася.

Вкрай незадовільними були санітарні умови в селищі. Про елементарну охорону праці робітників на заводі не могло бути й мови. Та ось що пишуть санітарні референт і лікар у рапорті від 30 червня 1921 року:

“Санітарний стан у районі на даний час є терпимим. У районі постійно панує висипний тиф (46 захворювань у 22 пунктах), черевний тиф (18 захворювань у 6 пунктах), поворотний тиф (82 захворювання в 27 пунктах). Трапляються окремі випадки скарлатини, дифтерії, малярії, краснухи, корі”.

А ось іще документи, які свідчать про те, як “піклувалася” польська адміністрація про охорону здоров'я поліщуків. Згідно з об'явою Волинського воєводського управління встановлювалася плата.

Порада хворому в домі лікаря вдень – 5 злотих, вночі – 8 злотих, повторний прийом лікарем хворого у себе вдома з метою виконання дрібних процедур, які часто повторюються (у коли підшкірні і внутрішньом'язові – 1,5 зл., внутрішньовенні – 3 зл., дрібні процедури в процесі захворювання вуха, горла, носа і очей – 1,5-5 зл.). Лікарська порада (консультація) поза або на квартирі хворого вдень – 8 зл., вночі – 12 зл. Участь лікаря в лікарському консиліумі – 10 зл., вночі – 15 злотих. Лікарський нагляд при нормальних пологах протягом 3-х годин – 20 злотих, при операційних пологах із середньою важкою процедурою – до 50 злотих, із важкою процедурою – до 80 злотих. Усякого роду велика хірургічна і гінекологічна процедура оплачується згідно з попередньою домовленістю. Видача свідоцтва про стан здоров'я або смерті – 2-3 злотих. (Примітка: транспорт, перевезувальний матеріал та медикаменти оплачує хворий).

Провідування хворого разом із дорогою не може тривати більше, як 50 хвилин, після чого через кожні півгодини оплачується вдень 2 зл., вночі – 4 зл. За ніч вважається час від 21-ої вечора і до 7 ранку.

Виписка з протоколу засідання Рівненської повітової ради про розміри платні за надання медичної допомоги 27 лютого 1939 р.

Плата за лікування і утримування в лікарні.

Після розробки секретарем повітової ради паном В. Непеклом пропозиції повітового відділу від 13 лютого 1937 р. (Протокол №31) у справі погодження збору у 1937/1938 рр. у фонд повітової організації самоуправління в Рівному оплати за лікування і утримування в лікарнях, повітова рада одноголосно постановляє:

Постанова №115

Відповідно до статті 27 закону від 11 серпня 1923 р. про тимчасове врегулювання комунальних засобів. (Збірник законів Польської Речі Посполитої № 62, пункт 454, 1936 р.). При цьому на підставі ст. 28, 29, 30 розпорядження президента Польської Речі Посполитої від 22 березня 1928 р. (Збірник законів Польської Речі Посполитої №38, пункт 382) про лікувальні установи, повітова

рада в м. Рівне постановляє брати в 1937/1938 рр. на користь повітової громади самоуправління в м. Рівне оплату за утримання і лікування процедур в лікарнях і за перев'язування в амбулаторіях у таких розмірах:

Плата за лікування і утримання в лікарні:

За утримання хворого в хірургічному відділенні одну добу – 7 злотих, у терапевтичному і пологовому відділеннях – 6 злотих. Жителям по території повітової громади самоуправління можуть бути зроблені знижки відносно встановленої платні, однак плата не може бути знижена нижче 50 процентів встановленої ставки, тобто 3 злотих 50 грошей у хірургічному відділенні і 3 злотих у терапевтичному і пологовому відділеннях. Плата за амбулаторну допомогу (від хворих жителів на території повітової громади самоуправління за пораду з невеликим перев'язуванням – 1 злотий, із середнім перев'язуванням – 2 зл., з великим перев'язуванням – 3 зл. Від хворих жителів на території, яка не належить до повітової громади самоуправління, за пораду з невеликим перев'язуванням – 3 зл., із середнім перев'язуванням – 4 зл., з великим перев'язуванням – 6 злотих).

Плата за користування рентгенкабінетом:

Плата за рентгеноскопію (рентгеноскопія грудної клітини або кінцівок – 5 злотих, рентгеноскопія стравоходу, шлунка, 12-палої кишki – 7 злотих, усього стравоходу – 15 злотих). Плата за знімок (знімок 9x12 см – 5 зл., 12x13 см – 6 зл., 18x24 см – 8 зл., 24x30 см – 10 зл., 30x30 см – 12 зл., 30x40 см – 15 злотих).

Плата за користування “швидкою допомогою” (від жителів території повітової громади самоуправління за 1 км по твердій дорозі – 0,15 злотих, по ґрунтовій – 0,25 зл. Від жителів м. Рівне за одиничний виїзд 5 зл.). Нестача перев'язувальних і дезінфікуючих засобів та спеціального персоналу. Медикаменти є, але не всі і в дуже малій кількості. Велика нестача господарського, кухонного інвентарю. Це все називалося задовільним станом.

Польські пани вважали, що і так добре. Вони принижували і чинили всілякі перешкоди місцевому населенню, особливо українцям. Згадує робітник заводу Володарчик: “Якщо ти католик-поляк, то тобі і робота краща, і заробіток набагато вищий, так і старшим його висували”. Працювати було дуже важко. Говорить колишній робітник заводу В. Штепан: “Багато разів хотів кинути роботу – дуже важко було. Але мати казала мені: “Не маєш права кидати, земля – для братів твоїх, тобі – робота на заводі. У кожного свій талан”. Тоді ж як було? Аби пристосувати дорослих синів до справи, одному давали землю, другому – робота на заводі, третьому шукали наречену з багатим приданим”.

Деякі мешканці Квасилова працювали в Здолбунові на залізниці. Ось що писала газета “Наша правда” за 13 і 19 серпня 1921 року в статті “Трагедії

залізничників": "Те саме й на Волині, викидають весь час робітників, а останнім часом знову почали звільнювати масами залізничників української національності. Наприклад, у Рівному та Здолбунові також ні з того, ні з цього викинули з роботи 80 процентів українців залізничників, їх звинувачують у тому, що під час евакуації, коли наступав Будьонний, вони поводили себе пасивно. Інші чутки ходять такі, що Волинь хочуть засадити польськими елементами і таким чином зміцнити свою владу в Україні – волиняки користуються своєю "рівноправністю скрізь та усюди". Не тільки будь-яка політична переміна впливає на службовців на залізниці, але навіть реформа в управлінні залізницею тягне за собою голод та слози.

Залізниця Радзивилів – Здолбунів – Оженін належала до Львівської дирекції. Ця патріотична Львівська дирекція добре-таки прочищена від "гайдамацького", як у нас говорять, елемента. Так ось, з початком весни цього року залізничну магістраль Радзивилів – Здолбунів – Оженін чомусь віднесли до Радомської дирекції. Українці залізничники знову попадають у "чистилище". Радомська дирекція з усієї кількості 295-етапових службовців українців (які пройшли "чистилище" при Львівській дирекції) залишає на місці як контрактованих тільки 105 службовців. Перед тим, як мали виплатити пенсію за квітень, усякими погрозами вивудили дати підписку, що вони, як і щодені робітники, ніяких заперечень не будуть мати на випадок можливого скорочення штатів. Тепер викинули ще 29 чоловік. Є між ними такі, що усе життя пропрацювали на залізниці і загубили на ній всю свою силу та здоров'я. Викидали корінних громадян Волині як "чужоземців".

Місцеве населення піддавалося не тільки соціальному гнобленню, але й національному. У нього намагалися відібрати все українське "холопське", навіть рідну мову. Ось цікавий документ. І от його назва.

Розпорядження Волинського воєводи про заборону української мови на території воєводства (від 21 травня 1921 року). На підставі статті закону від 2 лютого 1921 р. (Збірник законів Польської Речі Посполитої, 1921 р. №16, ст. 93), статті 7 розпорядження Генерального громадянського комісара західних земель від 28 травня 1919 р. (Державний збірник Громадянського управління західних земель, 1919 р. №5, ст. 39), статті 13 закону від 2 червня 1919 р. (Збірник законів Польської держави, 1919 р. №65, ст. 305) і статті 6 розпорядження Ради Міністрів від 21 березня 1921 р. (Збірник законів Польської Речі Посполитої, 1921 р. №39, ст. 235), а також відповідно до розпорядження комісара від 5 березня 1919 р. (Державний збірник Громадянського управління західних земель, 1919 р. №3, ст. 5) наказую...

§1. Державною мовою усіх державних громадських установ на території воєводства є польська.

§2. Всі державні і суспільні організації, самоуправління, а також окремі особи повинні мати основний текст всякого роду та форм об'яв, а саме: вивіски, плакати, афіші, таблиці та ін., які мають призначення публічних відомостей, польською мовою з додатком, у випадку необхідності, перекладу тексту на мову місцевого населення. Об'яви приватних осіб можуть мати такий переклад за бажанням обраної мови. Іншомовний текст не повинен бути більш очевидним і великим від польського тексту.

§3. Час вступу в законність цього розпорядження, і у випадку змін його, а також удосконалення вже існуючих таблиць або інших надписів відповідно до §2 встановлюється 20 червня 1921 року.

§4. Винні в порушенні §1 і §2 цього розпорядження після вказаного часу в §3 підлягають адміністративному стягненню до 30 тисяч польських марок або арешту до шести місяців.

§5. Дане розпорядження отримує обов'язкову силу з дня опублікування його в "Моніторі польському".

Те саме відбувалося й на заводі В. Сваровського. Польському робітнику і поблажливості було більше, і платня вища. Частіше його підвищували і в посаді. Багатьох мешканців Квасилова (чехів, українців) звільняли за найменшу провину. Польським робітникам роботу давали легшу, а платили більше. Поляків учнів не штрафували, не ображали. Поляки учні за навчання не платили. Навчання ж у Квасилівській школі, де не було учнів польської національності, йшло виключно польською мовою.

30 процентів робітників заводу Сваровського були не грамотні. У відомостях про зарплату вони ставили хрестики. За даними 1935 року, тут 2 людини мали вищу освіту (В. Сваровський і Шулік), 12 – початкову, 8-10 чоловік просто вміли як-небудь писати і могли читати.

Неважко помітити, що і навчання, і лікування, і хрещення, і навіть смерть – все вимагало злотих. Корова коштувала 250-300 злотих, навчання в гімназії – таку ж суму.

Безробіття, антисанітарія викликали підвищену смертність. Середня тривалість життя становила 37-40 років. Дитяча смертність досягала 50%. Тому, які б переміни не принесла Радянська влада в Західну Україну, люди тягнулися до неї. На заводі Сваровського кілька разів знаходили листівки про життя у Країні Рад. Звільнення від польського панування настало тільки у вересні 1939 року після возз'єднання Західної України з Радянським

Союзом. Трудівники Рівненщини, в т.ч. й Квасилова, включилися у роботу з ліквідації економічної відсталості і корінній перебудові промисловості, сільського господарства.

ЗА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

1939 рік приніс великі переміни. Важливою умовою перебудови того часу була націоналізація промислових підприємств. На ливарно-механічному заводі першим радянським директором став більшовик Андрій Токарєв. Народився він в Армавірі, офіцер інженерних військ. Робітники любили його. В майбутньому він планував жити саме тут: викликав матір, дружину, сестру з сином. До 1939 року на заводі працювали тільки чоловіки. Радянська влада дозволила працювати й жінкам. Після націоналізації підприємство почало виготовляти сільськогосподарський інвентар, спочатку для власних селянських господарств, а потім для колгоспів, що були створені на Рівненщині. Заводу потрібні були робітники, а жінок стримували діти. Дирекція заводу прийняла рішення відкрити дитячий садок.

ДИТЯЧИЙ САДОК

І ось весною 1940 року було оголошено суботник. Прийшли на суботник перші комсомольці Квасилова: Вашек Лабінський, Ржечак, Богуміл Стеглик та інші. Керував ними А. Токарєв та уповноважений з райкому Микола Ковальчук. Молодь звільнила половину будинку Е. Штейнера, яка була порожня, але завалена різним мотлохом. У цій половині було дві кімнати, кухня, комора.

Спочатку дітей було мало, матері не наважувалися нести своїх дітей чужим людям. Але привів директор заводу свого племінника, почали приводити своїх дітей і передові робітники. За ними потягнулися й останні. Хлопчики та дівчаток зібралось близько 30. Завідуючою була Марія Непекла, яка втекла від фашистів з двома синами і мамою з Варшави. Завідучій допомагала 15-річна жителька Квасилова Анеля Левчук. Вона готувала обіди, доставала ковдри, меблі.

Жителі старшого покоління, мабуть, пам'ятають невгамованого Миколу Ковальчука, він був, як вогонь, викладав у вечірній школі російську та українську, виступав на міtingах, агітував учитися, бути культурними на виробництві, організовував суботники, недільники, допомагав сім'ям, які залишилися без годувальника, що загинув на фронті. Народився М.І. Ковальчук у с. Василівка Попелянського району Житомирської області в 1918 році. Протягом двох років керував комсомольцями Квасилова.

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

22 червня 1941 року фашисти бомбили Рівне, Здолбунів, залізничну дорогу. Андрій Токарєв зібрав усіх робітників і розповів їм, що батьківщина під загрозою, закликав записуватися в Червону Армію. Директор очолив групу добровольців і повів її убік Києва. В ній було близько 30 чоловік. У складі діючої армії квасилівці захищали Київ. Згодом А. Токарєв був поранений. Його замінив здолбунівець, що працював на ливарно-механічному заводі, Павло Бриль. Однак Андрій Токарєв утік із госпіталю і знову повернувся в свою роту, де були його робітники. Подальша його та їхня доля невідома.

У 1939 році, який був таким трагічним для чеського народу, у Квасилові оселилися на постій 20 чеських солдатів, які прибули з Krakова. В 1940 році вони разом із кількома квасилівськими жителями від'їхали до Англії. Цих людей весь Квасилів виряджав у дорогу, забезпечивши всім необхідним, у тому числі й грішми. В урочистій обстановці їм також був вручений прапор квасилівського гімнастичного товариства “Сокіл”.

Розбійницький напад фашистської Німеччини на Польщу зачепив і Квасилів. Щоразу, коли пролітали ворожі літаки, солдати з поїздів ховалися у садках квасилівців (залізниця була перевантажена військами і біженцями), щоб уберегтися від бомб.

Але 15 вересня 1939 року ворожі бомбардувальники зробили наліт на Квасилів. Запалювальні бомби, які були скинуті на ряд садіб, підпалили цілу вулицю вздовж залізниці. Вщент згоріло 12 житлових будинків та 18 стодол із збіжжям та сільськогосподарським реманентом. Через 2 дні після того, 17 вересня 1939 року, прийшла Червона Армія. Збитки, завдані німецькими бомбардувальниками, відшкодувати не вдалося.

У боях проти гітлерівців у складі польської армії воювали і загинули квасилівці Йозеф Олмар, Борис Ржечак, Вацлав Горна. Після окупації Чехословаччини в 1938 році багато втікачів-чехів знайшло притулок у Квасилові. Справа в тому, що вчитель В. Томаш їздив у чехословацьке посольство до Krakова і запропонував його співробітникам хліб-сіль у Квасилові. Ті погодилися.

А ще – перед бомбардуванням 15 вересня у Квасилові деякий час містився штаб групи чехословацьких військових льотчиків, які за межами батьківщини шукали можливість воювати проти окупантів. Вони в кількості 50 чоловіків, 8 жінок із дітьми більше півроку прожили у Квасилові, аж доки не приедналися до більшої групи, яку очолював генерал Людвік Свобода. В 1940 році ця група разом із кількома жителями Квасилова покидає село. Квасилів спорядив її в далеку дорогу. Цій же групі квасилівці подарували

прапор своєї організації – товариства “Сокіл”. Тепер цей символ сили і культурного розвитку Квасилова зберігається в Лібешіце під Жатцем у Ярослава Перного.

Разом із згадуваними льотчиками з окупованої Чехословаччини емігрували в Польщу чеські громадяни єврейської національності. У Квасилові їх оселилося 10 чоловік, усі родом із Моравської Острави. Перед приходом фашистів кілька з них утекли до Радянського Союзу, ті ж, що залишилися, були фашистами знищенні. Коли в Рівному було створено гетто, а пізніше розпочалися масові розстріли (тільки в один день було знищено до 35 тисяч осіб, потім ще 20 тисяч, включаючи вагітних жінок і немовлят), євреї стали тікати в навколошні села. Холодної осінньої ночі, коли падав дощ уперемішку зі снігом, у Квасилів прибігло багато євреїв, які поховалися в стодолах і стогах соломи. З настанням темноти вони виходили зі своїх схованок і просили їсти. Деяким пощастило досить тривалий період переховуватися таким чином, але врешті і тут їх розшукали фашисти, так що тільки кільком вдалося врятуватися від смерті.

У 1940 році у Квасилові був організований колгосп, до якого вступили всі жителі, за винятком кількох сільських багатіїв, яких у колгосп не прийняли. Головою колгоспу був обраний Йозеф Яновський, який дуже сумлінно виконував свої обов’язки. Після нього на посаді голови працював А. Мішковський. Перед жнівами 1941 року у Квасилові з’явилися фашисти. Для села, як і для всієї окупованої Волині, настає період безпрецедентних страждань.

У 1944 році, коли наступала Червона Армія, Квасилів постраждав від гітлерівських снарядів. З одного боку села були ще фашисти, тоді як з другого боку наступали червоноармійці. В результаті стрільби згоріло кілька стодол, було пошкоджено багато житлових будинків.

28 лютого 1944 року Квасилів було визволено від німців, а вже 1 березня 120 чоловіків добровільно вступають у чехословацьку армію. Цей крок квасилівські чехи зробили не без допомоги керівництва соколівської організації: саме активісти “Сокола” підказали місцевим жителям, де їхнє місце і що вони повинні робити. Всі 120 квасилівців були відіслані в Єфремов під Москвою для проходження військової підготовки в 2-й парашутно-десантній бригаді. Коли ж на Волинь прибула 1-а чехословацька бригада, 16 березня ще одна група квасилівців добровільно вступає в армію. Загалом ще 169 чоловіків і 10 жінок воювали проти фашистів у рядах створеної у Радянському Союзі чехословацької армії. Найстаршому з них – 64 роки, наймолодшому – 14. Причому жоден з них не був ні ледарем, ні боягузом.

У ІІ Світовій війні в боях за визволення Батьківщини загинули такі жителі Квасилова: рядові Блажек Олександр, Шеретюк Антонін, Пехачек Індржіх, Вояр Йозеф, Томаш Олександр, Томаш Індржіх, Янса Владимир, Длоугий Вацлав, Рігл Антонін, Крбец Ярослав, Крбец Владимир, Горна Антонін, Макса Антонін, Оузький Мікулаш, Мартінек Йозеф, Мартінек Вацлав, Новотний Антонін, Веселий Вацлав, Лібанський Владимир, Зіхова Анна, Влах Владимир, молодші лейтенанти Томаш Теофіл, Срб Владимир, старший сержант Заградко Іржи.

Ці та інші хлопці та дівчата зі зброєю в руках довели, що любов до Батьківщини – це не пусте слово. Вони також довели, що були свідомими чехами і, хоча жили на Волині, де були в авангарді господарського і культурного життя, над усе кохали батьківщину своїх батьків і не пошкодували заради неї віддати своє життя.

Високу ціну заплатив Квасилів за Перемогу: 36 бійців різного віку загинули в боях, кров яких викупила нашу свободу. Жителі Квасилова також організували збір коштів для будівництва танків для чеської армії в СРСР і передали на це 50 тисяч карбованців. А ще вони передали 20 коней, 15 корів і 25 вгодованих свиней. Словом, не пошкодували ні грошей, ні самих себе, щоб відвоювати самостійність та незалежність своєї батьківщини.

Багато квасилівців були відзначенні за участь у боях різними нагородами, та найбільше відзначився з наших квасилівських геройів капітан Ярослав Перний, який на довгому і нелегкому шляху від Бузулука до Праги не проминув жодної бойової операції. Він воював біля Соколова і Білої Церкви, за що був нагороджений орденом, за сміливість у боях під Києвом одержав орден Червоної Зірки, такий самий орден – пізніше, потім – подяку від генералісимуса Сталіна за зразкове виконання поставлених командуванням завдань. Уже на чеській території Ярослав Перний був нагороджений орденом “За визволення Словаччини”, брав участь у кровопролитних боях під Ліптовським Мікулашом. За участь у Дукельській операції був нагороджений “Командирським орденом Яна Жижки”. Загалом же він має 18 високих бойових нагород – 5 радянських і 13 чеських. Після війни Ярослав Перний зупинився в Лібешіце під Жатцем.

Коли чоловіки пішли на фронт, для жінок, зрозуміло, настали нелегкі часи. Адже в селі залишилися тільки старі діди, і тому всю чоловічу роботу треба було виконувати жінкам. Вони, отже, працювали і вдома по господарству, і в полі з кіньми. Зрозуміло, чекали повернення з війни близьких. З нетерпінням чекали і спеціальну комісію, яка займалася рееміграцією волинських чехів. І хоча всі дуже чекали від’їзду в Чехословаччину, проте прощатися з

селом, де зазнали радошів і горя, де минули найкращі роки життя, було дуже нелегко. Особливо сумно було розлучатися з сільським кладовищем, де залишили рідних.

НА БАТЬКІВЩИНІ

Розповідає “Вірний вартовий”. Та врешті ми дочекалися від’їзду. 18 квітня 1947 року ми сіли на поїзд у Здолбунові і 2 травня о 6-й годині ранку приїхали у Жатець. Там нас чекало перше розчарування: виявилося, що жити будемо не в одному, від сили – в двох селах, тобто не разом, а в різних місцях. Квасилівців поселили в селах навколо Жатця: Доржічанах, Лібешіце, Клучку, Лічнові, Голедечі, Тухожіце. З перших же днів вони стали сумлінно працювати в ім’я батьківщини.

Ми, кому випало на долю пережити цю війну, на свої скромні збереження збудували в Лібешіце пам’ятник загиблим квасилівцям як вияв нашої глибокої пошани до всіх, хто пожертвував заради батьківщини найдорожче – своє життя.

Ми сподівалися, що після війни, коли знову зійдемося разом зі своїми дорогими, знову разом будемо продовжувати спільне господарське і культурне життя. На жаль, всі ми розсіялися по різних селах, так що мало коли й зустрічаємося, – щоденні турботи, праця не дозволяють викроїти для цього потрібний час. Так що тільки наші спогади час від часу летять сюди, де залишилося наше дороге село, оточене садами і хмельницями, де кожен із нас прожив найліпші роки свого життя.

Старші люди помалу вмирають, а молодь, яка виросла тут, не відчуває тугу за дорогим нам Квасиловом, Волинню. Мало знають і про історію нашої важкої, наполегливої, успішної праці на українській землі. Тому я спробувала хоча б неповною мірою описати історію нашого села Квасилів за спогадами старих квасилівців.

Опис Квасилова Марії Томашової за спогадами найстаріших його жителів був надрукований у журналі “Вірний вартовий”, який видавали волинські чехи після II Світової війни у місті Жатець, ЧССР. Також використані матеріали з книги “Хроніка Квасилова”, що друкувалася в місцевій Квасилівській друкарні у 1929 році.

Підбір матеріалу з різних джерел та переклад українською для газети “Голос Волині”, яка виходила у Квасилові з 5 листопада 1991 року до січня 1996 року, зроблений Анною Войнарович.

Квасі.ub у 70-ти роках XIX ст. ~ 50-ти роках XX ст.

Будні Чеського Квасілова

Пивзавод

ZEČKA KNIŽNÍ

Karel Plamínek.

110

V poutech lásky a utrpení.

Románová příloha

„HLASU VOLYNÉ“

za rok 1931.

~~Nakladem družstevní tiskarny v Kvasilevě.~~

МІСЦЕВІ ЖИТЕЛІ РОЗПОВІДАЮТЬ...

Говорять, що в центрі села Квасилів було болото. Місцевість від школи до болота звали Жаб'ячим криком – так голосно співали тоді жаби. Старі тополі та вільху, що є у селі, садив пан Нагловський. Вулиця Дзержинського, тепер Давня, колись мала назву Сліпа. Будувалися на ній лише з одного боку. Вона – одна з найдавніших.

Із того боку, де живуть Мички, садили берези, аби трохи піднити низину. На жаль, уже в 1948 році, коли чеське населення виїхало, берези вирізали. Ті, хто жив неподалік, палили ними печі.

Вулиця Рівненська мала назву Горішній кінець або Верхній кінець, Шкільна – Долинний кінець або Нижній кінець. На вулицю 1 Травня ще й зараз іноді кажуть Тренчин – від назви міста в Чехії. Вулицю Б. Хмельницького звали Головною або Панською.

Ляльковий театр знаходився у невеличкій кімнаті біля колишнього ливарного заводу. А приміщення старої школи попервах було одноповерховим, слугувало за контору. Коли чехи купили його, мешкали у ньому 16 сімей. Згодом добудували 2-й поверх і почали використовувати як навчальний заклад.

На Долинному кінці стояв млин Яндури, який згорів і більше не відновлювався. Неабияку роль у розвитку Квасилова відіграв начальник по-жеенної команди Шкобіс, котрий закупив мотор і насос, щоб гасити пожежі.

Якщо уявити собі нині це місце, то перед колишнім кафе “Оксана” була зацементована яма діаметром 5-6 метрів, де зберігалася вода. Поруч стояла вишка, з якої постійно наглядали за селом, а на випадок пожежі дзвонили у дзвони. 2-3 чоловіки завжди сторожували біля цієї вишки. Для них був зроблений маленький сарай, як говорили, “сторожовка”.

Шкобіс разом із Кадержабеком, рідним дядьком квасилівчанки Віри Федорівни Носик, збудували сарай, в якому розмістили майстерню з виготовлення шпагату, упряжі, гамаків, пасів. Паси використовували для потреб сільського господарства.

На Долинному кінці було три мости. За лугом починається Квасилів Український. Був і великий 30-метровий міст. Там, кажуть, зупинялися на відпочинок козаки, що йшли Чумацьким Шляхом за сіллю. Місцеві жителі знаходили маленькі керамічні вироби, мабуть, загублені тими козаками.

На фото, яке зберегла В.Ф. Носик, ви бачите родину Ярослава Сваровського, крайня зліва – пані Альжбета Сваровська. У Чехословаччині, поблизу Жатця, живе племінниця Володимира Сваровського – Шмолік Галина.

*Анна Войнарович,
25 листопада 1992 року*

Фото давнього Квасилова та його жителів приніс до редакції газети “Голос Волині” Андрій Морозюк.

Квасилівці, 1938 рік

ІЗ ДОМУ ДОДОМУ...

**16-літнім парубком Ярослав Вацатко виїхав із Квасилова
і навідався сюди напередодні свого 80-річчя**

До Квасілова чех В'ячеслав Вацатко приїхав з дружиною у 1870 році. Тут, у 1897-му, народився батько п. Ярослава, про якого йтиметься у цій розповіді. “Коли помер дід, баба взяла собі за чоловіка його молодшого брата, розповідає п. Ярослав. Уся наша родина займалася землеробством. Малим мій батько вчився у богословській семінарії, ходив по селах, навчав людей Біблії. Був почав і комерційну діяльність, але революція перетнула всі плани. Добре пам’ятаю, як жили ми у цьому будинку (Рівненська, 6), раніше тут стояла стара хата Шормових, мамою мами (див. фото на с. 150 вгорі). Батько був у приймахах, а цей дім побудували у 1927 році (напис цифрами зберігся), коли дід В'ячеслав поклав на стіл гроши і сказав: “Будемо будувати новий дім!”

В основному достаток чеським квасилівцям давав хміль, за який пластили золотом. А коли почалася колективізація, родина Вацаткових мала понад 15 га землі, до колгоспу таких не брали, тому й могла потрапити до Сибіру. Головою колгоспу за перших більшовиків, пригадують, був тов. Мішковський.

Ярослав Вацатко народився у 1931 році, мав старшу сестру Любу, похована на квасилівському кладовищі у 1941 році, там же Вацаткові діди та баби як з боку батька В'ячеслава, так і матері Ольги. Пригадує п. Ярослав, як у дитинстві часто прислужував у квасилівському чеському храмі, одного разу під час літургії навіть зомлів, і його виносили на повітря. “А взагалі, батько мені говорив, розказує п. Ярослав, будеш навчатися там, де є сільськогосподарська спеціалізація”. Так і вийшло. Вже у Празі п. Ярослав закінчив Інститут механізації сільського господарства.

Ярослав Вацатко.
Квасилів, 2011

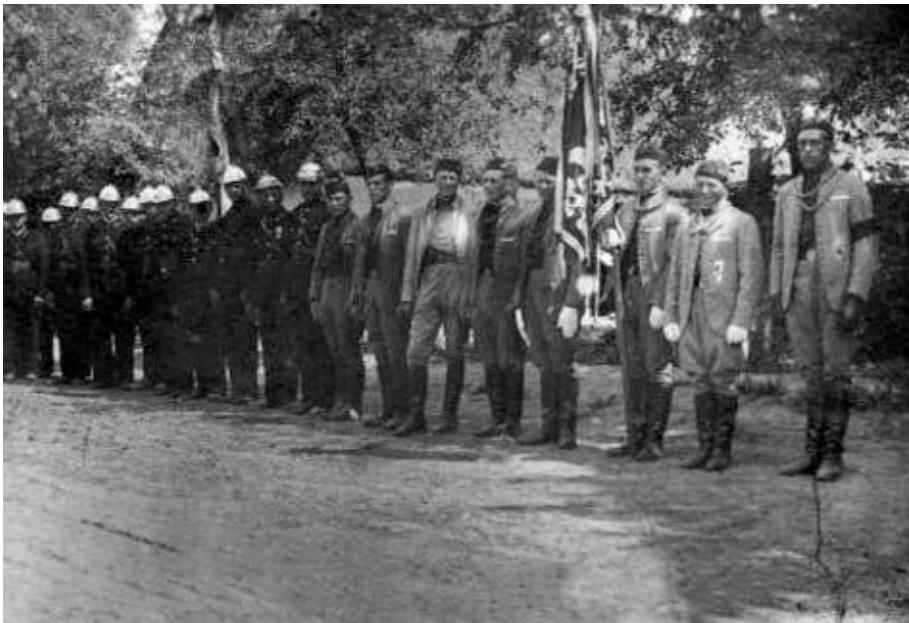

“Коли збирався відвідати свою українську батьківщину, ділиться враженнями, намагався пригадати, кого ще пам’ятаю у Квасилові, з ким би міг зустрітися, поговорити. Була тут моя родичка Віра Носкова (Носик), якої вже нема. Вона доводилася родичною й Олмеровим. Загалом, чехи родичалися один з одним, адже одружувалися, народжували тут дітей... Проте всім серцем мріяли повернутися додому”.

У листопаді 2011 року Ярослав Вацатко матиме 80 літ. Ностальгія за краєм, де минули його дитячі та юнацькі роки, змусила вирушити в дорогу. Та приїхав сюди не сам, а з чоловічою половиною своєї сім’ї: сином Юрієм, зятем Романом та внуком Михайлом. Цікаво, що й обставини перебування у Квасилові склалися їм якнайкраще: одразу ж зустрів п. Ярослав друга дитинства Віктора Колтунова, познайомився й побесідував чеською з родиною Тетяни Литвиної, з її мамою Вірою. Та збулася його основна мрія – побував у домі, який будувала його сім’я, де він родився і де назавжди залишив часточку душі. Нині тут кафе-бар “Будьмо” родини Процишиних Юрія і Тетяни, котрі гостинно зустріли несподіваних, але приемних гостей із Чеської Республіки. “Хороші тут люди і добрий у вас ресторан”, – похвалив п. Ярослав на прощання. “Приїжджайте до нас, як додому”, – запrosili теперішні господарі.

*Анна Лиміч,
жовтень 2011 р.*

Фото з архіву сім'ї Вацаткових

Квасилів. Свято моржів, 1934 рік

Вимощення камінням вулиці Рівненської, 1935 рік

Квасилів. Святкування, 1939 рік

Квасилів. На ганку маєтку п. Вацатка – рідня зі Здолбунова

Квасилів, збори фізкультурників-соколівців, 1935 рік

Квасилів. Будинок Вацаткових, збудований у 1927 році
(перед ним тут стояла стара хата Вацаткових (Шормових, с.148)

Із 2001 року в цьому приміщенні – кафе-бар “Будьмо”

Квасилівське кладовище,
каплиця родини Земанових,
1947 рік

Двір і хлів маєтку
родини Вацаткових

Люба Вацатко,
27 лютого 1939 року

18 квітня 1947 року. Здолбунівський залізничний вокзал.
Перед відправленням поїзда з чехами до Чехословаччини

Квасилів. Кладовище.
Сім'я Вацаткових біля могили діда Яна Вацатка

ПРО МОЇХ ПРЕДКІВ ІЗ ЧЕХІЇ

ÓXIX ст., приблизно у 70–80-х роках, із Чехії до Кvasилова приїхав мій прадід Олмер В'ячеслав, котрий у ті роки знайшов собі тут дружину чешку Барбару. Тут, у Чеському Кvasилові, у них народилося п'ятеро дітей: Йосиф, Вена, Анча, моя бабуся Емілія та Владя. Мій прадід займався торгівлею алкогольними напоями, а згодом, після революції, освоїв ремесло стельмаха, робив підводи, різні речі для сільськогосподарських угідь.

Середня сестра моєї бабусі Анна вийшла заміж за царського офіцера, який після Жовтневої революції у 1918 році виїхав до Франції, Анна в

26-річному віці захворіла на туберкульоз і померла. Моя бабуся також вийшла заміж за царського офіцера з Росії Цветкова Григорія Максимовича, який служив тут денщиком на залізниці. Її брат Вена одружився тут, на Волині, на чеській дівчині, яка на той час проживала на Млинівщині. Там у них народилося четверо дітей – мої два дяді і дві тітки. Старший брат бабусі Йосиф виїхав до Краснодара і створив свою сім'ю, яка досі проживає там.

Після закінчення II Світової війни Радянський уряд просив усіх чехів виїхати з території Радянського Союзу на свої етнічні землі. Тому в 1947 році мій прадід із родиною свого сина Вени та їхніми дітьми на

Родина Олмерових

підводах із найнеобхіднішим майном від'їхали з Квасилова і Млинова до Чехословаччини. А моїй бабусі, яка взяла собі за чоловіка росіяніна та мала з ним двох дітей – мою маму Віру та моого дядька Бориса – влада не дала дозволу виїхати до Чехії. Так до кінця свого життя бабуся лишилася тут, у Квасилові, а її батьки та брат із рідними жили в Чеській Республіці.

Донині ми спілкуємося з моїми одинадцятьма троюрідними сестрами і двома троюрідними братами, адже спільні рідні між собою дідусь Вена і моя бабуся Емілія Олмерови.

Моя мама Віра Григорівна вийшла заміж за Переп'олова Григорія Степановича і все життя прожила в Квасилові. У дитинстві вона ходила у Квасилівську чеську школу, і нас – мене і брата Мирослава – навчила нашій другій рідній мові – чеській. Нині мой мамі – вже за 80, але вона пам'ятає своє життя. Трудовий шлях починала у відділі кадрів заводу інж. Сваровського, потім працювала в управлінні механізації “Рівнесільбуду” головним бухгалтером. Тривалий час мій тато був помічником машиніста у Здолбунівському ДЕПО, а згодом став працювати на заводі “Рівнесільмаш” машиністом автокрана.

Брат Мирослав тепер живе і працює в Росії, в Белгородській області, хоча якийсь час його доля також була пов’язана з заводом “Рівнесільмаш”. У мене з чоловіком Віталієм – уже дорослий син Олексій, у якого недавно також народився син – Іллюшка. І в нашого сина із Чехією дуже багато зв’язків, які ніколи не перервуться, адже одне покоління змінюються на інше.

Ось така коротка і водночас довга життєва історія моєї великої родини Олмерових.

ГІМН СЕЛИЩУ

Є на Рівненському схилі
Гарне селище Квасилів.
Почалася його доля
Здавна, з чеської стодоли.
Пани чеські хміль ростили,
Міцне пиво тут робили.
Так село це заснували
І Квасиловом назвали.

*Квасилів – людей працьовитих земля!
Квасилів – це гордість твоя і моя!*

Квітни же, селище рідне мое!
Працею сповненої життя ти своє.
Хай не зустрінеться в долі біди,
Діти зростають на радість тобі!
Плекай покоління – своє майбуття,
Щасти тобі, селище, земле моя!

Тетяна Литвина (Переп'олова, Олмерова)

ЖИТЕЛІ ЧЕСЬКОГО КВАСИЛОВА

За спогадами Віри Григорівни Переп'олової (Цвєткова, Олмерова)

Із середини XIX ст. до 1947 року в Чеському Квасилові жили родини: Мішковських, Томашових, Олмерових, Сироваткових, Кадавих, Шлісікових, Кадежабкових, Куткових, Крбцових, Штейнерових, Щепанових, Клігових, Шикових, Нагловських, Валентових, Пасторкових, Мартінкових, Фіалових, Стегликових, Веселих та інші.

Діти з цих сімей навчалися в Квасилівській чеській школі, що мала три класи. Далі школярі переходили навчатися або в семирічну школу м. Здолбунів (чеська школа з вивченням іноземної російської мови та літератури), або в Рівненську польську ім. Міцкевича (в районі пивзаводу).

Здебільшого населення Квасилова займалося приватним сільським господарством. У кожному дворі в хазяйстві були коні, корови, кози, індикі, гуси, качки, кури тощо. Українці допомагали чехам як наймана робоча сила.

Саме на території Чеського Квасилова розвивалася промисловість. Пан Яндура заснував хмелебудинку та почав варити пиво. Пан Перний відкрив Народний дім, де був створений спортивний клуб “Сокіл” та центр дозвілля. Пан Нагловський продавав дрова та дошки. Пан Сваровський відкрив Квасилівський ливарний завод, на якому головним інженером був пан Кржіш. У Квасилові наприкінці XIX ст. була збудована православна церква, яка функціонує є дотепер. Серед інших церковнослужителів був і отець Вагнер, котрий проводив у ній службу.

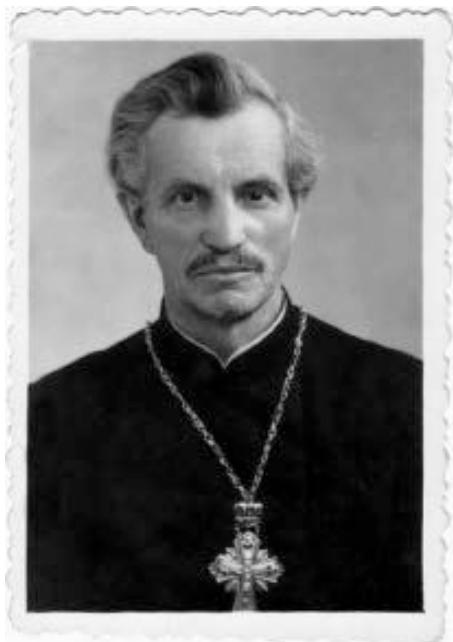
Кваси.ів у 70-ти роках XIX ст. - 50-ти роках XX ст.

Фото з архіву сім'ї Олмерових

Сім'я Олмерових

о. Вагнер

Член товариства "Сокіл"

На перерві біля школи

Спортивні змагання

Люба, 1935 рік

Р. Пепічек, 1941 рік

п. Мартінек

У 1950-х рр.

1925 рік

п. Перічев

Біля школи

Паздерська Маня

Біля школи

Ліда, 1924 рік

Робітники ремонтно-механічного заводу

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Чехи-колоністи з'явилися на Волині ще у XIX ст. Вони були запрошенні на Волинь Франтішеком Пршіблом для огляду земель та місць, пропонованих для проживання. На початку 60-х років на Волинь почали переїжджати чеські селяни. Царський чиновник О. Воронін відзначав, що в Південно-Західному краї станом на 1871 рік проживало 44064 іноземці (9050 сімей), а на Волині колоністи у той час становили більше 2% населення. Після реформи 1861 року, а особливо після придушення польського повстання 1863 року, на Волині значно подешевшала земля, оскільки репресії проти учасників повстання та економічні обмеження змусили їх продавати землю та знижувати на неї ціну. Протягом 1868-1870 рр. у губернію прибуло 946 чеських сімей, придбавши 17 577 десятин землі на суму 300 тис. крб. сріблом. Отже, економічна ситуація стала основним фактором оселення чехів на Волині.

10 червня 1870 року імператор Олександр II підписав постанову Комітету міністрів “Про оселення чехів на Волині”. Російський уряд проводив щодо чехів протекціоністську політику, розглядаючи їх як своєрідну перешкоду полонізації та окатоличенню краю. Так чеські колоністи стали мешканцями Волині.

За переписом 1897 року, на Волині проживало 27670 чехів, що становило більше половини (55%) усіх чехів, які оселилися в Російській імперії. За Ризьким договором 1921 року, західні повіти Волинської губернії увійшли до складу Польщі.

За даними перепису населення 1921 року, на території Волинського воєводства Польщі проживало 25405 осіб, а на території Радянської Волині (1926) – 16 тисяч осіб чеської національності. Після 1939 року територія Волинського воєводства увійшла до Волинської і Рівненської областей УРСР.

Pohled na shdlo u Janduru – běvalý shdlo organizace “Blaník”

“Бланік” – організація Руху опору волинських чехів

ЧЕХИ НА ВОЛИНІ

I

ТРУДНОЩІ ЧЕХІВ ТА АФЕРИ ОРГАНІЗАТОРІВ

Переселення чехів на Волинь було задумане поляками. Полякам належить думка і план цього переселення, вибір місця під поселення та керівництво побутом переселенців протягом перших майже двох років. Метою цього починання виставлялася афера, саме користуючись незнанням переселенцями мови, законів і звичаїв країни, взяти в свої руки всю агентуру по цій складній справі і таким чином нажити гроші.

Усі великі починання поляків у Західному краї приховують у собі й політичні наміри. Та чи мали такі види винуватці переселення чехів на Волинь, цього питання у свій час ніхто не торкався, а нині час його вирішити важко. Офіційно лише було заявлено, що головні винуватці справи самі не знали російської мови і законів Росії: проте ця обставина була приписана їхній недобросовісності. Справа відбувалася таким чином.

До 1868 року на Волині існувало лише кілька (14) сімейств чехів, які переселилися в 1861 році. Вони законтрактували землі поміщиків між поселеннями: Погорельці і Підгайці Дубнівського повіту і жили на правах колоністів, залишаючись (і досі) австрійськими підданими.

У 1867 році у Варшаві з'явився австрійський підданий, чех Франц Пршібл, який назвав себе інженером австрійської служби. Шукаючи тут для себе підходящого місця або вигідних занять, він звернувся, між іншим, в контору для найму прислуги, отриманню рекомендацій, об'яв і т.д., яку у Krakівському передмісті утримували варшавський житель, відставний чиновник Вільконський і підданий Пруссії (поляк) Бордаш. Часто навідувався він до цієї контори, але підхожого місця все не знаходилося. Брався він за різні афери, але все не вдавалося. Коли нарешті в нього не залишилося жодних засобів до існування, він звернувся у ту ж саму контору з рішучим наміром прийняти те, що йому запропонують. Тоді Вільконський повідомив йому таке. В конторі його опинилася купа об'яв із Волині про продаж маєтків польськими помі-

щиками. У Варшаві ці об'яви майже не мали смислу, так як за законом 10 липня 1864 року і 10 грудня 1865 року полякам-католикам заборонялося купувати землі в південно-західному краї. Вільконський і Бордаш вирішили створити компанію для влаштування переселення чехів на Волинь і для продажу земель цим переселенцям. Пршібл із задоволенням погодився вступити в число компаньйонів. Усі троє вони відправилися на Волинь у Ровенський повіт.

Помістя Глинськ (15 верств від Рівного) найбільше привабило їх дешевизною і різноманітними вигодами. Вирішено було, що Пршібл відправиться в Богемію агітувати чехів переселитися на Волинь, а Вільконський і Бордаш залишаться на місці для того, щоб засвідчувати їхні маєтки, що прощаються тут і в сусідніх з ним, Дубнівському і Острозькому, повітах для укладання з поміщиками контрактів, умов і т.д. Уесь дохід з агентури справи домовлено було ділити між трьома компаньйонами порівну. Отримавши від Вільконського гроші на поїздку, Пршібл відправився в Богемію.

У Богемії Пршібл завдяки газетним оголошенням та поїздкам скоро і всюди допоміг звернути увагу на Волинь. Дешевизна земель у 10 разів проти богемських цін, родючість ґрунту, малочисельність промислових і торгово-вельних рук, поганий розвиток селянського хазяйства, суміжність країни з кордоном Австрії і, нарешті, національне поріднення з росіянами, – все це мало великі вигоди у порівнянні з Америкою, куди зазвичай направлялися переселенці з Чехії. Останній аргумент на той час мав особливу вагу для чехів. Надто свіжі були в усьому слов'янському світі згадування про слов'янський з'їзд у Москві (1867 р.), під час якого чеським представникам дісталася перша роль і в якому усі австрійські слов'яни, особливо чехи, знайшли сильну опору проти австрійського дуалізму, який виник на той час.

Із різних боків Богемії Пршібл почав отримувати заяви бажаючих переселитися на Волинь і запити про більш докладні умови переселення; збиралися і з південної Богемії – рівнинної, густонаселеної, з північної – гористої, промислової, що страждала від суперництва німців. Але з'явилися в газетах і суперечні голоси. Пршібла називали в таких статтях аферистом, котрий обманював народ заради власного прибутку. На що Пршібл знайшов відповідь через деякі, схильні до нього, чеські газети, в яких зміг довести, що його супротивники – агенти австрійського уряду, який лякається гостинності росіян для чехів – аргумент на той час сильний для австрійських слов'ян. Австрійський уряд справді звернув увагу на агітації Пршібла і заарештував його (в Таборі). Але ця подія тільки збільшила поважність Пршібла в очах маси. Пршібл повинен був сплатити штраф та їхати в Грумсу. Проїжджав

Пршібл вільно, у Вотіцах продовжував агітацію, за що вдруге був заарештований. Йому було присуджено сплатити штраф 300 гульденів. Пршібл відмовився на цей раз від сплати штрафу, але протягом 48 годин вимушений був залишити Австрію.

У Празі на цей час святкували відкриття чеського народного театру. Тут погодилися переїхати ще 14 чехів як розвідники. Всі разом відправилися до Росії. Подорожні прибули до Рівного 12 травня 1868 року. Тут їх зустріли: Вільконський, Бордаш, Богуцький – доглядач за кріпосними справами Рівненського повітового суду. Чехи, котрі приїхали з Пршіблом, переконалися в родючості ґрунту, в дешевизні земель, повернулися до Богемії за своїми родинами, а також для подальшої агітації переселялися на Волинь. Перед від'ездом Свобода і Оліч дали завдаток на частину Глинського маєтку. Пршібл лишився на місці для подальших операцій з “кампанією”.

Скорі всі, хто були розвідниками, повернулися на Волинь уже з запасом уповноважень та грошей. У Рівному за малий проміжок часу на пошті отримано було з Богемії на ім'я Пршібла та інших чехів до 20 тисяч карбованців. Тоді закуплено було і решту Глинська (всього до 1500 дес.) тими ж особами, Свободою і Олічем. Тоді ж, на гроші, які надіслали, Пршібл купив на своє ім'я в Дубенському повіті маєток Будераж, інші особи таким чином купили Семидуби, Підгайці, Ульбарів і т.д. Однак ніхто, за постановою самої компанії, не мав права ні продавати, ні купувати землі чехів без їхнього посередництва. Обидва боки, продавці і покупці, у всіх своїх угодах повинні були запрошувати цю компанію і платити щоразу проценти на її користь.

Покупці-чехи невільно підкорялися такій умові, не знаючи мови та законів країни. Поміщики, що зубожіли внаслідок повстань, за відсутністю інших покупців, намагалися швидше отримати гроші, тим більше, що не були впевнені, як поставиться уряд до цієї купівлі земель чехами-католиками. Як відомо, закони, про які говорилося вище, потрібно було обходити.

Наприкінці того ж літа маси переселенців з родинами та речами потягнулися на Волинь. У “компанії” всюди з’явилися свої агенти, всі поляки, частково – єреї. Агенти зустрічали переселенців на кордоні, розподіляли їх на партії, проводжали до місця поселення, залишалися з ними, наглядали за справами, радили, керували всіма від імені “компанії”.

Люди, що прибули, надавали особливу увагу православному богослужінню: на свята ходили до церкви, деякі просилися дозволу співати в церкві і зверталися до православних священиків за порадами з особистих питань. У Будеражі та Глинську вони навіть обрали своїми старшинами

місцевих священиків Майбороду і Тарнавського. Але “компанія” та її агенти докладали всіх зусиль, аби відсторонити священиків від впливу на переселенців, а Майбороду, Тарнавського і священика з с. Ульбарів встигли навіть скомпрометувати перед чехами.

У Рівненському повіті безпосередньо розпоряджалась “компанія”, а в Дубенському від її імені: Ковальський, Комарницький, Боревич та ін.

Складна афера не могла тривати довго. Експлуатація мас, що переселилася, не могла не викликати незадоволення. В маєтках, що продавалися, з'явилися борги державній особисті церковно-будівельні повинності, постійна сплата процентів за заповітами на різні установи і т.п. Деякі маєтки, що продалися, були під забороною. Все це не афішувалося, дізnavалися про це після купівлі. “Компанія” поставила справу так, що відповідальності за це не несла. Її діяльність полягала в тому, щоб допомогти купити маєток, взяти процент із того, хто купував і продавав. Виникали суперечки, змінювалися умови продажу, але з'являлася “компанія”, мирила, знову вимагала проценти, погрожуючи зіпсувати взагалі всю справу.

У свою чергу уповноважені від тих, хто їм довіряв, часто давали поміщикам замість повної суми вартості маєтку тільки завдаток, приводили поселенців, розподіляли між ними землі і зникали. Переселенці, котрі сплачували відповідну суму грошей за домовленістю, вважали, що вже мають право на землю як власники, будували хати і господарчі приміщення, вирубували ліс, захоплюючи при цьому часто і землі селянські та поміщицькі, які не продавалися, посилаючись на кордони, які зазначили їм уповноважені.

Селяни у відповідь нарікали, зчиняли бійки, жалілися. Поміщики вимагали сплати повної суми грошей, уповноважені ж на гроші, які брали від переселенців, купували собі інші маєтки, будували заводи, майстерні, інше. Майже на кожний маєток, що купувався, виникали такого роду справи, які розплутати, за таких оригінальних умов купівлі, не було найменшої можливості.

Дивлячись на такі справи, не знаєш, що викликає більший подив: нахабність “компанії”, навмисна плутанина її агентів, легковажність польських поміщиків, користолюбство уповноважених або захоплення переселенням самих мас. Відчувається присутність якоїсь ідеї, що служить користі, загальна нещирість, обман, який карає сам себе.

Після купівлі та переселення на нові землі повинні були укладатися купчі на ім'я поселенців, розроблятися плани і т.п. Уповноважені брали з кожного хазяїна за купчу особисто по 15, 20, 25 та більше карбованців, не

враховуючи мита за агентуру. Виникали нові суперечки. Багато переселенців відмовлялося від цього внеску та від купчих, надавало перевагу запродажним записам. У свою чергу землеміри, котрих наймали чехи для знімання їхніх земель на план, зобов'язані були великим процентом на користь “компанії”. Приміром, землемір, котрого наймали глинські чехи, змушений платити “компанії” 1000 карбованців.

Все це викликало незадоволення мас, але “компанія” не допускала їх до влади, надаючи собі одній право мирити усіх, хто свариться, і отримувати за це проценти. Немало в цих справах є фактів, що “компанія” навмисне сварила противіжні боки, аби мати зайвий випадок отримати процент за агентуру.

Повітова влада тривалий час не знаходила для себе можливості втрутитися в усі ці справи, тому що маси не зверталися до них із проханнями такого роду та й через незнання їхньої мови. Крім того, було незрозумілим, чи мають право католицькі маси купувати у власність землі на південному заході і на якій підставі вимагалося вирішувати справи купівлі земель. Повітові суди, Рівненський і Дубенський, складалися з поляків, товаришів одного з компаньйонів Богуцького, не були в цих справах прикладом.

Остання обставина (питання купівлі землі) не могла не турбувати й самих діячів, котрі збуджували населення на переселення, збирання коштів на купівлю землі і взагалі усіх уповноважених від мас, що переселилися та осіли на землі, яку отримали у власність. Закуплено вже було кілька маєтків, переселенців до весни 1869 року було близько 1000 родин. Із Богемії йшли нові повноваження на купівлю землі, приїжджаючи уповноважені, а, між іншим, право купувати землю чехами-католиками суперечило закону. Та ось в оточенні чеського представництва на Волині з'явилися чутки, що всі чеські переселенці не є католиками, а гуситами, котрими були на батьківщині, але вимушенні були приховувати свою віру перед австрійським урядом, який нав'язав їм католицизм.

Між іншим, важке становище переселенців стало відомим у Богемії. Чеська преса заговорила про це по-різному... Нарешті розлад виник і в середовищі самих “компаньйонів”. Вони звинувачували Пршібіла в малоуспішності свого діла, усунули його від справ. Тоді Пршібіл пожалівся генерал-губернатору князю Дундукову-Корсакову. В листі Пршібіл виклав бідове становище переселенців, всю вину приписав полякам – “компаньйонам” і поміщикам. Князь Дундуков-Корсаков ознайомився зі справою чеських поселенців під час приїзду на Волинь у вересні 1869 року. Отримавши скаргу від Пршібіла, він доручив розібратися полковнику Грессеру. Пршібіл та Оліч

стали супутниками Грессера у поїздці по чеських селищах, перекладачами й коментаторами в його бесідах із масами, передавачами його розпоряджень.

Передусім, звичайно, від справ було усунено поляків. Пршібл, а поряд з ним Оліч, міцно утвердилися серед чехів. Із визнанням “уповноважених” чехів було розділено на три округи: Глинський, Мирогощанський, Будеразький. На чолі кожного округу став старшина, котрого обирали переселенці. В кожному селищі – обрані старости, всі із кола “уповноважених” осіб. Пршібл здобув посаду Будеразького старости, молодий Оліч обмежився посадою помічника старшини Глинського округу (Свободи). Старостами було обрано Райхла, Гіблера, Паллу, Гейду та ін. Всіх поселень виявилося вже 14. Чехи володіли вже 8093 десятинами землі, за які сплатили до 270 тисяч карбованців.

Встановлено було кругову поруку – цим контролювалася поведінка переселенців. Три родини самими чехами було вислано назад у Богемію за негативну поведінку. Полковник Грессер із цього приводу виявляв перед генерал-губернатором повне схвалення моральної та громадської витримки переселенців.

Разом із цими розпорядженнями полковник Грессер, зібравши відомості про непорозуміння між чехами і поміщиками, запропонував останнім вирішити справу мирним шляхом, погрожуючи покаранням – загрозою стягнення. Повітовим суддям він на словах наказав здійснювати всі процедури з купівлі маєтків без затримки. Виконавці та мирові посередники також отримали від нього відповідні настанови. Грессер клопотався і про захист чехів на таможнях, де, за його словами, “відбувається просто грабіж”.

Поряд із питанням адміністративного характеру був вирішений наперед і релігійний конфлікт. Факти, що мав полковник Грессер, свідчили про те, що слов’яни, котрі переселилися, є близькі росіянам, і потрібно небагато, аби вони об’єдналися. Але він переконався, що це зробити на Волині важче, ніж де. Російського землеволодіння, говорить він, немає, селяни ж не можуть ще вплинути на переселенців – чехів. “Чехи, які переселилися, – говорить він, – за винятком найобмеженнішої кількості старших людей, всі – послідовники Гуса і, мабуть, не є істинними католиками”. В Австрії ж, за його міркуваннями, вони проповідували католицизм вимушено, в Росії вони сподівалися знайти свободу віросповідання і бути послідовниками своєї національної релігії за доктринами Гуса. Без сумніву, наше духовництво, вважав Грессер, повинно мати великий вплив на обрусіння чехів, але, на жаль, вони або вестимуть справу надто відкрито, необережно й дадуть привід ксьондзам діяти підпільно в своїх інтересах, у чому вони зазвичай поступаються, або ж

нарешті, не забуваючи про свої матеріальні інтереси, готові настроїти чехів проти себе.

Тобто полковник Грессер пропонує свій план релігійного облаштування чехів на Волині. Чехи бажають мати свого священика – чеха.

У тісному зв'язку з релігією були школи. Полковник Грессер доповідав, що чехи бажають мати школи для своїх дітей із двома вчителями – чеським і російським. У Будеражі вони вже влаштували школу з одним учителем чехом, її навідує священик Майборода. Вони скерували депутатію в Острог до графині Блудової із проханням про співпрацю у справах релігійного і шкільного улаштування.

Також чехи просили Грессера про патронат у різних пільгах: про безмитний провіз машин для заводів, господарських принадлежностей і т.п.; про дарування їм права швидкого прийняття підданства без застережень. Прохання чехів уважено і представлено генерал-губернатору (5 лютого 1870 року). Таким чином справді з простої афери нажити гроші в Росії (якщо це точно була лише проста афера) виникла дуже складна політична справа.

Волинський архієпископ з осторогою поставився до проекту гуситства і до виклику чеських священиків. Генерал-губернатор пояснив йому, що чехи шукають шляхів зближення з православною церквою, що вони будуть одружуватися, здійснювати літургію “слов’янською мовою”.

Маса розуміла гуситство не як особливу релігію, а як засіб зближення і об’єднання з православною церквою при богослужінні чеською, дотримуванні постів і т. д. У Рівненському повіті маси заявляли себе тільки католиками, надавали перевагу костьолам і ксьондзам. Вони бажали мати особливого священика, чеського, але з умовою, що цей священик підкорявся б православному духовенству. Рівненський протоієрей Овсянкін, котрий оглянув усі парафії, де оселилися чехи, підтверджив факти прихильності чехів до православної церкви, але не зустрічав між ними гуситів і знайшов між ними тільки невелику кількість людей, котрі до питань віри ставилися досить вільно. Він визнав їх евангелістами і припустив, що це “цілком імовірно, нащадки гуситів, на яких вплинуло лютеранство, що, в свою чергу, споторило істину давнього православного християнства, яка наслідувалася від предків”.

На підставі усіх даних протоієрей Овсянкін пропонував відносно чехів такі заходи: 1) виправити і привести у відповідний вигляд церкви в парафіях, районах, де оселилися чехи-переселенці, і призначити в такі парафії священиків, які б задовольнили духовні потреби чеських мас; 2) “Всі чехи, за його словами, бажають мати школи, в яких би навчалися їхні діти разом з дітьми

селян і в яких би викладали священики”, а тому він пропонував найшвидше влаштувати такі школи; 3) “Призначити для чехів попечителя з вищих чиновників істинно російського походження і православного віросповідання, котрий би, перебуваючи під начальством Обер-Прокурора Св. Синоду, мав безпосередні стосунки з Головним начальником Південно-західного краю, аби доброму починанню не могли перешкоджати місцеві балачки або інтриги”.

Овсянкін засвідчував, що всі чеські справи на місці знаходяться в руках Пршибіла, Оліча і Свободи.

Преосвящений, погоджуючись з думкою Овсянкіна, детально виклав його справу зі своїми коментарями на ім’я Обер-Прокурора Св. Синоду і генерал-губернатора. Але клопотання преосвященого залишилося безсилим перед привабливою ідеєю гуситства.

Донесення полковника Грессера по всіх цих справах отримало швидкий рух. Від 24 лютого 1870 року за № 422 генерал-губернатор представив усі справи чехів на розгляд у Міністерство внутрішніх справ і в той же час – листом до Л.С. Маркова про особисте сприяння в цій справі.

Усі чехи, зазначалося в документі, вирізняються стараним праце-любством, повагою до влади, найстрогішою чесністю і примірною моральністю, переслідуючи найстрогішим образом і виключаючи зі свого середовища неблагонадійних або аморальних своїх співгромадян. У політичному плані чехи глибоко просякнуті ненавистю до поляків. Проте основним інтересом у справі чехів був релігійний.

У листі від 11 березня того ж року Л. С. Марков повідомляв князю Дундукову-Корсакову, що Міністр внутрішніх справ висловив своє співчуття щодо відклику Грессера про влаштування волинських чехів і вважає бажаним надати чехам засоби влаштувати свої релігійні справи відповідно до їхніх переконань. Міністерство готове надати й матеріальну допомогу.

Зроблено було розпорядження про огляд церков та їх ремонт, доручено було попечителю навчального округу займатися справою про училища для чехів; призначення попечителя для чехів генерал-губернатор визнав “не тільки не корисним, але й шкідливим”, з чим погодився і Міністр внутрішніх справ. І діло про гуситство, щоб було міцнішим, вирішено було вести не на підставі доповіді Міністра внутрішніх справ, Височайше утвердженого 30 січня 1870 року, але окремо, внести його до Комітету міністрів.

Перешкоди стали з’являтися і з боку самих чехів. Чехи просили преосвященого “взяти їх під свій захист”. Грессер, за його словами, переконав чехів не робити цієї заяви перед повідомленням про це генерал-губернатора.

Від 12 червня кн. Дундуков-Корсаков повідомляв Л. С. Маркову про те, що відхилив подання заяви. “Все це, – писав він, – вважаю несвоєчасним і найменші зусилля тепер – спрямовувати чехів на православ’я – можуть зменшити їх довір’я і навряд чи принесуть ту користь, яку можна чекати від католицького розколу”.

Та на початку липня в газеті “Голос” з’явилася заява (яку передрукували інші газети) від 12 петербурзьких чехів про те, що вони через проголошення догмата папської непогрішності відрікаються від католицької церкви і приймають православ’я. Від 17 серпня полковник Грессер доповідав кн. Дундукову-Корсакову: “На виклику пасторів чеських я не дуже наполягаю, тому що є багато даних до більш позитивного переходу. В Глинську, де Ваша Світлість дозволила будувати новий храм, чехи зі свого боку бажають допомогти будові працею і підвезенням матеріалів. Оліч і Пршібл говорили прямо, маючи на увазі чехів із Петербурга, що цим можна зіпсувати початок, і нам поталанить, якщо знайдемо пасторів, котрі гарно пишуть, а що в душі – невідомо”. У відповідь на це повідомлення від 21 серпня кн. Дундуков-Корсаков порадив полковнику Грессеру не поспішати з викликом чеських священиків, але, маючи на це дозвіл, Оліч і Пршібл можуть їхати в Богемію в цій справі.

Нарешті виникли труднощі і з боку самих священиків, котрі отримали запрошення на Волинь. Від 11 серпня того ж року полковник Грессер писав князю Дундукову-Корсакову: “...я читав листи двох священиків, що надійшли недавно Олічу. В листах вони питают (між іншим), чи можуть вони одружуватися, маючи священний сан, так як у росіян духовна особа ще до посвячення до сану зобов’язана взяти шлюб. У такому випадку, говорять вони, ми будемо вилучені з православної церкви”. Від 17 серпня того ж року кн. Дундуков-Корсаков, не радячись ні з ким, відповідав Грессеру: “...що стосується того, що чеські священики стануть винятком у православній церкві, одружившись після висвячення, то хоча у звичаях православної церкви це взагалі не є звичайним явищем, але таке траплялося і перейматися цим не слід”.

Така наполегливість стосовно головної думки примушувала поспішати в цьому досить складному питанні, при чому мали місце упущення, неясності, неточності. Вся організація гуситів із обговорення була виключена, вирішено було не впливати на цю справу і дати можливість самим чехам на свій розсуд займатися релігією.

Не можна було узгодити питання улаштування чеських шкіл. Надію покладали на окремі чеські управи, де самостійне вирішення чехів мало перевагу. З лютого, з відома Міністерства внутрішніх справ, надійшов цілий

ряд розпоряджень генерал-губернатора, які виділяли чехів серед місцевого населення як громаду, яка мала особливе значення в краї.

На місцях у справах чехів з'явилася неабияка енергія. Всі поміщики, котрі продавали їм землі, вимущені були повернути частину грошей від продажу, деяких було й заарештовано. Пршібл продовжував у цьому відношенні систему “компаній”. Не всі були з ним згідні.

Між тим, у Міністерстві внутрішніх справ проект улаштування чехів виконувався швидко, 10 липня того ж 1870 року Государ Імператор затвердив постанову міністрів про поселення їх на Волині. Постанова дозволяла чехам приймати російське підданство негайно. Особливі поліцейські посвідчення чехам були не потрібні – від них це не вимагалося. Чехи, що оселилися на власних землях, належали до сільського населення на загальних правах, підкорялися місцевому правлінню, але з наданням права вільної прописки до селянських громад або окремої організації громади та волості. З цього приводу повинні були надходити від чехів прохання про підданство, такі прохання потрібно було складати в селищах “за підписом усіх домогосподарів, їхніх повнолітніх дітей та родичів”.

Із прийняттям підданства наказувалося виробити відповідні документи. Відносно релігії постанова говорила коротко: “Вони (чехи) користуються свободою віри”. Про школи не згадувалося.

Чехи звільнялися від державного податку та громадських повинностей на 5 років з дня прийняття підданства.

На 24 вересня того ж року було призначено загальну для всіх чехів присягу на підданство Росії – в м. Дубно. Полковник Грессер доповідав генерал-губернатору, що чехи мають бажання здійснити цю присягу як найурочистіше: “просити, щоб до присяги їх приводив православний архієрей”. У призначений для цього день зібралося в Дубні 1237 “начальників родин” чеських, інших, всього – близько 2000 душ, прибув сам генерал-губернатор. Волинський архієпископ Агаєнгел не прибув “за станом здоров’я”, але доручив виконання обряду присяги наміснику Почаївської лаври з собором духовенства та повним хором архієрейських півчих. На міському майдані в присутності влади та великої кількості людей, котрі зібралися з навколошніх сіл, намісник здійснив обряд присяги і подячний молебень. Тут, на цьому ж майдані, стояли столи, на яких запропоновано було всім чехам частування за рахунок коштів, що виділив генерал-губернатор.

Телеграми до Петербурга повідомили про зразковий порядок присяги, захоплення і подяку від чехів Государеві Імператору. При цьому чехи просили

генерал-губернатора і отримали дозвіл святкувати щорічно цей день урочисто і в цей же день у Дубні приймати присягу на підданство всіх чехів, котрі прибудуть на Волинь протягом року. Для чого чехам подарували посуд та білизну для столів знову ж таки за кошти, які виділив генерал-губернатор. Тут же формально затвердили три окремі волості чеські: Глинська, Дубенська і Луцька. Обрані чехами та утворенні старшини і сільські старости.

Пріблід обраний Дубенським старшиною, на всіх інших місцях залишились дотеперішні старшини і старости. Пршібл та Оліч так і залишилися “уповноваженими від усіх чехів”.

Волосним управлінням доручено: складати списки чехів, що переселялися, перевіряти їхні документи, займатися проханнями про підданство, керувати купівлею земель, прописувати до сільських громад. У проханнях про підданство виявилося, що усі чехи бажають мати окремі та сільські громади.

II САМОУПРАВЛІННЯ ЧЕХІВ ТА НАДАНІ ЇМ ПІЛЬГИ

Так виникали чеські поселення на Волині та окремі управління. Такі завдання були окремої організації, такі надії. Як же вони виконували це завдання?

Від 11 листопада того ж року, тобто через два з половиною місяця після відкриття чеських управлінь, полковник Грессер, котрий залишився на Волині для керівництва, доповідав князю Дундукову-Корсакову: “Самоуправління чехів проходить у зразковому порядку, мирові посередники не нахваляться ними, слухняність у всьому взірцева. Я доповідаю ці подробиці тому, що Іван Володимирович Галлер (волинський губернатор) говорив мені зовсім протилежне, про що він, здається, і доповідав Вашій Світlosti”.

Галлер справді отримував від повітової влади повідомлення, зовсім відмінні від тих, які мав полковник Грессер.

Від 9 листопада, тобто через півтора місяця після відкриття чеських волостей, дубенський повітовий справник доносив губернатору, що Пршібл поставив перед ним такі вимоги: 1) щоб чехи з кримінальних справ судилися не в загальних судах, а в своїх волостях; 2) щоб положення про волосні суди надруковано було для чехів німецькою мовою; 3) щоб волосні вироки писалися не російською, а чеською мовою; 4) щоб грошова звітність по чеських волостях велася не двома мовами, а лише чеською. Для додатку до звітів російського тексту волості, за заявкою Пршібла, не мають коштів, для цього

ніби потрібно було б оподаткувати кожний морг землі, якою володіли чехи, за один морг – 30 коп.

Від 1 грудня того ж року Волинський губернатор доносив генерал-губернатору: “Я маю відомості, що чехи, котрі мешкають у Мирогощі Дубенської волості, бажають відправити до Санкт-Петербурга своїх уповноважених із проханням: а) щоб їм натомість справника і мирового посередника призначили особливого чиновника, до якого вони б могли звертатися зі своїми справами; б) щоб ними завідував син Вашої Світlostі; в) щоб ним було дозволено безакційне влаштування цукрового заводу і г) щоб уряд надав їм допомогу – на кожну десятину землі по 25 карбованців”.

Із донесень повітових влад видно, що агітація з цього приводу проходила не тільки в селищі Мирогоща, але ж і в інших селищах. У повідомленні дубенського справника було додано, що чехи хочуть надіслати сину князя Дундукова-Корсакова в подарунок чеський костюм. Він же доносив про присутність серед чехів чималої кількості людей “сумнівних”, котрі “підштовхують їх на всілякі безумні прохання”, обманом або насильством відбирають у них гроши, здійснюють сварки на сходах, заміну старост і т.п. Тепер уже зовсім не чутно, щоб старшини чеські виводили подібних людей з оточення чехів. Навпаки, “безумні прохання” приймаються під захист чеської старшини.

Від 18 грудня 1870 року Оліч і Свобода подали генерал-губернатору від імені всіх чехів прохання такого змісту: “В положенні про переселення чехів на Волинь, між іншими правами, що їм надавалися, подароване право: “складати договори з приватними особами і з державною скарбницею без сплати гільдійських зборів тільки з предметів селянської промисловості; займатися вільною торгівлею селянської промисловості; вільно торгувати селянам без торговельних свідоцтв і без платежів мита. Наши громадські відносини настільки розвинуті, що нам необхідно прирахувати до селянського промислу: варіння пива, виготовлення мила, поєданане з виробленням свіч, виготовлення борошна, крохмалю, цукру, сиропу, полотна, сукна, а також паперу та ін. артикул”.

Прохачі клопоталися, щоб усім чехам дозволено було виробництво цих предметів без сплати мита. Генерал-губернатор відмовив у цьому проханні. Тоді у всіх селищах з’явилися агітації про те, що уряд обманув чехів, що, маючи в руках письмове завірення про пільги і права, які дали чехам, їх заберуть, і відповідно – чехам потрібно добиватися, щоб цього не сталося.

Справа в тому, що ще за першою об’явою полковником Грессером у Глинську 10 серпня Височайше утвордженого Положення про чехів на Воли-

ні, чеські старшини після тостів і телеграм вдячності звернулись до нього з заявою про те, що австрійський уряд навчив чехів не довірятися обіцянкам і законам про права та пільги, а тому на даний час чехи можуть бути задоволеними і спокійними, якщо їм дадуть письмове завірення, що права, які їм подарували, не будуть відмінені.

Від 13 січня уповноважені від чехів подали прохання директорові департаменту: чехи, котрі поселилися на Волинь, вільні устатковувати в Глинську пивоварний завод, для цього заводу їм вписано котли, які з-за кордону вже отримані, є на митниці, але митницьке начальство затримує їх, вимагаючи виплати мита. Пршібл звернувся з проханням до генерал-губернатора по цій справі.

У Глинську будується великий пивоварний завод. Аби зібрати капітал, потрібно було випустити приватні акції із зобов'язанням, що акції дійсні в руках чехів. За клопотанням генерал-губернатора кн. Оболенського від 17 березня того ж року дозволив безмитний провіз машин для цього заводу. Отримавши це обладнання, чехи пустили в хід завод, відкрили продаж пива по Рівненському та сусідніх повітах, не беручи патенту на право виробництва і не піклуючись про плату акцизу. Акцизні чиновники описали майно заводу і зупинили виробництво, коли ніякі переконання не могли вплинути на управителів до виконання вимог закону. Ця, власне, обставина і викликала звернення до генерал-губернатора, про яке говорилося вище.

Генерал-губернатор дав дозвіл продовжити дію мита. Але “уповноважені” рішуче відмовилися від сплати мита і знову заговорили про обман. Справа закінчилася проханням генерал-губернатора, за яким Государ Імператор звелів відмінити стягнення акцизу і штрафу за попереднє виробництво. Приклад Глинського заводу перейняли були заводи Гевіха і Ласка в Семидубах, Райхла в **Квасилові**, заводи сільськогосподарських машин, парові млини та ін., але зустріли рішучу відмову, так як милість була зроблена лише Глинському заводу едине тому, що він був громадським. Та тільки-но отримана була ця милість, створилось невелике товариство акціонерів із глинським чехом Шмоліком і самим Олічем на чолі. Вони почали скуповувати акції у бідних чехів, призначаючи за них похідні ціни, застосовуючи при цьому погрози і насильство. Шмолік створив спілку з Олічем, своїм зятем (Оліч одружився на дочці Шмоліка, а сам Шмолік і його син одружилися на двох рідних сестрах Оліча), встиг придбати значну кількість акцій, акції впертих бідняків оголосив недійсними і таким чином став власником заводу.

Бідняки подали позов, але програли справу в усіх інстанціях навіть до сенату. Акції були власні, на клаптиках паперу, ніде не виявлені, ніким не затвердженні. Адвокатом із цієї справи з боку Шмоліка в усіх інстанціях був Оліч.

Одночасно з проханням про звільнення чехів від акцизних зборів і патентів на право виробництва і торгівлі, чеська старшина підбурювала чехів призупинитися із складанням купчих та з платнею кріпосних мит.

Згадаймо, однак, початкову систему купівлі землі переселенцями. “Уповноважені” брали від переселенців усю суму вартості маєтків, укладали з поміщиками контракт на своє ім’я, розподіляли землю між переселенцями за кількістю внеску кожного з них, а потім додатково збиравали від них по 20-30 карбованців за сплату кріпосних мит, а також на агентуру з цього питання. Коли з’явилася агітація проти сплати купчих, у масах припинили сплачування уповноваженим усі, визначені вище, кошти.

Минав час, виникали випадки, коли вимагалося пред’являти документ на право володіння землею, і з’ясовувалось, що бідняк не має такого документа і що його земля рахується у володінні колишнього уповноваженого. Виникали жорсткі суперечки: один стверджував, що уповноважений узагалі не говорив йому про необхідність складання купчої на свою ділянку, другий – що з нього вимагалася надмірно висока сума, третій – що він у свій час повністю виплатив уповноваженому кошти, але натомість ніяких документів не отримав і т.д.

Так як складання та збори такого роду робилися без усяких письмових документів або на шматках паперу, які не були ніким засвідчені, то й не було ніякої можливості розібратися, хто правий, а хто винний у відповідній справі. Деякі з фактичних власників ділянок втратили землю через уповноважених, за котрими на папері значилися ці ділянки. Інші, що не знали російської мови та законів і не мали коштів, щоб скористатися послугами адвокатів, воліли мовчати. Благо – фактично вони володіли своїми ділянками, та усякий раз, коли чинили опір старшині або колишньому уповноваженому, їм нагадували про те, що вони можуть втратити свої ділянки. Недалеким людям здавалося вигідним не платити 20-30 карбованців, але володіти землею, а уповноважені, знаючи, що їх не мине ця платня, мали змогу користуватися ще й владою над масами у всіх справах.

Так йшла справа до 27 грудня 1884 року, коли надійшло Височайше веління, за яким чехи позбавились права на купівлю земель у південно-західному краї. Складання купчих на землі, хоча вони і знаходилися у володінні бідняків, стало неможливим, а колишні “уповноважені” продовжували погрожувати, що можуть відібрати ділянки.

Проте прохання чеських “уповноважених” та інших представників все збільшувались. “Уповноважені від усіх чехів” (Пршібл і Оліч), старшини зобов’язані були вести списки нових переселенців, керувати купівлею землі та ін. Все це тепер робилося з порушенням закону, яке неможливо було рахувати незнанням чехів. Купуючи маєтки, чехи свідомо брали на себе державні борги, якщо вони існували на цих маєтках, і усякі повинності, а потім відмовлялися від сплати, посилаючись на нібито подаровану свободу від державних повинностей та податків. Після того просили відстрочки сплати, розстрочки, супроводжуючи свої прохання скаргами на обман, розорення і т.д.

У відношенні до митних зборів скарги і прохання досягли того, що Міністерство фінансів дозволило чехам безмитний провіз речей на суму більш як 50 карбованців під зобов’язання в сплаті мита на випадок затребування (в жовтні 1870 року), але потім дозволили провіз речей для однієї особи вартістю до 500 карбованців, а для однієї родини – до 900 крб. Всі ці пільги і милості не задовольнили чеських представників, не заспокоїли маси – навпаки, тільки збуджували до нових претензій.

Із наближенням строку (24 вересня 1871 року) другої загальної присяги на підданство губернатор Грессер доручив мировому посереднику чехів Дубенського повіту (по кожному з повітів: Рівненського, Дубенського і Луцького чеські волості доручалися одному мировому посереднику) Вороніну виконання цієї присяги. Вся поведінка чехів протягом першого року, без сумніву, не викликала у влади бажання повторити урочистості, що були пов’язані з першою присягою. Пршібл образився.

На 10 число жовтня Воронін призначив волосний схід для перевірки списків, але в цей день Пршібл самовільно поїхав до Одеси, не зробивши ніяких розпоряджень щодо сходу. Сповіщаючи про це губернатора, Воронін ддав, що “Пршібл в усьому чинить самостійно, погано відзвивається про адміністрацію. І що, поїхавши до Одеси, взяв із собою до 50 тисяч крб., які довірили йому чехи на купівлю Дубенського маєтку, на той час бувшого в продажі, а також 20 тисяч громадських грошей. Перед від’ездом, на вимогу їх повернути власникам, повідомив, що гроші повернені”.

Твердість мирового посередника зворушила маси і дала можливість вперше подивитися на речі, що чинилися стосовно чеських мас. Тут же виявилось, що деякі закордонні чехи, висилаючи на ім’я Пршібіла (та інших) гроші на купівлю земель, не отримали ні землі, ні грошей. Відкрилося також, що Пршібл узяв гроші у чехів селища Будераж на здійснення купчих, але використав їх на свою користь.

Пршібл був висланий у Дубно, але від 4 листопада того ж року той же мировий посередник докладав губернатору, що через постійну відсутність Пршібла він не знає, до кого звертатися по справах чеського управління, чех-писар нічого у справах не розуміє, помічник старшини живе поза містом.

Маси стали ще сміливішими і на сходах наприкінці листопада звільнили Пршібла з посади старшини, а губернатор зобов'язав його підпискою не виїжджати з Дубна до того, як він розрахується з чехами. Пршібл послав скаргу на губернатора Міністру внутрішніх справ.

Невідомо, чим закінчилася ця справа, але від 15 лютого 1874 року Міністр юстиції повідомив у Київ, що мають місце скарги багатьох чехів на Пршібла і на чеського священика Гордлічку про те, що ці особи виманили у них гроші на купівлю земель в Росії і до цих пір ні земель не купили, ні гроші їм не повернули. Не маємо відомостей про те, чим закінчилася і ця справа.

У тому ж році Пршібл переселився в Херсонську губернію (пізніше він знову оселився в Дубні, де мешкає і тепер).

Кандидатом на місце старшини Дубенського повіту після смерті Пршібла став Оліч. Повідомлення мирового посередника про ці вибори та про поведінку Оліча і на посаді дубенського старшини тільки додали фактів про те, що було відомо усім – чеська старшина оголосила адміністрації рішучу боротьбу, експлуатує чеські маси, виходячи з власної користі, керує нею шляхом обману і насильства, виховує в ній дух ворожнечі до всього російського.

Адміністрація виявилася безсилою у виправленні цього зла. Вона знала, що повітові управи, які зобов'язані були вести списки новоприбулих переселенців, реєструвати документи, не тільки не виконували ці обов'язки достеменно, але й сприяли проживанню за австрійськими паспортами, без прийняття російського підданства, допускаючи таких осіб не тільки до участі в громадських справах, але й на громадські посади, знала, що в Богемію йдуть з Волині листи, в яких звинувачується російський уряд у всіх негараздах чеської маси.

Тих, хто відмовився від прийняття підданства (в **Квасилові** таких – 26 чоловік) вирішено було оподаткувати процентним збором, а землю їхню продати. Але такі заходи викликали тільки нове невдоволення з боку чеських представників і нові плани стосовно обходу закону. А з боку адміністрації знову відчувалося поблажливе ставлення. З приводу цього розпорядження з'явилось прохання про підданство від “начальників родин” без включення в них дітей. Коли нарешті адміністрація звернула на це увагу, з'явилися формальні прохання про дозвіл чехів приймати підданство особисто зі

звільненням від цього обов'язку дітей, які могли лишатися австрійськими підданими.

Генерал-губернатор нарешті погодився і 21 січня 1875 року зробив відповідне розпорядження: помирає батько підданий, і маєток переходить до дітей-іноземців, котрі володіли ним без усіх перешкод. Кількість землевласників (не російських підданих) зростала і без приїзду нових переселенців. З'явилася в краї чимала кількість переселенців з Галичини, католиків. Чеські управи приписували їх до своїх громад під назвою “галицьких чехів” і надавали їм усі права згідно з положенням 10 липня 1870 року, а також проживання за австрійськими паспортами.

За таким устроєм та направленістю окремих чеських повітів та селянських громад, зрозуміло, скільки труднощів принесло це для місцевого населення, котре ледь вийшло з кріпацтва і ще не встигло вільно дихнути після польського гноблення й отовтатися від розорення внаслідок польського заколоту.

Виники труднощі з земельними справами. Порушення чехами власницьких прав з'явилися в кожному селищі, чим викликано було багато скарг. Але по окремих чеських громадах вирішення справ з цього питання було практично неможливим. Труднощі були із самими скаргами у повітовий чеський суд, що знаходився від деяких поселень за 40-50 і більше верств. Нелегко було і суддям добиратися на місце для того, щоб засвідчити кордони, порубки і т.д. У всіх випадках такого роду чехи перед своїм судом були у вигрathi, селяни мали відмову. Багато подібних справ, особливо про порушення кордонів, захоплень угідь, проїздів у поля, ліси, до водопоїв, і до цього часу не вирішено.

Усе це продовжувало збуджувати сварки між селянами і чехами. Започаткована система поблажливості до чехів викликала в них же тільки впертість, а в селян – роздратування. Нещасна звичка селян до цікування послаблювала значення скарг, що надходили від них, в очах влади.

У 1872 році було відкрито четверту чеську волость – Купичевську для переселенців Володимир-Волинського повіту. Але зло від цього ніяк не вправлялось, тому що коріння його лежало не тільки у віддаленні чеських селищ від своїх волостей, а, зокрема, в організації цих волостей.

Коли потім чеські переселенці стали з'являтися у місцях надто далеких від чеських волостей, у повітах Житомирському, Овруцькому, Новоград-Волинському, і приписка їх одразу до волостей селянських позитивно вплинула на громадський порядок у селах, тоді почато було відчислення (в

1876 р.) від чеських волостей селищ, спочатку тих, що знаходилися в інших повітах, потім – більш далеких від них в інших повітах, потім – тих же повітах. Відраховані таким чином від Глинської волості чеські селища Острозького повіту, а потім 7 селищ Дубенського повіту Дубенської волості.

Але на тому і зупинилися ці заходи. Справа про відбуття селянських повинностей ускладнилася великим припливом на Волинь німецьких колоністів і припинилася. У 1880 році на пропозицію Волинського губернатора мирові посередники, справники і розпорядчий губернський комітет почали вишукувати можливості більш правильного розподілу повинностей та податків мирських. Усі влади засвідчували, що обов'язки виконуються лише тими чехами (і німцями), котрі приписані до селянських волостей, рештою – взагалі не виконуються, і пропонували всілякі засоби, аби досягти правильного відбуття повинностей у віддалених від селянських волостей чеських селищах (і німецьких колоніях). Пропозиції мирових посередників надійшли у розпорядчий губернський комітет, але справа ця до цієї пори ще не кінчена.

4 листопада 1870 року (тобто вже після відкриття чеських управ) комісія повідомила свої рішення. Ці рішення зводилися до двох положень: а) “віддалення чехів від римо-католицької церкви з прийняттям догматів вчення Гуса, не суперечити законам про віротерпимість”, б) “улаштування гуситських парафій повинно бути віднесено до турбот Міністерства внутрішніх справ”. У доповіді з цього приводу, від 17 грудня 1870 року, Міністр внутрішніх справ доповідав між іншим: “позитивні відомості про погляди, наміри та звичаї чехів, що переселилися в Росію, дають впевненість, що вони мають єдиним піклуванням – застосування в їхній громаді гуситського віросповідання. При тому будь-яка спроба залучення їх до православ’я без надання можливості молитися за своїми звичаями, була б насильством над їхньою совістю, що протирічило б духу православної церкви, і могла б привести до наслідків зовсім протилежних, тобто до зближення з латинським духовенством, від якого вони віддаляються”.

Невдовзі після цього Пршибіл і Оліч відправилися до Богемії за священиками. В лютому вони повернулися на Волинь разом з двома молодими чеськими священиками Сасскою і Гордлічкою, котрі пред'явили документи про закінчення богословських католицьких факультетів, про посвячення в сан священицький і про службу свою в різних місцях північної Богемії. Зустріли їх урочисто. На тому ж майдані, де було здійснено першу присягу чехів на підданство, – в м. Дубно, здійснена була вона і чеським священиком,

а після присяги тут же було оголошено ними відречення від папи і здійснений молебень подяки. Наступного дня Саска повінчав Гордлічку в Мирогощанській католицькій каплиці, яку чехи взяли силоміць. Це був час Великого посту. Враження від цього шлюбу однаково було сильним і на католицьке, і на православне населення. Католицький єпископ одразу ж звернувся до адміністрації з протестом. Православне духовенство не протестувало, але відсторонилося від чеської справи.

Найважче сприйняли цей шлюб прості православні люди, котрі бачили в своїй історії різного роду глузування над своєю вірою з боку поляків-католиків, але такого урочистого глуму над двома найважливішими статутами своєї церкви (одруження священика і під час Великого посту), що здійснювався за згодою влади, вони ще не бачили.

То була мить у настрої народних мас надто загрозлива, а саме – могла початися боротьба з полонізмом і католицтвом.

Від 21 березня того ж року чеська старшина пред'явила владі вирок “від усіх чехів” про визнання священиків, що приїхали, про їх розрив із папою і одруження, про прийняття приолучення святого Таїнства під двома видами і богослужіння чеською мовою. Створено було дві чеські парафії, Дубенську або Мирогощанську і Глинську. Священики їздили по селищах і урочисто здійснювали служби, залучаючи чехів під двома видами. Про майже кожний такий випадок сповіщалося начальнику краю телеграмою з виявом безкінечної вдячності уряду за дарування свободи віри. Телеграми свідчили про прихильність “усіх чехів”.

Ta скоро виявився зовсім протилежний настрій чехів. Саска показав себе стриманим: переніс весілля своє на після Пасхи, обмежився відреченням від папи, прилученням під двома видами і богослужінням чеською мовою, решти в католицтві не зачепив. Та Гордлічка вільно віддався своїм релігійним ідеям. Сміливість та оригінальність його понять, обрядів, які він придумав сам і видавав за гуситство, групували навколо нього всю чеську старшину, котра, в свою чергу, рекомендувала його як такого представника гуситства, котрий відповідає надіям уряду. Гордлічка опинився у головній ролі.

Ось один з епізодів практики цього священика. Волланд описує здійснення першої гуситської літургії у Великих Доростаях у будинку російського поміщика Палецького, котрий люб’язно запропонував свої послуги. З Гордлічкою приїхав Пршібл, запросили деяких місцевих чеських хазяїв. Хазяїн доброзичливо запропонував гостям поснідати. Всі пили, їли, палили. Закінчилося снідання. Гордлічка оголосив, що зараз він здійснюватиме літургію і

прилучення під двома видами. Всі перейшли до сусідньої кімнати. Тут він попросив поставити стіл і накрити його скатертиною, дістав зі своєї валізи чашу, хрест і поставив їх на стіл. У хазяїна не виявилося червоного вина, послали за ним до місцевого православного священика. Принесли вино. Гордлічка влив його в чашу, промовив короткий виступ і запропонував присутнім проспівати псалом, потім прочитав молитву, випив трохи вина, закусив хлібом і запросив усіх зробити те ж саме. Пршіблу, як вияв шани, подав чашу в руки, і той сам прилучився з неї, також закусив хлібом. Робили це й інші чехи, проте більшість відмовилась і пішла з образою за глум над релігією.

Волланд у тому ж листі розповідає про свою розмову з чеським учителем селища Мирогоща, де Гордлічка обрав свою резиденцію. Вчитель переказував, що “більшість чехів не бажає присилати своїх дітей до школи, щоб їх не навчав пастир новому Закону Божому, навіть, говорить більшість чехів, до чого нам чеські старшини, чеські ксьондзи, ми ще не побудувалися, господарства не маємо, до чого нам стільки грошей витрачати на речі, які нам не потрібні? Ми могли ходити до церкви, там Господь Бог. Ми могли ходити до церкви з селянами, приписатися до їхніх волостей. А втім, ми знаємо ідею владолюбних наших старшин, Пршіблі і Свободи, котрі нанесли нам образу душевну. Тепер ми ні православні, ні католики, ні лютерани, ні євреї. Господь Бог знає, що це за релігія, навіть без сповіді нас причащають. Настала якась біда. Чому Оліч не бажає причащатись, якщо він засновник нашої релігії? Ми могли б з часом бути православними, коли б ми прилучилися, але тепер підписки від нас беруть і забороняють нам ходити до kost'олу, тепер ми боїмося навіть до церкви ходити”.

Від 31 травня цього ж року за № 1881 архієпископ Агасанgel повідомив тому ж Обер-Прокурору найсвятішого синоду про здійснення Гордлічкою літургії після снідання в Будеражі, Мирогощі, Плосках і про проповіді його, в яких він доводив, що “немає ні неба, ні пекла, немає ні вічних муک, ні нагород” і т.д.

Старші чехи, за словами донесення, говорять, що і в Австрії вони не чули нічого подібного; особливо чехи хвилюються за своїх дітей, аби вони не піддалися спокусі. Він сповіщав там і про те, що деякі чеські родини в Мирогощі мають бажання бути православними, але “побоюються всіляких нападів, тиску, насмішок, особливо з боку чеського старшини Пршіблі”.

Архієпископ запропонував генерал-губернатору відсторонити Прібліа з посади старшини за протидію православ’ю в середовищі чехів.

Чехи жалілися й православному архіерею. У Вовковиях, наприклад, чехи наважилися бути не допустити Гордлічку до здійснення у них літургії, відбулася бійка між одною та іншою стороною, під час якої, якщо вірити скарзі, Гордлічка вхопив ватажка протилежної партії, місцевого вчителя, за горло і так сильно вдарив його об двері, що той втратив свідомість. Натовп Гордлічка розігнав із допомогою прибічників і продовжив літургію, під час якої прилучив своїх прибічників під двома видами.

Повітова поліція часто доносила губернаторові про непорозуміння між чехами. Між тим, становище не кращало, а навпаки. Гарячковим тепер видавалося й прагнення до православ'я. Від 27 травня 1871 року полковник Грессер доносив генерал-губернатору, що всі чехи Мирогощі, де оселився Гордлічка, “побажали тепер же перейти у православ'я. Підписки бажаючих йдуть поки цілком таємно, з 70 родин 50 вже погодилися, решта – відсутні, зроблять те ж саме. В селищах Доростаї (великі і малі) також майже вирішено це питання”.

Проте на такі та інші факти у чеської старшини й самого Гордлічки були свої пояснення. Грессер: “Священик Гордлічка настільки старанно змінив обряди богослужіння римо-католицької церкви і так вдало зміг пристосувати все до православ'я, що мирогощанські чехи, зібравшись у неділю для обговорення будівництва своєї церкви, дійшли висновку, що між богослужінням, яке ввів священик Гордлічка, і православним немає ніякої різниці, а тому вирішили: відмовившись раз і назавжди від католицької церкви, перейти тепер же у православ'я”.

На те мирогощанський священик Янчевецький доносив архієпископу, що Гордлічці “різними благовидними поясненнями сказано жити в Дубні. В Дубні він не вжився і хотів повернутися до Мирогощі, але чехи не пустили його сюди” (після чого Гордлічка переселився у Підгайці). Проте були й такі відомості: “Гордлічка сам переселився в Дубно, щоб не перешкоджати руху до православ'я”.

Довідка про Волланда: “Цей чех прибув до Росії разом з іншими і тут здійснив якусь крадіжку, за яку односельці мали намір його переслідувати, це спонукало Волланда відсторонитися від громади чехів і відправитись до Лаври (Почаївської) і там приєднатися до православ'я. Проти Волланда не було порушенено справу, вчинок його законним порядком не доказаний, але достеменно відомо, що між ним, старшиною Пршибілом та іншими чехами існувала особиста неприязнь, так що свідчення Волланда не можуть заслуговувати повної довіри”.

Довідка ця Міністром внутрішніх справ дана була Обер-Прокурору найсвятішого синоду, і тим справа закінчилась.

Та для Волланда ця справа закінчилася недобре. В липні того ж року, коли був намір висвятити Волланда в священики до одної з парафій, де жили чехи, і одруження Волланда з цього приводу на православній чешці, глинський православний священик Тарнавський повідомив, що деякі чехи стверджують, ніби Волланд одружений і залишив дружину і дітей у Богемії.

Волланд посилається на свої документи, просив навести довідки, але обережний архієпископ призупинив справу про призначення Волланда в священики, поки трапиться можливість зібрати точні відомості. Поки що Волланда було призначено вчителем до чеської школи с. Вовковий. Проте Волланд почував себе досить стурбованим. У жовтні того ж року протилежна партія від імені усіх чехів того ж селища поскаржилася архієпископу, звинувачуючи Волланда у пияцтві та грубощах, і просила звільнити його з посади. В грудні того ж року відбулася бійка з Гордлічкою з приводу літургії, яка здійснювалася, на думку Волланда, не за правилами. Потім Волланд вступив на посаду паламаря і незабаром помер.

Неблагополучно пішли справи і в Свободи, котрий на той час працював учителем у Мирогощі. Від 26 листопада 1871 року мирогощанський посередник доносив губернатору, що чехи (партія протилежна православ'ю) заявили йому про те, що вони не будуть платити вчителю платню і не будуть посилати до нього своїх дітей, як до людини аморальної. Далі Свобода вимушений був залишити своє місце і вступити на будівництво брестсько-кіївської залізниці землекопом. Партія Пршібіла і Гордлічки таким чином енергійно притискувала православний рух.

Прохання Агаєнгела про усунення Пршібіла з посади старшини генерал-губернатор відхилив на тій підставі, що “подібна міра могла б тільки стати перешкодою для вільного прийняття чехами православ’я”.

Із призначенням полковника Грессера на посаду Волинського губернатора, гуситство і взагалі духовні потреби чехів не збуджували більше планів, тривог і піклувань. Проте чехи іноді самі про себе нагадували.

У 1874 році чеський священик Саска, котрий обмежився прийняттям чотирьох найперших умов гуситства і котрий справді зблизив догматичну частину свого віровчення з православ’ям, висловив бажання приєднатися до православної церкви з визнанням за ним у православ’ї сану священика. Він сподіався повести за собою і своїх парафіян. Цей випадок знову привернув увагу до чеської справи. Тут сподівалися знайти ключ до розв’язання

чеського релігійного питання. Вся адміністрація краю взяла в ньому активну участь. Але святіший синод відмовив Сасці в цьому проханні за порушення ним двох важливих церковних статутів, а саме – одруження в священному сані і вінчання іншого священика, притому у Великий піст.

Сам архієпископ Агаєнгел, котрий напочатку клопотався перед святішим синодом про задоволення прохання Саски, пізніше, виваживши всі обставини справи, висловив думку (від 11 жовтня 1874 року) про відхилення його. Ця відмова викликала подив цілої адміністрації. На нього посилались потім як на найбільший факт повної байдужості православної духовної влади до притягнення чехів у православ'я. Як би справа не йшла, але з того часу ім'я Саски стало найбільш ненависним у гурті гуситів.

Міністерство внутрішніх справ (відклик на ім'я генерал-губернатора від 14 серпня 1875 року № 2699) затвердило створення третьої чеської парафії у с. Гульча, призначивши, однак, священику платню всього 300 карбованців. Священиком для цієї парафії обраний був колишній католицький священик у Богемії Кашпар, котрий переселився на Волинь як приватна особа і допомагав чеським священикам виконувати вимоги парафіян. Як тільки був дозвіл, Кашпар одразу ж почав спілкуватися з петербурзькою євангельсько-реформатською консисторією і подав їй прохання від своїх парафіян (підписали 147 чоловік) прийняти їх у своє відання як колишніх ще в Богемії реформатів і поклопотатися для нього в уряду добавки платні до 600 карбованців. Міністерство внутрішніх справ було вкрай здивованим цим “виявом серед чехів негативного для справи потягу до лютеранства”.

Міністерство збільшило утримання Кашпара за умови, щоб він і його парафіяни лишилися вірними гуситству, тобто вірі, яку чехи прийняли, коли переселилися в Росію. Кашпар та його парафіяни підкорилися цій умові, але тільки зовнішньо: офіційно вони називали себе гуситами, але все своє богослужіння влаштували за лютеранським зразком. Велика, однак, частка цієї парафії потрапила до рук ксьондзів і перервала всі стосунки з чеськими священиками.

У відкликіу від 27 квітня 1879 року за № 1951 тимчасовий київський генерал-губернатор Чортков повідомив міністерству докладні відомості про релігійний стан чехів, що зібраав дійсний статський радник Воронін. Дослідження на місці показали, що “в релігійному відношенні чеські поселення знаходяться в стані повної невлаштованості, гуситські парафії швидко розкладаються, а католицтво, між іншим, посилюється серед поселенців”.

На думку Вороніна, причиною такого прикrogenого стану справ сприяли такі обставини:

1) “повна відсутність організації гуситського віровчення”, в чому він, однак, виправдовував чеських священиків, пояснюючи це відсутністю єдності, і що кожний із них діє самостійно та незалежно від іншого, керуючись лише власним розумінням ідей Гуса і особистим поглядом на справи чехів;

2) численність чеських парафій;

3) малий достаток священиків, котрі не завжди мали змогу їздити по парафіях, за що мали недостатньо співчуття від населення на свою адресу;

4) приплив із Богемії нових поселенців, котрі не вважали за обов’язок підкорятися духовній владі чеських священиків.

У доповіді своїй п. Воронін звертав увагу на священика Гордлічку як на опору гуситства серед переселенців і основну надію у справі його організації. “Один Гордлічка, – писав він, – залишився вірним гуситському вченню, хоча й називає його тепер чеським сповіданням...” На жаль, ця довіра до заяви Гордлічки без перевірки її визначила весь подальший хід цієї справи, з одного боку, виникли печальні непорозуміння, з іншого, – вміла експлуатація цього. З’явилася думка про можливість такої організації гуситства, яка б об’єднала всіх чехів, наблизила його до православ’я.

Для цієї мети всіх трьох священиків чеських було викликано до Києва. Після нарад, що там відбулися, чеські священики подали генерал-губернатору прохання (28 листопада 1878 р.), в якому повідомили, що для повного благоустрою релігійних справ чехів потрібно:

1) “Прийняти додати давньої християнської церкви до роз’єднання її в XIX в. і апостольський символ віри. А як посібник Закону Божого, використовувати православний катехізис, який вони зобов’язуються перекласти чеською мовою;

2) літургію здійснювати чеською за звичаями давньої церкви із зберіганням піснеспівів, до яких звикли чехи;

3) при будові церков наслідувати хрестоподібну форму давніх християнських храмів, дотримуючись у внутрішньому влаштуванні порядку, що прийнятий у православних церквах”.

Для успіху цієї “Гуситсько-чеської” церкви священики просили:

- а) надати їй однакові права з іншими віросповіданнями в Росії; б) взяти її під опіку уряду і забезпечити її подальше існування; в) утворити із священиків раду під головуванням старшого з них; г) заснувати три нові чеські парафії; д) нових священиків запросити з Богемії за допомогою ради; е) збільшити утримання чеських священиків; ж) надати їм право нагляду за чеськими школами та вчителями; з) чехам, що знов переселяються, дозволити купівлю

земель лише за умови приєднання до православ'я або гуситсько-чеського вчення; и) надати допомогу чехам з улаштування церков їх сповідання; і) одному з священиків дати повноваження і засоби зав'язати стосунки з селищами, які не увійшли до складу чеських парафій.

До цього прохання додавався грунтовний виклад докладів гуситсько-чеського сповідання на підставі перших трьох пунктів прохання.

Генерал-губернатор прийняв запропоновану організацію гуситства, що відповідала поглядам уряду, і клопотався перед Міністерством внутрішніх справ за всіма означеними пунктами. Він думав тільки подарувати права гуситсько-чеській церкві і право нагляду священикам за школами у залежність “від укріплення організації гуситського вчення”. Він був впевнений, що “така організація гуситсько-чеського вчення буде відповідати цілям, які передбачав уряд на початку переселення чехів”.

14 серпня наступного 1880 року в багатій чеській колонії **Квасилів** Рівненського повіту відкрито було церковні збори представників чеського населення на Волині. 10 місяців готувалися до цих зборів: священики і впливові особи з чехів об’їжджали чеські селища, пояснювали, переконували всіх. Велика привілея “церковного собору” для чехів у такій ліберальній формі сильно вразила населення Волині, чехів у Росії та Богемії.

Із Богемії, з різних міст Росії йшли до чеських представників листи, в чеських та російських газетах з’явилися повідомлення, що явно перебільшували завдання зборів і тим далеко відсунули дійсну суть справи. Національний гонор чехів поглинув усі інші прагнення. В чеських селищах під час виборів використовувались усі види агітації, відомі в конституційних країнах. Чеська старшина добилася свого виключного представництва в “соборі”.

На “собор” з’явились, крім урядового чиновника, того ж п. Вороніна, три чеських священики, чотири з 26-ти сільських учителя і 53 депутати від 27-ми з 61 селища. 34 селища не прислали депутатів і взагалі відмовилися від участі в зборах. Справі, таким чином, загрожувало повне фіаско. Збори, однак, не занепокоїлись і сміливо взялися до проведення від імені усіх чехів на Волині. Депутати, що прибули на збори, виявилися в більшості знайомі нам із попередніх глав книги особи, вся старшина була тут перед нами.

Першим на зборах виступив Оліч. Він говорив (керуємося протоколом зборів, який склав сам Оліч і який підписали усі присутні) про “бажане об’єднання чехів різних християнських віросповідань до одної національної чеської церкви, і звернув увагу присутніх на єдину можливість такого об’єднання, тобто на свободу совісті, в якій ніхто не повинен бути обме-

жений". За Олічем говорив Гордлічка, котрого "одноголосно" обрали головою зборів. "Маючи на увазі принципи свободи совісті, віротерпимості, національності, справжнього благочестя і моральності, він виклав основні правила чеської церкви на Волині, котра, щоб їй не виявитися нетривалою сектою, повинна взяти за основу свою підсумки релігійної діяльності в часи оновлення церкви в Чехії після Іоанна Гуса – підсумки, зведені в чеській конфесії 1535 року, яка користується в Росії правом громадянства багато років". Він виклав правила цього віросповідання. "Всі ці правила прийнято зборами. Для складання церковного статуту обрані, крім трьох священиків, ще такі особи: Йосип Оліч, Йосип Мартінек, Франц Райхл і Йосип Зеднік". Вирішено просити уряд про відкриття ще чотирьох чеських парафій на Волині. Насамкінець зборів держав слово священик Саска. Він радив зборам "не заходити так далеко" в релігійній реформі і відокремився тими пунктами, що малися на увазі спочатку під час переселення чехів на Волинь. Він вказав на старокатолицтво як найбільш підхожу, на підставі цих пунктів, форму віросповідання для волинських чехів, Саска лишився один зі своєю пропозицією. Він залишив збори, відмовившись підписати протокол.

На жаль, наслідки цих зборів не виявилися достатніми для того, щоб положити кінець піклуванню про гуситство. Л. С. Марков, отримавши повідомлення про результати **квасилівських зборів**, почав сумніватися: у листі на ім'я генерал-губернатора від 5 листопада того ж року за № 88 він заявляв, що має думку обмежитися піклуваннями лише про те, аби тільки відхилити чехів від польських ксьондзів та костьолів засобом побудови для них особливих костьолів та відклику з Богемії чеських католицьких священиків, котрі б здійснювали богослужіння чеською мовою. Проте тут він додавав, що має склонність думати, що потрібно і можна ще організовувати гуситське сповідання і що для цього необхідно зробити ще одну спробу, а саме – скликати збори від усіх, а не від деяких тільки чеських селищ. Про що і повідомив генерал-губернатору.

Чехам через це оголошено було, що **квасилівські збори** внаслідок відсутності на них депутатів від більшості чеських селищ не можуть бути визнані дійсними, і що постанови їх не можуть мати значення загального голосу чехів, а тому запропоновано було знову розпочати вибори депутатів по всіх чеських селищах і знову відкрити їх збори в тому ж **Квасилові** 16 вересня 1881 року (день св. В'ячеслава).

Поки готувалися до цих нових церковних зборів чехів, здійснилася велика спокутлива жертва за всю Росію. Скоро після 1 березня 1881 року

Л.С. Марков залишив Міністерство внутрішніх справ. Справа про гуситство втратила свій сенс. Вона рухалася тепер тільки канцелярським шляхом і тільки так, щоб ще раз і остаточно заявити про повну свою неспроможність.

Незважаючи на оголошення у всіх чеських селищах, на роз'їзди та умовляння з боку священиків та впливових осіб, на збори з'явилися депутати тільки від 26 селищ у кількості всього 46, ті ж самі, що були на перших зборах. Збори, однак, не тільки порахували себе повноправними, але й повели свою справу з іще більшою сміливістю та рішучістю.

На зборах прочитано було телеграму від київських чехів. “Надсилаємо дружній привіт нашим землякам, котрі зібралися на церковний з’їзд. Ми, київські чехи, бажаючи воскресити в новому житті дух наших предків, даемо свій голос за освячене оновлення віри наших батьків, котрі проливали свою кров під прапорами Жижки і Прокопа. Разом із цим ми засуджуємо кожну спробу людей, котрі бажають нав’язати нам вчення німців, до якого ми не маємо співчуття”. Ця телеграма надихнула збори. Було затверджено всі постанови минулих зборів. За пропозицією дубенського депутата Шлегера було прийнято, щоб чехи-католики вільно могли слідувати своєму віросповіданню в надрах чесько-братської церкви. Саска знову відмовився підписати протокол зборів.

“Неспівчутливим вченням німців” названо було в телеграмі київських чехів і ще на перших квасилівських зборах старокатолицтво, яке запропонував Саска. Коли ж повернувся Саска в свою парафію, його парафіяни, котрі вже прийняли старокатолицтво, склали протест проти **квасилівських зборів**, який підписали 586 начальників родин. У цьому протесті вони, між іншим, розкривають ті методи, які застосовувало під час вербування своїх послідовників чеське братство, яке на той час уже розходилося. Старшини та чеські багатії не шкодували пива, погрожували та притискували у всіх справах, навіть арештовували. Тут же висловлено було і скаргу на деяких київських чехів, службовців, але тих, що підтримували інтереси чеської старшини.

35 селищ, які не послали своїх депутатів на збори до **Квасилова**, тепер остаточно розірвали зв’язки з чеськими священиками та залишились католиками. В усіх інших селищах агітували на користь евангелістів і реформістів проти католицтва. Важким було становище адміністрації, яка ще довіряла чеському представництву та чеському братству, і в той же час закидана була скаргами про притискування чесько-братами, то найвними питаннями на рахунок скарбниці чеських католиків або відклику чеських католицьких священиків, або заявами з бажанням прийняти евангелізм і т. д.

Адміністрація вдавалася іноді і до рішучих заходів, аби зломити впертість головних противників чесько-братів. Так, отримавши протест глинських старокатоликів проти рішень квасилівських зборів і прохання про дозвіл їм лишатися в обраному віросповіданні, генерал-губернатор наказав оголосити прохачам, що вони можуть лишатися старокатоликами, та в такому випадку уряд не буде утримувати їхнього священика, його утримання лягатиме на самих віруючих.

Між тим комісія, що була обрана на **квасилівських зборах**, ревно почала займатися складанням “Статуту чесько-братської церкви в Російській імперії”. У 1883 році вона подала його текст головному начальнику краю, котрий передав Статут до Міністерства внутрішніх справ без усяких зауважень.

Проте два роки вже продовжувались релігійні непорозуміння в чеських масах. Генерал-губернатор наважився знову відрядити довірену особу для розгляду дійсного стану справ у чеських масах.

Відрядження Добрянського було останньою спробою піклування про гуситство. Внаслідок поїздки цього чиновника генерал-губернатор переконався в даремності намагань об’єднати чехів у релігійному відношенні. Він вирішив порушити справу чехів про припинення прав та пільг на землеволодіння в південно-західному краї. Наказ Імператора з цього приводу вийшов 27 грудня 1884 року.

Такому ж самому духові та настроям, що панували у чеських громадських управліннях чехів та в релігійному прагненні чеського уряду, підкорилися й окремі чеські школи. За свідченням усіх, спершу чеські маси всюди виголошували бажання мати школи спільно з селянськими, в яких чеські діти, крім навчання чеської мови, отримували б знання з усіх інших предметів, не виключаючи й Закону Божого. “Уповноважені від чехів” Пршібл та Оліч ще в лютому 1870 року побували у попечителя Київського навчального округу з проханням сприяння чехам в улаштуванні такого роду училищ. Генерал-губернатор зі свого боку активно взяв участь у цій справі, маючи особливу надію на училища такого типу. У відповідь на відклик по цій справі Міністр народної освіти від 14 березня того ж року за № 188 повідомив йому, що цілком поділяє його погляди на такі школи, запропонувавши попечителю округу: 1) “звернути на цей предмет особливу увагу і сприяти поліпшенню навчання дітей переселенців російської мови; 2) застосувати необхідні заходи для більш тісного зближення переселенців із російським народом, для чого одним як з вірних засобів можна використати школу, в якій діти чехів можуть, крім вивчення російської, отримати настанови істин православної віри”.

16-го того ж березня, за поданням міністра, Государ Імператор звелів на перший раз влаштувати три таких школи: в Глинську, Будеражі і Мирогощі з двома вчителями, чеським і російським, з відпуском зі скарбниці утримання кожного з цих училищ по 500 карбованців щорічно. – Ми бачили, зі свого боку, що й епархіальне керівництво теж зацікавлене у відкритті таких шкіл, в яких би діти чехів і селян навчалися б спільно, що самі чехи “прагнуть” таких шкіл.

Та з відкриттям окремих чеських управлінь випливли й непорозуміння в чеській шкільній справі. Окремо ми казали, як ця смута підступала до чеських шкіл від самих підготувань до відкриття окремих управлінь, що виявлялося у притиску вчителів, якщо вони були православної віри і піклувалися про російську мову, у зведенні наклепів на вчителів перед начальством, у позбавленні засобів утримання і т. д.

Коли надійшов Височайший наказ від 16 березня, в Глинську протягом двох років взагалі не бралися до того, щоб відкрити школу під приводом бідності та нестатків коштів на будівництво шкільного будинку. Коли ж після цього уряд відпустив 1000 карбованців на це будівництво, і будинок був готовий, то чеське волосне керівництво використало цей будинок за власними потребами й розмістило в ньому свою канцелярію, сторожа і т. ін. Тільки в 1874 році в ньому нарешті було відкрито училище. Та одразу ж в улаштуванні навчального процесу було допущено важливої помилки: замість навчання чеської мови як особливого предмета, засновано було особливий клас у вигляді підготовчого, в якому викладалися усі предмети початкового курсу чеською мовою. Припускалося, що діти, навчаючись у такому класі російському читанню, опанують російською настільки, щоб розуміти на цій мові усі предмети в наступному класі, який отримав назву російського класу, на відміну від класу чеського, підготовчого. Та вплив зовні, той, що існував у питаннях віросповідання, спонукав чехів обмежуватись навчанням своїх дітей у чеському класі і не посылати їх до російського. Разом з тим з'явилася боротьба проти російського класу вже під будь-яким виглядом.

За даними інспекції, чехи відмовлялися виконувати свої обов'язки щодо училища, постійно був розлад через нього. В Будеражі така боротьба призвела до закриття чеського класу і тільки дехто з чеських дітей став відвідувати російське училище. В 1873 році було відкрито двокласне училище в Купичеві Володимир-Волинського повіту. Тут боротьба призвела до повного відокремлення чеського класу в самостійну чеську школу, а потім до розділу останньої на дві – католицьку і євангельську. В 1871 році чехи селищ Луцького повіту

зверталися до попечителя округу з проханням створити для них училища. Попечитель вимагав від них громадської думки з цього приводу, але вже на громадських чеських сходах панував такий дух, який найменше скильний був відповідати поглядам уряду стосовно чеських шкіл. Із того часу вже не з'являлися прохання від чехів про відкриття училищ: школи ці відкривалися за бажанням чехів без усякого дозволу, були тільки у віданні чеської старшини, служили виключно чеській національності і несли на собі всі наслідки непорозумінь релігійних партій.

III

ГОСПОДАРСЬКА СТАРАННІСТЬ ЧЕХІВ І НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ У ВІРІ

Усіх чехів на Волині, що переселилися з Богемії і прийняли російське підданство (права та пільги Височайше даровані їм 10 липня 1870 року), є близько 15524 осіб. Вони мешкають в 65 селищах таких повітів: Житомирського – 6 селищ, 1337 осіб; Новоград-Волинського – 1 селище, 70 осіб; Овруцького – 4 селища, 610 осіб; Острозького – 6 селищ, 3286 осіб; Дубенського – 25 селищ, 5486 осіб; Луцького – 8 селищ, 2235 осіб; Володимир-Волинського – 6 селищ, 1325 осіб.

З усіх цих селищ тільки 13 є цілком відокремлені від селянських поселень. Найбільші такого роду поселення: **Квасилів** Рівненського повіту, 812 осіб; Ольшанка Житомирського повіту, 579 осіб; Страклів Дубенського повіту, 525 осіб і т. д.

Решта чеських поселень розташована біля сіл, утворюючи окрему, особливу, чисто чеську частину населення. Чеських поселень у вигляді німецьких колоній, тобто з маєтками на полях, немає. Всі селища розташовані при російських салах і мають відповідні назви. Найбільші з таких селищ, не рахуючи в них селян: Глинськ Рівненського повіту, 1196 осіб; Купичів Володимир-Волинського повіту, 942 особи; Стара Мощаниця Дубенського повіту, 807 осіб і т. д.

Із 52 спільніх поселень є близько 18, де чехів більше від селян, в інших вони складають меншість. Приміром, у Володимир-Волинському повіті с. Озеряни – 5 осіб.

Розташування чеських селищ із широкими прямими вулицями, з міцними будівлями, з обов'язковими садками біля них, із достатньою відстанню одних від одних ставлять ці селища ще здалеку вищими за селянські. Спільність маєтків, розташування селищ вигідно вирізняють їх від німецьких

колоній, що витягнуті однією лінією протягом іноді кількох верст, або одиноких серед поля чи лісу, далеких від проїзної дороги без умов для спілкування з іншим населенням. Житло у чехів завжди просторе, з достатньою кількістю світла, з одною кімнатою тільки в найбідніших, як правило, – двома, трьома, й іноді – з чотирма кімнатами (у багатих і більше); меблі звичайні, міцні, кухонний посуд різноманітний, міцний, у більшості – металічний. Худоба (коні і корови, волів не тримають) складає предмет найретельнішого піклування: зазвичай хлів або конюшня розміщується найближче до хати, часто при самому будинку, вхід із сіней. Коні та корови кращі від наших, селянських. Такої ж якості упряж, вози, всі знаряддя праці.

Якщо у чеха є більше 10 десятин землі, він має власну молотарку, віялку та січкарню. Господарство у всіх чехів плодозмінне. Впорядкування полів, вся обробка землі надто старана.

Виробництво хмелю на Волині зобов'язано своїм розповсюдженням та удосконаленням головним чином чехам. Майже в кожному чеському селищі зустрічаються плантації хмелю, що є значною підмогою в хазяйстві. Головний хмеляр у селищі Підгайці має до 60 кущів хмелю і на виставках у Києві отримував медалі та листи з подякою за відмінну якість хмелю. Хміль збувався зазвичай на місцеві заводи, проте більш великі хмелярства збували його за кордон. У кожному значному селищі є повне коло виробництва, необхідне в сільському побуті, притому набагато краще, ніж звичайні на Волині польсько-єврейські знаряддя. Російські поміщики дуже цінують у цьому плані сусідство з чехами.

Є в селищах також невеликі крамниці з найбільш потрібними у господарстві речами та аптечними спорядженнями. Є майстерні для виготовлення сільськогосподарських машин (приміром, у с. Гільча Острозького повіту, Борятині Луцького повіту, хороша слюсарня в **Квасилові**), парові млини та ін. Загалом, повне коло сільськогосподарського виробництва має в особі чехів на Волині поважних представників, а їх дієздатність, товариськість і спільність поселень із селянськими роблять їх виробництва доступнішими для сільських обивателів, ніж виробництва німецьких колоністів, і в цьому відношенні чехи здаються корисніші в краї, ніж німці.

Минуло 18 років з часу переселення чехів, і тільки ледь помітні сліди їхньої культури в частині упорядкування полів та їх обробки деінде відбиваються на селянах. Якби у ці 18 років хоча б невелика частина землі, яка закуплена чехами і німцями, перейшла в руки селян і взагалі російських землеробів, якби піклування про колоністів не відволікало уваги від сільських шкіл

і взагалі від піклування про селян і російське землеробство в краї, то чи такі були б успіхи в підйомі народних сил і самої культури краю?

Чехи, що оселилися разом із селянами або по сусіству з ними, “забрали” у них все, що здатне розвивати сільський побут: селянину ніде стало діставати заробіток; усі старті заробітку і доходу навколо нього, на всі продукти сільські ціни значно збільшилися. Отримані селянами плоди від культури переселенців – це юшка з сочевиці за утримання першості в краї. Якщо кілька російських поміщиків користуються культурою чехів, то це – крапля в морі, порівняно з тим, наскільки харчується нею (і взагалі допомогою колоністів) землеволодіння польське.

На ґрунті економічного побуту зближення чехів із поляками, а не з росіянами, непереборне. За допомогою цієї культурної сили (і німецької) польські господарства швидко піднімаються в краї, російські пільгові маєтки не витримують з ними конкуренції і падають, а селяни все біdnішають. Знаменитий маєток польського магната Сангушки Славута квітне виключно завдяки чехам. Чех встиг вирізнатися в очах народу в статусі “панка”, шляхтича, більш сміливого за своїм привілем, ніж шляхтич польський, і тому, треба визнати, ще менш симпатичного, ніж останній.

Не забудьмо при цьому, що з усіх слов'янських народів чехи, за ознаками мовними і плем'я, близче всього схожі на поляків і що рішуче об'єднання їх з поляками стримується в нинішньому поколінні лише свіжою пам'яттю і частим нагадуванням про умови, завдяки яким вони отримали право на поселення в краї і на пільги.

Далі: щодо релігії чехи, за малим винятком, католики. В самій Богемії в масах немає такої стійкості в релігійному плані, за якою вони при зустрічі з поляками могли б одразу приєднатися до них. Тільки на поверхні цих мас відбувається боротьба партії старочеської, яка підтримує поляків і католицизм, проти партії младочеської, яка повернута до Росії і до завітів святих Кирила і Мефодія. Маси, які переселилися на Волинь, за погодженням усіх сторін, вирізнялися такою ж нестійкістю в релігійному відношенні і готові були приєднатися до тої сторони, яка б виявилася більш сильною. І тепер іще ця здатність чеської маси в повсякденності виражється цілком обумовлено. Кажучи в загальному, вони набожні без особливої різниці в релігійних канонах.

Скажімо, вони люблять прикрашати свої кімнати ликами святих. У багатьох домівках стіни завішані зображеннями без розбору – католицькими і православними видань німецьких, польських, чеських, руських... У кожному сімействі є молитовники та інші релігійні книги. Чехи люблять слухати

релігійні бесіди, особливо тлумачення на слова Спасителя й апостолів з питань, які розділяють католиків, лютеран, євангелістів, чесько-братів і православних. Вони з охотою приймають усі листки релігійного змісту. Матері читають їх дітям. І в той же час вони надто слабкі в уставах і правилах церковних і не полюбляють стискувати себе ними у своєму побуті, особливо – постами, святами, церковними обрядами у різних випадках життя.

У святковий день вони поспішають на вулицю, на збори, для яких у великих селищах є спеціальні приміщення, навіть клуби, театри. Влаштовують любительські спектаклі, жваво ведуть бесіди, спори, танцюють, співають національних пісень і т.д. І лише старші люди, і то небагато, йдуть на молитву: хто до костьолу, хто у свій молитовний дім, де такий є, хто до православної церкви – що близче або де краще вміють їх притягнути.

На Волині, де зійшлися всі головні християнські віросповідання і безліч різноманітних сект, немає більшої байдужості до молитовних своїх приміщень, ніж у чехів. Вони були б раді, якби уряд улаштував для них такі, на свій розсуд, проте самі не мають нахилу піклуватися про них.

У Глинську – в одному з найбільших і найбагатших селищ Волині, є приміщення для клубу і театру, але немає такого для молитовних зібрань і церковних служб. Спочатку чехи просили дозволу здійснювати свої служби в місцевій православній церкві у вільний від православних богослужінь час. Вони обіцяли слідувати вказівкам православного священика в здійсненні своїх богослужінь. Прохання видалося надто наївним і було відхилено. Згодом стали служити в приміщенні для зібрань. Потім перейшли в приміщення для чеського класу. В минулому році навчальне начальство знайшло незручним таке сумісництво і відмовило в приміщенні. Тоді чехи стали збиратися для літургії на кладовищі під відкритим небом, із ранньої весни і до глибокої осені, а взимку – де вдавалося притулитися.

У **Квасилові**, найбагатшому селищі, – два віросповідання: старокатолицьке і чесько-братів, мають один храм, в який може вміститися не більше 20 душ. Тут поставлено два престоли, один у вигляді католицького, інший – простий стіл із чорним хрестом на ньому, і священики чергуються богослужінням у цій кімнаті.

У Підгайцях, у Гордлічки, школа і церква розміщаються в одній з чотирьох кімнат квартири священика. В усіх інших місцях, куди приїздять чеські священики для богослужіння, вони здійснюються або в школі, якщо вона є, або у приватних будинках. Тільки в Гільчі, де живе священик Кашпар, і є спеціальне приміщення для чеського храму, це колишня католицька стара

дерев'яна каплиця, яку чехи придбали у свою власність разом із землею місцевого поміщика. Чехи нічого у цій каплиці не змінили, навіть не відреставарювали, попіклувалися тільки про орган та підсвічники на престолі. Це свідчить про відсутність релігійного фанатизму чехів і неспроможність їх пропагувати свою релігію. Тільки з легковажності деякі з них дозволяють собі поглувати з інших православних або католиків – однаково відносно статуту і правил церкви, приміром, постів, празників і т.п.

Така маса чехів десь за Дніпром, у східних та середніх губерніях Росії, могла б поступово і спокійно пристосуватися до російського населення, якщо не вона сама, то у другому поколінні, злитися з ним у вірі і народності. Але у північно-західному краї, особливо на Волині, де далеко ще не вилікувалися рані, що нанесли народу полонізм і католицтво, де сил духовенства і адміністрації все ще недостатньо для лікування цих ран, є близько 400 тисяч населення польсько-католицького, котре вперто притримується своїх задумів стосовно російської народності та православ'я, де все ще є підступи ксьондзів, де встигло набратися до 100 тисяч німців із їхніми всілякими сектами, здатними пропагувати і бути фанатами, чехи, за своїми властивостями, не могли лишатися спокійними і звикнути до того, що вже тут була їхня нова батьківщина. Одна поява чехів мала викликати ревнощі і запал з боку поляків і німців.

З іншого боку, і проста звичка до костьолу, тим більше легковажне глування над православними, могли викликати проти них у російському народі та духовенстві недовіру та підозру. Такий народ може стати лише яблуком розбрата та приводом до тайних підступів ксьондзів та польських євангельських пасторів. Захистити його від цього теж неможливо. Чеські газети на початку переселення вважали за можливе зберігання окремої чеської народності на Волині. Народна партія в Богемії бажала при цьому успіхів російському народові.

Натомість цим намаганням чехи виділені з середовища всього місцевого населення з наданням їм самоуправління. На них покладено складне політичне завдання в інтересах російської держави – створення особливої релігії, яка б внесла розкол у католицькій церкві, пригорнула б до себе сільське католицьке населення і помалу злилась би з православ'ям. Ідея надто смілива і надто оригінальна. Яку підставу мали для цього переселенці?

У самій Богемії довгі намагання кращих людей створити самостійну чеську церкву лишилися безплідними. Гус, Прокоп, Іеронім, як і їхні попередники: Якубек, Міліч, Матей з Янова були великими критиками католицтва, проте вони не лишили позитивної системи віронавчання та цер-

ковного влаштування. Гуситство – це дух, а не система догматів, форм та установ церковних. Таборити і всі діячі гуситських війн працювали більш над руйнуванням католицтва, ніж над створенням нового віровчення. Єдиним плодом сторічних зусиль було вчення, як воно називалося, чеських моравських братів, найбідніше і найневиразніше з усіх християнських віровчень, воно постійно змінювалося і мало обмежене коло послідовників.

У 1881 році, тобто під час проголошення зборами в **Квасилові** чесько-братства національною релігією чехів на Волині, в самій Празі, що мала близько 200 тисяч мешканців, чесько-братів налічувалось усього шість душ.

Маси, що переселилися на Волинь, не мали в своєму середовищі не тільки гуситів, ієронімов та ін., але й навіть людей із вищою освітою чи з релігійним покликанням. Це були шукачі хліба, заробітку, наживи, а не служителі та ревнителі ідеї. Вони тим охочіше могли давати обіцянки, чим менше розумілися в релігії, в гуситстві, в історії... Та й священики, котрих було запрошено на Волинь, у своєму переселенні теж керувалися матеріальними вигодами, а не покликанням і духом церковної норми.

І ось так починалася робота з організації гуситства. 16 років цієї діяльності зробили в масах тільки повну деморалізацію та великі утруднення уряду. Самі ж маси знаходяться тепер у стані крайнього збудження, визнаючи своє фальшиве положення і не розуміючи, яким чином воно склалося для них і як вийти з нього.

Картина відкривається загальною наївною сустою: чехи намагаються запропонувати себе в найкращому вигляді. Якщо вони дізнаються наперед про приїзд довіреної від уряду особи, то зустрічають її з овациями: дівчатка пишно вбрані, з віночками на голові, з букетами квітів, підлітки – в найкращих платтях, весело вигукують “Слава!” і т. п. Після чого, перебиваючи один одного, розповідають про удосконалення, які вони принесли в край для розвитку хазяйства на малих ділянках, про свій позитивний вплив на селян та сільського виробника, про повагу до власності, про боротьбу з пияцтвом і т. д.

У домах та маєтках своїх вони з великою люб'язністю показують усе, що може рекомендувати їх із найкращого боку. Особливо ревно прагнуть вони при цьому виявляти свою відданість урядові і Росії. Портрети Государя Імператора й осіб царського дому є в багатьох будинках, також є православна ікона, російська книга (якщо така випадково потрапить до рук), малюнок із російським підписом і т. п., на все звертається ваша увага, все виймається з шаф та скринь. Нарешті, переконавшись в уважності до всього їхнього побуту та доступності його усім, один одного починає питати: “От ви бачите чехів,

які вони... все у нас краще, ніж у селян, поляків та у самих німців, за що ж влада гнівається на чехів?"

Вказівка на те, що чехи не виконали обіцянок, які дали урядові під час переселення в край, викликає в масах велике здивування. Які саме умови? Хто приховав їх від народу? Чому не оголосили прямо? Чому не виконали? Все це висловлюється таким чином, що не лише ніякого сумніву у їх повній щирості з цього предмета. Навіть вказівка на такі випадки, як викладання в школах однією чеською мовою, на єднання більшості чехів з ксьондзами, на тісне спілкування з Варшавою, Вільною та закордонними громадами, що не склонні до Росії, на засвоєння багатьма чехами польської мови і зневага російською, на відчуження від місцевого російського населення і т.п., викликає в них повне нерозуміння. Вся картина приемного, культурного побуту швидко змінюється, з'являється маса культурна з навику, зі спадщини від батьків та дідів, проте така, що легко піддається експлуатації, гнітиться нею, та не розуміє ні причини своїх негараздів, ні способів позбавитися їх. Товчиться розмови, з'являються зізнання. Описуються партії та суперечки між ними з усякого приводу, самоправство старшини і впливових осіб, безладдя на сходах, інтриги, сварки, утиск, повна відсутність керівництва в громадянських зобов'язаннях щодо нової їхньої вітчизни, повний простір для всіляких впливів, крім російського і т.д.

При цьому показуються іноді листи з недобрими порадами, статті в закордонних газетах, даються приклади ворожих впливів, справжньої помсти і т.д. Загальний голос маси зводиться до наступного. Ми йшли в Росію, наче в рідний край, знали, що до Австрії нам уже повернення немає. І в Австрії ми любили російського, слов'янського царя. Ми шукали в Росії лише дружби, а не ворожечі з російським народом, просили тільки право на землю. Ми широ бажали бути єдиними з російським царем і народом, знаючи, що всього позбавилися б, якби надумали дружити з ворогами їхніми. Наши старші люди і ми самі не могли б уже у всьому злитися з росіянами, але наші діти не можуть бути уже чехами, а повинні бути росіянами за народністю, за вірою. Ale нам дали особливих управителів і особливих священиків, і почалась наша біда. Ніде стало дізнатися правди, чого хоче від нас чеський уряд. Говорили нам, що уряд не бажає, щоб чехи були православними, а більшість на початку навпаки того бажала і за це засуджувалась морально. Нам говорили, що уряд вимагає, щоб ми слухались своїх священиків, а ми бачили, що наші священики відійшли від своєї віри, між собою пересварилися, стали служити і навчати – один так, інший інакше. Кого з них слухати? Читали ми також, що уряд дарує чехам свободу віри.

IV

ВІРУВАННЯ ЧЕХІВ ТА ОБСТАВИНИ, ЩО СКЛАДАЛИСЯ

“От і ми стали триматися тої віри, яку сповідували на батьківщині. Хто пішов до костьолів, хто до євангелістів, інші називались гуситами, а ми не знаємо, що це за віра. Але ми не бажали бути за одне з польськими ксьондзами, просили влаштувати нам костьоли з чеськими князями. Знову вийшло, що не можна мати окремих костьолів. І пішли наші громадяни, хто куди хотів. Почали польські ксьондзи повчати, наїздити пастори з Петербурга, Вільни, Варшави, інші пани, наші вчені почали своє говорити, Дрезденська громада почала втручатися в наші справи.

Із Богемії почали писати різні речі, надсилати газети. З'явилося багато поганого, сваримось, сперечаємося, б'ємося. На сходах терпимо, в усіх справах губимо від суперечок, немає кому дати нам мир та спокій.

Тепер оголосили нам, що ми прогнівили уряд і позбуваємося права на купівлю землі. Чим викликаний гнів уряду? Працюємо, у злочинах участі не беремо, податки платимо, владі підкоряємося, любимо нашого Царя, знаємо, що ксьондзи та поляки його вороги…

Нашим багатіям – управителям, що?! В них землі багато, в них заводи, фабрики, ремесла, торгівля, обороти, а тут – родина збільшилась, сина б оженити, землі б йому купити хоч би три-чотири десятини – не можна! Дочку видати заміж, але з чим, якщо за безземельного? Страшна біда чекає на бідняків… Навіщо нам окрім управителі, якщо вони не можуть пояснити нам бажання уряду? Навіщо нам ці священики, коли між ними немає згоди? Нехай уряд сам вибере для нас священиків, яких він забажає, і ми будемо їх слухатися. Нехай уряд оголосить, яку віру він призначає для чехів, і прийме наказ про одну віру – всі послухають. Якщо тільки баби та діди, та фанатики будуть чинити опір”.

У таких або подібних висловлюваннях із більшою або меншою повнотою та напругою маси говорять всюди, де йшла про це мова, особливо в селищах великих як **Квасилів**, Глинськ… У селищах, які не входили до окремих чеських управлінь, заявляли, що нічого не розуміють, бо не бачать своєї вини перед урядом.

Як поставилися до настрою мас колишні “уповноважені від усіх чехів”? Вони давно мали можливість лише спокійно спостерігати стан і настрій чеської маси. Оліч, без сумніву, найбільш освічений між волинськими чехами, найбільш чуйний до хвилювань чехів, цілком визнає важкий стан маси і не

приховує повного розчарування в своїх початкових планах, пориваннях та надіях. Але він енергійно наполягає на тому, що ідея гуситства, як особливої релігії для чехів, належить не йому, не Пршибілу, ні кому з чеських представників, а викликана на місцях. Гуситство, за його словами, вони спочатку розуміли саме як дух, а не особливу церкву, вони хотіли бачити його тільки як найкраще зближення з православ'ям, як сходинку до нього. “Але найбільше потім, – говорить він, – ми бажали приєднання чехів до православ'я, до чого оголошення догмату безгрішності папи було найбільш сприятливим випадком”.

Зовсім з іншого боку дивиться на це питання та й взагалі на всю справу чехів на Волині клас, який має безпосередній стосунок до влади, який встиг добре влаштуватися, тісно згуртуватися для захисту своїх інтересів та впливу на маси, клас, який нині претендує на виключне представництво в чеських справах. Усі ці люди – капіталу, промисловості, фабричності, агентури та ін., котрі розселені по більш видних селищах, містах, енергійні, практично розвинуті, недоступні підходам та підступам і єврея, і поляка, і німця. Вони нагадують собою в Богемії сіверян, жителів гористих місць…

Як і в Богемії, цей кут завжди був попереду чеської історії, давав їй тон і напрям, високо здіймаючи прapor чеської національності. Так і тут, цей клас твердо відстоює права на виключний свій вплив на масу чеську і ревно оберігає в середовищі престиж її чеської національності. Вони не люблять притискати себе зовнішністю релігії і навіть догматами, надають перевагу раціоналізму у вірі та поклику власної совісті. Перше їхнє слово у розмові з цього предмета: “залишимо віру збоку; чехам і на батьківщині було важко від релігійних суперечок, нехай вони відпочинуть тут від цих питань; російський Цар дав нам повну свободу віросповідання, як хто бажає, той так і вірує”.

Вони рішуче заперечують, ніби чехи при переселенні на Волинь давали які-небудь зобов’язання, особливо у справах релігійних, крім одного зобов’язання бути вірними підданими російського Царя. Це зобов’язання, за їхніми словами, повністю виконали; “чехи вірні піддані та зразкові громадяни…”

Уряд не тільки не вимагав від чехів будь-яких зобов’язань, навпаки – вбачав у самій присутності чехів користь для краю. Уряд дарував їм всілякі пільги й обіцяв не порушувати їх. Основна пільга полягала у збереженні їхньої чеської національності та у повній свободі віросповідання. “Російський Цар надав чехам чеську народність”. Чехи обрали для себе релігією чесько-братство. “...ця релігія не є насильством над совістю людини і дозволяє їй лишатися католиком, євангелістом, реформатором і т.д. лиш за умови підпорядкування управлінню чесько-братській церкві і збереження чеської

народності". Та при цьому вони умовчували про православ'я і відхилялися від розмов на цю тему.

Окремо згадується священик Саска як найбільш шкідливий для блага чехів – тому що він завдяки старокатолицтву, що проповідує, готував чехів до прийняття православ'я.

У домашньому побуті більшій до влади чехи підтримують жваві стосунки з Богемією. Близькість австрійського кордону дає можливість отримувати всі культурні речі з Богемії: книги, газети, журнали, прикраси, предмети покращання житейської зручності. Газети отримують тут швидше з Богемії, ніж з Петербурга і навіть з Києва. Часто приїздять гості з Богемії просто для побачень, беруть шлюби з богемцями і т. д. Заможніші з них виховують у Богемії своїх дітей (у тому числі священик Гордлічка свою єдину дочку і Пршібл свого єдиного сина). В м. Дубно є чеська книжкова лавка (тримає її чех, австрійський підданий Вострий), через посередництво якої можна отримувати усі чеські книжки та періодичні видання, а також різні речі для домашнього побуту. В Дубні ж, у чехів – центр усіх угод із закордонними покупцями та продавцями. Пршібл є агентом у цих справах, особливо з продажу хмелю за кордон, і веде цю справу вміло і вигідно для чехів. Взагалі цей клас, дякуючи існуючому улаштуванню чеських справ, живе тут, наче вдома, в повному, добром, навіть кращому від німецьких колоністів достатку, відкрито, весело. Переміна в існуючому улаштуванні чехів на Волині, без сумніву, потягне за собою збитки його добробуту.

За віросповіданням волинські чехи поділяються нині на православних, чесько-братів, євангелістів, що підрозділяються на гельветів і аусбургів – старокатоликів і католиків.

Православні чехи становлять найменше число між своїми побратимами за національністю і непомітні серед них. Це майже виключно залишки та діти тих чехів, котрі приймали православ'я у перші часи після переселення до призупинення цього руху установовою окремих волостей та випискою священиків. Із того часу стали надто рідкісними випадки повернення до православ'я, і тільки цього року в с. Високе Житомирського повіту приєдналося 58 душ. Скільки саме на Волині всіх православних чехів, про це особливих відомостей в управліннях не збиралося і визначити це число важко. В Глинську рахується їх 37 – старших і дітей. Але це найбільше число після с. Високого, де у числі 58 рахуються тільки вікові. Чесько-братья знаходяться в більшості у Дубенській волості.

27 грудня 1884 року, коли адміністрація справді ще вагалася у застосуванні цього закону до чесько-братів і коли ще свіжі були у пам'яті всіх чехів

переваги, що давалися цьому віросповіданню під час і безпосередньо після квасилівських зборів, записування чехів до чесько-братів у парафіях Гордлічки та Кашпара практикувалося у досить значних розмірах, проте останнім часом адміністрація висловлювалась у цій справі рішучо, а тому відхил від записування тепер відбувається також у значних розмірах. Усі чесько-брати Острозького повіту прийняли цю назву, власне, з часів квасилівських зборів, але нічого не змінили в улаштуванні свого богослужіння і завше готові перейменувати себе в євангелістів. Їх у цій парафії, включаючи сюди і чесько-братів **Квасилова** Рівненського повіту, і Борщовки Дубенського повіту, що рахувалася у парафії Кашпара, не може бути в дійсності більше 400.

У селищах, що знаходяться поза районні чеські волості, крім селищ, що належали до них до того, про чесько-братство не чули... Так що “чеське братство” як спадкоємність “гуситства” є дитя окремих чеських волостей, особливо Дубенської, у якій першим старшиною був Пришибіл, другим – Оліч, котрі встигли викоренити тут свій тодішній дух і свої порядки. Священиком перебуває Гордлічка. В масах тут чесько-братство існує не як переконання або звичка, а як вивіска “чеської віри” або особлива вірність чеському національному пропору. У самому селищі Підгайцях, у першому ж біля квартири Гордлічки будинку – на стінах декілька священних зображень та ікон, між якими особливо виділяється ікона “Святої Великомучениці Параскеви, названа П’ятницею”. У будинку першого між чехами хмеляра – ікони і київського, і московського виробів, в рамках, у фользі. Гордлічка, увагу якого я спрямовував на протиріччя між побутом і вченням чесько-братів, поспішив заявити ще раз про свою систему зближення чесько-братства з православ’ям. Проте у будинку старшини Шаленого, одного з поборників чесько-братства, власника місцевого парового млина, я не знайшов жодної ікони і взагалі священних зображень. Немає їх у квартирі й самого Гордлічки, а в парафіяльній молитовні, як і в молитовнях Гульчанській та **Квасилівській**, є тільки простий чорний хрест. Взагалі побут простого чесько-братського люду, якщо спостерігати за ним у теперішньому стані, нічим не відрізняється від релігійного побуту чехів інших віросповідань, і тільки у представницькому класі одразу відчувається дух повної свободи вірування і незалежності від будь-якої релігійної зовнішності.

За своїм внутрішнім характером чесько-братство, зближуєчись найбільше із суорими євангелічними вимогами, представляє найбідніше віросповідання та зовсім невизначену релігійну систему, сповнену недомовок та протиріч. Так, визнаючи у служенні “Вечері Господньої” хліб та вино Тілом

і Кров'ю Христовою, воно разом з тим рішуче відкидає в цім таїнстві все-світню жертву і приймає її тільки як нагадування про смерть Христову. За донесенням у свій час архієпископа Агаєнгела, Гордлічка називав нашу літургію (і католицьку) “вбивством воскреслого Христа”, і Гордлічка правий з точки зору чесько-братьського віросповідання. Тільки, звісно ж, не міг він бути правим, запевняючи (Грессера і Вороніна), ніби він свою літургію цілком пристосував до православної. Приймати Тіло і Кров Христову тільки для простого, хоч і більш живого, спогаду про смерть Христову, це таке протиріччя, що докорінно руйнує гідність цього найважливішого у християнстві таїнства. Чесько-братьство визнає значення добрих справ і добрих звичаїв, але їх точного визначення обходить, аби не порушити свободи духу християнського. Чесько-брати, значить, мають підставу приймати до своєї церкви людей усіх віросповідань християнських, даючи їм повну свободу вірування, обрядів і правил життя.

У своєму листі від 18 жовтня 1866 року Гордлічка, між іншим, висловлюється: “Велика моральність чесько-братьського віровчення полягає в тому, що воно визнає всі останні християнські віросповідання, які здатні поєднати людину з Богом і привести її у вічне блаженство”. Наведемо декілька прикладів, як користується цією теорією на практиці сам Гордлічка. В Богемії Гордлічка, будучи католицьким священиком, прийняв гельветське сповідання. Тут, на Русі, він намагається об'єднати усіх чехів. У Борятині своїми красномовними проповідями він прихилив до участі у “Вечері Господній” і “гельветів”, і “аусбургів”, і “католиків”. Служили то на оплатці, то на хлібі. Погодилися, однак, для одноманіття служити на хлібі. Кожний підходив до чаши зі своїми поняттями і віруваннями про святе таїнство причастя. Гордлічка усіх однаково причащав. Пісні церковні під час богослужіння співали – гельвети свої, аусбурги свої, “католикам” Гордлічка читав “литаній”. Деякий час таким чином вечеряли мирно: хто як хотів, так і вірував, кому який обряд був до вподоби, тому він і слідував. Чащу всі мали одну і священика одного. Але скоро з'явилось суперництво. Гельветам у зборах хотілося бути першими. Одного разу відбулася сварка, і католики перестали брати участь у такому загальному богослужінні. Потім були сварки між “гельветами” і “аусбургами”. Спочатку посварились через співи. Помирилися з рішенням: один раз все богослужіння співали “гельветам” по своїх книжках, інший раз “аусбургам” по своїх. Потім сварилися через проповіді, кому і що читати, коли Гордлічка був відсутнім, вирішили: один раз читається проповідь “гельветам” (“за Серигорієм”), наступного богослужіння “аусбургам” за їх вибором. Настала пора

освячувати кладовище (влаштоване на громадські гроші для всіх трьох сповідань). “Гельвети” стояли на тому, щоб на кладовищі не було хреста, послали до Гордлічки, і він погодився освятити кладовище без хреста. Але “аусбурги” і католики погрожували запросити православного священика, щоб освятити кладовище і поставить на ньому хрест. З’явилася загальна угода – поставити хрест на кладовищі, і Гордлічка освятив його. Але після цього випадку всі стали дивуватися, якої віри тримається сам Гордлічка. Вирішили, що ніякої, і всі потроху стали відпадати від нього.

За всіма своїми якостями чесько-братство ні в якому відношенні не може бути керівництвом для душі віруючої та шукаючої віри. Для маси воно може слугувати тільки спокусою і прагненням розпусти. Ось чому в самій Богемії воно має найменшу кількість наслідувачів. На Волині воно розповсюджувалось у масах а) іменем уряду, котрий нібито визнав його для чехів, б) іменем Гуса, яке користується привабливістю у масах, в) наполегливістю представницького класу і, нарешті, г) особистим впливом Гордлічки, котрий має розум гнучкий і характер твердий. Гордлічка хіба що не один з усіх волинських чехів являє собою людину переконану. Що стосується священика Кашпара, то перехід його з католицтва до старокатолицтва, потім до лютеранства, а потім до чесько-братства сам собою показує невизначеність його релігійних переконань. Він відверто висловлюється, що шукав підпорядкування лютеранській консисторії єдино з метою збільшення свого утримання, в чому його запевнив петербурзький суперінтендант і котрий дав йому при цьому 25 карбованців (у Гільчі, 1876 рік). Останнім часом дорікання у частій зміні релігії спонукали його до енергійної проповіді чесько-братства. За розповідями у середовищі самих чехів, він і у проповідях своїх запевнює слухачів стояти за свою віру до кінця за прикладом самого Гуса. Учитель церковно-парафіяльної церкви в Гільчі заявив, що останнім часом, за вимогою Кашпара, чеські діти припинили ходити до цієї школи. Місцеві селяни заявили, що Кашпар влаштовує для чехів танцювальні вечори і завжди напередодні свят та неділь, при цьому розклєює в російській частині села об’яви російською мовою із запрошенням на вечір. Російська молодь спокушається такими вечорами, проводить на них ночі, і через те по неділях не буває на літургіях. На це жалілися і селяни, і місцевий православний священик, котрий під час літургії у спеціальній проповіді переконує своїх парафіян всіма засобами прихиляти молодь до церкви.

У відношенні свободи віросповідання Кашпар так далеко зайдов, що не має відомостей, скільки в нього парафіян. Метричних книг за 1885 рік він

не вів – нібіто через те, що не вислали йому для того бланків. Те ж саме спостерігалося і в 1886 році.

Свангелізм чеський став на свою теперішню дорогу лише за останні роки. До того часу він служив тільки матеріалом для гуситства, а потім – чеського братства.

Довго сподівалися, що Гордлічка об'єднає під одним релігійним прапором всіх чехів, віталися **квасилівські** збори, висловлювалась подяка російському урядові за підтримку гуситства і чесько-братства, стримано відзвивалися про православ'я. Але після квасилівських зборів тон змінився, надії обманулися.

У січні 1881 року, тобто після перших квасилівських зборів, Рудольф II докоряє волинським чехам, особливо Саску, за суперечливість: “Де чехи, там і сварки”. Але після других зборів, коли вже надії на Гордлічку почали відходити, а саме у листопаді 1881 року, він задумує широкий план.

Із приводу зборів у Пешті Громади Св. Владислава, що має значну суму коштів, він говорив: “Якби слов'янські євангеліки мали такі громади, як би ми могли допомогти відкриттю школ на Поділлі та Волині, в Росії серед чехів! Якби ми мали таких молодих священиків, котрих могли б послати до них місіонерами гуситської церкви та забезпечити цю церкву вірними їй пастирами, як би розквітнув вертоград Господній між цими 30 (?) тисячами розкиданих євангеліків, як би міцно утвердила гуситська церква на Русі! Необхідно для цього до 30 священиків”.

У 1885 році пастор Елен, переведений до Варшави, вже не навідувався до Борятиня та Купичева. Зате Мензаловський часто приїздить до них. Навідується до них і сам Гловацький. Обидва вони говорять тут проповіді, здійснюють богослужіння і розмовляють з чехами польською мовою. У Борятині вчитель Мотл, а в Купичеві, крім учителя Петрачека, Рженка і Машек є головними діячами євангелізму і агентами віденської колегії. Мотл вирізняється відданістю євангелізму до фанатизму. Як він, так і Петрачек, нічого не розуміють російською. Обом колегія платить по 100 крб. на рік, переконавши і місцеві громади виплачувати їм таку ж суму при готовій квартирі. У справі цих євангеліків, за їхніми ж словами, брала участь “Дрезденська євангельська громада”, яка мала своїх агентів на Волині і надсилала через них грошову допомогу.

Питання, чому волинські чехи направляються у Вільно та Варшаву, а не до Петербурга, на місці вирішується просто: вони направляються туди поляками, котрі залякують їх німецькою національністю петербурзької

консисторії. Польський католицизм не раз отримував зауваження не вмішуватися у справи чехів. Польський євангелізм не тільки не отримував подібного повчання не вмішуватися у справи, але з першого ж кроку мав сприяння з боку місцевої адміністрації. Взагалі польський євангелізм завжди лишався для адміністрації справою темною. Проте і чеський, і польський євангелізм мають одне походження і одну початкову історію. Krakівський університет (1420 року від початку функціонування) знаходився у тісних стосунках з Прагою з релігійних питань. А всі релігійні суперечки протягом 15 літ, що хвилювали, скоро знайшли відгук у середовищі шляхти по всій південній Польщі.

Старокатолики знаходяться тільки у селищах, що входять до парафії Саски, в повіті Рівненському (Глинськ, **Квасилів**, Грушвиця, Плоска, Гориньград), Здолбунів Острозького повіту та Ульбарів Дубенського повіту. У рішенні, що склали вони після других квасилівських зборів, підписалися представники 517 родин. Рішення це (від 30 вересня 1881 року) внесено до книги мирських рішень Глинської волості. Тут вони заявляють, що не приймають квасилівських постанов і бажають “лишилися вірними старої доброї віри наших благочестивих праотців чехів, а також вірними національній церкві, яку проповідували святі брати Кирило та Мефодій у Моравії та Чехії з 863 року”. Догматичний бік нашого віровчення складає: народна чеська церква є і бажає бути неподільною частиною Вселенської церкви і тому не приймає і не допускає, і не визнає необхідним для досягнення вічного блаженства ніяких інших віровчень, крім тих, яким вчила Вселенська церква і які сформульовані і визначені у символах апостольському і нікокостянтинопільському (виклад догматів). Усі власні церкви можуть помилитися. Тільки те може бути вченням Вселенської церкви, у що вірували всі, всюди і завжди. Чеська церква по можливості триматиметься давньої літургії західної церкви. Відправлення здійснюються чеською мовою. У скарзі, тоді ж направленої до генерал-губернатора, висловлювалося незадоволення на чесько-братство, яке нібито штучно створювалося на Волині з “євангеліків та лібералів” під приводом свободи віри.

Ця скарга і протокол у часи довіри до Гордлічки і сподівань на квасилівські постанови мало що не накликали біду на Саску та його парафіян. Від 30 листопада того ж року за № 518 генерал-губернатор наказав зробити допит про дійсність підписів і, якщо вони є справжніми, то повідомити прохачам, що Саска не буде надалі утримуватися урядом. Утримання не припинили, але Сасці було поставлено на вид, що збори у **Квасилові** “були

проведені з його ініціативи, і більшість на цих зборах висловлювалась про можливу помилковість поглядів Саски". Після цього старокатолики почали турбуватися про прийняття їх до відання святого синоду на правах одновірців. Особисто Саска, незважаючи на всі свої негаразди, ні від кого не маючи допомоги, відчував тільки недовіру і переслідування. Своїх поглядів він не змінив. Католики складали переважну більшість між волинськими чехами.

У **Квасилові** ж католиками були одиниці. А взагалі католики між поселенцями вирізнялися, були сумирними. Вони збуджені і вперті у своїх віруваннях в окремих чеських волостях, у середовищі чесько-братів і євангеліків, внаслідок постійних суперечок з ними; найменш збуджені у середовищі старокатоликів і далеко від волостей і від центрів євангелізму і чесько-братства селищ; нарешті, зовсім спокійні у селищах, які ніколи не входили до складу цих волостей. Всі вони взагалі несхожі на католиків-поляків у своїй релігійності: у них майже відсутні християнські звичаї, а польсько-католицькі особливо. Вони ходять до костьолів на богослужіння незначною кількістю і з ксьондзами спілкуються лише у випадках хрещення, поховання і шлюбу. Ніякі символічні знаки з обітницею з відпущенням гріхів їх не приваблюють. Навіть до тайної сповіді вони ставляться знехотя, а тому і не вважають обов'язком прилучатися щорічно.

Взагалі чехи-католики мало виховані в релігії, хоча вдома вони набожні. Історія чеських релігійних хвилювань, очевидно, лишила глибокий слід у народі всіх місцевих сповідань, який далеко не встиг згладити католицизм. В окремих місцях байдужість до церковності доходить до безмежжя. У селищі Ольшанка Житомирського повіту, що складає 102 двори, всі чехи зовсім байдуже ставляться навіть до обрядів хрещення, шлюбу та поховання. Незважаючи на те, що костьол знаходиться від них лише в трьох верстах, діти лишаються нехрещеними по декілька літ, померлих ховають самі, шлюби не вінчаються. В байдужості до церковних обов'язків чехів підтримує престиж чеської національності та віддаленості. За своїм духовним складом чехи-католики були майже під однаковим впливом ксьондзів і православних священиків. На боці перших була приналежність їх до католицької церкви, на боці останніх – слабкість католицького духу в них, симпатії до слов'янської мови під час богослужіння і безсумнівна прихильність до Росії, проте національний шовінізм з волостей тримав їх у тенетах і робив їх майже однаково неприступними впливу і ксьондзів, і священиків. Однак поволі взаємостосунки з поляками та ксьондзами при повній ліквідації православного духовенства та за відсутністю російських шкіл діяли відповідно.

Через житейський побут більшість із чехів має успіхи у польській мові та в багатьох місцях вільно спілкуються польською, чим готують шлях для більш міцного впливу серед них з боку польських ксьондзів. У деяких місцях цей вплив став вагомим. У Будеражі Дубенського повіту польсько-католицький вплив підготований бувшим тут тривалий час волосним писарем-поляком, котрий звільнений був тільки минулого року. Стараннями цього писаря, який завжди був у ворожих стосунках з селянами, але у дружніх із чехами (у Дубенській волості), останні, незважаючи на 10-верстну відстань від костьолу у с. Мізоч, обрали своїм керівником ксьондза Камінського в м. Острог, що знаходився від Будеража за 26 верств. Камінський створював враження освіченого ксьондза, котрим і вважається у місцевій губернській адміністрації, котра двічі піклувалася про нього “за зразкову діяльність”, давала грошові винагороди. Він відмінно володів російською, маючи солідну освіту, з формального боку був надто суворим до себе та до своїх парафіян, на котрих мав рішучий вплив стосовно громадських обов’язків, у той же час люб’язний до російських чиновників і до росіян взагалі. Він прекрасно реставрував на зібрані на пожертву гроші місцевий костьол, збудований дружиною Костянтина Івановича Острозького, колишньою католичкою, він разом із тим відкрито висловлює радість, що і руїни православного собору, збудованого князем Костянтином Костянтиновичем Острозьким, що поруч із костьолом, нарешті відроджуються до свого першого вигляду і “славні імена князів Острозьких оновлюються у пам’яті народній однаковим заступництвом їх двом головним сповідуванням у краї”. Це зовсім не езуїт і не той лукавий польський ксьондз, котрий вигинається і підлеється, а відкрита і пряма людина, впевнена у моральній перемозі серед злиденного ряду малорозвинутих місцевих російських сил.

Польсько-католицька пропаганда зовсім не так встигає серед чехів, аби справа ця вважалася невиправною. Найбільш прогресує серед них полонізм шляхом побутових сільських стосунків. Чех усюди зустрічає поляка, єврея, часто – польського німця, котрі звертаються до нього польською, навіть наши селяни, за рідкісним винятком, ведуть із ними розмови також або польською мовою, або на особливо придуманому ними жаргоні, що являє собою суміш польського, чеського і малоруського наріччя. Чиновники, майже одні російські особи, котрі могли б впливати на них свою мовою, зовсім рідко з’являються серед них і через труднощі спілкування без допомоги чеської мови уникають близьких стосунків із ними. На своїх побратимах, переселенцях з царства польського, більшість чехів переконується, як легко вести на Волині всі побутові, звичайні стосунки за допомогою польської мови.

Відповідно виникає запитання: чому при такому стані католицьких чеських мас православне духовенство не має більш сильнішого впливу на них? Система об'єднання всіх чехів під прапором гуситства тривалий час оберігала всіх чехів як від пропаганди католицьких ксьондзів, так і від впливу православного духовенства. Будь-кому, хто спостерігав уважно Волинь, добре відомі історичні недоліки місцевого православного духовенства; та в цьому напрямі, який був даний і наполегливо підтримувався в чеській справі, звичайно, не могло бути й мови про паралельний вільний вплив на неї з боку духовенства, а постійні застереження по різних випадках “живих” стосунків священиків і чехів завжди закінчувалися звинувачуванням священика. Є серед священиків пастирі гідні, котрі і тепер готові брати на себе піклування про чехів. Наприклад, бачених мною: священик Здовбицької парафії Острозького повіту Метельський. Він відмінно поставив церковно-парафіяльну школу в Здовбиці і завідував залізничною школою в Здолбунові, де навчаються діти і чехів-священиків. В Острозькому училищі графині Блудової Немоловській, котрий був до того в селі Гільча, про якого деякі особи з чехів заявляли мені, що, якби він залишився в Гільчі, то на даний час всі вони були б православними.

Так, наприклад, від 30 квітня 1883 р. за № 2196 генерал-губернатор у пропозиції Волинському губернатору сповіщав про погодження Міністра внутрішніх справ “утриматися нині від усякого сприяння освіті серед чехів південно-західного краю для організації релігійної громади чесько-братьського віростовідання” і разом з тим – “прийняти всі міри до того, аби римсько-католицьке духовенство не використало в своїх інтересах релігійне бродіння в чеському середовищі”. Він просив губернатора прийняти міри, “аби позбутися негативних впливів на релігійне чеське питання як збоку латинських ксьондзів, так і збоку нашого православного духовенства”, доручивши “головам мирових з’їздів, мировим посередникам і справникам” спостерігати, аби перше не “впливало якось штучно на чеських колоністів”, а друге “не допускало б яких би то не було дій, що кидали б невигідну тінь на православ’я”. Я ніде не бачив виконання цього циркуляра повітовою владою, але зустрічався в чеських масах і в духовенстві з розмовами, нібито священикам заборонено втручатися у релігійні справи чехів.

Такий стан релігійних партій серед чехів. Такі результати довгих зусиль до об'єднання чехів під прапором гуситства або чесько-братьства. Вирізnenня чехів із середовища іншого населення створило для них зачароване коло, в якому вони б’ються, витрачають духовні свої сили, народжують примари, все

більше і більше заплутуються і не бачать можливості вийти з цього коловороту. Всі, хто приєднані до селянських волостей від волостей чеських, зберігають їхній дух, постійно дивляться на них. Інші “окремі громади” тупо прислухаються до них. Всюди маси наприкінці всіх розповідей та суперечок заявляють, що самі вони не можуть помиритися ні на жодній релігійній підставі, що існує, партії не можуть залишити одна одну в спокої, і перспектива вічних розбіжностей вкрай тяжіє над усіма, а тому наївно просити уряд “наказати усім бути одної віри, яку вибере сам він” для чехів. Де чим сильніші такі суперечки, тим наполегливіші такі заяви. В кожній волості чеська старшина заявляла, що це справжній настрій мас. Поза чеськими волостями, особливо у селищах, що ніколи не входили до їх складу, за винятком деяких, існує лише очікування рішень релігійного питання самим урядом і острак до власної ініціативи.

V ПРО ОСВІТУ

Чеські школи знаходяться у повному підпорядкуванні загального характеру і спрямуванні чеських справ. Ми говорили вище про відкриття чеських училищ в Будеражі, Глинську, Мирогощі і Купичеві і про напрям шкільних справ волостями одразу ж після заснування їх. Okрім цих чотирьох шкіл, що є у відомстві Міністерства народної освіти, у межах чеських волостей мали ще 17 шкіл, влаштованих чехами за громадськими наказами, і які були поза усяким урядовим наглядом. За прикладом чеських волостей діють і “чеські громади”, що причислені до волостей селянських. Вони засновують для своїх дітей окремі школи, самі обирають учителів, самі піклуються про шкільні порядки.

Поза районними чеськими волостями є у Житомирському повіті – 2, в Острозькому – 3 і в Дубенському – 2. Всього – 28 шкіл. Крім означених 4-х шкіл Міністерства народної освіти, я побував у 14 інших школах, із них 11 – в районі чеських волостей (**Квасилів**, Грушвиця, Ульбарів, Страклів, Підгайці, 2 в Купичеві, Борятині, Метишині, Княгинині і Теремні) і 3 (не рахуючи Ольшанської) – в селянських волостях (Високе, Гільча, Антонівка). З приводу канікул та робочої пори в деяких із цих шкіл я не бачив дітей, бесіду мав лише з учителями, роздивлявся підручники, посібники, дитячі зошити. В інших, де про мій приїзд були попереджені, зібрані були діти.

Стосовно 4-х училищ, що підпорядковані Міністерству народної освіти, помітимо таке:

— нам невідомі причини, з яких навчальне відомство знайшло можливість допустити таке улаштування цих “двокласних” училищ, коли клас перший або нижчий існує при другому, вищому, у вигляді особливого училища, чеського, з повним курсом початкової освіти і з викладанням усіх предметів чеською мовою. Та обставина, що в училищах цих потрібно було два вчителя, росіянина і чеха, і що до програми училища входило навчання чеською, очевидно, не давало ніяких підстав для такого розподілу. Найменше спонукали до утримання цих училищ і чеські громади. Таке припущення можна зробити лише через труднощі боротьби з тим настроем і напруженням духу, який є в окремих чеських волостях. Між іншим, від такого розподілу класи ці скоро встигли стати до розряду інших чеських училищ і потерпали від хвилювання чеських мас на мирових сходах.

Так, у Будеражі чеський клас давно вже закрито, чехи перестали сплачувати свою частку коштів на утримання училища через те, що вчитель, на їх думку, недостатньо добре навчав учнів чеській мові. В Глинську такий самий спір вивів до того, що постановою сходу 6 лютого 1883 р. знову винесли наказ про відкриття чеського класу і про призначення вчителю його утримання по 300 крб. Але 22 червня 1886 року знову винесли наказ про закриття чеського класу знов-таки через незадовільне навчання чеською вчителем (православний чех Гейда).

Інспектор не затвердив цього наказу. Тільки в Мирогощі чеський клас не піддавався коливанням, маючи сувору витримку в даному напрямі чеськобратства, що ревно підтримувався вчителем, котрий служив при місцевій чеській молитовні. Таким чином, двокласні чеські училища далеко не досягають своєї мети і не приносять населенню тої користі, яку б дали дійсні двокласні училища. При таких училищах легко було б викладати відомості в сільському побуті, на відсутність яких у краї чехи жаліються особливо. Повторюючи без усякої потреби один і той самий курс початкового навчання спершу чеською, а потім російською мовами, вони тим самим ускладнюють тільки привід для чеських батьків не посылати своїх дітей до російських класів або посылати їх тільки на деякий час, доки діти абияк навчаться російською мови прийнято “Рідне слово” – Ушинського.

Цей підручник, наповнений прикладами з просторіччя та говорами внутрішніх губерній, статтями, що являли собою простонародний світогляд (прислів'я, приказки, казки, загадки, приповідки і т. д.), давно викликає

незадоволення самого народу в цих губерніях і серйозні запереченння такого підручника самими педагогами. В південних губерніях цей підручник є надто важким для вивчення російської, а чеські діти взагалі його не розуміють. Потрібний тут підручник загальноросійської, державної і літературної мови.

Решта шкіл – невільні жертви духу, що царює у чеських волостях. Загальний характер їх – піклування про підтримку чеської національності. Маси сліпо підкоряються усталеному режиму і цінують учителя не за педагогічними здібностями (яких, звичайно, й оцінити не вміють), а за витримкою його в національних якостях. “Добрий чех” – це найкраща рекомендація для вчителя. В багатьох училищах учителями є австрійські піддані, котрі й російської не знають. В інших – ледь розуміють російську і навчати цією мовою не можуть. Лише в училищах: Ульбарівському, Страклівському, **Квасилівському** і Теремненському, трохи у Княгининському вчителі можуть вести бесіду російською і могли б зі значними недоліками вести на ній навчання.

У багатьох школах є географічні карти, але чеською і німецькою мовами, в Ульбарові – французькою, і тільки в Страклівському училищі я побачив хорошу карту Європи, окрім Росії і Волинської губернії, російською мовою і ще в училищах: **Квасилівському**, Теремненському, Висоцькому є карти Росії поганих видань російською мовою.

У педагогічному відношенні в цих школах переважає або лише копіюється відома система селянських німецьких шкіл – диктування або короткий виклад, наказ, заучування напам’ять, покарання за будь-яку провину. Деякі з них зовнішньо цілком влаштовані, впорядковані, чисті, де є і дисципліна, і сурова підлеглість учителю, й акуратне відвідування дітьми уроків, і курс шестилітній. Але в більшості не вистачає ні системи, ні витримки, а збоку вчителів – постійні скарги на поселенців за відвідування, за неакуратну сплату грошей або доставку дров, ремонт у шкільному будинку, особливо за байдужість у купівлі книжок і навчальних посібників для дітей.

Школа в селищі Метишині може бути зразком шкільного убозтва, бруду і неуцтва. Єдиними тут російськими предметами є три афіші російською про спектакль у м. Луцьк, що приkleєні вчителем на стіні на видноті. Подібна школа і в Купичеві.

Само собою, що релігійні чвари сильно впливають на навчання і взагалі на стан чеських шкіл. Школа у Борятині постійно переходила з рук у руки, доки за допомогою Віленської евангелійської консисторії не перейшла до рук євангеліків. Інші групи збираються будувати для своїх дітей особливу школу.

В Купичеві за сприяння тої ж консисторії євангелісти влаштували особливу школу. В інших селищах відбувається боротьба відповідно до кількісного відношення партій. Релігії навчає вчитель по катехізису того сповідання, до якого сам належить. Священики навчають релігії лише в тих школах, які знаходяться в місцях їх перебування. З усіх чеських шкіл вирізняється школа у Високому, де частина чехів прийняла православ'я. В тому ж селі є російська церковнопарафіянська школа.

Із попереднього достатньо вже вимальовується значення окремих чеських управлінь. Натомість прапора, який би міг об'єднати усіх чехів і повів би їх до єднання з російським народом, ці управління підняли інший прапор, який відповідає їхньому самолюбству і гонорові, спокушуючи їх примарами, привів до внутрішнього розладу у середовищі і кидання у різні боки, крім російського. Натомість доброго прикладу для польсько-католицького населення вони готували на Волині у близькому майбутньому чеське питання як додаток до польського, яке не стояло дотепер, але за енергійністю і заповзятливістю населення і за підтримкою його з Богемії могло б додати урядові немало клопоту.

Натомість спокійної праці і навчання селян веденню сільського господарства культурними засобами вони внесли у чеські маси дух зверхності до нього, релігійної спокуси, деморалізації мирських сходів, що у поєднанні з окремим положенням 100-тисячного німецького населення, котре також хвилювалося всілякими релігійними сектами та ухилялося від підпорядкування адміністративному і громадському порядку, утруднило і без того нелегке на Волині діло релігійного і громадянського виховання наших селянських мас.

Із німцями і поляками для селянина справа проста, знайома, проте чехи, котрі мають добру підтримку від уряду, зв'язують і хвилюють... Все це тим більше погано, що чеські маси стали без вини винні – невільно і несвідомо вони утягнені до коловороту чужих для них поривань та примар і самі підпали під експлуатацію у своїх же кровних інтересах. Із волостей цей дух доносився до окремих чеських поселень (селищ), невластивих йому і гальмував той правильний і спокійний розвиток їхнього побуту, який вони могли б мати у своїх культурних началах у загальній течії народного побуту.

Нам лишається сказати про зовнішній, формальний побут громадських чеських управлінь.

У самих волосних управліннях зовнішнім виглядом усе уявляється в зразковому порядку. Книги і суми за книгами у справності, громадські вироки здійснюються одностайно, вносяться до книг своєчасно, судові справи надто

повсякденного характеру, ні в якому відношенні не компрометують мораль-ність громадян, судові вироки виносяться правильно і рідко коли пере-носяться на мировий з'їзд, який, однак, завжди лишає претензії усіх, хто скаржиться, без наслідків. Судових постанов за 1884 і 1885 роки: в кожному з них було від 30 до 40 щорічно, що на таку, наприклад, волость, як Дубенська, яка охоплює до 4 тисяч душ, складає незначну кількість.

Утримання волосних і сільських управ коштує: Луцьке волосне – 1.113 крб. 83 коп., сільське – 435 крб. 40 коп., всього – 1.549 крб. 23 коп.; Дубенське волосне – 917 крб. 39 коп., сільське – 730 крб. 64 коп., всього – 1.648 крб. 03 коп.; (на жаль, по Рівненській волості окремих цифр не записав), що складає на окрему душу: в Луцькій волості – близько 68 коп., в Купи-чевській – близько 77 коп., в Дубенській – близько 40 коп. При цьому на утримання підводної повинності в Дубенській волості збирається 917 крб., в інших волостях ця повинність показується “натурою”; на утримання доріг, мостів і под. в Луцькій волості покладено 348 крб., в інших ця стаття відбу-вається “натурою”. В точності розбіжностей за цими двома цифрами я не міг переконатися. Але загальний відклик повітової влади і селян, що чехи не відбувають сільських повинностей як переведених на гроші, так і покладених “натурою”, хіба що за особливим наказом збоку повітової поліції. На цьому пункті у селян постійні сварки з чехами.

Чеська старшина, що захищає чехів, візнається, що через віддаленість селищ від волосного управління важко спостерігати за справністю в них, і самоволя громад у цьому разі неминуча, але в самому Глинську, наприклад, де я зупинявся в будинку чеського волосного управління і у перший приїзд пробув три дні, я щоденно помічав біля своєї квартири зранку до вечора по одному чи по два селянина. На запитання моє, чому він тут стоїть, отримував від них відповідь: “соцький” або “караульний” (ввечері), або “для посилок” і под. Виявлялося, що це такий порядок по приїзді “начальства”, що чеське во-losne управління завжди у таких випадках вимагає людей від місцевого селян-ського волосного управління, яке звикло вже виконувати ці вимоги без запере-ченъ. Те ж – жалілися місцеві селяни – і в усіх випадках натуральної повинності.

Виявилося, що і пошти своєї чеська волость не тримає, а користується селянською, в якої я і наймав для себе коні.

Віддаленість багатьох селищ від волинських управлінь викликає скарги з боку чеської маси на те, що для неї надто обмежене коло вибору старшин, так як дістатися з далеких селищ важко. Дубенський волосний старшина Шалений живе за 16 верств від волости і сам жаліється, що приїзди його до

волості для нього обтяжливі. Писарі жаліються на неможливість своєчасних оповіщень віддалених селищ із різного роду потреб, на несправність прибуття з таких селищ на сходи за викликом до суду і т. п. За такого порядку однодумство чеських сходів у книгах вироків не має значення, а збір голосів, що практикується у волостях, через сільських старост призводить тільки до перемог партії керуючої, до підтасування голосів і т. п.

Особливо важко з цієї причини землевласникам і селянам вирішувати з чехами справи земельні, приміром, рубання лісу і т. д., не говорячи про те, що для селянина завжди ризиковано жалітися на чеха до чеського суду – поїздки до суду, виклик на розгляд справи, неявка до суду протилежної сторони “по законних причинах”, нова поїздка за 20-30-50 верств майже завжди зупиняють скаргу на початку, що тільки збільшує свавілля чеських мас стосовно селян і роздратування останніх.

Одною з особливостей чеських окремих управлінь є притягнення до участі у складках на громадські потреби, особливо на школи, чехів – австрійських підданіх і тих, хто вийшов із панства польського, котрі живуть тут за своїми паспортами. Ця міра була б доброю і для селян. Підпорядкування таких обивателів до відання селянських волостей з відбуванням сільських повинностей є єдиним засобом полегшити селянам тягар. На жаль, під приріттям окремих чехів ці австрійські піддані беруть участь у мирових сходах, втручаються в усі громадські справи і часто встигають отримати рішуче значення, особливо у релігійних і шкільних справах.

При порівнянні всіх порядків в окремих чеських волостях із такими ж у чеських селищах, що приписані до селянських волостей, доводиться тільки жалкувати про те, що це єднання їх із селянами не доведено до кінця і залишено на півдорозі. Громади виділені зі складу чеських волостей, залишені в тому ж вигляді і складі, в якому знаходилися вони і перед тим, тобто відокремлені із середовища селян односельців і замкнені у своє особливе коло. Селища Острозького повіту Гільча, Урвенна і Залісся не увійшли до складу місцевих селянських громад, проте відокремлені від них одною особливою чеською громадою. Склалася таким чином громада в громаді, притому в 843 душі, що мало вигляд невеликої чеської волості з ідентичним духом своєї колишньої метрополії.

Окремо ми говорили про релігійний стан цієї громади. Що стосується відносин її до своєї селянської волості, то за відомостями, отриманими мною у волосному управлінні, ця громада тривалий час “противилася”, відхиляючи відносини з волосною владою і від підпорядкування їй. Довелося використати міри суворі: молодий чех за крадіжку і непокору волосному суду був

засуджений до покарання різками. Він не витримав такої ганьби і втік до Австрії перед тим, як мав бути виконаний вирок. Випадок цей вплинув на усіх чехів: багато говорилося про нього всюди, але місцеві чехи підкорилися. Проте у волосних сходах вони беруть участь із неохотою, по всіх справах своїх радяться окремо, запрошууючи в деяких випадках старшину. В Куневській волості того ж повіту громада селища Антонівка так само намагається обминути волосні сходи і скарги до волосного суду, вирішуючи всі свої суперечки домашнім судом, незважаючи на те, що як і в Здовбицькій, так і в Куневській волості завжди обирається один із чехів до складу волосного суду. Те ж і в громадах: малинській – Малинської волості і у вовковийській і т. д. У першій із них волосний старшина арештував одного чеха (через неповагу до православних свят), котрий у Великденъ виїхав на роботу у поле разом з іншими чехами і відмовлявся за вимогою зупинити роботу.

Випадок цей потрапив у свій час до чеських газет, і висвітлювався як насильство над совістю чехів, як зразок грубощів селянських управ. Але у цій волості не чути більше про грубу неповагу з боку чехів до православних подій.

Ні про які подібні конфлікти чеських громад із селянськими волостями я не чув там, де чеські селища одразу причислялися до них. Селяни не мають тут претензій до чехів, у свою чергу, чехи пристосовуються до них, жалкуючи тільки про деякі недоліки селянського самоуправління та побуту. Як показав досвід, у с. Високе селяни мають добрий вплив на чехів у релігійному плані. І взагалі волості поблажливо ставляться до особливих звичаїв і нахилів чехів у громадських справах, якщо ці звичаї не порушують громадського благополуччя. Наші селяни в більшості випадків надають перевагу відбувати хлібну повинність натурою, а чехи – грошима. У волостях стало звичкою не перечити у цій справі чехам.

За всіма цими даними можна вважати, що, якби злиття чеських і селянських селищ не зупинилося на півдорозі і якби не приклад деяких чеських волостей у налагодженні сільського побуту, це єднання проходило б шляхом мирним, і ми далеко не те бачили б у чеських селищах, що бачимо в них тепер.

*Книга видана в Санкт-Петербурзі.
Автор невідомий.*

Рукопис книги “Чехи на Волині”, зроблений на друкарській машинці російською мовою, приніс до редакції газети “Голос Волині” житель Квасилова Андрій Морозюк. Переклад українською зробила редактор газети “Голос Волині” Анна Войнарович.

ГЛИНСЬКІ ЧЕХИ

За словами Е.М. Крижановського, до 1868 року чехів на Волині було 14 родин. Масове переселення чехів на Волинь розпочалося після поїздки російського царя Олександра II до австрійського цесаря Франца Йосипа. У цей час у Москві проходив з'їзд слов'яністів. Чеська делегація, яку очолювали Францішек Пороцький і Владислав Рейгер, остаточно домовились з царським урядом про можливість переселення чехів у Росію.

Посередниками переселення, не без вигоди для себе, виступили австрійський підданий, чех за національністю, Пршібл та прусський підданий, поляк Бордаш, та мешканець Варшави, чиновник у відставці Вільконський. Компаньйони прибули до Рівненського повіту Волинської губернії, оглянули землі. Вільконський і Бордаш відправились ознайомитись з Острозьким і Дубенським повітами, а Пршібл поїхав у Богемію (північна частина Чехії) і газетними оголошеннями зацікавив своїх земляків можливістю переселення на Волинські землі.

Богемські чехи не зовсім довіряли газетним прокламаціям Пршібла. Перш ніж приймати рішення про переселення, вони обрали з-поміж себе 13 чоловік уповноважених і відправили на Волинь переконатись у правдивості оголошень. Уповноважених мало не арештували на австрійському кордоні. Вони змушені були нелегально перейти кордон у глухому місці і 12 травня 1868 року прибули у Рівненський повіт.

Живописне село Глинськ привернуло увагу чехів як своїми родючими землями, так і їх дешевизною. Землі в той час на Волині продавались у десятки разів дешевше богемських. Це пояснювалось тим, що польські поміщики після невдалого повстання 1863 року намагалися розпродати свої володіння за безцінь, боячись, щоб царський уряд не забрав їх даром, як це траплялося.

Двоє з уповноважених, Свобода і Оліч, відразу сплатили завдаток на частину землі, яка належала глинському поміщику Весоловському. З того часу відкрилась еміграція чехів на Волинь.

У скорому часі з Богемії на ім'я Пршібла надійшло 20 тисяч карбованців, і майже всі землі Весоловського були викуплені. У Глинськ прибуло 126 чеських родин. До Бродів вони доїхали поїздом. У той час залізниці далі не було, і до Глинська добиралися, хто як міг. Заможніші їхали підводами, запряженими кіньми та волами, а бідніші тягли свої пожитки на возиках вручну, дехто запрягав собак.

Прибулі зайняли 2995 моргів (близько 1800 га) землі, яка не використовувалась і частково була засаджена лісами. Більш-менш компактно були

заселені Підцурків, Загора, Семиграні, Три Корчми. Спочатку жили в дерев'яних напівземлянках. Використовували ліси, окультурювали поля. Згодом відкрили каменоломні і стали зводити жилі та господарські будівлі.

Роком пізніше заселили Ульбарів, Гільчу, Будераж, а потім – **Квасилів**, Семидуби, Озірко, Мартинівку та інші села. За словами Е.М. Крижановського, в 1886 році на Волині налічувалось 65 чеських поселень з 15524 мешканцями. Тільки в одному Глинську чехів налічувалось 1196 чоловік.

Із кожним роком кількість переселенців на Волині збільшувалась і досягла 45 тисяч чоловік. Царський уряд швидко звернув увагу на переселенців і енергійно зайнявся налагодженням їхнього побуту. Зважаючи на виняткове становище чехів, їм було надано багато пільг. Їм дозволялось приймати російське підданство, не чекаючи встановленого для іноземців п'ятирічного терміну з часу поселення в краю, причому поліцейські посвідчення про благонадійність були для них не обов'язкові. Усі вони були звільнені від сплати податків і від служби у війську. Словом, при тодішній політиці Росії щодо сусідів слов'ян, чехи користувалися пільгами, яких давно не знали іноземці. Чехи за свою натурую були вимогливі, навіть жадібні на всілякі пільги та привілеї.

Прижившись у Глинську, переселенці вирішили побудувати за спільний рахунок великий пивоварний завод. Щоб заробити капітал, необхідний на будівництво, вони випустили приватні акції, обмовившись, що в руках єврея чи поляка акції не мають сили. Цінні папери були швидко розкуплені, і справа будівництва заводу просувалась швидко. Іноземні фірми направили в Глинськ пивоварні котли і все необхідне обладнання, але митна служба Росії затримала його на кордоні і поставила вимогу сплатити мито. Чехи не хотіли платити і, посилаючись на своє начебто злиденне становище, просили в директора департаменту митних зборів звільнення від сплати мита. Уряд, враховуючи клопотання генерал-губернатора, і на цей раз задовольнив прохання чехів.

Пивовари не мали патенту на продаж пива. Акцизне відомство поставило перед ними вимогу про сплату податку, але вони не прислухались до вимоги. Після цього усе майно пивзаводу було описане і виробництво пива зупинили. Однак Государ Імператор звелів відмінити стягнення акцизної плати і штрафу з глинських пивоварів у зв'язку з тим, що завод був спеціальним. Після надання такої пільги серед впливових чехів сформувалося невелике коло акціонерів на чолі з Шмоліком та Олічем. Вони стали скуповувати акції у бідних чехів за довільними цінами, не гребуючи при цьому ні залякуваннями, ні насильством. Таким чином Шмолік, вступивши в змову зі своїм зятем Олічем, став власником пивоварного заводу.

У скорому часі переселенці були виділені із загального населення і розділені на три округи: Глинський, Мирогощанський і Будеразький. На чолі Глинського округу, до складу якого входило 9 поселень Рівненського повіту з 3286 мешканцями, був поставлений Свобода, а помічником – Оліч. У 1890 році чеські округи були закриті, і чехів позбавили всіх пільг і привілеїв. Щодо місцевого населення чехи спочатку тримали себе незалежно і замкнуто. У своєму сільсько-господарському побуті вони значно перевищували нашого селянина умінням ведення господарства, раціональним обробітком землі. Місцеві селяни багато цінного перейняли у них. Із часом вони встановили дружні стосунки з українцями. Українські і чеські сім'ї ріднилися через шлюби своїх дітей.

*Л. Мазурець,
житель с. Глинськ, 1995 р.*

ЧЕСЬКА РОДИНА ХАРВАТИВ

12 травня 1868 року у Глинськ прибуло 126 родин чехів-поселенців, серед яких була і родина моого прапрадіда В'ячеслава Харвата. Вони купили землю на лісовому пагорбку. Спочатку жили в землянці, корчували ліс, а по вечорах зимою слухали, як виють вовки. На своїй ділянці родина виявила поклади каменю-ракушняка, придатного для будівництва. У каменоломні працювали наймані робітники, камінь добували для себе і на продаж. Його купували звідусіль: Ульбарова, Підцуркова, Грушвиці, Шпакова, Загори, **Квасилова**. Кар'єр давав великі прибутки і працював аж до 1965 року. Харвати збудували великий кам'яний будинок, окультурили землю під поля, на яких вирощували сільськогосподарську продукцію, хміль, висадили великий фруктовий сад. Із часом родина заклала й велику пасіку, яка давала багато меду, а євреї-заготівельники купували мед у дерев'яних бочках, а також – усі врожаї фруктів. За товар розраховувалися золотом.

Каменоломня у спадщину дісталася моєму прадіду Антону, його дружина Анна вела всі фінансові справи, разом вони виховували дев'ятеро дітей, серед яких була й моя бабуся Емілія, 1899 р.н. Її брати Йозеф, Олександр, В'ячеслав, Гонза грали у духовому оркестрі, яким керував Еміл Лінгардт, займалися у спортивному товаристві «Сокіл», яким керував чех Балоун. Йозеф та Олександр одружилися з дівчатами з чеських родин **Квасилова** (Віра Качер та Анна Новотна). У 1947 вони виїхали до Чехословаччини, а Емілія та її сестри Марія й Анна лишилися в Глинську.

Емілія Підгайська (Харват) та її чоловік Микола мали одного сина Петра – мого батька, який до 1970 року жив і працював у Глинську вчителем математики, а потім – у Здолбунові директором заочної школи.

У нашої родини з усіма чеськими родичами збереглися дружні стосунки, ми відвідуємо один одного. З любов'ю і теплотою говорять вони про місце свого дитинства, з трепетом в душі згадують життя на Волині, зокрема Глинськ і **Квасилів**.

*Олена Підгайська,
вчитель математики, завуч Здолбунівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 5*

ВОЛИНСЬКІ ЧЕХИ (“ОПТАНТИ”)

Перш ніж почати розповідь про переселення русинів і їхнє життя в Україні, слід заглянути в історію поселення чехів на Волині і Житомирщині. Перші чеські колоністи прибули на територію тодішньої Волинської губернії й осіли в селі Людгардівка ще в 1863 р., хоч були зазначені випадки поселення тут чехів уже після поразки на Білій Горі в 1620 році.

У 1868 р. чехи Франтішек Пржібл та Йозеф Олеч купили у польського землевласника Ігнаца Веселовського поміщицький маєток Глинськ (нині Здолбунівського району на Рівненщині) площею 3 000 гектарів. Цю землю вони розділяли на ділянки й продали 126 сім'ям, що емігрували туди з Чехії.

У 1876 р. у Москві відбулась етнографічна виставка і Слов'янський з'їзд. 24-членну чеську делегацію очолювали Франтішек Палацький та Франтішек Л. Рієгер. Якраз при цій нагоді Ф. Палацький вів розмову з членом Російського Сільськогосподарського союзу Н. А. Жеребцовим і, крім іншого, доторкнувшись питання можливості орієнтації чехів на еміграцію не в Америку, а в Південно-Західну Росію, тобто на заселення земель Західної України – Волині – чеськими колоністами. Це саме питання обговорював і Ф. Л. Рієгер 12 липня на засіданні Російського Географічного товариства, якраз після ухвалення т. зв. Грудневого статуту в 1867 р. і узаконення вільного переселення. Тому еміграція стала масовим явищем, а згадані діячі дуже багато зробили в Чехії для практичного здійснення цього задуму.

Заселення Волині чехами аргументувалось передусім тим, що в Сполучених Штатах у ці роки велась громадянська війна, і переселення європейців було частково обмежене. На дорогу до США потрібна була велика

сума грошей на “шіфкарту” (квиток на пароплав), була обмежена вага багажу при переселенні кожної родини.

На Волині в тому часі було багато необроблюваної перелогової землі, яку можна було купити і на виплат, в розстрочку, існували подібні кліматичні і природні умови, а після скасування кріпацтва в 1861 р. у сільському господарстві бракувало робочої сили.

Слід зазначити, що в цих краях була подібна чи навіть близька мова, звичаї, віросповідання. Царський уряд на основі слов'янофільського міркування проявляв симпатії до поневоленого чеського люду. Поселенням чехів царизм мав на меті ослабити тут вплив польської шляхти. Не останньою мірою чехи мали запровадити на Волині культуру землеробства, введення механізації і норм агротехніки у землеробство, вирощування нових сільсько-господарських культур.

Згідно з спеціальним документом чеські колоністи користувалися на Волині деякими пільгами: не призовались на військову службу в царській армії, отримали релігійну свободу, мали право на національну освіту, самоврядувану, були звільнені від обов'язкових платежів – податків.

У чотирьох волостях України (Купичів, Глинськ, Дубно і Луцьк) почали оселятись чеські родини з округів Млада Болеслав, Кутна Гора, Пржелоуч, Мелнік та Їчин.

Волиняки (так їх будемо називати) були відомі далеко за межами Волині як мулярі, теслярі, що працювали також у Києві, Орлі, Тулі, Москві. Це були відомі кравці, шевці, ткачі, ковалі. Найбільше спритних ремісників походило з Дубнівського повіту.

У 1888 р. на Волині жило 15 524 чехів, в 1897 р. – 27 660. У 1870 р. у селах Будераж, Глинськ та Мирогоща були відкриті перші чеські школи, а в кінці 70-х років діяло вже 32 школи з чеською мовою навчання. Не було підручників, кваліфікованих педагогів, методичного центру, але була туга до рідного слова, намагання вчити своїх дітей материнською мовою.

Значно пізніше чеською мовою почали виходити журнали, календарі, газети, друкувались книги. Працювали бібліотеки, діяли культурно-освітні спілки, театральні гуртки, противожежні дружини, читацькі клуби.

Під натиском царських властей багато чеських родин переступило на православне віросповідання. Більшість чехів була римо-католиками, а також гуситами, чеськобрратського віросповідання, реформістськими євангелістами, баптистами та членами інших сект.

До осені 1917 р. Волинь належала царській Росії, а опісля західна частина Волині перейшла під владу Австро-Угорщини. Від квітня 1918 р.

Україною “володіла” Центральна Рада на чолі з П. Скоропадським, влітку 1919 р. Волинь визволила Червона Армія, а від 18 березня 1921 р. її було розділено між Польщею і Радянською Росією.

Аж у 1939 р. ціла колишня Волинська губернія стала складовою частиною Української РСР. Від самого початку Великої Вітчизняної війни почалась окупація Волині гітлерівськими військами. Фашисти перетворили Рівне на адміністративний центр – столицю окупованих земель, де розташувався рейхскомісаріат на чолі з катом Еріхом Кохом.

У березні 1944 р. Волинь остаточно була визволена Червоною Армією, в рядах якої пліч-о-пліч воювали зі спільним ворогом сини й дочки волиняків.

За час свого поселення чехи запровадили на Волині культуру землеробства, почали вирощувати хміль, цукрові буряки, багаторічні трави, займались садівництвом. Тут були славні традиції з виробництва пива (Глинськ, **Квасилів**, Семидуби, Рівне, Мирогоща). Були побудовані заводи з виробництва цукру, спирту, фруктових консерв, ткання полотна, з виробництва цементу, черепиці і цегли, канатів, сільськогосподарського реманенту та запасних частин до нього.

Протягом десятиріч більшість чеської громади стояла на боці прогресивних сил Волині, хоча належала до заможнішої частини населення. Разом із тим чехи завжди мріяли, що повернуться додому, на свою стару батьківщину, на землю дідів-прадідів.

Їхня одвічна мрія стала дійсністю підписанням Угоди 10 липня 1946 р., коли одержали можливість повернутись у рідну Чехословаччину, яка почала будувати нове післявоєнне життя. Хоч і тут вони ще довго залишились волиняками, де б не оселилися.

Перший ешелон із волиняками вийхав із міста Дубно 20 січня 1947 р., супроводив його д-р Еміл Долежал. На радянсько-чехословацькому кордоні представник Радянського уряду звернувся до реемігрантів зі словами:

– Не забудьте, наші дорогі, нашу радянську землю і будьте нам завжди добрими і вірними братами!

Степан Крушко

(Із книги “Оптанти”. Пряшів (Чехословаччина), 1997 р.)

“ХРОНІКА ЧЕСЬКОГО КВАСІЛОВА”

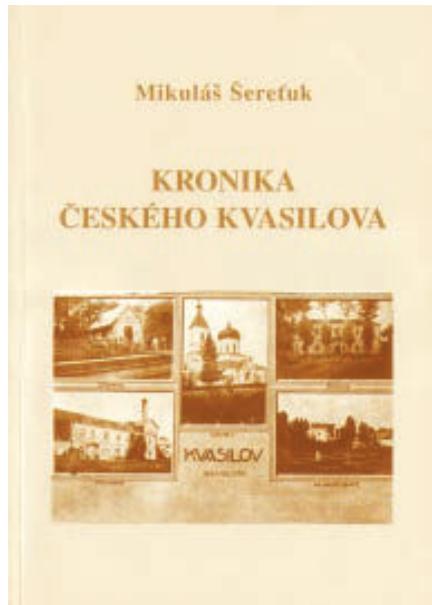
Ід такою назвою не так давно в Чехії вийшла книга п. Миколи Шеретюка, якого ще добре пам'ятають місцеві жителі і який тривалий час жив у Квасилові. Книга, як ніяка інша, докладно і навіть художньо розповідає про життя чеських квасилівців.

Видало її у 2003 р. Товариство Чехів з Волині. Книгу люб'язно подаравав автор п. Василю Пісаку в 2007 році. Отже, книга написана чеською мовою, має 80 сторінок і складається з передмови, вступу і з близько 20 невеликих розділів, а ще – цілого ряду надзвичайно цінних списків і цікавих фото.

Загальний зміст книги фактично перегукується з тим матеріалом про Квасилів, який друкувався у нашій газеті “Голос Волині” за 1991–1995 роки в рубриці “Наша історія”. Подібність тексту пояснюється тим, що п. Микола Шеретюк також користувався інформацією з журналу “Вірний варточий”

Микола Шеретюк,
автор книги

Обкладинка книги “Хроніка
Чеського Квасілова”

(статті Марії Томашової) та з книги Йозефа Нагловського “Хроніка Квасілова”. Різниця в тому, що ми подавали матеріал двічі перекладений (чеська – російська – українська), а пан Шеретюк написав книгу рідною – чеською.

І ще “Хроніка Чеського Квасілова”, зазначається у вступі до книги, складалася як із розповідей та спогадів жителів Квасілова, так і самого автора, який навчався у нашій Квасилівській школі, про що свідчать світини. Свою книгу автор присвячує пам’яті матері та дідуся Антоніна Яндурова, одному із засновників Квасілова.

Кілька років, зазначає автор, писалася “Хроніка Чеського Квасілова”, збиралися матеріали. У книзі йдеться про життя наших предків на Волині, від їх переселення в 1869 році до кульмінації національно-визвольної боротьби під час II Світової війни, в якій брала участь велика кількість квасилівських добровольців. Багато хто з них поклало на віттар своєї Батьківщини найцінніше – життя. Книга розпочинається з розповіді про виникнення Чеського Квасілова та його господарський, суспільний та культурний розвиток.

Дві перших глави книги пропонується у перекладі Ольги Крем із Квасілова, решта – Анни Лимич.

ВИНИКНЕННЯ ЧЕСЬКОГО КВАСІЛОВА

Ініціатор заснування населеного пункту Чеський Квасілов – Йозеф Перний походив із бідної сім’ї, однак його батько Матей був із достатньо заможної родини. Він був відомий своєю високою поставою та величезною фізичною силою. Матея призвали до війська, і йому там так сподобалось, що він служив цілих два терміни. Він жив десь в Італії, і ні його батьки, ні родичі нічого про нього не знали, тому так і сталося, що вони розділили його спадщину. Коли ж Матей раптово повернувся з Італії додому, практично нічого не мав. Згодом у нього народився син Йозеф. Він був талановитим музикантом. Після закінчення обов’язкової початкової школи батько віддав його на навчання до столяра, котрий поводився з ним погано. Однак хлопець давав собі раду і рано почав підробляти грою на трубі, з якою виступав в оркестрі зі сусіднього селища Врстець, неподалік від рідного Славгостіце біля Йчинську.

Юний Йозеф грав гарно, на повні груди. Його трубу було чути далеко на вулиці – на радість молоді та дорослих, але також на шкоду собі самому – трубачеві. Гра на не надто досконалому інструменті і в додачу важка професія столяра разом із недостатнім харчуванням сприяла появлі туберкульозу, внаслідок якого він мало не помер.

Було й таке, що під час одного з нападів кашлю дружина Йозефа Перного попрямувала до Копідлна за лікарем, але не застала його вдома, тому повернулась назад у сльозах. Перед самими Славгостіце її наздогнала бричка, в якій подорожував незнайомий чоловік і співчутливо запитав, що є причиною її смутку. Коли молода жінка все йому розповіла, цей пан вийшов із брички, оглянув Перного (то був лікар невідомо звідки), дав рекомендації щодо лікування. “Ви будете здорові, – сказав він прощаючись, і не взяв ні найменшого гонорару, – але Ви повинні берегти себе і до труби навіть не торкатися! Замість рубанка візьміться краще за плуг”.

Йозеф Перний і справді незабаром одужав і почав шукати такий спосіб ведення господарства, який би міг його прогодувати без застосування свого ремесла. В Чехії про таке не могло бути й мови, тому він уважно читав “Народні листи”, де і знайшов інформацію про можливість переселення до Росії.

Дружина Перного походила із села Глушіце. Вона була найстаршою з 12 дітей у селянина Йозефа Когута. А власне в Глушіцах Франтішек Райхл мав магазин і трактир. Під час своїх відвідувань Перний розповів Райхлові про свою ідею поїхати до Росії і запропонував господареві трактиру, щоб той також їхав. У Чехії Райхлові жилось непогано, але він, як добрий комерсант, швидко підрахував, що може краще реалізувати себе як один із засновників якогось більшого поселення на російській землі.

Весною 1869 року Перний, Райхл та їхній третій товариш Антонін Странський вирушили до Росії. Вони їхали без сімей і приїхали до Дубна. Там у той час відбувались так звані контракти, тобто торгівля без товарів. Вони уклали там договори про продаж та оренду майна, попередній продаж урожаю з поля, вовни худоби і тому подібного. Тут, у Дубні, також призначали і звільняли керуючих та управителів великих господарств, лісів, спиртових та цукрових заводів. На тих контрактах, які були пізніше перенесені до Бердичева, а ще пізніше – до Києва, три чехи познайомились із керуючим маєтку князів-братья Карла та Сигізмунда Радзивілів зі Степані біля Ровно. Той адміністратор запропонував їм купити маєток у Квасілові. Вони цим зацікавились та домовились із керуючим, що повернуться в Чехію, щоб організувати спільноту, яка після продажу свого майна в Чехії отримає капітал у розмірі щонайменше половини купівельної ціни помістя.

На батьківщині їм дійсно вдалося створити таку спільноту. Покупцями спільноти стали троє вищезгаданих мандрівників, пізніше – Вацлав Земан, Вацлав Коштал, Вацлав Мілер, Штефел, Шлісік, Котек, Длоугай, Нагловський, Меліх, Влах, Мартінек, Зіх, Мадел, Олмер та інші, які записалися до общини

і дали засновникам свої гроші на перший внесок. Райхл та Странський поїхали до Росії весною 1869 для того, щоб скласти або підписати угоду про купівлю Квасілова.

Квасілов належав князям Радзивілам, їхнє господарство потерпало від нестачі робочої сили, оскільки в 1861 р. в Росії була скасована панщина. Через це власники продавали свої збиткові помістя.

Договір-купча зберігся, і я дістав його в Ярослава Перного, а вчителям школи Мирославі Шнайдровій та Зденеку Закутному запропонували перекласти договір на чеську.

Назва документа містить текст про його ціну, круглу печатку з гербовим знаком. Сам документ включає в себе водяний знак герба і текст “Документ з гербом. Ціна 90 срібних рублів”.

ТЕКСТ “Договір про купівлю” КВАСІЛОВА

Дня 15. липня 1870. ми, іщо нижче підписалися, землевласник Волинської губернії Ровенського повіту, князь Карл Михайлович Радзівіл та громадяни Австрії Франтішек Райхл і Антонін Странський, підписали договір про купівлю наступного змісту:

1. Князь Карл Михайлович Радзівіл, котрий володіє разом зі своїм братом Сигізмундом Михайловичем Радзівілом помістям у Волинській губернії Ровенського повіту, повідомляє, що воно складається з фільварків Городище, Велінов, Житін, Тарова, Кустина та Квасілова. Ці маєтки брати отримали як спадщину після своєї матері, княгині Олександри Карлівни Радзівілової, на основі судового запису тимчасового відділу Ровенського повітового поліційного намісництва з 1. вересня 1865. За згодою брата Сигізмунда Михайловича Радзівіла, князь продає австрійським громадянам Квасіловський фільварок, який 5. серпня 1865. записаний у земельному кадастру Ровенського повітового суду за порядковим номером 90 і року 1869. за номером 98.

2. Квасіловський фільварок був проданий зі всіма його складовими: земельними ділянками в околицях Двору, неродючими полями, лугами, орною землею і землею, непридатною для обробки, водними ресурсами, заболоченими землями, двома корчмами, вітряним млином, садами, господарськими будівлями та облаштуванням. До Квасіловського фільварку належать також декілька вотчин (спадкова земля в царській Росії).

3. Вся земля Квасіловського фільварку, болота і води будуть виміряні і згідно з встановленим розміром покупці заплатять за кожен морг землі 20 срібних рублів.

4. Замість землі, яка належить Квасіловському фільварку, князь Радзівіл продає вище названим покупцям також ліси Киселінського фільварку аж до річки Горинь в розмірі 500 моргів. Покупці заплатять за кожен морг лісу 12 срібних рублів.

5. Витрати на вимірювання полів та лісів відшкодовують покупці.

6. При виконанні договору про купівлю, покупці Райхл та Странський заплатили князю Радзівілу 10 600 срібних рублів завдатку. Ці гроші князь Радзівіл зобов'язується передати покупцеві Горімштейнову. До 30. грудня цього року покупці заплатять решту суми в розмірі 20 000 рублів, як вимагається згідно з даним договором про купівлю. Останній внесок потрібно заплатити не пізніше 1. квітня 1871. Якщо покупці Райхл та Странський не заплатять у встановлений термін, то вони не тільки позбавляються права на договір про купівлю Квасіловського фільварку, і гроші, витрачені ними, передаються князям Радзівілам, але вони також повинні компенсувати всі витрати.

7. Всі державні податки та платежі включаються до витрат, які компенсуються покупцями.

8. У випадку неможливості виконання договору про купівлю у вище зазначених термінах з вини князя Радзівіла, він повинен компенсувати покупцям їхні витрати та задоволити їхні вимоги. У випадку неможливості виконання договору про купівлю у вище зазначених термінах з вини покупців, вони повинні компенсувати князю Радзівілу його витрати та задоволити його вимоги.

9. Якщо б князь Радзівіл вирішив залишити собі декілька моргів вільних садів, лугів та полів, і до них покупці не мають претензій, але, певна річ, що за цю відмовлену кількість землі вони не повинні платити.

10. Достовірність даного договору про купівлю, зміст якого є непорушним для обох сторін, підтверджують власноручно своїми підписами в присутності свідків.

Укінці 4-ї сторінки тексту стоять підписи Странського та Райхла і далі – запис Ровенського повітового суду, датовані 21 липня 1870 р. щодо підписання даного договору про купівлю з приміткою, що він був записаний у документі за номером 204. Сучасний суд підтверджує достовірність обох підписів.

Читаючи вперше, нам може здатися, що для чехів договір був значною мірою невигідний. Певна річ, насправді на Волині їм вдалося отримати нерухомість значно дешевше, ніж вдома на батьківщині. Окремі пункти в

договорах такої важливості є звичайними, тому що йшлося не тільки про значну суму, а також і про правову відповідальність. Завдяки вчасній оплаті Квасіловський фільварок став чеським маєтком і почалась його нова історія.

Під час першого приїзду до Росії (в 1869 р.) Ф. Райхл та Й. Перний дізналися в Дубні, що біля запропонованого їм Квасіловського помістя буде будуватися залізниця, а його околиці є рівними. Тому й вирішили саме про цей маєток, хоча привабливих пропозицій купити було значно більше. Це свідчить про їхню господарську передбачуваність і далекоглядність на майбутнє.

ЕКОНОМІЧНИЙ, СУСПІЛЬНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК

Після купівлі цього помістя на Волинь почали приїжджати інші члени общини. Деякі переселенці приїхали до Квасілова пізніше, тому що затримались через продаж своїх обійстъ у Чехії. До них приїдалися й інші емігранти, які знали про купівлю російських земельних ділянок у Дубні, або дізналися цілком випадково.

У той час квасіловське помістя орендував якийсь поляк чи єврей, тому він не хотів впускати нових власників. Він, напевно, думав, що купівля є несуттєва і він все одно залишиться орендатором і надалі. Однак, зрештою, надійшов суворий наказ, і орендатор був змушений переїхати. Це сталося 29 червня 1870 року, на свято апостолів Петра і Павла. Того ж дня до будинку власника замку, до стодол, хліва й до решти об'єктів переселялися нові господари. Пізніше в тому замку була заснована каплиця, яку квасіловці освятили в честь апостолів Петра і Павла. Цей день вважаємо датою заснування Чеського Квасілова.

Перший рік господарство велося спільно, власне, тільки збирави врожай та молотили зерно. Потім зерно було розділене за кількістю купленої землі. Відразу ж після жнив жителі села приступили до розподілу господарських будівель, щоб кожен міг почати влаштовувати власне господарство. Замок був збережений як сільський маєток. Квасіловці заснували в ньому школу, а пізніше й каплицю. Будинок економа купив Вацлав Кадержабек за 200 рублів, комору – Антонін Странський за 400 рублів, чверть стодоли – Пехачек за 34 рублі, половину стодоли купив Й. Духачек за 80 рублів і останню чверть – Кісела за 30 рублів. Оскільки всі будівлі були кам’яні, то йшлося про вигідну купівлю.

Весь Квасілов розміром 1500 моргів (900 га) полів та 500 моргів лісу (300 га) був куплений за 36 000 рублів. За вимірювання земельних ділянок жителі селища заплатили землемірам 600 рублів.

Відразу ж, із самого початку, в Квасілові стався цікавий випадок. Коли нові власники запізнилися з однією з оплат, то вони, згідно з договором про купівлю, повинні були виселитися з усіх будівель помістя і декілька днів ночували під відкритим небом. Жінки варили в канаві, а чоловіки з нудьги грали в шпака. Члени делегації чеських жителів поїхали до Чехії за грошима, але поки вони з ними повернулись, то змущені були ті, хто залишився, взяти гроші в борг у лихварки Бикової з Клевані під відповідно 1% за день.

Цілу зиму в двох спільніх стодолах молотилося зерно та возилась деревина для будівництва. Молотили ціпами та зубчатими валками, які тягнули коні. Молотарі отримували 15 копійок за день. Деревину для будівництва возили з власного лісу, який був за 20 км, знаходився у межах земельного кадастру Олександрії. Відразу весною, доки дозволили польові роботи, поспішно будували, так що в 1881 році всі будівлі були готові.

Перші роки, однак, принесли жителям велике розчарування. В результаті глибокої оранки, до якої чехи звикли на колишній батьківщині, на поверхню вийшла мертва земля, так що врожай був дуже поганий, тому настало нужда, злидні й нестатки. Однак допомогло випадкове, але добре джерело заробітку, яким стала праця на будівництві залізниці. На початку 1871 року почала будуватись дорога з Києва до Бреста. Вона перетинала й Квасілов. Селяни вивозили землю упряжкою і заробляли 3 рублі вдень, піший працівник діставав від 50 до 60 копійок. Це, безумовно, була бажана можливість сплати значних боргів за їхні обійстя.

Вже восени 1870 року волинські Чехи присягали на вірність новій державі, громадянами якої вони стали. З такою ж метою вони були в Дубні. Приїхало їх там більше ніж 4000 людей, так що площі та прилеглі вулиці були переповнені. На таку ж урочисту подію до Дубна приїхав генерал-губернатор із Києва, Житомира, завідуючі й управителі з більшості повітів та велика кількість вищого та нижчого духовенства. Після присяги був великий урочистий обід, який тривав майже до вечора. Перші емігранти звільнялись від військової служби. Таке розпорядження поширювалось ще на синів жителів села, які присягали на вірність в 1872 році.

Весною 1871 року квасіловці приготували в “замку” місце для чеського вчителя. Житель Мартінек написав у Чехію своєму знайомому вчителю Кіселі. Той незабаром прибув до Квасілова. Він отримав для користування 5 моргів сільського поля, яке йому відділили колоністи й свою упряжжю задарма обробляли. Він отримував від них плату 200 рублів на рік. У ті часи йшлося про престижну зарплату, але пан Кісела був порядний вчитель, так що обидві сторони були цілком задоволені.

Минали дні та роки, господарство потихеньку налагоджувалось, вигляд села змінювався на краще та рівень життя підвищувався. Виявилося, що жителі були змушені й відвояовувати свої права у старопоселенців. Якщо сусіди добре ладять між собою, то все в порядку, але якщо сваряться між собою, то починаються проблеми. Так тоді було й у недавно заснованому Чеському Квасілові.

Межі земельного кадастру Чеського Квасілова та українських земельних ділянок були досить вузькими. Цим зловживало українське населення – випускали на сусіднє поле велику рогату худобу та свиней і навіть їхали туди кіньми на нічний випас. Новим жителям це починало не подобатись, тому незабаром дійшло до відвертого зіткнення, сутички, якою стала так звана “Новодвірська бійка”, як її охарактеризував Нагловський.

“У червневу неділю 1873 року численне товариство сиділо в корчмі у Райхла. Тут декілька жителів – Земан, Штейфа, Шварц, Валента та Качер вирішили подивитися, чи щось не відбувається на сусідніх полях. Коли ж вони перетнули межу земельного кадастру, то побачили в долині масове зібрання, яке складалось з кількох десятків возів. Між ними палало вогнище. Сусіди, близько 50 чоловік, насолоджувались біля вогню, в той час як цілий табун коней пасся на схилі в пшениці сусідів чехів. Тоді цих п’ять чехів почали завертати коней із поля до Квасілова. Тут на них накинулись ті чоловіки, схопили Качера та Валенту, зв’язали та відвели до свого табору. Решті вдалося втекти до Квасілова. В корчмі Райхла почалось справжнє повстання, доки слідчим повідомили, що сталося.

Близько 20 жителів негайно вирішили, що визволять своїх полонених товаришів. Дорогою вони озброїлись палицями. Натовп очолював вчитель Кіселя. Розмова не привела до мети, тому почалася бійка. Першим успіхом чехів було визволення полонених, котрі повідомили про себе криком. А потім жителі вже бились, як леви. Українців було близько 50, і серед них був один, на ім’я Булавський, справжній велетень. Він виніс цілий корець пшениці в зубах. Проти нього було тільки 25 чехів. Спочатку йшлося тільки про кулачний бій, однак, коли дійшло до більшого протиріччя, Кіселя дав наказ: “Брати, бийте по головах, я вам це дозволяю”. Почалася така бійка, що галас бійців доносився аж до Квасілова. Менше ніж за годину чоловіки почали відступати. Хоча нікого не вбили, проте саме Булавський був відлупцюваний розлюченим, розгніваним Качером так сильно, що кілька тижнів одужував. Чехи у захваті поверталися до Квасілова. Другого дня українці таємно наважились прийти на місце сутички за кіньми, які розбіглися, та возами, на яких відвезли велику кількість своїх дуже побитих односельчан. Ще того ж дня вони вирушили в Ровно до суду зі скаргою.

Таким чином, незважаючи на свято, ввечері до Квасілова приїхав слідчий із поліції. Квасіловці зробили помилку, що спочатку не визнали свою провину. В першу чергу вони не хотіли визнавати, що брали участь у сутиці, однак поліція хотіла затримати сільського голову Яна Заха, оскільки всі українці одноголосно стверджували, що саме сільський голова дав наказ бити по головах і зізналися, що були дійсними учасниками події. Слідчий це записав, до списку він додав і тих, на кого вказали чоловіки, хоча багато в їхніх свідченнях було суперечливого. Суд займався тою справою шість років. На рішення районного суду чехи подали апеляцію. Однак, врешті-решт, вони були засуджені, незважаючи на те, що найбільш постраждалій Іван Булавський подав прохання про пробачення вини чеським жителям, оскільки він сам їх давно пробачив. Рішенням суду було встановлено, що винуватці поранення Булавського й інші повинні бути звільнені. Однак цього не сталося і тому 27 жовтня 1879 для 25 чехів почалось покарання – позбавлення волі від 14 днів до 3-х місяців”.

Пізніше вони були викреслені зі списку покарань, також кілька квасіловських жителів стали присяжними в Ровенському районному суді.

Після перших непорозумінь відносин між українцями й чехами налагодились, оскільки перші вчасно зрозуміли, що можуть багато чому навчитися від квасіловських чехів. Вони допомагали один одному сівбою, насадженням дерев, розведеннем худоби в тваринництві. Поступово склались гарні сусідські відносини.

Незабаром зовнішній вигляд чеських поселень почав дуже відрізнятись від українських або польських сіл. Зазвичай господарські будівлі у чехів були відокремлені від житлових споруд. У всьому помісті визначався сам будинок, за ним розміщувався амбар, засіка, навпроти містилася хмільна сушарня, а задню частину двору закривали господарські будівлі, конюшні, сараї та стодоли. Позаду стояв фруктовий сад із овочевим городом. Перед житловою будівлею знаходилася клумба з квітами та декоративними кущами.

Протягом наступних років наполеглива праця чеських господарів почала давати результати. Поширювалось неорганізоване, проте здорове змагання в рослинництві та тваринництві. В швидкому підйомі в землеробстві відзначився цілий ряд жителів Квасілова, передусім – Йозеф Яндур, Вацлав Кадава, Франтішек Томаш, Вацлав Шлісік, Франтішек Штейнар, Носек, Плугарж, Жідліцький, Мілер, Котек та інші.

Підвищувався врожай зернових та хмелю, в тваринництві рекорди належали Йозефу Яндурі, але найкраще розводив коней Франтішек Томаш або Франтішек Штейнар. У Квасілові купували коней для кавалерійських, кінних полків у Ровно.

Жителі також відзначалися розведенням великої рогатої худоби. Часто траплялась ВРХ сіменська, яка походила з Німеччини. Місцеві червоно-плямисті поступалися голландським з чорними плямами, завдяки яким передовий, прогресивний тваринник Йозеф Яндура мав значні результати і котрий завжди протягом 5-6 років купував частину племінних корів безпосередньо в голландських фірмах. Ті чудові, прекрасні дійні корови з гарною жирністю молока швидко розмножувались і незабаром поширились на всю місцевість. Вони мали також у своєму господарстві чистокровного племінного бика, привезеного з Голландії. Завдяки Йозефові Яндурі ця порода мала найвищі показники з-поміж 750 тварин, яких вирощували жителі селища.

Основною передумовою подальшого розвитку сільського господарства, як тільки жителі дізнались та вчасно це зрозуміли, було професійне навчання сільськогосподарського напряму. Багато господарів отримувало з Чехії гарні с/г журнали, яким, наприклад, був "Милотицький господар" та інші. В Квасілові незабаром почала розвиватися механізація. В тваринництві це були спочатку тільки поїлки або подавання води в жолоб, у рослинництві ж – різний машинний реманент, наприклад жатка.

Квасіловці ретельно дбали про утримання, збереження гнійної ями та ям для стоку води, завдяки чому вони мали чисті природні джерела – струмки та колодязі. Така турбота повернулась господарям у достатньому запасі якісного добрива та гумусу, якими можна було раціонально удобрювати землю.

Як виглядала конюшня волинського господаря Йозефа Яндури? Він переробив конюшню з колишньої хмелебандери. Вона була однорядна з простиrom коридором для годівлі. Жолоб із поїлками та жолоб із кормом назавжди переважив десятки звичайних конюшень. Це було вигідно для тваринника і для доярки. В задньому крилі він розмістив дві просторі клітки для відлучених телят. Одного тваринника було достатньо, щоб доглядати за 120 тваринами. Літом він сам косив і привозив зелений фураж. Заготівельний корм був різноманітний, займав багато місця. Конюшня оснащена, обладнана двома об'ємними установками для приготування смачного і корисного корму для ВРХ.

Якогось спільногоГосподарства в селі не було. Йозеф Яндура посіяв хміль на 30 га землі, цукровий буряк – на 25-30 гектарах. Далі запропонував людям вирощувати овес і ячмінь. На полях застосовував модерну техніку. В основному землеробські вироби складала пшениця, хоча вирощувати її доводилося у складних умовах. В окремих місцях її збирали близько 25-30 ц/га. Жито мало менший вихід зерна – 25 ц/га. Овес використовували для годівлі коней, визнавався, звичайно, і ячмінь, яким переважно годували домашніх тварин, зокрема, поросят, але й тут надавали перевагу висівкам.

У подальших роках люди мусили уступити ячменю, врожай якого був близько 28-30 ц/га. А ще в їжі використовували крупи, вівсянно-ячмінну суміш, вирощували ріпку. Вживали переважно житній хліб із висівками. М'ясо поросят возили здавати в місто Дубне, там була товарна база, де приймали поросят до 100 кг ваги на тушку. Подібне відбувалося й з молоком. Спочатку його брали місцеві перекупники, робили сметану, масло, сир, але й доводилося возити далеко. Згодом у Квасілові з'явилася молочарня Мілера.

У пізніші часи, коли організовували колгосп, у квасіловських господарів позабирали коні, що викликало зубожіння в родинах, яке тривало протягом кількох років. Та й надалі власті взяли за практику вилучати такий живий інвентар у людей.

ХМЕЛЯРСТВО

У цій главі книги йдеться про розведення та розвиток хмеллярства. Першими у цій справі були брати Антонін і Йозеф Сироваткові. Поставили нову модерну патентовану сушарню фірми “Лінгарт з Раковніка”. У році 1903 такої ж фірми поставив сушарню Ян Козловський. Були й нові хмеллярні. Хмелем Квасілов став відомим у всій царській Росії.

У 1908 р. у Квасілові була заснована Волинська хмеллярська спілка, її утримували місцеві жителі і збириали 12 000 кіп хмелю ціною 4 000 центнерів сухого хмелю. У році 1911 Антонін Перний побудував першу базу для складання хмелю. Землероб Йозеф Яндур вирощував хміль на 30 га землі.

У році 1927 модерні сушарні були обладнані пристроями для в'ялення хмелю, які вироблялися в майстерні Індржіха Сваровського. Хміль збувався далеко за межами Квасілова. Вирощування хмелю дуже позитивно вплинуло й на культурний розвиток Квасілова.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Великий вплив на молодь мали книги чеських авторів Палацького, Нємцова, Райса, Олбрахта. Читали й відомих авторів – Е. Золя, Пушкіна, Гоголя, Достоєвського, Міцкевича, інших. Згадуються вчителі, котрі працювали у Квасілові: Кісела (1878 р.), Й. Зікмунд, Шевчікова, Франтішек Шебор (1875–1888 рр.), Ян Козловський, Антонін Перний, Ярослав Боучек.

За Яном Козловським були польські вчителі. Після I Світової війни вчителював Владімір Томаш (1922–1935 рр.), за ним – молодий вчитель Явурек, котрий працював до 1936 року. Його наступником став Йозеф Томаш, котрий вчителював до 1944 року. Далі – полька Горадецька, за нею – Люба Седлачкова, котра працювала в школі аж до рееміграції.

Функції чеського консула виконував інж. Владімір Сваровський, його заступником був Ірі Шмолік. По його смерті десь у році 1937 – учитель Владімір Томаш. Консулат був чинний аж до 1939 року.

Немаловажну роль у культурному житті предків зіграла організація “Сокол” – соколовське об’єднання утворилося в 1911 році. Його першим старостою став Антонін Перний, пліч-о-пліч працювали з ним Й. Шерма, Я. Хоушка, Й. Машінда, Ф. Кадавій, інші.

Активна діяльність “Сокола” перервалася II Світовою війною. Після рееміграції у 1947 р. квасіловські чехи-соколовці продовжили діяльність у Лібешіце – Трновані Сладковської області.

Від 1 квітня 1926 року почав виходити у Квасілові тижневик “Глас Волині”. Саме він став рупором чеської меншини по всій Волині й у Польщі. Його видавцем і редактором був Антонін Перний. А після його смерті – син Вацлав Перний. Родина Перних стояла у первих рядах і була опорою духовного життя Квасілова, вона з великим завзяттям працювала на розвиток культури та громадського життя. Тут треба згадати й роль Братислава Нагловського, котрий був музикантом і організатором капели.

КВАСІЛОВ РОЗВИВАСТЬСЯ

У році 1881 прибув до Квасілова Йозеф Земан зі своїм дядьком і вони почали закладати пивоварню. У році 1882 Антонін Яндур виставив на річці Устя паровий млин. У році 1890 млин згорів, тому на його місці збудували майстерню, яка у 1913 р. значно розширилася і перейшла з окремих товарних виробів на виробництво. Існувала вона аж до 1919 р. і своєю конкурентоздатною продукцією знайшла собі добру славу у досить широкому колі.

У 1883 р. Я. Сваровський недалеко від залізниці поставив невеличкий будиночок і відкрив майстерню. В 1892 р. з того закладу виникла товарна майстерня із землеробського приладдя, згодом додався ливарний цех. Усе це стало початком механічного заводу інж. Я. Сваровського. Пізніше тут працювали 100 ремісників і робітників.

РОЗТАШУВАННЯ КВАСІЛОВА

Спочатку були фільварок, замок, господа. Як прибули чеські поселенці, то заснували нові вулиці: Головна, Дольна, Шкільна, Горна, Тренчин, Сліпа, Фабрична, Церковна, За гумно і Браштілова вуличка. Головна вулиця розпочиналася зі школи. Назву Головна отримала через розташування на ній усіх комунікацій. Була вона рівною, улаштованою, достатньо широкою, зручною для обходу до церкви.

На цій же вулиці була й майстерня інж. Сваровського, приміщення з танцювальним залом, “Соколовня”, бібліотека з читальнею, консульство, редакція “Гласу Волині”, будинок з обладнанням для пожежогасіння, інше.

Церковна вулиця йшла від школи й вела до православного храму. Костел у 30-х роках називався Волинським Собором, був просторим, гарно прикрашеним.

Кvasілов розростався, виникали інші вулиці. Горна починалася від читальні й прямувала на північ до м. Рівне. Була то вулиця широка і рівна для ходьби та проїзду. У 1931 р. її добре для цього й облаштували. Це був шлях – Ровно-Кvasілов-Здолбунов-Гільча-Острог. На Горній вулиці стояла пожежна вежа, яку звали “каланча”, сторожовий будинок і звичайне холодне приміщення для пожежного інвентарю. Фабрична вулиця закінчувалася біля православного костьолу. На цій вулиці стояли поруч три землеробські забудови. Вулиця Тренчин відділена від центру Кvasілова залізничною магістраллю Київ-Варшава і закінчується пивоварнею братів Земанових. У 1932 році тут були два млини братів Нагловських і млин Паздерского.

Ріка Устя в Кvasілові була глибока і холодна. На воді водилося багато птаства, під водою – риби і раків. У теплі літні вечори на річці царила романтична ідилія, яку створював жаб’ячий галас, спів птаства і крякання качок...

Були на Волині, зазначає Микола Шеретюк, й інші чеські поселення – чеський Малин, Гільча, Мирогоща, Волков, Глинськ, Ульбаров, але Кvasілов був Кvasілов.

Далі в книзі в окремих розділах розповідається про державне і політичне управління, віросповідання, події I Світової війни, демографічну складову жителів Кvasілова, II Світову війну та події, пов’язані з нею.

У великому кінцевому розділі “Повернення до старої влади” йдеться про виїзд чехів на Батьківщину у 1947 році, зазначені списки кvasіловських чехів, імена кvasіловських добровольців, котрі віддали життя за свободу (*списки подаються далі чеською мовою*).

Укінці книги – невеличкий опис, як склалися долі родини Яндурівих і родини Сваровських. Ось так коротко виглядає ця глава.

Антонін Яндур. До Кvasілова приїхав у 1882 році. На річці Устя поставив млин, спочатку водяний, пізніше – моторний (механічний). Під його керівництвом робота процвітала, і в 1908 році його син Йозеф побував у Московській вищій академії у справах із товарного питання, аби зробити виробіток більш кваліфікованим. Проте вирішувати щось було вкрай важко через недосконалість митних правил на кордоні Польщі і Росії.

У 1927 році Йозеф Яндур побудував у Кvasілові модерну сушарню для хмелю та помістив її в приміщення колишньої товарної контори. Сучасне

обладнання сушарні дозволяло експортувати хміль за польську границю і за потужністю було другим на Волині. Та це був не єдиний успіх Антоніна і Йозефа Яндур. Крім дрібнотоварного господарства, ними було організовано й цегельний завод (цегельню) поблизу Здолбунова, який згодом модернізували на ефективне підприємство. Прямо від цегельні була прокладена залізнична колія до Здолбунова. Збут цегли забезпечували цілий ряд польських фірм.

Сини Яндурowi отримали вищу освіту. Старший Ірі закінчив у Празі вищу землеробську школу. Молодший Йозеф навчався в комерційній школі в Празі, а титул доктора отримав у Лондоні. Вони були знаними людьми.

Війна зруйнувала господарство і принесла трагічні події родинам. Коли на Волині з'явилися червоні війська Сталіна, Йозеф Яндур був забраний у Здолбунів у НКВД, де його притримали п'ять діб. Одразу ж після його звільнення Яндурою родині вдалося втекти до Варшави і таким чином уникнути Сибіру. Проте депортация зачепила тисячі родин, які зганяли у вагони під грифом “спеціальні переселенці” та везли кого до Казахстану, кого до Архангельська.

Із Квасілова така гірка доля дісталася родинам Перного, Сваровського, Шмолікових, Земанових і Странських.

Йозеф Яндур мав у Варшаві будинок, помер у 1942 році у віці 61 р. від сердечного нападу. У 1944 році загинув Ірі Яндур.

Жорстока доля склалася у родини Сваровських. Інженер Владімір Сваровський був власником товарного заводу та ливарної майстерні, його популярність збільшувалася й завдяки посаді генерального консула Волинських Чехів у Польщі.

Коли Волинь окупували червоні війська, В. Сваровський був вивезений невідомо куди, його ж родину пізніше насильно депортували до Казахстану. Про долю самого інженера Сваровського в Квасілові говорили різне. Одні, – що він був розстріляний у дворі в'язниці в Дубні перед самим вступом німецьких військ, інші, – що був депортований до Сибіру. Проте ні перша, ні друга версії не були достовірними, адже не мали підтвердження.

Дружина інженера В. Сваровського зі своїм неповнолітнім сином вела справи в Бузулуці. Після війни залишилася жити в Жатці. Через пережиті хвилювання й турботи тривалий час хворіла, син Ярослав Сваровський помер у віці 52 р. в 1959 році.

Книга Миколи Шеретюка справді є цінним джерелом інформації для жителів Квасилова, особливо тих, у кому тече чеська кров.

Підготувала до друку Анна Лимич,

13 грудня 2010 р.

Фото з книги “Хроніка Чеського Квасілова”

Staroueský chalupa – jedinob v obci. Postavili ji zakladatelj Kvasilova – z rodiny Vacátkových (Вацатковых)

První dolňky

*Opona divadla v Kvasilovm, 1907. Popisku ponechbóme v originéle,
nesmírnm cenným, autentickým dokumentu z roku 1907*

Pravoslavné chróm v Kvasilovm, počešlené v roce 1930 na Sobor volymské

Роздитийндоу полско-uesкб ёколя в Kvasilovм

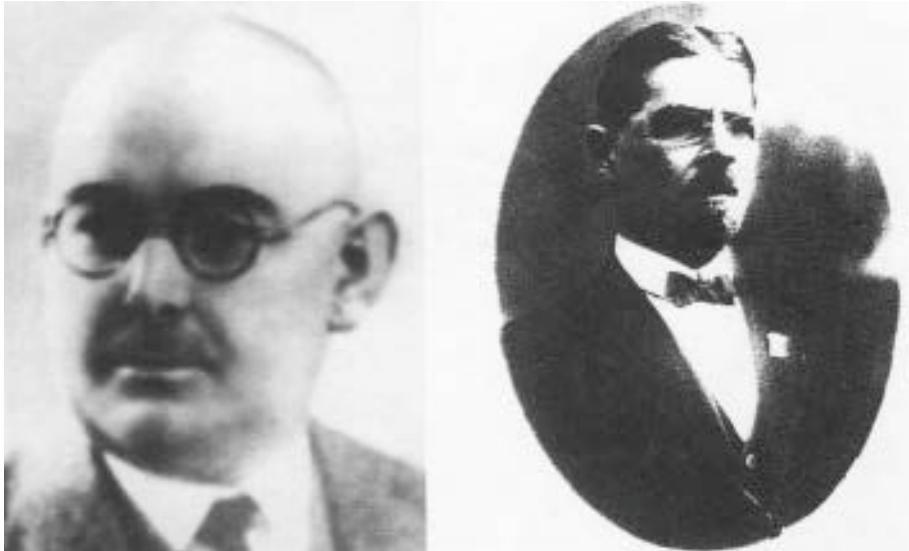
Ёколяни рок 1930-31, в hornη шадм druhø od okna •бк Mikulбль Ёере•ук,
uprostued pravoslavnø farбши Vjaeslav Lysicky, po jeho levø ruce ueskø uititel
Vladimир Томблъ a по правї ruce farбши ueditel ёкoly Josef Vntek (Polбk), и
правїho okna jsou zakladatelю Kvasilova Nбhlovskø a Kotek

Chrkevny pomecky sbor

50. vetroi zalo•enii Kvasilova – Pou•ovb slavnost na kvasilovsku faue

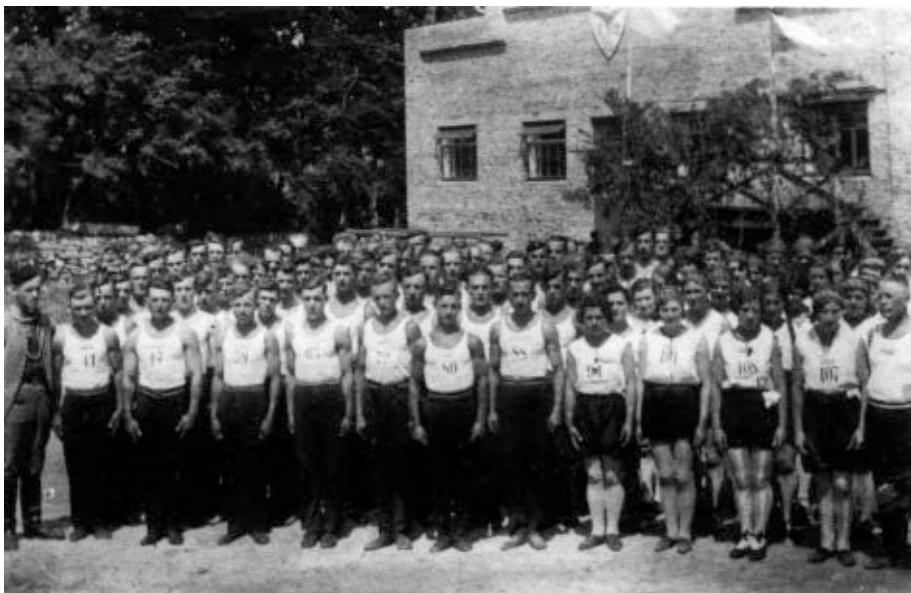

Vlevo ing. Jindřich Svobovský, volymský konzul Československé republiky.
Vpravo vydavatel "Hlasu Volyně" Antonín Perný

Dechová kapela Vratislava Něhlovského, výtvarná památku okresních hudebních soutěží

Kvásci učeb u 70.-mi let počtu XIX. sm. - 50.-mi let počtu XX. sm.

*Kvasilovští sokolové v řadách na Všeobecném sletu v Praze v roce 1932,
vlevo dole cvičitel Václav Marthnek, v pozadí Sokolovna*

*V dubnu 1945 v Ke•marku, v doln̄i wadm zleva druh̄ Mikuláš Žere•uk se světmi chlapci v dobm SNP. V tří•e wadm v civilu sekretář létobu Druhý – paradesantní brigády Ján Starom, hrdina, kterž zajal za pomocí jednoho vojáka jedenáct
Námců, z toho ležel důstojníků*

Tuji ulenoví organizace, zleva vedoucí skupiny Mikuláš Žere•uk, Antonín Želinský a Antonín Kotek

*Cviuitel kvasilovského Sokola
Václav Martinek, jako
podduštojník polské armády*

*Letec v Anglii Valentin Novák
na dovolený*

*Ještě osoby v Suzdale a tui z nich Kvasilovčci,
dole zleva – první Valentin Novák, horní
uada uprostřed Viktor Novák a první v tuto
uadu zprava Josef Martinek*

Jiří Zahrodník, padl ve Francii

*Kvasilovský dobrovolnice:
nahoru vlevo Ev•enie Vignerovb, vpravo Nina Ronova,
dole vlevo Anna Martinkovb, vpravo Anna Pastorkovb*

Jména padlých na památníku v Libmějích u Matce

*Bratr autora Antonín Žerešek, padl
ve Wroclawie (Polsko)*

*Uitel Vladimír Tomáš, velmi známý
a zasloužilý uinitel v Kvasilově*

*Recepce u příležitosti stotního svátku Ruské Federace. Dole uprostřed zleva veliký
řeinhznivec v bleuněch veteránů v Karlových Varech, generální konzul Ruské
federace V. Veller*

Глава з книги “Хроніка Чеського Квасілова”

NEVRAT DO STARÝ VLASTI

Нбvrat – Petr Bliml

Bylo jaro, psal se rok 1947

Dlouhý soupravy vlaků se daly do pohybu
ршеи Haliu ke Lvovu,
ршеи Иор а Колыце do starý vlasti
k vytou•енітму domovu.

Po vblce byla s velkou netrplivostí omeekbunbna iесkoslovenské komise, kteréb
mmla provbдmt reemigraci volyrskéch Иеснц. Doukali sejñ. Nastaly velký rшnpravy.

Konecne 18. dubna 1947 nastoupili na zdolbunovským nбdra•н na cestu.
Transport kvasilovskéch obyvatel dorazil do •atce 2. května. Naльnem prvním zklamáním
bylo, •e jsme peršlýli do jedný obce. Tak se kvasilovlъtн ushdlili v okoln •atce v tmchto
vesnicch: Dobšniany, Libmъlyce, Kl ciiek, Lnikov, Tuchotice, Holeden a Lhota.

Jak byli zvykln, hned se zapojili do prbce. Obnovovali hospodáшstvн a tím nejvnce
prospmli osvobozenýmu Iесkoslovensku.

Tm, kterém osud peršbl rше•нт vbleinou dobu, postavili obyvatelj Libmъlyc na
nбvsi u kostela pomník.

Kvasilovlъtн Иељi дnes

L ta bм•на a b valý kvasilovský ud losti zan nб ias ukra at do sv ch z bmj n. Znajm 
ibst kvasilovsk ch obiapan  od la brzy po reemigraci do d chodu. Mnoho jich na
n sledky vblein ch  trap ji• odroinu  vミニm  sr nkem. Ale ani na sklonku •ivota
neslo•ili ruce do kl na. Mnozni byli zapojeni do g znech dobrovoln ch spoleciensk ch
organizacn. Zvl b tн pozornost si zaslahuje iinnost v z kladn ch organizacch Ieskiho
svazu protifa istick ch bojovn k , kterou shndil okresn  v bor, jeho• riwedsedou byl na
lounsk m okrese plk. v z loze Jaroslav Pern . Na je organizace byly ji• tradii m
hodnoceny jako nejlep n. Od roku 1973 rosh dal okresn  v bor ve spolupr ci s odborem
 kolstv  ONV Louny, cesty tzv. "vlaky dru•by". Tyto z jezdы byly vedeny po trase
Liptovsk  Mikul , Dukelsk  r p smyk, Svidn k, Dem nov j jeskyn, st tn  muzeum
Bansk  Bystrica. Z jezdы doprov zela hudba z lidov  l koly ummn, a  iaastnilo se jich
430-450 dmth a dospm ch z cel ho okresu. V m lyina Kvasilovsk ch byla organizov na
v ZO ISPB Libmъlyce, v nynj n dobm v ISBS a IsOL. Jej  ilenov  •ij  v devn ti obchch:
Libmъlyce, Trnovany, Dob niany, Dubiany, Lnikov, Stekn k, Zblu•ice, Kl ciiek, Lhota.

Nm te n kvasilovlъtн rod ci vynikli v g znech s f b ch spoleciensk ho •ivota. Jsout např.:

Perně Jaroslav – Їзрмльн ршедседа JZD.
 Ing. Petras Vbclav – Podnikově ředitel Severomoravských pivovarů v Přešovicích.
 Marthnek Alexandr – ředseda JZD v Dobšiňanech.
 Jerešuk Mikuláš – vedoucí výrobního střediska a farma Lhotka, Lhota, Nové Dvory, Sbědk a Dejtnice.
 Šlechta Vladimír – Nájemník doplňovací vojenský správy v Chomutově.
 Pasecký Josef – Zástupce nájemníka Okresní vojenský správy v Lounech.
 MUDr. Perná Helena – lůkáška opeření kliniky 1. LF České Budějovice v Praze.
 Kadavá Vbclav – vedoucí farmy Lhotka.
 Tomáš Jan – vedoucí automobilových oprav v obci.
 Kozlovský Vladimír – hlavní zootechnik JZD.
 Marthnek Mikuláš – zootechnik ve slouzeném JZD.
 Mařáčka Vladimír – vedoucí rostlinný výroby na farmě Libomyšl.
 Linhart Vbclav – vedoucí zubařského laboratoře ČNZ v obci.

SEZNAM OBYVATEL KVASILOVA (POUZE HLAVY RODIN)

1. Ouský Josef	23. Nosková Vlasta
2. Janovský Josef	24. Beran Vladimír
3. Holeček Vbclav	25. Šlajša František
4. Rigl Jaroslav	26. Zedník Petr
5. Berezanec Jan	27. Kolář Vbclav
6. Martinek Vbclav	28. Marthnek Jiří
7. Tomáš Jan	29. Všeňka Vbclav
8. Marthnek Josef	30. Libinský Vbclav
9. Franiček František	31. Zich Jan
10. Janovský Vladimír	32. Krahulík František
11. Ináček Vladimír	33. Marthnek Vbclav
12. Zach Robert	34. Šrp Vladimír
13. Kozlovský Jan	35. Šrp Vbclav
14. Ducháček Josef	36. Marthnek Jaroslav
15. Kaláček Jan	37. Marthnek Vladimír
16. Marthnek Rudolf	38. Koníček Vbclav
17. Křížek Vladimír	39. Vacátko Vbclav
18. Strojsa Josef	40. Hervinka Vbclav
19. Nosek Vladimír	41. Horný Josef
20. Nosek Bohdan	42. Vacátko Vladimír
21. Kaděšák Vladimír	43. Marthnek František
22. Ing. Linhart Vbclav	44. Vacátko Ján

45. Vacótko Vladimír	83. Kozlovský Vladimír
46. Pastorek Antonín	84. Něhlovský Karel
47. Šlechtík Vladimír	85. Perný Antonín
48. Dlouhý Václav	86. Janek Josef
49. Pastorek Sláva	87. Chramostový Václav
50. •pôrský Marie	88. Boňek Karel
51. Marthnek Bohumil	89. Mickevič Jan
52. Líšler Vladimír	90. Judin Petr
53. Mulykovský Antonín	91. Vnigner Jan
54. Syrovátkový Marie	92. Vobgner Jan
55. Palánka Josef	93. Ljedivý Vladimír
56. Tomáš František	94. Kotek Václav
57. Kadavý Václav	95. Lisycký Gerváš
58. Olmír Václav	96. Miler Václav
59. Polejkový Zina	97. Inek Jan
60. Jítrojský Josef	98. Ješábek Josef
61. Bmlohoubek Karel	99. Mědl Václav
62. Rygl Antonín	100. Olmír Vladimír
63. Hryzbyl Vladimír	101. Mědlový Marie
64. Něhlovský Vratislav	102. Horný Václav
65. Libonický Pavel	103. Blažek Alexandr
66. Novák Karel	104. Jítmrkový Alexandr
67. Ronová Olga	105. Jílišek Václav
68. Petráš Václav	106. Vojářek Alexandr
69. Pluháček Bohumil	107. Horýna Josef
70. Kotner Karel	108. Hroudový Marie
71. Zahrádkový Antonín	109. Muiko Nester
72. Vnětek Josef - učitel	110. Kubjak Antonín
73. Tomáš Vladimír	111. Veselý Václav
74. Kaděšbék Jan	112. •aludový Helena
75. Maďinka František	113. Blažkový Nára
76. Jítejnář Václav	114. Šlechtík Alexandr
77. Jítejnář Eduard	115. Cvrtkový Boris
78. Jítejnář František	116. Šlechtík Mikuláš
79. Zach Michal	117. Vražtil Josef
80. Pazderský Václav	118. Ješábková Anna
81. Ing. Svábrovský Vladimír	119. Andrl Václav
82. Smolinský Jiří	120. Valentový Václav

121. Juchymec Vladimír	147. Novotný Josef
122. Strelík Pavel	148. Fiala Antonín
123. Holešek Václav	149. Martinek Karel
124. Tkáči Sergej	150. Urban František
125. Jíkobík Václav	151. Krátký Jiří
126. Vojar Josef	152. Růžovský Václav
127. Dlouhý Vladimír	153. Vojar Josef
129. Malich Josef	154. Janza Josef
130. Stroj sa Václav	155. Pazderský Josef
131. Novotný Josef	156. Zeman Josef
132. Krbec Antonín	157. Oliš Jaroslav
133. Vitkovský Vladimír	158. Fiala Josef
134. Stránský Jan	159. Martinek Antonín
135. Ouský Václav	160. Martinek Jaroslav
136. Jíkalinský Alexandr	161. Jík Jaroslav
137. Mora Antonín	162. Drobný Antonín
138. Zavadský Josef	163. Vojta Josef
139. Stehlík Bohumil	164. Jík Antonín
140. Veselý Václav	165. Šenbík Václav
141. Jík Václav	166. Šidlík Václav
142. Vološkevnič Josef	167. Něhlovský Josef
143. Fišt Josef	168. Něhlovský Vladimír
144. Zach Jan	169. Jandura Josef
145. Kšiš Josef	170. Jerešuk Denis
146. Jakubec Josef	

Záznamy ze soukromého archivu tajemníka MNV Bohumila Jítejnara

Kvasilov mml mezi dvěma světovými válkami týmloš stálé roionet obyvatel...	
.....	680-750 osob
roionet domovních iñsel popisných.....	121
výmmra oñí pñdy	
- pñed druhou světovou válkou.....	750 ha
- po völce.....	750 ha
výmmra luk a pastvin pñed völkou.....	250 ha, po völce..... 120 ha
výmmra chmelnic pñed völkou.....	140 ha, po völce..... 70 ha
výmmra lesù pñed völkou.....	100 ha, po völce..... 50 ha
Stav konù pñed völkou.....	183 ks, zkonfiskováno-dodáno..... 120 ks

stav hovmzhho dobytka.....	750 ks, zkofiskovbno-dodbno.....	450 ks
stav prasat.....	560 ks, zkofiskovbno-dodbno.....	460 ks
roinj dodbky obilovin.....	500 q	
penm•nh dat.....	50-60 tisic rubli	
Tyast v bojnh:		
vstoupilo do isl. armbdnho sboru v SSSR.....	173 osoby	
z toho •en	17 osob	
vstoupilo do is. voj. jednotek na zbradnh frontm	3 osoby	
povolbno do Rudj armbdy	8 osob	
povolbno do polskj armbdy	6 osob	
padlo za svobodu vlasti v 1. is. armbd, sboru v SSSR.....	29 osob	
padlo za svobodu vlasti ve Francii.....	1 osoba	
padlo za svobodu vlasti ve völce polsko-nmmeckj	1 osoba	
padlo za svobodu vlasti v Rudj armbdm.....	2 osoby	
celkem za svobodu vlasti polo•ilo •ivoty.....	33 osob.	

JMENNÉ SEZNAM KVASILOVSKÉCH DOBROVOLNÍKŮ

1. Všeinka Vbclav	23. Holenek Antonhn
2. Beran Vladimr	24. Hornb Vbclav – padl
3. Beran Teofil	25. Hornb Antonhn – padl
4. Bla•ek Alexandr – padl	26. Hornb Josef
5. Burel Josef	27. Hrd Vbclav
6. Burel Rostislav	28. Hrouda Josef
7. Iervenka Vbclav	29. Hurta Vladimr
8. Iervenka Alexandr	30. I•ler Vbclav
9. Iervenka Josef	31. I•ler Vbclav mladjn
10. Ih•ek Vladimr	32. Janza Vladimr – padl
11. Duchbnek Josef	33. Janza Antonhn
12. Dlouh Alexandre	34. Ješbék Vbclav – padl
14. Dlouh Vladimr	35. Janovsk Josef
14. Dlouh Vbclav – padl	36. Janovsk Vbclav
15. Fiala Antonhn	37. Kadav Vbclav
16. Antonhn Antonhn	38. Kadešbék Vbclav
17. Fišt Josef	39. Kotek Mikulb�
18. Holenek Antonhn	40. Kotek Vbclav
19. Holenek Vbclav	41. Kotek Antonhn
20. Holenek Jindřich	42. Kotek Mikulb�
21. Holenek Vladimr	43. Kozlovsk Josef Vladimr
22. Holenek Jišn	44. Krttek Antonhn

45. Krbec Antonhn	85. Niš Mikulbъ
46. Krbec Vladimhr – padl	86. Novbк Karel
47. Krbec Mikulbъ – zavra•dmn Nmmci	87. Novbк Valentin
48. Krbec Jaroslav – padl	88. Novbк Viktor
49. Krbtk Jishn	89. Oliš Jaroslav – zastwelen v Rusku
50. Kalachovb Vmga	ршт vekonu strb•e
51. Kalbch Josef	90. Oliva Vladimhr
52. Kechrtovb Vmga	91. Ouskэ Mikulbъ – padl
53. Kechrt Vbclav	92. Ouskэ Josef
54. Kishn• Josef	93. Ouskэ Vbclav
55. Korbi Antonhn	94. Olmr Vladimhr – padl
56. Libbnskэ Vbclav	95. Olmr Antonhn – padl
57. Libbnskэ Vladimhr – padl	96. Olmr Josef – padl
58. Linhart Vbclav	97. Pernb Ludmila
59. Martnek Antonhn	98. Pastorkovb Anna
60. Martnek Vbclav – padl	99. Petrasovb Helena
61. Martnek Jishn	100. Petras Vbclav
62. Martinkovb Vmga	101. Pernэ Jaroslav
63. Martinkovb Anna	102. Pernэ Vbclav
64. Martnek Josef – padl	103. Pechbiiek Emil
65. Martnek Mikulbъ	104. Pechbiiek Josef
66. Martnek Vladimhr	105. Pechbiiek Jindrich – padl
67. Martnek Josef	106. Paseckэ Josef
68. Martnek Vladimhr	107. Pilash Jan
69. Martnek Vbclav – padl	108. Pilash Vbclav
70. Martnek Vbclav	109. Pastorek Josef
71. Mora Antonhn	110. Pastorek Vbclav
72. Mora Mikulbъ	111. Pastorek Antonhn
73. Maýinda Alexandr	112. Pastorek Mikulbъ
74. Maýinda Vladimhr	113. Pastorek Vladimhr
75. Maksa Antonhn – padl	114. Pastorek Antonhn
76. Maksa Vbclav	115. Pechbiiek Josef
77. Môdl Antonhn	116. Rigl Vbclav
78. Môdl Vladimhr	117. Rigl Antonhn – padl
79. Nôhlovskэ Mikulbъ	118. Rigl Mikulbъ
80. Nôhlovskэ Vladimhr	119. Rig] Jaroslav
81. Nosek Vbclav	120. Illasa Frantílek
82. Nosek Vladimhr	121. Šlehbк Alexandr
83. Novotnэ Antonhn – padl	122. Šlehbк Mikulbъ
84. Novotnэ Josef	123. Šlehbк Alexandr

124. Шеңбек Vladimír	152. Томбль Teofil – padl
125. Шеңбек Boris – padl	153. Томбльова Jíšina
126. Ronova Nina	154. Temborské Leon
127. Srp Vladimír – padl	155. Tunské Jan
128. Йетовб Anna	156. Томбль Josef
129. Sut Jíšin	157. Vavrecké Vladimír
130. Йетројсовб Lida	158. Veselé Václav – padl
131. Йік Antonín	159. Vacbtko Václav
132. Йік Jaroslav	160. Vacbtko Václav
133. Йік Josef	161. Vojar Jíšin
134. Йік Vladimír	162. Vojar Alexandr
135. Йетрояса Vladimír	163. Vojar Vladimír
136. Йетрояса Josef	164. Vojar Josef – padl
137. Йетрояса Йетмброн	165. Vágnér Mikuláš
138. Йетрояса Václav	166. Vignerovb Eugenie
139. Йерекuk Antonín – padl	167. Vlach Vladimír – padl
140. Йерекук Mikuláš	168. Въјетенка Josef
141. Йетмброн Václav	169. Въјетенка Alexandr
142. Йішнк Antonín	170. Zach Antonín
143. Йетјнар Jaroslav	171. Zach Václav
144. Йетјнар Josef – padl	172. Zach Jan
145. Йетјнар Václav	173. Zahrádka Jíšin – padl
146. Йішнк Antonín	174. Holenek Antonín
147. Томбль Jan	175. Томбль Teofil – padl
148. Томбль Jindřich – padl	176. Јешбек Václav
149. Томбль Alexandr – padl	177. Savela Xaver
150. Томбль Antonín	178. Zichovb Anna – padla
151. Томбль Konstantin	179. Zich Václav

SEZNAM KVASILOVSKÉCH DHVEK DOBROVOLNIC V IS. VOJ. JEDNOTKBCH

1. Йетовб Anna	10. Ronova Nina
2. Йетројсовб Linda	11. Petrasovb Helena
3. Vignerovb Eugenie	12. Kechrtovб Vmra
4. Kalachovb Vmra	13. Svárovskb Vmra
5. Zichovb Anna – padla	14. Smolnkovb Anna
6. Martnkovb Anna	15. Novickb Ludmila
7. Martnkovb Vmra	16. Novickb Ala
8. Pernb Ludmila	17. Томбльова Jíšina
9. Pastorkovb Anna	

SEZNAM KVASILOVSKÝCH PŘÍSLUŠNÍKŮ

2. PARABRIGÉDY

1. Všeňka Václav řešíl 2. Dlouhá Václav padl – Kralovo, Slovensko 3. Dlouhá Vladimír řešíl 4. Fiala Antonín řešíl 5. Horný Antonín padl – Slovensko 6. Ješbek Václav padl – Záhrad, Polsko 7. Janza Vladimír padl – Polsko 8. Kotek Mikuláš řešíl 9. Kotek Antonín řešíl 10. Kaděšbek Václav řešíl 11. Kozlovský Vladimír řešíl 12. Krbec Vladimír zahynul – letecký havárie v Tatrách 13. Krbec Jaroslav zahynul – letecký havárie v Tatrách 14. Marthnek Alexandr řešíl 15. Maksa Antonín padl – Polsko 16. Mora Antonín řešíl 17. Módl Antonín řešíl 18. Módl Vladimír řešíl 19. Marthnek Václav padl – Polsko 20. Marthnek Vladimír řešíl 21. Marthnek Mikuláš řešíl 22. Něhlovský Vladimír řešíl	23. Oliš Jaroslav zastřelen na stráži v SSSR 24. Ouská Josef řešíl 25. Ouská Václav řešíl 26. Ouská Mikuláš padl – Polsko 27. Pilař Jan řešíl 28. Pastorek Václav řešíl 29. Rigmík Mikuláš řešíl 30. Lysák Antonín řešíl 31. Stroj sa Josef řešíl 32. Látrajsa Václav řešíl 33. Látral Václav řešíl 34. Látrajský Mikuláš řešíl 35. Látrajnar Václav řešíl 36. Tomáš Antonín řešíl 37. Tomáš Jindřich padl – Slovensko – SNP 38. Tomáš Alexandr padl – Morava 39. Tomáš Konstantin řešíl 40. Temborský Leon řešíl 41. Tomáš Jan řešíl 42. Vlčetínský Josef řešíl 43. Šrp Vladimír zahynul – letecký havárie Slovensko 44. Veselý Václav padl – Slovensko SNP 45. Andrlík Václav řešíl

Z celkového počtu 45 kvasilovských paralytistů padlo 14 osob, což je 31,1 %.

ZA SVOBODU VLASTI PADLI NĚSLEDUJÍCÍ DOBROVOLNÍCI

1. voj. Blažek Alexandr 2. iet. Látrajský Antonín 3. voj. Pečník Jindřich 4. voj. Vojnar Josef 5. voj. Tomáš Alexandr 6. voj. Tomáš Jindřich 7. voj. Janza Vladimír	8. des. Václav Dlouhá 9. voj. Rygl Antonín 10. voj. Krbec Jaroslav 11. voj. Krbec Vladimír 12. Krbec Mikuláš – zavražděn Němcov – Rovno 13. voj. Horný Václav

14. voj. Maksa Antonín	24. voj. Martínek Václav
15. voj. Ouský Mikuláš	25. voj. Vlach Vladimír
16. voj. Novotný Antonín	26. voj. Oliš Jaroslav
17. voj. Horný Antonín	27. voj. Šehák Boris
18. voj. Libenský Vladimír	28. voj. Olmír Josef
19. svob. Veselý Václav	29. voj. Olmír Antonín
20. ppor. Tomáš Teofil	30. voj. Ješábek Václav
21. por. Šrp Vladimír	31. voj. Látejná Josef
22. por. Zahrádka Jiří	32. voj. Merhout Antonín
23. svob. Zichový Anna	33. voj. Horný Václav

SEZNAM ZRANMENÝCH KVASILOVSKÝCH DOBROVOLNÍKŮ

1. Jítrojsa Josef – tm•ce – na následky zranění brzo po výlce zemřel
2. Perný Jaroslav Ix tm•ce, 3x lehce
3. Beran Teofil Ix tm•ce
4. Jítrojsa Josef Ix lehce
5. Oliva Vladimír Ix lehce
6. Libenský Václav Ix lehce
7. Beran Vladimír Ix tm•ce
8. Jerešek Mikuláš Ix lehce
9. Vlčetinka Josef Ix lehce

SEZNAM KVASILOVSKÝCH DÍLOSTOJNÍKŮ A PRAPORČÍKŮ

1. pluk. Perný Jaroslav	14. por. Maksa Václav
2. pluk. Novák Valentín	15. por. Inárek Vladimír
3. pluk. Šehák Vladimír	16. por. Vacátko Václav
4. pluk. Pasecký Josef	17. por. Zahrádka Jiří
5. major Martínek Vladimír	18. por. Dlouhý Vladimír
6. major Hervenka Václav	19. por. Perný Václav
7. kapt. Novák Viktor	20. nadpor. Jíří Jíří
8. nadpr. Jerešek Mikuláš	21. nadpr. Jitrova Anna
9. podpor. Kotek Václav	22. por. Petras Václav
10. podpor. Václav Mikuláš	23. por. Šrp Václav
11. nadpor. Martínek Josef	24. praporčík Mařínský Vladimír
12. nadpor. Kadavý Václav	25. praporčík Martínek Václav
13. por. Martíneková Vlasta	

*Jerešek Mikuláš,
Kronika Ilhéského Kvasilova, 2003 r.*

ДО ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ

І а 2007 рік припадає 60-та річниця переселення волинських чехів на свою стару батьківщину – Чехію. А наступний 2008 рік пов’язаний із відзначенням 140-ої річниці еміграції чехів з економічних причин на Волинь, яка у 2-ій половині XIX ст. входила до складу царської Росії. Тема “Історія Волинських Чехів” досліджується як нашими вітчизняними істориками, так і вивчається вона у самій Чехії.

Так, у 1997–1998 роках у Празі вийшла цінна історична розвідка на цю тему чеського вченого-історика з університету ім. Масарика у м. Брно Ярослава Вацуліка. У першому томі цієї наукової праці автор аналізує причини еміграції чехів на Волинь у 2-ій половині XIX ст., висвітлює розвиток сільського господарства, ремесла, освіти, культури, релігійного й політичного життя волинських чехів. Другий том відображає міжвоєнне життя чехів Волині, тобто 20-30-ті роки XIX ст., а також період воєнного лихоліття II Світової війни. 12 тисяч волинських чехів у складі 1-го армійського корпусу під командуванням генерала Л. Свободи брали участь у визволенні своєї історичної батьківщини.

Після війни, у 1947 році, волинські чехи реемігрували на батьківщину, звідки колись прибули їхні предки 80 років тому.

Господарське і культурне життя волинських чехів залишило помітний слід в історії Волині. Волинські чехи сприяли розвитку сільського господарства, різноманітних ремесел у нашему краї. Ще й нині у місцевих волинян зберігається хороша пам’ять про хазяйновитих, підприємливих чехів, досвід яких у веденні сільського господарства, тваринництва передавали українці. У 20-30-х роках минулого століття волинських чехів у тодішньому Волинському воєводстві найбільше проживало у Дубнівському, Рівненському, Здолбунівському і Луцькому повітах, до складу останнього на той час входив і сучасний Рожищанський район.

У 1950 році часопис волинських чехів “Вєрна страж” жалівся: “Хто буде розповідати нашим нащадкам історію нашого перебування на Волині, коли мине 100 років із того часу, коли наші предки виїжджали з Чехії на Волинь?”

Дійсно, коли в 1968 році минуло 100 років від часу масової еміграції на Волині, чеська громадськість не мала жодної праці про історію волинських чехів. І коли наближалося вже 130-річчя еміграції (припадало на 1998 рік), то ще не було сповнене бажання вчителя з волинського села Крупа-Границя, “щоби вся історія булаувічнена на папері у часописі або книжці. Навчайте своїх дітей, аби цьому надавали значення і дочекалися такої книжки чи часопису... аби її з любов’ю і турботою читали і зберігали!”

Це, однак, не означає, щоб чеській меншині на Волині не була до цього часу приділена увага. Інтерес підтримувався тим, що тут осіла група чехів, які на цьому терені відіграли прогресивну господарську роль у перший період, а також під час виникнення самостійної чехословацької держави. Волинські чехи були в центрі уваги і між двома світовими війнами. Дуже важливим моментом інтересу до жителів Волині чеського походження була їх роль у Другому закордонному патріотичному русі, а саме їх участь у боях Першої чехословацької бригади у СРСР.

Важливою була також обставина, що волинські чехи у своїй більшості після II Світової війни повернулися до старої батьківщини, причому склали найсильнішу і найкультурнішу течію чеської рееміграції, яка відіграла дуже велику роль при заселенні пограниччя. Від кінця 50-х років вивченням історії і способу життя волинських реемігрантів почав займатися перш за все Інститут етнографії і фольклору ЧСАН у Празі, але це стосується тільки окремих тем. Систематично вивчалася з 70-х років ХХ ст. історія волинських чехів тільки на педагогічному факультеті Брненського університету. Під час вивчення чеського масового переселення у Росію і життя тих чеських емігрантів можна спертися на вітчизняні і закордонні архівні джерела.

Документація про переселення, зосереджена у Центральному державному архіві, має офіційне походження і входить у чисельні архівні фонди, що виникли з діяльністю центральних урядових і земських управлінь і деяких товариств. Важливі матеріали має архівний фонд Віденського міністерства закордонних справ – його 17-й департамент займався справами переселення. Тут можна знайти, серед інших матеріалів, матеріали про діяльність “Союзу чехословацьких товариств у Росії”, особливо це стосується 1917 року. Архівний фонд Президії міністерської ради Першої республіки обіймає матеріали, які відносяться до проблематики життя чехів і словаків у СРСР до 1938 року. Архівний фонд Міністерства охорони здоров’я і фізичного виховання мав, між іншим, документи, що стосуються допомоги чехословацьким переселенцям у СРСР у 1931 році.

Щодо земського управління в Чехії, то найцінніший матеріал знаходиться в архівному фонді Чеського намісництва, який є дуже об'ємний. Тут йдеться, між іншим, про документацію відносно чеських емігрантів у Росії у 2-ій половині XIX ст. Архівний фонд Президії намісництва охоплює, крім іншого, оголошення про недозволену діяльність переселенських агентів і випадки масового переселення. Матеріали таємного відділу Президії намісництва зосереджені в архівному фонді Президії намісництва. Тут можна знайти, наприклад, відношення Намісника поліційному управлінню у Празі, районним гетьманам у Пелжимові і Німецькому Броді відносно повідомлення міністра внутрішніх справ про те, що жителі цих населених пунктів вислали губернаторові Волинської губернії прохання про можливість еміграції на Волинь, і що Слов'янський добродійний гурток у Петрограді має задум закупити на Волині земельні ділянки для чеських переселенців у Росію. Тут є також брошюра “Чеський переселенець у Росії”, написана керівником господарської школи у Таборжі, листівки про закладання поселень чеських колоністів на Волині у 1883 році, і циркуляр Намісника районним гетьманам у південній і східній Чехії про переселення чехів у Росію з того ж року. Архівний фонд поліційного управління у Празі містить інформацію про переселення у Росію в 60-90-х роках XIX ст.

Не менш значущим є архівний фонд, який виник у результаті діяльності товариств. У документах архівного фонду “Чехословацька сільськогосподарська організація” знаходиться кореспонденція між російськими сокольськими товариствами за 1910–1914 роки, документи про діяльність “Сокола” у Росії перед I Світовою війною.

Визначну роль у чеському громадському житті 1-ої половини ХХ ст. зіграла Народна чеська рада – вільне надпартійне об'єднання чеських патріотичних сил, завданням якого було чинити опір німецькому впливу в чеських землях. Діяльність закордонного відділу НЧР була спрямована, зокрема, на зв'язок із краянами і країнськими гуртками за кордоном, а також теоретичне і практичне вирішення проблем переселенців. Фонд НЧР містить чисельні матеріали для вивчення проблематики переселенців, життя і діяльність чехів на чужині. У матеріалах політичного відділу НЧР 1918–1938 років можна знайти, наприклад, документи про справи волинських чехів у 1927 році. З діяльності закордонного відділу НЧР 1900–1918 років збереглися документи відносно чехів Росії у 1910 році, списки чехів у Росії в 1908 році, інформація про трудові можливості у Росії (1911 рік), документи про часопис “Чехослован” у Києві (1913 рік), про культурні зв'язки з російськими краянами,

адреси чехів у Росії напередодні I Світової війни. З міжвоєнної діяльності закордонного відділу НЧР – документи про чеську освіту на Волині (1925 рік), про чехів на Волині взагалі.

Не можна оминути також архівний фонд Чехословацького закордонного інституту, який не був державною інституцією, але інституцією, яка утримувала зв’язок із переселенцями і краянами з-за кордону. Він зосередив облік чехословацьких громадян і краян на чужині й підтримував національні, культурні та господарські зв’язки чеських меншин зі старою батьківщиною, турбувався про господарський, соціальний і культурний розвиток цих меншин за кордоном. Важливі документи, які мають відношення до колишньої Волинської губернії і життя тих чехів, зосереджені у фонді, що виник у результаті діяльності післявоєнного “Об’єднання чехів з Волині”. Він містить, зокрема, цінні документи про участь українських чехів у революційних подіях 1917 року. Значні документи про участь волинських чехів у Першому і Другому закордонному русі опору містять фонди Воєнного історичного архіву.

Треба також згадати архівні джерела, поміщені в архіві Інституту етнографії та фольклору АНЧР у Празі. Зберігається, наприклад, рукопис дослідника історії закордонних чехів вченого Яна Аургина. Надзвичайно цікаві матеріали містять машинопис першої частини незахищеної докторської дисертації К. Пушкаревича “Чехи в России. З 1930-х років”. Рукопис знаходиться в архіві Інституту етнографії та фольклору і Напрстковому музеї у Празі, машинопис – в архіві Російської Академії Наук в Санкт-Петербурзі.

До закордонних архівів, які пояснюють феномен чеського переселення до Росії, належить перш за все Державний історичний архів у Санкт-Петербурзі, Центральний історичний архів у Києві й архів Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії у Києві. У Російському державному історичному архіві – це перш за все документи Департаменту закордонних справ і Ради міністрів, Канцелярії міністра внутрішніх справ і Департаменту народної освіти. Найзначущіші є документи Генерального губернатора Південно-Західного краю про чеську еміграцію на Правобережну Україну. Архівні документи з 70-х років XIX ст. стосуються, зокрема, організації чеської гуситської церкви, чеських шкіл і чеського самоврядування у Волинській губернії. Деякі матеріали про чеських переселенців на Україну знаходимо в архіві Державного музею етнографії народів Росії в Санкт-Петербурзі.

У Центральному державному історичному архіві України у фонді Канцелярії генерального губернатора знаходимо матеріали, що стосуються прийняття російського громадянства, а також релігійних питань чехів на Ук-

райні. Матеріали, які мають відношення до чеських шкіл, знаходяться серед документів Київського шкільного округу.

Документи, що стосуються економічної діяльності чехів на Україні, умов їхнього суспільного та культурного життя, зосереджені у державних архівах Житомирської та Волинської областей. Найбільше їх – у Житомирі, що був центром Волинської губернії. Тут є список чужих громадян за окремими повітами і документи про прийняття російського державного громадянства. У фондах Волинської духовної консисторії є статистичні огляди про стан Волинської православної епархії за 1867–1906 роки, які дають можливість прослідувати, між іншим, господарську діяльність у чеських поселеннях. Умови і формальність купівлі землі чеськими емігрантами можна реконструювати аналізом нотаріальних записів, що поміщені у фондах Луцького, Рівненського, Острозького та інших повітів, де є також коротка характеристика окремих покупців. Цінні матеріали, що характеризують суспільне і культурне життя чеських поселенців на Україні наприкінці XIX і на початку ХХ ст. знаходимо у рукописних фондах Інституту мистецтва, фольклору і етнографії НАН України ім. М. Рильського у Києві, де є дані про відкриття шкіл для дітей чеських емігрантів, а також висвітлюється релігійне питання чехів на Україні.

Містить цей фонд також матеріали про часопис “Чехослован”, який виходив у Києві. Тут також знаходиться фотодокументація про діяльність чеських культурних і добroчинних організацій на Україні, зокрема, про Добровільне культурно-освітнє товариство ім. Я.-А. Коменського у Києві.

Для ближчого пізнання історії чеської меншини у Західній Україні, яка була у міжвоєнний період частиною польської держави, необхідне було також вивчення варшавського Архіву нових документів (Archiwum Akt Nowych), зокрема фонду Міністерства закордонних справ, які містять ряд матеріалів, що особливо стосуються чеських переселенців на Волині.

До дальших значних джерел інформації належать публіковані джерела Першого перепису у Росії за 1897 рік, періодична чеська, російська і польська преса і література.

З періодичної російської преси необхідно насамперед відзначити “Волынские епархиальные ведомости”, які подають детальну картину перебігу так званого з’єднання чехів із православ’ям.

Незамінне місце мало і вивчення чеської преси, що виходила у Росії і Польщі (“Ruské Iech”, “Iechoslovan”, “**Hlas Volynu**”, “Krajanské listy”), подібне як і тижневика “Об’єднання чехів з Волині” за 1946–1952 рр. – “Вірна страж” (“Вірний вартовий”). Ряд даних містять також хроніки окремих чеських посе-

лень на Волині як опублікованих, так і рукописних. Термін “Волинь” вживається у даному науковому дослідженні відносно території Волинської губернії, яка разом із Київською і Подільською губерніями до І Світової війни була частиною Південно-Західного краю Росії. Волинь представляла територію традиційного інтересу Польщі, до якої належала аж до кінця XVIII ст., і Росії. Тут також проходила боротьба між католицизмом і православ'ям.

Власне, до цього межового простору між західним і східним християнством, прийшли чеські емігранти. Поняття “волинські чехи” вживається відносно чехів, котрі проживали на території Волинської губернії, межі якої у 1868-1914 роках не мінялися. А вислів “російські чехи” – відносно чехів, які жили у Росії, незалежно від того, мали вони російське чи австрійське громадянство.

Звичайно, поняття “українські чехи” відноситься до періоду від 1917 року, коли почала формуватися українська духовність.

Надзвичайна увага була присвячена релігійній проблематиці, і це з огляду на тривалі дискусії про причини переходу на православ'я. На цих матеріалах було показано, що волинські чехи у цій справі стали об'єктом політичної боротьби на Волині між росіянами і поляками. Причини релігійної суперечки були не ідейні і не господарські, а мали політичне спрямування.

Перший том “Історії волинських чехів” охоплює перше півстоліття перебування чехів на Волині, а у другому томі висвітлюється період від Першої до Другої світових воєн, і третій том присвячений післявоенному періоду.

Бажанням видавців цієї праці – “Об’єднання чехів з Волині та їх друзів”, було випустити її у світ до 50-річчя рееміграції і 130-річчя початку еміграції, яка припадає на 1997 і 1998 роки. У додатку до 1-го тому вміщені фото, зроблені перед І Світовою війною, яких не є багато. Збережені знімки належать у більшості до традиційних сімейних пам'яток, що були знайдені у домашніх альбомах – це перш за все портрети окремих людей, групові фото. Зрідка зустрічаються сцени праці, менше є фотографій будівель, вигляду місцевості. Знімки характеризують життя на Волині.

Для фотододатку книги були вибрані їх чотири групи – це вигляд місцевості, міст і сіл Волині, сцени з праці, суспільне та культурне життя колоністів і портрети чеських поселенців. Перші фото, пов’язані з середовищем волинських чехів, виходять з 90-х років XIX ст. Це кабінетні фото, виготовлені у фотосалонах професіоналів на Волині. У перше десятиліття ХХ ст. серед чехів з’являються знімки, виготовлені також фотографами-аматорами.

Фотографії з чеської Волині потрапили також до архівних і музейних колекцій за допомогою реемігрантів, які у 1917 році повернулися до Чехословаччини. Ці фото знаходяться у фонді Центрального державного архіву – “Об’єднання чехів з Волині”, а також у збірці “Чехи з Волині”, що зберігається у Національному музеї Праги – у відділі новітньої чеської історії.

Волинське воєводство представляло сільськогосподарський регіон, де 79% жителів займалося сільським господарством. До головних сільськогосподарських культур належить жито, пшениця (12% загальнодержавної площи, 17% збору врожаю), овес, ячмінь, картопля, буряк і льон. У південних районах велика увага приділялася вирощуванню хмелю. У 2-ій половині 1930-х років Волинь давала 60% пивоварного хмелю. Селяни заводили нові культури (буряк, свиріпа) і нові продуктивні види худоби. У розведенні коней Волинь була попереду серед районів Польщі.

Промисловість тут була малорозвинена. Виняток становили харчова промисловість, пов’язана з сільським господарством (пивзаводи, цукрові заводи, млини, пекарні, м’ясокомбінат), деревообробна і будівельна промисловість (цегельні). У 1931 році у промисловості працювало 176 тисяч осіб, тобто 8,4% громадян, із них 31 тисяча – у харчовій промисловості.

Людям на Волині жилося гірше, ніж деінде в Польщі. Внаслідок перенаселення села і слабкої індустріалізації була пропорційно значна еміграція з Волині за кордон у пошуках роботи. У 1927–1939 роках звідси емігрувало 60 тисяч осіб, головним чином до Аргентини, Канади, Палестини, США, Франції. Емігрували також і волинські чехи.

Згідно з переписом населення 1921 року чехи у волинському воєводстві володіли 45407 гектарами землі, що становило 1,5% усієї землі воєводства. На власній землі було 87,6% чеських господарств, 7,1% – на орендованих і 4,0% – на обох. Переважну більшість господарств (53%) складали середньої величини власності, площею 5-10 га (1091 господарство, тобто 26,1%) і 10-20 га (1146 господарств, тобто 27,3%). Малі господарства у 2 га землі (751 господарство, тобто 17,9%) були пов’язані, як правило, з торговими трактирними або ремісничими підприємствами. Найбільшу верству чеського населення на Волині, при практично неіснуючих чеських сільськогосподарських робітниках, представляли селяни, які володіли дрібним господарством від 2 до 5 га (740 селянських господарств, тобто 17,6%). Великі селянські господарства площею від 20 до 50 га, які представляли 10% усіх чеських господарств (422 посіlostі), займалися вирощуванням хліба на продаж, а також хмелем і молоком.

У той час, як ця категорія сільськогосподарського заняття належала до кожного десятого чеського господарства, в загальному цей тип власності становив усього лише 2% селянських господарств. Крім того, чехи володіли 32 господарствами від 50 до 100 га (0,8% чеських селянських господарств, а 11 великих землевласників понад 100 га (0,3%).

На 32849 га орної землі чеські господарі вирощували перш за все такі зернові культури, як: жито (21,3%), пшеницю (18,5%) і овес (18,6%). Потім – картоплю (10,5%) і стручкові рослини. Увага приділялася також вирощуванню ячменю (7,7%) і хмелю. Серед зернових були заведені нові елітні сорти. Деякі селяни почали використовувати штучні добрива.

Також був досягнутий успіх у розведенні господарських тварин. Частина селян намагалася збільшити дійність корів шляхом покращення власного тваринництва. З такою метою купували худобу червоного польського племені, або вирощували телята від власних високопродуктивних дійниць. З молока по-домашньому виготовляли масло, відціджене молоко і сироватку використовували на корм для домашніх тварин. Більші землевласники використовували шинкових поросят до 86-96 кг живої ваги. Поросят закуповував м'ясокомбінат “Бакон-Експорт” у Дубні. Отримувач додавав рільникам племінний матеріал і наперед домовлявся про доставку необхідних забійних поросят. Внаслідок дешевої робочої сили небагато рільників виявляло зацікавлення в тваринництві нових технологій. Хоча деякі рільники запроваджували у стайнях поїлки, а черпання води до резервуарів здійснювали за допомогою вітрової енергії.

У 1920-х роках волинські чехи мали у власності 8667 коней, 15352 голови худоби, 13702 голови свиней і 64483 голови дрібної домашньої худоби (кози, вівці). Щороку сім’я забивала 1-4 поросята.

Більшість житлових та господарських будівель сільських господарств були на початку 20-х років ще дерев’яні. Цегляних було тільки 20% житлових і 14,4% господарських будівель. Старанно побілені житлові будівлі були покриті гонтою, толлою, частково – бляхою і черепицею. Вони складалися, як правило, з трьох приміщень (світлиця, комора і кухня), на будову припадало приблизно 5,2 особи (по всій Волині – 5,7). Довжина житлової будівлі була 15-25 м, ширина – 8-12 метрів. Навпроти неї, на віддалі 10-20 м, з одного боку були корівники і стайні, а з другого – хліви, амбари. Погреби були муровані зі склепінням, один під коморою, інший – поза будовою – на картоплю, буряки. Колодязі ставили з цегли або цементних кругів. Двір не був бруксований, деінде з хідниками вздовж будівель, викладеними з цегли.

У часі повоєнної кон'юнктури росли ціни на сільськогосподарські продукти, і доходи селян зростали. Вони могли заводити жниварки, сінокосилки, сінозгрібачки, молотилки і картоплекопачки. Це полегшувало працю, та було більше часу на відпочинок і забаву. Добробут, однак, покращувався повільно з огляду на високі ціни промислових виробів – машин, знарядь, текстилю, взуття, будівельного матеріалу. Господарська криза примушувала селян активніше використовувати робочу силу і прогресивні знання.

Рільники були організовані, між іншим, у рільничих гуртках. Їхнім завданням було спонукати рільників заводити прогресивні методи господарювання. Гуртки проводили фахові заняття, на яких вони обмінювалися думками, досвідом, члени гуртків отримували професійний часопис “Господарський репортер”. Спостерігали також за цінами на сільськогосподарську продукцію і за повідомленнями з ярмарки хмелью.

У найбільшому хмелярському селі на Волині і в Польщі – **Квасилові** було засновано у 1926 році “Товариство вирощувачів хмелью”, у Дубні – Волинський хмелярський банк. Із Волині приходили до ЧСР повідомлення місцевих чехів про добре життєві умови.

Господарська криза на межі 20-30-х років тяжко вплинула на вирощувачів хмелью, які у попередній період кон'юнктури розширювали свої хмелярні, часто й із допомогою дорогого кредиту. Притому газета **“Голос Волині”** у 1927 р. остерігала перед подальшим розширенням вирощування хмелью. Хмелярські організації на Волині були безпомічні проти падаючих світових цін. Чехи намагалися покращити цей стан, між іншим, через організацію господарської школи і навчання хмелярів.

У волинських чехів на кінець 20-х років виявилася тенденція до монокультурності на користь хмелью. Але під час кризи було продано тільки 30% хмелью. До підвищення ціни на хміль дійшло вже у 2-ї половині 30-х років (у 1936 році була ціна у 10-20 разіввища, ніж у 1929 році). Хміль був волинською валютою. Вирощуванню цукрового буряка не сприяла значна віддаленість від цукрових заводів (Мізоч, Шпанів, Корець, Бабин). Гордістю чеських господарів було садівництво і розведення коней.

Під час господарської кризи, – писав “Наш будитель”, – 90% чеських рільників на Волині мали значні заборгованості. Особливо значно постраждали сільські господарства, які використовували челядь, – вони не мали можливості сплачувати великий податок. У кращій ситуації були, згідно з часописом, середні рільники. Криза торкнулася більше Рівненщини, де переважало у чеських землеробів вирощування хмелью. Навпаки, у Луцькому повіті

була ситуація сприятливіша, бо тут вирощували більшою мірою й інші культури, наприклад, буряк.

Сільськогосподарська криза негативно відбилася і на промисловості, й ремеслі, тому що “нема у рільника, нема й у ремісника”. Тим не менше, постійно мали силу слова відповідального редактора “Голосу Волині” **В. Перного**, що найбільшим божеством наших господарів на Волині є праця. Згідно з даними за 1936 рік 16 найбільших чеських великих землевласників на Волині обробляли 1921 гектар, з цього – 1272 гектари орної землі.

Наприкінці 30-х років польська дослідниця З. Ціхоцька-Петражицька відзначала, що волинські чехи були підприємливі і культурні. Для розвитку своїх господарств використовували все, що їм міг забезпечити післявоєнний господарський і культурний розвиток Волині: кредити для рільників, опіка сільськогосподарської плати і підтримка корпорації. Користувалися також допомогою і з ЧСР. Чеське господарство було так само, як і раніше, перед I Світовою війною, спрямоване на товарне виробництво. Розширилося вирощування промислових культур і поліпшилося садівництво. Чеські колоністи представляли найзаможнішу частину середніх рільників на Волині.

Чеські колонії – Глинськ, **Квасилів**, Підцурків, Вовковій, Боратин та ін. були зразком заможного культурного села, і ще як з погляду зовнішнього – міцних і обширних будівель, порядку і чистоти, які були в колоніях, як також і з погляду окремих господарств.

У відомостях польського Міністерства внутрішніх справ від квітня 1938 року відзначалося, що сільське господарство волинських чехів було інтенсивніше і на високому рівні. Чехи розширили вирощування хмелю, використали, з одного боку, вигідні експортні ціни, а з другого боку, – сировинні потреби пивоварної промисловості, яка була значною мірою під їх впливом. Більше того, у їхніх руках було багато інших промислових закладів, як-от: млини, ливарні заводи, заводи сільськогосподарського машинобудування. Швидкий ріст цін на зернові, хміль і м'ясо на кінець 30-х років вів до дальнього підвищення життєвого рівня рільників на Волині, які після кризових років могли знову купувати й інвестувати. Чеська промисловість і ремесло на Волині були пов’язані з сільським господарством як головним заняттям більшості краян.

У західній Волині належало у 20-х роках до промисловості і ремесел 1687 повнолітніх осіб, перш за все – ремісників, торговців, а також їхніх сімей. До найвідоміших чеських підприємств на західній Волині належали будівельні майстерні **Сваровського** у **Квасилові**, Прокупка і Ректора у Луцьку, Мрачка у Вовковиях, Вострого у Здолбунові, Станька у Луцьку, Свободи у Луцьку,

Кроба у Дубні, Мензла у Семидубах, Коржана у Млинові та інших 13 підприємств, які перш за все забезпечували потреби місцевих землеробів.

Частина сільськогосподарських машин закуповувалася від чехословацьких фірм за посередництвом місцевих торгівців – братів Поспішилів, які представляли завод Віхтерле-Коваржік, і Рудольфа Йозефа, котрий був представником заводу Кнотека у Ічіні. Також філія заводу Меліхар і Умрат постачала на Волинь сіялки і жниварки.

Імпорт чехословацьких машин до Польщі був, однак, пов’язаний із наданням дозволу на ввіз у межах контингенту, обумовленого між двома міністерствами торгівлі. У результаті господарської кризи було з 1934 року дозволено імпорт тільки такого товару, який у Польщі не вироблявся, або тільки у недостатній кількості. Польські вироби були з ціною найбільш сприятливі, тому що не підлягали імпортному миту. Все ж було у міжвоєнний період довезено на Волинь майже 5 тисяч жниварок, 2 тисячі сіялок, 3 тисячі молотарок, 1500 бензинових або нафтових моторів, 1 тисячу пропашних культиваторів, 500 картоплекопачок, машини до млина і обладнання цілих млинів.

На значення волинських чехів у чехословацькому імпорті до Польщі і Росії вказував у 1927 році і “Кур’єр варшавський”. Він повідомляв, що волинські чехи – це працьовиті люди, які заснували першокласні сільськогосподарські поселення; відзначив значення міст і перехресть залізничних сполучень. Тільки за 1929 рік було на західну Волинь вивезено на 6,25 мільйона чеських крон сільськогосподарських машин. Чеські країни вважалися за чудового посередника експорту, тому що знали місцеві умови, потреби і мови.

Велику роль відіграли на Волині і такі підприємства, які виникли завдяки чеському капіталу, як 22 парових млини, 30 водяних млинів, 31 млин із приводом на дерев’яному газі і 10 млинів із вітряним приводом. Чехи збудували і привели в дію 24 молочарні, 15 цегелень, 10 пивзаводів, 5 олійниць, 3 парових тартаки, цементний завод і фабрику з виробництва мотузків. У Михайлівці десятки пікачів пікали не тільки бавовняні тканини, а й льняні, особливо для українців.

Додатком до чеського сільського господарства на Волині були ремісники, які представляли відносно чисельну частину чеського населення у волинських містах і селах. У 1921 році вони складали 6,9% чеського населення. Вони оселялися й у чисто українських селах, де їх цінували особливо за точність і вмілість, завдяки чому вони порушили попередню монополію єврейських торгівців і ремісників. У загальному представляли чеські столяри,

ковалі, шевці, кравці, ткачі, муляри, торгівці і трактирники у 1921 році більше ніж 750 осіб, особливо у Дубенському повіті.

У 1937 році було в Чеських колоніях на Волині 1737 ремісників, з них – 160 шевців (9,3%), 156 ковалів (8,9%), 147 кравців (8,5%), 121 слюсар (7%), 118 мельників (6,8%), 32 муляри, 28 теслярів, 23 бондарі, 21 пекар. Чеські ремісники виконували свою роботу не тільки у чехів, а й у місцевих українців і поляків. Волинські чехи займалися торговим ремеслом. У 1934 році було нараховано 42 чеських магазини, в яких працювало 50 осіб.

Визначну роль у розвитку місцевої промисловості і торгівлі відіграли кооперативи, і це вже з 1921 року. На Волині особливо діяли споживчі і молочні кооперативи. Чеський рільничий кооператив у Московиці з філіями у Мальованому, Новинах, Дорогостаях, Боярці, **Квасилові**, Дібровці та Ужинці закуповував і обробляв молоко, організовував збут сільськогосподарського продукту і постачання рільників. Чехи на Волині мали 22 споживчих кооперативи (оборот 100 тисяч злотих), 11 молочних кооперативів і господарський кооператив у Рівному. Найбільший кооператив, закладений 1933 року, – у Куничеві, досяг через чотири роки обороту 17 тисяч злотих. Він мав 5 магазинів і у 1936 році чистий прибуток у 3615 злотих.

Господарський кооператив у Рівному з чотирма магазинами через чотири роки діяльності досяг обороту 60 тисяч злотих. Головна увага звертається на продаж штучних добрив і господарських машин. У Княгинінках організував у 1933 році споживчий кооператив голова Чеської Матіці Шкільної (культурно-освітньої організації) В. Меснер. Кооператив мав склад товарів на суму 2830 злотих, резервний фонд складав 2459 злотих.

У другій половині 30-х років польський уряд почав локальне зосередження кооперативів, з'єднання усіх існуючих чеських, українських і т. д. кооперативів за територіальним принципом – і це під польським керівництвом, і з польською урядовою мовою.

Велике значення для розвитку промисловості і ремесел мали кредитні кооперативи. У 1929 році у **Квасилові** за участі 25 членів був заснований кооператив з осідком у Рівному, до нього ж вклади чехів 40 тисяч злотих. Діяльність Чеського кредитного кооперативу позитивно оцінював і варшавський “Експрес-Поранний”, який писав про чехів як про провідний елемент на Волині. Оборот товариства становив 150 тисяч злотих. Це мало допомогти чеській меншині під час кризи, яка багатьом краянам загрожувала господарськими втратами. Цьому можна було перешкодити шляхом надання дешевого кредиту. Тому до ЧСР висилали дві делегації, щоб банки позичили

необхідну суму у 2 мільйони чеських крон. Делегація, однак, не мала успіху. Чеська позичкова каса діяла з 1906 року також у Боратині. У **Квасилові** діяло страхове протипожежне товариство.

Подальше розширення залізничної сітки і спорудження залізничних станцій у селах із чеським населенням створювало передумови до більшого включення волинських чехів у загальнопольський ринок сільськогосподарських продуктів. За посередництвом торгівців ремісничі і рослинні продукти були поширені не тільки до Львова, але й до Варшави, Кракова, Лодзі та інших міст. На отримані фінансові засоби волинські рільники закуповували текстиль, сільськогосподарські машини і будівельний матеріал. До сіл біля залізниці приходили люди з околиць, щоб тут знайти постійну або сезонну роботу. Таким чином, ці села поступово набирали промислово-торгового характеру. Наприклад, кількість жителів Сенкевичівки у Городівському повіті зросла після спорудження залізничної станції впродовж семи років у п'ять разів (1931 рік – 173 особи, 1938 рік – 875 осіб).

Волинські чехи виростали і жили у сурових умовах, багато і тяжко працювали, і все це мусило відбитися на їхньому характері. Вони були прямі і відважні, багато економили, і це для того, щоб мати можливість придбати ще якусь кількість гектарів землі, збудувати країнські господарства, мати країнські машини.

Незважаючи на наслідки господарської кризи на межі 1920-30-х років, міжвоєнний період для чехів у західній Волині був сприятливий.

З чеської переклав **Леонід Потапчук**

(Література: *Dmíny volynských Čechů*. – Praha, 1998. – T.2.)

<http://istvolyn.info/index.php>

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК Волинським Чехам відкрили в Рівному

9 травня 2007 року в Рівному відбулося урочисте підписання Дарчої угоди між Виконавчим комітетом Рівненської міської ради (голова Віктор Чайка) та Чехословацькою громадою легіонерів (заступник голови, полковник Вацлав Пршібл, м. Прага, Республіка Чехія).

За умовами угоди цього ж дня відкрито Пам'ятний знак Волинським Чехам, побудований з ініціативи та за кошти Чехословацької громади легіонерів. Пам'ятний знак розташований на перехресті вулиць Соборна – Дубенська. Відповідно до цієї угоди Чехословацька громада легіонерів передала Пам'ятний знак у власність міста Рівне.

З нагоди відкриття Пам'ятного знака до Рівного прибула численна делегація високопоставлених осіб із Чехії: Надзвичайний і Повноважний Посол Чеської Республіки Карел Штіндл, заступник посла Вітезслав Півонька, голова Сенату Парламенту Чеської Республіки пан Пршемисл Соботка, голова Постійної комісії Сенату у справах земляків, що мешкають за кордоном, пані Яна Юрженчакова; голова Комітету у закордонних справах Палати депутатів Парламенту Чеської Республіки пан Ян Гамачек; начальник Військової канцелярії Президента Чеської Республіки бригадний генерал Іво Зборжіл; директор Управління країн Південно-Східної та Східної Європи Міністерства закордонних справ Чеської

Республіки пан Томаш Суньог; повірений Чехословацької спілки легіонерів і Об'єднання чехів з Волині та їх друзів у справі спорудження пам'ятника в м. Рівне полковник Їржі Гофман, Голова Чеської національної ради в Україні Людмила Мухіна та інші.

Виконавчий комітет Рівненської міської ради, прийнявши згаданий дарунок, за умовами угоди, зобов'язується обслуговувати та утримувати Пам'ятний знак, щорічно до Дня Перемоги забезпечувати його впорядкування та покладання квітів, а також надавати Чехословацькій громаді легіонерів сприяння, організаційну та інформаційну підтримку, в межах своїх повноважень, у проведенні заходів, пов'язаних із Пам'ятним знаком.

У свою чергу Чехословацька громада легіонерів зобов'язується проводити інформування громадян Чехії про існування даного Пам'ятного знака у м. Рівне.

Також на мітингу відповідно до розпорядження голови Рівненської ОДА № 143 від 30 березня 2007 року за багаторічну плідну діяльність, спрямовану на збереження та розвиток культурних традицій Чеської національної меншини і зміцнення україно-чеських культурно-просвітніх зв'язків, Почесною Грамотою нагороджено голову Чеського Товариства “Стромовка” (м. Дубно) Антоніну Пономаренко.

Володимир Трофанюк

Історична довідка:

У 60–70-х роках XIX століття відбулося най масовіше переселення чехів на українські землі (Волинську губернію Російської імперії) на запрошення царського уряду. Цей переселенський процес був обумовлений політичними та економічними факторами, вигідними як для Росії, так і для Чеських переселенців.

У 1866–1870 роках на Волинь прибуло майже тисяча чеських сімей, які одержали 17,5 тисячі десятин землі. Більшість із них оселилася на території сучасних Здолбунівського, Дубнівського, Рівненського та Млинівського районів Рівненської області.

Чеські поселенці на Волині займалися переважно сільським господарством. Вони привезли з собою нові, не бачені на Україні, прийоми обробітку землі – травопільні сівозміни, угноювання ґрунту, раціональну обробку поля. Вони вирощували жито, пшеницю, овес, ячмінь, хміль, цукрові буряки, розводили сади.

Незначна частина чехів оселилася в Здолбунові, Рівному, Дубні, Острозі, в **Кvasилові**.

У 20–30 роках ХХ століття більшість Волинських чехів мешкала на території Волинського воєводства Польської держави. Рівненські чехи були освіченими: батьки піклувалися про своїх дітей у справі освіти та знання чеської мови. Чеська громада дбала про розвиток шкільної справи. Чехи охоче організовували на Волині оркестри, хори, гімнастичні трупи. Активно діяло товариство “Сокіл”.

У роки I Світової війни багато Волинських Чехів воювало у складі російської армії. Трагічну сторінку історії Волинських Чехів вписала II Світова війна. 13 липня 1943 року гітлерівці знищили в чеському селі Малин (Млинівський район) 374 чехи.

Патріотично налаштовані чехи об’єдналися в антигітлерівську організацію “Бланік”, яка випускала “Глашатель” чеською мовою.

У березні 1944 року в Рівному дислокувалась Перша чехословацька окрема бригада Людвика Свободи. 10,5 тисячі чехів із Волинської та Рівненської областей вступили в бригаду Л. Свободи. З них було створено Перший Чехословацький армійський корпус. Чеські вояки брали участь у визволенні України та Чехословаччини, і на Волинь вже не повернулися.

60-ріків тому, у січні-травні 1947 року, в рамках Волинської акції, за домовленістю між урядами СРСР та Чехословаччини, з території Рівненської та Житомирської областей України у Чехословаччину було переселено близько 10 тисяч сімей. Натомість із Чехословаччини переселилися близько трьох тисяч українських та словацьких сімей.

Зараз у Рівненській області мешкає близько трьох тисяч чехів. У місті Дубно діє міська організація Чеське товариство “Стромовка”.

КВАСИЛІВ
у 50-ті – 80-ті роки
XX ст.

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УРСР

Е

орнин – село, центр сільської Ради, розташоване на річці Усті, за 9 км від районного центру. Дворів – 270, населення – 895 чоловік. Сільраді підпорядковані села Загороща, Квасилів Перший, Квасилів Другий, Колоденка.

За місцевим колгоспом “Перемога” закріплено 4198 га землі, в т. ч. 2876 га орної. Осушено 500 га заболочених земель, які використовуються для вирощування городини. Основний напрям господарства – зерно-бурякове рільництво та м’ясо-молочне тваринництво. Допоміжні підприємства – дві пилорами і столярна майстерня. Колгосп з 1950 року очолює Герой Соціалістичної Праці, кавалер ордена Жовтневої Революції Т.Ф. Бойко. За самовіддану працю 65 колгоспників нагороджені орденами і медалями, в т.ч. орденом Леніна: С.Ф. Кресач, Л.І. Кушнірук, С.Ф. Поліщук, Н.Я. Ушлова. Шість колгоспниць – О.І. Голуб, М.М. Годлевська, Є.К. Гордійчук, М.К. Доценко, К.П. Пастущик та Х.М. Совко удостоєні високого звання Героя Соціалістичної Праці. Орденом Жовтневої Революції відзначено комбайнера М.Ф. Борисова та свинарку Є.К. Гордійчук. До 100-річчя від дня народження В.І. Леніна 77 колгоспників нагороджено Ленінською ювілейною медаллю.

Є восьмирічна та вечірня середня школи (352 учні, 20 вчителів), клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, відділення зв’язку.

В селі трудиться 51 комуніст та 63 члени ВЛКСМ. Партийну організацію створено 1951, комсомольську – 1948 року.

Перша письмова загадка про село Корнин належить до 1545 року. Радянську владу встановлено в січні 1918 року. В 1920 році через село проходили з боями частини Першої Кінної армії, яким жителі села допомагали транспортом, фуражем та продовольством. Селяни брали участь у страйку робітників заводу сільськогосподарських машин у Квасилові, який відбувся 1921 року.

За фашистської окупації у Корнині діяла група підпільників. У післявоєнні роки від рук українських буржуазних націоналістів загинуло 47 сільських активістів, у т.ч. перший голова колгоспу Г.Г. Сиротинський.

На фронтах Великої Вітчизняної війни з ворогом билися 58 чоловік, 17 з них загинули. Урядовими нагородами за бойову доблесть відзначені 41 чоловік. Споруджено пам’ятник-obelіск односельцям, полеглим на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Поблизу села Загороща виявлено поселення доби бронзи, на його околицях та між селами Корнином та Колоденкою – городище та 4 курганні могильники часів Київської Русі.

Ровенська область. НАН УРСР, Київ – 1973, с. 516.

ТИ, ЩО НЕ ЗНАЄШ? ЦЕ Ж – КУХАР!

Дуже шкода, що в мене немає гарної фотографії героя цього нарису. Дядя Саша – Олександр Лаврентійович Кухар не любив фотографуватись. Але його ще й зараз, через 27 років після смерті (1983 рік), добре пам'ятають старші квасилівці. Спочатку дуже коротенька біографія...

Народився 16 листопада 1917 року в селі Шпанів коло Рівного. До війни закінчив 7 класів Рівненської школи імені Сенкевича та Здолбунівську механічну школу. З

1946 по 1950 рік вчився в Дублянах коло Львова в сільськогосподарському інституті. Інженер з механізації сільського господарства. Із літа 1950 року – інженер на заводі в Квасілові. З 1952-го – головний інженер. Кавалер ордена Трудового Червоного Прапора. Захоплення: завод, вища математика і музика.

Квасілов був унікальним селом. Так, так – селом, бо селищем він став тільки в 1978 році. А оскільки колгоспу в Квасілові ніколи не було (і колгоспного голови, звичайно, теж), сільрада – аж у Корнині, то вгадайте, хто був головною людиною в тому Квасілові? Правильно! Директор найбільшого заводу. Але якось так сталося, що довгі роки директор на головному заводі Квасілова був на задньому плані. Як в Англії королева. Виконував парадно-представницькі функції (так зараз пишуть в ЗМІ). А всіма справами на заводі одноосібно керував головний інженер.

...Пам'ятаю одного зимового денька я, молодесенький інженер, сидів у куточку цехової контори в механічному цеху. Щось старанно вимальовував, краєм вуха прислухаючись до конторських балачок. Як раптом всі замовкли, начальник цеху Степан Прус притьма скопився із-за свого столу. Дівчата бухгалтерші замовкли на півслові. І теж, по-моєму, підвелись... У повній тиші до контори зайшов кремезний немолодий чоловік. У чоботях, галіфе і в чорному суконному кашкеті. Не дивлячись ні на кого і не знімаючи кашкета,

*Кухар
Олександр Лаврентійович*

він твердо сів на Прусове місце, щось тихо запитав, подивився якісь папірці. Потім піднявся і спокійно пішов, дорогою постукаючи по бляшаній стінці кісточками пальців... Тиша тривала ще кілька хвилин. Потім: у-у-ух... всі сіли і знову заговорили. Я здивовано озирнувся і запитав:

- Хто це?
- Ти, що не знаєш? Це ж КУХАР!

Ось така була моя перша зустріч із господарем заводу. Потім довелось познайомитись набагато близче. В своєму кабінеті він бував дуже рідко. Внизу, в старому експериментальному цеху, в нього була маленька кімнатка з вікном на основну заводську дорогу. Знав весь завод, як свою хату. І неухильно керував ним твердою рукою. Може, навіть занадто твердою. На нарадах у головного скраечку тихенъко сиділа начальник відділу кадрів із книгою наказів. Громи й блискавиці! Тут же оформлялися накази по заводу.

Йдучи до Кухара на нараду, треба було бути дуже зібраним, уважним і не “вибріхуватись”. Він мало кому довіряв. Щось “скрутити” було важко. Влада головного на заводі була абсолютною. Це тим більш дивно, що головний

інженер заводу “Квасилівферммаш” – Кухар Олександр Лаврентійович не був членом КПРС!.. При тому, що в ті часи навіть бригадирами чи цеховими майстрами ставили виключно комуністів! Йому багато разів пропонували вступати в партію, але

він відмовлявся. Не любив ходити у відпустку, їздити у відрядження. Лише один раз бачив його при краватці. В той день на завод із візитом приїжджав наш московський міністр Беляк.

Пам'ятаю давню публікацію в обласній газеті “Червоний Прapor”. Стаття була велика й розлога. І в кінці писалось:

“16 листопада 1977 року щиро вітали заводчани “Квасилівферммашу” Олександра Лаврентійовича Кухара з 60-річним ювілеєм. І була в їх теплих

і щирих словах та справжня людська повага до людини, яка вклала все своє життя, всю свою неабияку енергію і досвід в рідне підприємство. Він і нині на посту. Він не уявляє себе без заводу, який, до речі, уявити без Олександра Лаврентійовича Кухара, скажемо відверто, також важко”.

“Червоний прапор”, 4 червня 1978 року.

Через кілька місяців після цієї публікації головного інженера тихо, без усяких урочистостей, відправили на пенсію. В той час я вже не працював на заводі. Але кажуть, що переніс він цю подію дуже важко.

Влітку 1983 року урочисто і гучно святкували 100-річчя заводу “Квасилівфермаш”. Розповідає Саша Макаров, у той час технолог інструментального цеху:

— Перед урочистим засіданням ми стояли на вході в комсомольському патрулі. Переїрвали у всіх запрошення. Було ще з півгодини до початку, людей ще майже не було. Дивлюсь, йде якийсь старий дядько.

— Ваше запрошення, — кажу. Він спинився, сердито глянув на мене і каже:

— Я — Кухар!

— Дуже приємно, а я — Макаров. То де Ваше запрошення?

Дядько аж змінився в лиці. Відійшов убік і почав чекати, доки підійдуть іще люди. Прийшов хтось, не пам'ятаю, з начальства і провів його. Мені здалося, що запрошення в нього таки було.

Дядя Саша, видно, забув, що про керівника згадують, доки він на посту. Пішов із посади і — все. Згадувати про людину після відставки вважалось майже непристойним.

Розповідають, що того ж вечора йому стало зле — крововилив у мозок. На жаль, лікування в такому випадку не завжди допомагає, і через деякий час Олександра Лаврентійовича не стало. Тіло покійного привезли попрощатися в Квасилів. Зібрались люди. Стояли. Згадували минулі роки. І всі розуміли, що і завод, і Квасилів дуже багато чим завдячує саме йому, Кухару.

Богдан Єфімчук
Фото І. Ткача

СПРАГА ТВОРЕННЯ

Мине кілька тижнів, і кавалер ордена Трудового Червоного Прапора, головний інженер Квасилівського дослідного заводу Олександр Лаврентійович Кухар відзначить, що 28 років тому вперше ступив він, тодішній випускник Львівського сільськогосподарського інституту, на прохідну підприємства. У ці дні виповниться й 26 років відтоді, як разом із обов'язками головного інженера взяв він на свої плечі нелегку ношу провідника технічного прогресу на заводі.

У 45 тисяч карбованців оцінювались тоді основні фонди підприємства. Нині ця цифра сягнула за 5 мільйонів. І за кожен цей карбованець, за кожен новий виріб разом з іншими провідними спеціалістами підприємства довелося переболіти душою й Кухарю.

Розкриємо ж книгу життя нашого сучасника, людини, яка народилася у листопаді незабутнього 1917-го...

I

... Безробіття. Воно впало на голову 20-річного юнака, ніби чорна хмара.

Ще кілька днів тому життя його було сповнене змісту. Схоплювався на світанні з жорсткої, застеленої рядниною лави, нашвидкуруч вмивався, взував під пильним поглядом батька Лаврентія Дорофійовича шкарбани, хапав під пахву потрібні підручники, у другу руку бідончика з молоком – і з двору.

За кілька сотень кроків від старої бідарської хати, коли вже ховалася вона за рогом, притишував ходу, оглянувшись, щоб не вгледів, бува, батько, швидко знімав черевики, перекидав їх на зв'язаних шнурках через плече – і гайда босоніж із Шпанова у Ровно. За таке свавілля від батька могло перепасті. Та що вдієш. Якось ненароком підгледів одного ранку Сашко, як скрушено похитуючи головою, “ревізував” батько вузлуватими пальцями товщину вбогих підметок сімейних шкарбанів. Коштувала кожна пара їх 2 злотих. Ще одного золотого треба віддати за те, що підіб’ють. А де їх настачити отих грошей, коли, працюючи на фільварку у князя Радзівіла, заробляв батько за місяць всього 30 отих гірких злотих?

Швидко розносив молоко по панських будинках поблизу станції Ровно, залишав у котроїсь з куховарок бідона – і біgom на поїзд, щоб встигнути до початку занять до Здолбунівської практичної механічної школи.

Навчання у цьому закладі обходилося щомісяця у 22 злотих. Гроши для балкара Лаврентія Дорофійовича, який, до речі, єдиний з усієї сім'ї мав сякутаку постійну роботу, – фантастичні. Та оскільки закінчив Сашко 7 класів у

Ровенській школі імені Сенкевича “целюйонцо”, тобто на “відмінно”, мав він певні пільги. Міг як відмінник платити за навчання у практичній механічній школі на 15% менше встановленої суми, позику на часткову оплату цього навчання надавала батькові гміна.

А потяг до науки середній син мав такий, що, як не сушив мозок старий Кухар, не наважився відразу перекреслити майбутнє Олександра.

Три роки навчання пролетіли швидко. Збагнув за цей час Сашко для себе немало. Ознайомився з токарною, слюсарною, ковальською справами. Набув певних знань з математики, фізики, хімії. На випускному екзамені, де протягом 8 годин належало виготовити якийсь інструмент, здивував усіх. Зробив під пильним наглядом членів комісії такі комбіновані обценъки, що, крім свідоцтва про закінчення школи на відмінно, ще й приз здобув. Вручили йому, як подарунок, його власний виріб – оці ж таки обценъки.

Зі свідоцтвом, виданим у школі, міг Олександр піти працювати підмайстром або навіть і майстром на будь-який завод, до будь-якого власника підприємства. Та йти не було куди. Десятки разів оббивав він пороги так званої “Каси безробітних”, нічого не могли запропонувати юнакові і там.

А невдовзі надійшов виклик із гміни – з’явилася батькові й Олександрові. Дістав війт папір, розписався на ньому юнак. Віднині борг у 350 злотих, який слід було повернути протягом трьох років у касу гімні за навчання, ліг на плечі сина.

– Безробіття... Ви можете собі уявити, – з хвилюванням говорить Олександр Лаврентійович, – що це таке? Немає роботи! Я – молодий хлопець, у мене знання, сила, енергія. Мені треба одягатися, їсти, батькам допомогти, а роботи немає. І нікому я не потрібен. Та хіба лише я один за цим порогом був?.. Десятки й десятки моїх ровесників – юнаків і дівчат з Шпанова – день у день мутилися єдиним питанням: до чого докласти рук, де заробити отого триклятого гроша...

Восени 1938 року Олександрові таки пощастило – місяць працював на цукрозаводі. Працював по 14 годин на добу, без вихідних. Приніс і віддав матері 60 злотих.

– Оце, мамо, й усе, чим зумів я допомогти тобі за 21 рік мого життя...

II

Серце безупинно ятрила дума, що робити, куди податися? Та так і не пощастило, аж до призову у травні 1939 року до польської армії, знайти йому роботу...

Казарми у Krakovі. Mуштра. Знущання “шляхетних” панів-офіцерів над хлопським бидлом. 1 вересня 1939 року в окопах під Рибником, на самому кордоні з фашистською Німеччиною, зустрів Олександр перші залпи II Світової війни. Під час безладного віdstупу військ, що втратили будь-який порядок, здибався Кухар з майором Кокоцінським, який приязно поставився до юнака з перших днів перебування в армії.

— Що ти тут робиш, синку, — запитав посивілий ветеран. — Не лізь у це пекло. Рушай додому — там воля...

Під Rava-Rуською, вперше у своєму житті, зустрів Олександр запиленого у збитій набакир пілотці, прикрашеній червоною зіркою, радянського воїна. Познайомились. Запалили самокрутки. Порадив солдат-зв'язківець вертати-ся додому не одинаком, а групою.

— Йдіть лише дорогою. І тільки вдень. Бо шастають лісами офіцерські банди, — сказав при розлученні. — Та поспішай, хлопче. Скоро у вас землю даватимуть.

... Пізньої осені дістався Кухар у Шпанів. Село вирувало — прийшло довгождане возз'єднання під зорею Радянської влади.

А ранньої весни 40-го ділили панську землю. Лаврентію Дорофійовичу і в найкращих його снах ніколи не привиділось, що його, споконвіку безземельна батрацька сім'я, матиме аж 3 гектари орного ґрунту.

— Тоді, — пригадує Олександр Лаврентійович, — і прищепив мені батько велику любов до землі. Спраглі за роботою, накинулися всією сім'єю на обробіток власного поля.

... I знову здригнули повітря такі зловісно знайомі Олександрові літаки з чорним павутинням свастики на крилах. Невже війна? Вибухи авіабомб на станції Ровно розшматували ранковутишу...

Багато цікавих документів зберігаються в шкатулці з нагородами О.Л. Кухара. Тут поруч з орденом Трудового Червоного Прапора, Ленінською ювілейною та бронзовою медалями Виставки досягнень народного господарства СРСР, є пожовкливі від часу наказ, датований червнем 1944 року, по Ровенському облземвідділу про призначення О.Л. Кухара виконуючим обов'язки головного агронома Олександрійського райzemвідділу.

Роботи в райzemвідділі було невпрогорт. Наблизялись жнива. Слід було подбати про збирання хліба, закладати основу під наступний врожай. Разом з товаришами по земвідділу брав Олександр на облік серпи і коси, борони і плуги, молотарки і тяглову силу. На всю Олександрійську МТС був тоді один-єдиний трактор потужністю у 12 кінських сил. Цим трактором маневрували як тільки могли. Треба було допомогти селянам-одноосібникам району зіб-

рати зернові, підготувати поле під посів. Війна відкочувалася все далі на захід. Фронт вимагав хліба.

Перемога! Яке ще слово можна поставити поряд з цим по вагомості? Вона відкрила нові горизонти перед поліським юнаком. Країна піdnimalась з руїн. Й конче потрібні були спеціалісти народного господарства.

Важко уявити, як у ті напружені повоєнні роки віdbудови встигав Кухар заглядати ще й до піdrучників. А таки встигав, бо 1946 навчальний він почав уже студентом у Львові.

— На перших порах, — розповідає Олександр Лаврентійович, — вчитися було дуже важко.

Та перед труднощами вистояв. На віdmіnno захистив Кухар дипломний проект на тему “Авторемонтний завод”. Пропонували залишитися в аспірантурі. Відмовився. Поспішав на виробництво.

III

Квасилівський ремонтний завод, як на теперішні часи, був заводом лише за назвою. У кількох невеличких приміщеннях трудилося тоді 70-80 робітників. Виготовляли вони за рік на 25-30 тисяч карбованців продукції. Єдиною енергетичною установкою був газогенератор, що працював на дровах.

Потроху озброювались. Протягли лінію електропередачі, розжились інструментами, налагоджували виробництво. Ремонтували верстати найрізноманітніших систем, виготовляли запасні частини для плугів, тракторів, локомотивів...

Першим випробуванням на міцність для молодого головного інженера стала реставрація лемешів.

— Вони надходили на завод, — пригадує Кухар, — вагонами. Надходили з усієї України. Треба було повернати їх у стрій. Республіка не мала чим орати.

В лемешах найшвидше зношується ріжуча частина. Заводчанам запропонували наварювати її з допомогою твердосплавних порошків. Ніхто до них такої роботи у масовому порядку ще не виконував. Чимало довелось поміжкувати єдиному на заводі спеціалістові, щоб розв’язати складну проблему.

— Ці лемеші, — пригадує Кухар, — не давали мені спати. На заводі їх накопичились цілі гори. А ми бились над тим, як налагодити їхню реставрацію. Нарешті з допомогою електричної дуги освоїли наварювання ріжучих кромок твердосплавним порошком. Спробували доводити їх на наждачних каменях — де там. Твердосплав різвав абразиви, як ніж масло. А часу, самі розумієте, у нас не було. Які лише засоби заточування ми не перепробували!

І лише, коли сконструювали і виготовили спеціальний верстат для заточування, проблему було розв'язано.

Так, це була перша інженерна проблема, яку, за відгуками тодішніх господарників, близькуче розв'язав молодий інженер. Далі проблеми поставали одна за одною. Кожна з них вимагала свого розв'язання, кожна, врешті-решт, розв'язувалась. Досить сказати, що за роки роботи цього спеціаліста підприємство освоїло випуск більш як 50 видів складних машин і агрегатів. І жодна з них, за дуже малим винятком, не виготовлялася на заводі більше одного-двох років.

Такий статус дослідного підприємства – освоюй, відшліфовуй технологію і передавай іншим заводам. Бери новинку. Знову освоюй і знову передавай іншим. Висловлюючись образно, шлях колективу підприємства проходить суто по гірських вершинах. І на кожну наступну вершину його повинна вивести творча інженерна думка...

... “Здравствуй, земля целинная!” – ця славетна пісня 1956-го долинула до заводчан у вигляді термінового завдання державної ваги. Для зберігання паливно-змащувальних матеріалів на освоюваних цілинних та перелогових землях слід було у найкоротші строки виготовити кілька тисяч 25-кубових металевих місткостей.

Разом із тодішнім головним механіком підприємства В'ячеславом Олександровичем Малаховим “дорогою для мене людиною”, як згадує про нього Кухар, вони з головою занурилися у технологію виготовлення цих велико-габаритних суден. Згідно з одержаним проектом круглі місткості пропонувалось виготовляти таким чином: з грубого металу вирізуються круглі, діаметром у кілька метрів, мембральні днища, по краях яких приварюється вигнута колом 75-міліметрова кутикова сталь. Потім до цих днищ приварюються так звані “карти” самої місткості – і виходить круглий великогабаритний циліндр для зберігання бензину, солярки, мастил.

– Ви уявляєте, що значить зігнути кутикову сталь у коло? – розповідає головний інженер. – Яких лише пристроїв ми тоді не понавидумували! Робимо все згідно з технічною документацією, а справа посувається через-пашачими темпами. Кинули на виготовлення місткостей максимальну кількість людей, зібрали всіх електрозварників з заводу, ще й з навколишніх підприємств запросили, а готові місткості з'являються по краплині – одна за п'втори доби. Тут прірва ручного зварювання. Що робити?

Вихід знайшов Кухар. Він виявився напрочуд простим. Головний інженер запропонував замінити діафрагмні, тобто плоскі днища місткостей на

конусні. Конус брав на себе навантаження, що їх повинна була нести, згідно з задумом проектантів, ота сама зігнута у кільце кутикова сталь. Довжина зварювального шва завдяки тому нововведенню зменшилась відразу на 40 метрів. Паралельно з цим творча група на чолі з головним інженером працювала над тим, як поліпшити монтаж місткостей. Визріло рішення варити оболонку місткості у єдину карту, прихоплювати її краї до конусних днищ і з допомогою лебідки намотувати величезний металевий лист на днища.

Час ущільнився максимально. Головний інженер дновав і ночував на заводі. А коли переконався, що власних сил не вистачає, поспішив у Київ, в інститут зварювання до академіка Б.Є. Патона. Борис Євгенович зустрів інженера приязно, пройнявся його турботами, запропонував здійснювати зварювання місткостей під флюсом.

І настали дні, коли подивитися на роботу виготовленої на заводі установки для автоматичного зварювання місткостей під флюсом з'їжджалися спеціалісти з усієї області. 8-9 місткостей за добу виготовлялося тоді на підприємстві.

– Це були золоті дні заводу, – говорить Олександр Лаврентійович, – власне, цей період можна справедливо вважати періодом народження того підприємства, яке ми бачимо нині.

Тут немає переоцінки. І ось чому. Близько 500 кв. м. виробничих площ налічувалось до початку виготовлення місткостей на заводі. Відправляючи останню партію їх у Казахстан, підприємство вже мало виробничих площ близько 10 тисяч квадратних метрів. Допомогли капіталовкладення? Ні. Допомогла та сама кутикова сталь з місткостей, що так мучила виробничників.

Будівельних матеріалів у ті роки було не густо. Та й на них чекали куди вагоміші, ніж Квасилівський завод, об'єкти. А що таке кутикова сталь? Це ж ідеальні несучі конструкції. А оскільки велика програма по місткостях успішно виконувалась, сталь на підприємство йшла безперебійно. Тож і почали з'являтися на території заводу глибокі ями під фундаменти корпусів механічного, складального і ливарного цехів, парокотельні, електропідстанції, заводського клубу. Невдовзі вони заповнилися бетоном, з якого виструнчилися анкерні гвинти. Кріпилися на анкерних гвинтах ажурні, виготовлені з кутикової сталі, колони. На них лягли металеві форми перекриття. Що стосується самих стін, то їх виготовляли з усіх підручних матеріалів. Єдине, чим допомогли з Києва, – шифером, щоб накрити новоспоруджені будівлі. Так, без жодного карбованця капіталовкладень, виріс завод.

IV

У 1966 році підприємство одержало замовлення на виготовлення 7 тисяч дезінфекційних установок ЛСД-2. Справа в тім, що в ряді областей Сибіру активізувалася мошака, що дуже негативно позначилося на продуктивності худоби. Виконання термінового замовлення перебувало під контролем союзного міністерства. Передана на завод установка, згідно з рекомендацією науково-дослідного інституту, потребувала ряду конструктивних доробок. Разом з іншими спеціалістами – талановитими молодими інженерами, що прийшли в ті роки на підприємство, О.Л. Кухар взявся за усунення недоліків, вказаних науковцями.

Конструкторську і технологічну роботу було виконано у такі стислі строки, що члени державної комісії, яка приїхала, щоб прийняти перші дослідні зразки і схвалити запуск їх у серію, спочатку навіть запідозрили заводчан у тому, що вони десь взяли повний набір комплектуючих деталей і лише склали їх у Кvasилові.

Отримавши “добро”, заводчани приступили до виконання завдання. Строки, як і завжди, підтискали. Справ у головного інженера заводу – годі й перелічити. Сказати, що Кухар не упускає з поля свого зору жодну з них, – не те слово: всі вони перебувають у нього на постійному контролі. А вже щодо таких, як установка ЛСД, – тим більше.

Наприкінці кожної зміни аналізував головний, як іде виготовлення деталей. Всі дільниці згідно з поданими даними з випуском комплектуючих успішно справляються, запас їх на заводі росте. Чому ж тоді готових агрегатів на склад протягом доби надходить не 25, як передбачалось графіком, а 1-2? Побесідував з начальником складального цеху О.П. Прокоп’юком раз, вдруге.

– А що я можу зробити? – розводить руками Прокоп’юк. – Самі бачите, люди ж не сидять, працюють...

Після останньої такої розмови головний інженер дав розпорядження вивільнити одне з приміщень інструментального цеху від усього зайвого. О 9-й годині ранку, взявши з собою зварника Василя Нечая, слюсарів Івана Вашкевича та Володимира Маркова з тих таки 25 робітників, зайнятих на складанні установки, О.Л. Кухар зайшов у приміщення.

– Розставляйте, хлопці, ось у цих місцях, – сказав робітникам головний, – 20 корпусів ЛСД. Кладіть біля кожного з них передні і задні днища.

Коли всі комплектуючі було розкладено у вказаних Кухарем місцях, приступили до складання. Слюсарі зводили циліндри, встановлювали днища в обичайки, а Василь Нечай прихоплював їх електрозварюванням. До обіду

було складено 10 циліндрів і 10 топок агрегату. До кінця зміни головний інженер разом з трьома робітниками склав 20 установок ЛСД.

– Велике вам спасибі, друзі, – подякував увечері робітникам. – Завтра приступаємо до роботи знову.

Наступної зміни вони довели денну кількість зібраних агрегатів до 25. За тиждень трійка робітників під керівництвом головного інженера зібрали понад 120 установок.

– Після цього, з дозволу сказати, практичного експерименту, – усміхався Олександр Лаврентійович, – на складанні дезінфекційних установок залишилося лише 2 ланки по 3 чоловіки в кожній, які й забезпечили нам своєчасне виконання наміченої програми по ЛСД-2.

Наприкінці 1967 і на початку 1968 року завод потрапив у складне становище. Інструментальний цех не встигав виготовляти оснастку. Летіли штампи, ламались матриці і пуансони. Основні технологічні цехи лихоманило, траплялись простої через відсутність оснастки. “Оснастка” – це слово було на вустах у всіх. Не можна сказати, що головний інженер не вживав належних заходів для виправлення становища. За пропозицією Кухара в інструментальному цеху було направлено 6 найдосвідченіших інженерів заводу. А справи не поліпшувалися…

4 березня 1968 року керівництво інструментальним цехом підприємства взяло на себе головний інженер. Він “очолював” цей колектив аж до початку травня. Результати? З 40 інструментальників у цеху залишилося лише 18 робітників – решті, як з’ясувалося, просто нічого було там робити. Виготовлення оснастки цехом подвоїлось, заробітки робітників зросли, завод повністю забезпечив себе необхідними для роботи технологічними цехів інструментами. І ще один непередбачений результат – старший майстер інструментального цеху Василь Прус залишив у канцелярії заяву про звільнення за власним бажанням. І, як говорять на підприємстві, “втік з заводу”.

Перелік подібних втручань у виробництво з боку головного інженера можна продовжити. На підприємстві вже знають, якщо Кухар з’явився на якісь дільниці кілька разів підряд – там щось негаразд, вона його чимось непокоїть.

Інженерна ерудиція найвищого гатунку, багатющий практичний досвід Кухара – все це служить єдиній меті: зростанню рідного підприємства. І коли він говорить: “Ці лемехи не давали мені спати”, “Через цю паливозаправочну колонну ТК-40 я тижнями не ночував вдома, а коли вже нарешті пішла – ніби тисячу пудів з моїх плечей впало”, “Ці 36 експортних машин для Німецької Демократичної Республіки непокоїли мене цілу зиму. Прокинусь

Літературні творення

(Літературні відомості за 1977 рік)

Відмінною особливістю цього року було те, що він не мав чіткої тематики, якщо не відправити увагу на згадку виданням про засновану після війни незалежну Українську літературу. Із цією ж проблемою пов'язаною є ідея про засновану після війни українську літературу, яка має певні особливості, які відрізняють її від іншої літератури. Це зумовлено тим, що відмінною особливістю цього року було те, що він не мав чіткої тематики, якщо не відправити увагу на згадку виданням про засновану після війни незалежну Українську літературу. Із цією ж проблемою пов'язаною є ідея про засновану після війни українську літературу, яка має певні особливості, які відрізняють її від іншої літератури.

IV.

У 1968 році підприємство підприємства, яке відповідає за виробництво та обслуговування

— Розкажіть, якими засобами ви вивчаєте нові технології?

— Розкажіть, якими засобами вивчаєте нові технології?

Червоний салфетковий завод підприємства «Дніпропетровський харчовий комбінат»

Класи.ів: фрагменти історії

вночі і думаю, чи не упустив щось”, — то на ці слова цілком можна покластися: так воно і було.

Виняткова добросовісність і вимогливість до самого себе лежать в основі стилю

роботи головного спеціаліста “Кvasilivfermmashu”. Я запитав Олександра Лаврентійовича, чи довіряє він своїм підлеглим. Так, відповів він, але обов’язково перевіряю. І знаєте, чому? Я не можу собі дозволити помилитися. Був би я рядовим інженером — справа інша. Тоді мою помилку виправити легко. А ви уявляєте собі, якщо я помилюсь нині? Якщо машина, розмножена у 1000-х екземплярів, понесе у різні кінці країни мій прорахунок? Які кошти потрібні будуть для усунення її? Важко навіть уявити.

З цієї точки зору стає зрозумілим, як зумів колектив інженерів, конструкторів і технологів Кvasilivського дослідного заводу так освоїти запропонованого їм для виробництва вістового вентилятора, що його моторесурс подвоївся, а вартість не збільшилась. Застосування ряду цих виробів, удостоєних державного Знака якості, зберегло народному господарству країни мільйони карбованців. Та виявляється, що й тут ще не досягнуто межі вдосконалення. Я бачив у другому кабінеті головного інженера, розташованого в приміщенні експериментальної дільниці, одну з нових деталей вістового вентилятора, “виготовлену без жодної заклепки”, одним ударом штампа. Порівняно з попередніми, які також не мали аналогів у вітчизняній практиці виробництва вентиляторів, — це витвір найвищого інженерного класу.

16 листопада 1977 року широко вітали заводчани “Кvasilivfermmashu” Олександра Лаврентійовича Кухара з 60-річним ювілеєм. І була в їхніх теплих і щиріх словах та справді людська повага до людини, яка вклада все своє життя, всю свою неабияку енергію і досвід у рідне підприємство.

Він і нині на посту. Він не уявляє себе без цього заводу, який, до речі, уявити без Олександра Лаврентійовича Кухара, скажемо відверто, також важко.

Анатолій Петриченко.

Фото І. Ткача.

“Червоний прапор”, 4 червня 1978 р.

Фото з архіву сім'ї Єфімчуків

*Станція Квасилов
(фото Р. Морозюка)*

↗ *Стара будівля
заводу комунального
обладнання (артиль
“Паризька комуна”.
Господар – чех
Антонін Перний)*

Артіль “Паризька комуна”, середина 60-х років

Хата сільського скрипала Ситика (навпроти заводу комунального обладнання), 1985 рік

Продукція заводу Я. Сваровського – “Манеж”

Переможці районної спортивної олімпіади
(кінець 50-х – початок 60-х років). Фото Р. Морозюка

Приміщення старої школи, 1938 рік

Школа (зліва від церкви св. Петра і Павла). Весна 1977 року

Стара школа, 1980 рік

Вулиця Б. Хмельницького (в напрямку до школи)

Перший дзвоник у старій
школі, 1984 рік

◀ Приміщення старої
школи

Руїни будівлі старої школи

Приміщення нової школи, 1987 рік

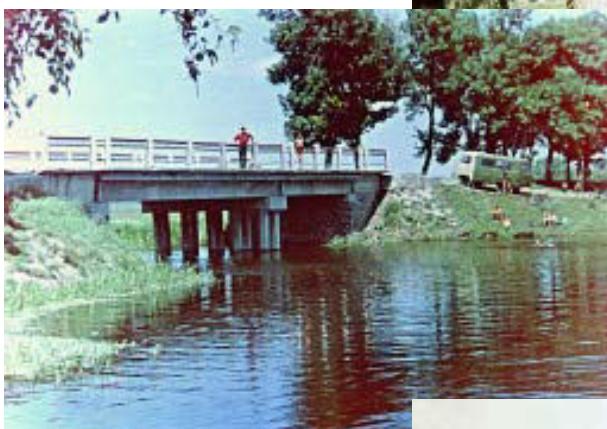
Хата колишнього власника хмелефабрики п. Яндури.
Батько Миколи Шеретюка працював тут управителем

Хмелефабрика Яндури (сучасний знімок)

Річка Устя біля Квасилова,
1971 рік

▲
Міст через річку Устю,
1973 рік і 1971 рік

Берег біля колишнього
“Учхоза”, 1972 рік

Вид на с. Корнин з мосту,
1972 рік

Дорога з Нового Двору
до Квасилова,
1974 рік

Посадка.
Початок вулиці Вишнева,
1977 рік

*Могила
невідомого солдата
Першої світової війни
в Квасилові*

*Центр Квасилова.
Вулиця Рівненська,
1967 рік*

Центр Квасилова
(місце теперішнього
будинку № 1),
1972 рік.
Фото Р. Морозюка

Вулиця Рівненська.
Весна, 1974 року

Вулиця Рівненська
(справа в деревах
будинок лікарні),
1974 рік

Вигляд Квасилова з висоти пташиного польоту, 1983 рік

*Магазин,
1985 рік*

Микола Шеретюк у Квасилові, 1980 рік

Ростислав Морозюк, Василь Пісак, О. Голуб (фото Р. Морозюка)

МОЄ ЖИТТЯ ПОВ'ЯЗАНЕ З КВАСИЛОВОМ

Народився я в Чехословаччині – в селі Пчолинне області Кошице, 17 березня 1935 року і прожив у цій місцевості 12 літ.

У березні 1947-го нас: мене, брата Юрія, 1926 р.н., маму Марію, 1901 р.н., діда Михайла, 1864 р.н., і бабу Анну, 1865 р.н., згідно з договором між Радянським Союзом і Чехословаччиною переселили на Україну, село Квасилів (Kvasilov). Разом із нами приїхало понад 50 сімей, залишивши там свої домівки, але з надією, що тут буде жити краще.

На той час у Квасилові чехи вже готовувалися на переїзд у Чехословаччину, а ми заселялися в їхні будинки. Так воно все і було, чехи протягом двох місяців виїхали, а ми стали жителями Квасилова.

Коли ж нас у Чехословаччині агітували російські агенти на переїзд в Україну, то, звичайно, обіцяли “золоті гори”, а найголовніше – якщо нам не сподобається, то протягом місяця ми зможемо повернутися назад, або – у будь-який час...

Ми й не здогадувалися, що обстановка на той час на Рівненщині, як і в усій Україні, була дуже складною. 1947 рік – голод. Хоча, у порівнянні з іншими населеними пунктами, у Квасилові – ще більш-менш спокійно. Адже чехи славилися працьовитими і багатими людьми, вони й нас щиро підтримували, доки жили з нами. Але, коли через деякий час чехи виїхали, а ми самі залишилися в їхніх будинках, обстановка стала нестерпною, можна сказати, жахливою.

Зважаючи на це все, наші переселенці Гакош Іван, Вокаль Юрій, Тимко Василь та інші почали ставити питання перед владою Рівненщини про повернення назад на батьківщину. Звісно, рівненська влада категорично відмовилася вирішувати це питання. Після відмови наша делегація направилася до Києва, але й там нам відмовили. А в Москві, де також побували наші

Пісак
Василь Васильович

переселенці, навіть і слухати не захотіли. Лише згодом стало зрозуміло, що з владою й мови не могло бути на цю тему.

Проте після повернення з Москви, недовго думаючи, вирішили таємно та самостійно добиратися назад на батьківщину. Кожній сім'ї, котра хотіла виїхати, було дане завдання: продати все, що можна, та купити коні і воза. Майже всі погодилися, придбали коні й фіри. Все це робилось під великим секретом, і в травні 1948-го завантажили вози необхідними речами і рушили в похід до кордону з Чехословаччиною. Маршрут було встановлено не головною вулицею на Здолбунів, а в обхід, біля кладовища, поруч із залізницею, дорогою на Дубно, Львів, Ужгород.

Але не встигла колона виїхати за кладовище, як прибуло близько 20-ти вантажних автомашин із військовими та міліцією. Вони зразу ж зупинили колону, перерізавши упряж на конях. Під час цієї операції виникла сутичка між військовими і чоловіками, яка переросла у справжню бійку. Постраждали в основному чоловіки, особливо – Парігузіч Іван, Чкуманич Михайло, Галайдик Зоя та інші. Згодом цих людей та й інших (організаторів) було засуджено до різних років ув'язнення. Відбувши термін у в'язниці, хто два, хто три роки, люди повернулися у Кvasилів, маючи за спиною судимість.

Після такої прикрої і болючої для всіх події, знаючи, що з від'їздом на рідну землю треба забути, люди взялися за сільське господарство. Залежно від кількості членів, влада виділила кожній сім'ї землю, і закипіла робота на полях. Але так продовжувалося недовго, після двох років землю забрали, а людей почали змушувати підписуватися до вступу в колгосп. Звісно, люди в колгосп іти не хотіли, а господарям навіть доводилося не ночувати вдома (просиджувати на деревах), бо саме вночі приходили і змушували підписувати заяви. Окремих господарів вивозили в Рівне “на розмову” або в сільську раду, там тримали їх по кілька днів голодними, але ж і такими методами примушували йти в колгосп.

У 1952 році організували колгосп ім. Ф. Дзержинського, але технічної бази не було, чим обробляти землю, не мали. І ще вирішила влада від людей, які вже були членами колгоспу, забрати коні, упряж, корови, розбирати домашні прибуткові, такі, як стодола, сарай, і з цього всього будувати приміщення для колгоспу.

Люди, які тільки-но почали вибиватися зі зліднів, знову стали бідними. Але діватися було нікуди, адже треба було заробляти на хліб. Тоді головою колгоспу став переселенець Вокаль Юрій, який був хорошим і досить розумним господарем. Після обрання його головою справи в колгоспі різко пішли вгору. Переселенці підтримували свого земляка Юрія Вокалія добросовісною

працею, колгосп став одним із кращих у районі. Гадаю, такі події, мабуть, не сподобалися вищим керівникам району чи області (гуцул керує колгоспом) і його звільнили з посади.

Уже в 1953 році на його місце головою колгоспу, вже імені Перемоги, став Бойко Тихон Федорович, учасник Великої Вітчизняної війни, колишній водій Л. Брежнєва. Він, загартована під час війни людина, зумів організувати людей, і справи в колгоспі стали ще кращими. Влада його підтримувала. Ланка з вирощування цукрового буряка, яку очолювала переселенка Ганна Тимко, отримала по 700 центнерів цукрового буряка з одного гектара, за що була нагороджена найвищою нагородою – орденом Леніна і Золотою зіркою “Герой Соціалістичної Праці”. І членів її ланки було також нагороджено різними орденами та медалями. Бригадир-переселенець Кресач Степан також нагороджений орденом Леніна і багато інших сільських працівників. Колгосп став одним із кращих у Західній Україні.

Стояв уже 1955–1956-й рік. Але так важко і надалі працювати люди вже не змогли, і почалася нова хвиля виїзду з Квасилова, але вже на Закарпаття, близче до кордону з Чехословаччиною. Зазвичай першим їхав голова сім'ї, особливо в Ужгород, там, враховуючи фінансові можливості, знаходив підходящий для його сім'ї будинок. Повернувшись до Квасилова, продавав свій будинок і переселявся на Закарпаття, а звідти було легше діставатися на свою землю, де народився.

Так виїхала і моя родина. Раніше за всіх до Ужгорода поїхав мій старший брат, там знайшов хороший будинок, домовилися за ціну, і почалася підготовка до від'їзду.

Це був уже 1957 рік. Я на той час уже оженився, мав жінку та сина. Батьки дружини мешкали у Квасилові, і дружина не мала бажання покидати батьків. Ми залишилися жити в цьому ж, але вже проданому, будинку на вулиці Б. Хмельницького. Його власниками стали переселенці з Білорусії, вони купили наш дім, а ми у ньому лишилися квартирантами.

Спочатку стосунки між нами і білорусами були навіть дуже хороші. Білоруси не брали від нас гроші за проживання, але з часом жінки між собою не поладили, і ми вибралися й пішли на квартиру до одинокого господаря Ситика, який проживав сам у будинку на цій же вулиці Б. Хмельницького.

Навпроти його будинку знаходилася артіль під назвою “Паризька комуна”. В ній працювали невеличкі майстерні з ремонту мотоциклів, швейних машинок, був там і ливарний цех, де відливали станки для швейних машин, пічні дверцята, колосники, шківи та інше литво під замовлення. На

той час працював там і гвоздильний цех, який за місяць уже виготовляв до 5 тонн цвяхів різної довжини і товщини. Був і механічний цех, в якому виробляли духовки і обробляли чавунне литво для млинів.

На той час я був уже демобілізований з армії, в якій прослужив три роки і три місяці. До армії працював на Кvasилівському ремонтному заводі (нині – “Рівнесільмаш”) токарем. Механічний цех в артілі мені сподобався і я влаштувався сюди на роботу токарем. Спочатку працював на старенькому токарному верстаті, потім – на новому ВК-16. Проживаючи на квартирі, розпочав будівництво власної хати. Купив за гроші, які залишили мені батьки, фінський будинок і помаленьку мое будівництво йшло.

У той же час вступив на заочне навчання до Бердичівського машино-будівного технікуму, який закінчив через п'ять років, став інженером-технологом. За цей час артіль “Паризька комуна” перейменували на Кvasилівський ливарно-механічний завод (нині – КЗКУ), на якому я працював спочатку майстром, згодом – начальником цеху, а з 1972 року – директором. На посаді директора заводу я проробив рівно 25 років і в 1996 році звільнився у зв'язку з виходом на пенсію. Але юна пенсія спокійно мені не сидиться, а це – юне добре, коли ти комусь потрібен.

Василь Пісак,
листопад, 2010 р.

КВАСИЛІВСЬКА ПИВОВАРНЯ

Почати потрібно з того, що пивоварня – перше підприємство в Кvasиліві, і в архіві Санкт-Петербурга є документи про нашу пивоварню, адже пивовари брали активну участь у робітничих страйках.

Як уже відомо, Кvasилівський пивзавод засновано чехом Йозефом Земаном в 1873 році. Щоб побудувати приміщення Кvasилівської пивоварні, Й. Земан у південному напрямку, поблизу заводу, збудував цегельний завод. Випускали один сорт пива в бочкову і скляну тару. Попервах потужність заводу становила 2,0 тис. дал на рік (дал – 10 літрів).

Пізніше на території вручну було викопано котлован під досі діючим ставком. На берегах висаджено верби. У вільний час господар із дружиною відпочивали на озері. Адміністративне приміщення знаходилося в будинку господаря. Пивоварня працювала і під час війни у 1939–1945 рр., і до 1946 року керував нею один господар.

Сучасна прохідна Квасилівського пивзаводу

Наскільки мені відомо, на заводі постійно проводилися реконструкції, було замінено полум'яну варку на парову. Варка пива і приведення заморів (нагрів рідинної маси до кипіння) стало іншим, спочатку проводилося згорання твердого палива, пізніше – парою. Кожна наступна перебудова давала можливості збільшувати потужність заводу. Пиво поставлялося в дубових бочках та скляній тарі в пивні бари та магазини навколошніх сіл.

Завод завдячує своїм вдалим розташуванням селу Квасилів, а село – прокладанню у той час залізничної колії між Здолбуновом і Рівне. Будувати залізницю доводилося по заболоченій ділянці. До речі, існує легенда походження назви Квасилів – “квасне” чеською мовою – болото, трясовина.

Реконструкція 1972–1975 років дала змогу підняти випуск пива до 450 тис. дал. Але низька якість пива і, як закономірність, – відсутність попиту – привели до зміни керівництва.

Мною пив завод був прийнятий у жовтні 1976 року. Рішенням Рівненського райкому партії мене, механіка-машинобудівника, призначили директором. Потрібно було в авральному порядку піднімати якість пива. В своїй роботі я спирався на інженерні та робітничі кадри. Повернулися на завод старі спеціалісти, зокрема Мізера Володимир Миколайович, який працював на виробництві з 1926 року і навіть пам'ятав хазяїна, Совчук Любов Тихонівна – начальник цеху розливу.

Відверта розмова на всіх рівнях і дисципліна на виробництві, а в першу чергу – технологічна, дали можливість у короткий термін, протягом 6-7 місяців, почати випускати якісну продукцію. І, як результат, освоїти випуск нових сортів пива та збільшити його випуск удвічі – до 1 мільйона 100 тисяч дал на рік.

За період 1976–1997 років асортимент пива було значно розширене. Стабілізувався колектив, встановилася гарантована заробітна плата. Завод перший у Рівненському пивоб'єднанні відділився і перейшов на власний госпрозрахунок.

У 1993 році підприємство перейменовано з державного “Квасилівський пивзавод” на орендне товариство “Квасилівський пивзавод”, а вже через рік – в акціонерне товариство “Квасилівський пивзавод”. Було зроблено наголос на вирішення соціальних питань. Побудували 16-квартирний житловий будинок для працівників заводу, виділили 16 земельних ділянок під індивідуальну забудову. Обладнали їdalню, кабінет політосвіти, кабінет з техніки безпеки, реконструювали і переоснащали новим обладнанням виробничу лабораторію та технологічні куточки у кожному виробничому підрозділі. Стали узаконеними дні якості та дні санітарного стану. Завдяки тому, що провели технологічне переозброєння та підняли рівень відповідальності роботи кожного члена колективу, вдалося освоїти випуск 9-ти сортів пива: “Жигулівське”, “Ячмінний колос”, “Слов’янське”, “Подільське”, “Ризьке”, “Московське”, “Мартовське”. Останнє випускалося зі “Знаком якості”.

На базі заводського клубу працювала художня самодіяльність. Підприємство стало постійним учасником державних днів якості, займало передові позиції з якості як у Рівненському пивоб'єднанні, так і в “Укрпиво”. На базі підприємства проводилися республіканські дні якості, пивзавод утримував передові позиції з підбиття підсумків культури виробництва.

Господарським способом була зведена нова сучасна прохідна заводу, виготовлено та встановлено 7 павільйонів для торгівлі власним пивом у Рівненській області.

На жаль, через ряд обставин, у серпні 1997 року Квасилівський пивзавод знизвив випуск пива. Так, можна сказати, трагічно закінчилася славна історія найдавнішого на Волині підприємства, яке виготовляло смачне і високоякісне пиво. А основне – було своєрідним символом Квасилова, його візитівкою.

Роман Патаєвич,
листопад, 2010 р.

Квасилів у 50-ти - 80-ти роках ХХ ст.

Фото з архіву сім'ї Патаєвичів

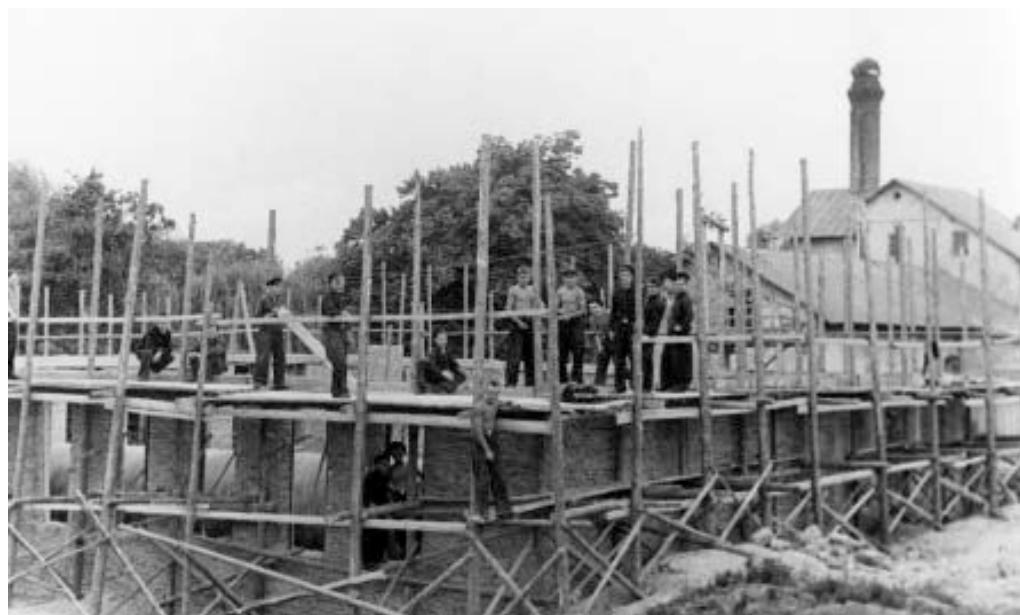
Колишнє заводоуправління, 1968 рік

Прохідна Квасилівського пивзаводу

Старі приміщення сушки солоду

Будівництво котельного цеху

Будівництво цеху розливу пива, 1972 рік

Варочне відділення

Виконання земляних робіт під нову прохідну КПЗ

Комплекс зворотного водопостачання

Лінія розливу пива в пляшки

Завантаження готової продукції, 1977 рік

Прохідна заводу, 1946 рік

Біля нової прохідної

ДІЛІАННОСТЬ В НІЙ ВІД
ВСІХ ПОНЯТОВ, ВИРОБЛЕНІ
ОБЩИННИМИ СПІРУВАСТСТВАМИ ВІД
ВІДНОВЛЕННЯ СУДІМ РЕЗОЛЮЦІИ
ПЕРІОДІВ ПОДІБНОСТІВ.

В.І.Косенко

Проведення політзаняття. В центрі – Р.Патаєвич

Комсомольсько-молодіжна бригада цеху розливу пива, бригадир М.Панчук

Святкова колона

Хор працівників пивзаводу

Активісти

Футбольна команда с. Квасилів. Перший – Марков Володимир Пилипович, останній – Роман. Кубок району, 1959 рік

228

Учасники війни КПЗ, 9 травня 1982 року, у першому ряду в центрі – директор Патаєвич Р.Є.

Кваси. від 50-ти - 80-ти року ХХ ст.

Вогник на честь ветеранів праці КПЗ

ТОДІ ІЗ ДВОХ ВУЛИЦЬ

починалася історія промислового і соціального розвитку Квасилова

Сьогоднішня розмова з першим головою Квасилівської селищної ради, нинішнім начальником Управління праці та соціального захисту населення Рівненської райдержадміністрації, депутатом Рівненської районної ради Миколою Паридудою.

— *Миколо Петровичу, у Квасилові Вас згадують лише добрими словами. Як Ви це сприймаєте?*

— Знаєте, у 1974 році я був делегатом і їздив на XVII з'їзд ВЛКСМ. Тоді батько мені сказав: “Синку, ти постараїся не світитися, не давати інтерв'ю, краще буде, якщо ти повагу й авторитет завоюєш у роботі та серед людей”. Я запам'ятав його слова на все життя. Вважаю, що будь-яка посада, й сьогоднішня теж, — це мій прямий обов'язок, моя повсякденна робота. От і працюючи в Квасилові, я просто чесно і добросовісно виконував свої обов'язки, і за це мені платили гроши.

— *Ви були першим квасилівським головою. Як довго Ви жили в селищі?*

— У Квасилів я приїхав із Гощанського району в 1965 році і до 1996-го проживав у селищі. Коли приступив до обов'язків голови, у селищі було 3700 населення, а коли пішов — майже 10000! Спочатку я працював токарем квасилівського ремонтного заводу “Укрсільгосптехніка”, потім — диспетчером квасилівського дослідного заводу “Квасилівферммаш” (zmінилася назва). Та одного разу мене викликали у партком і попередили: підеш туди, куди вкажуть...

Село Квасилів відносилося до Корнинської сільради, у 1978 році була прийнята постанова Верховної Ради СРСР про віднесення с. Квасилів до категорії селищ міського типу. Із 1978-го до 1990-го я був головою Квасилівського виконкуму, посада, як і тепер, — виборна. У 1990 році на сесії Рівненської районної Ради мене обрали заступником голови райвиконкуму...

— *Яким був Квасилів раніше? Що запам'яталося важливого?*

— Звичайно, хто не місцевий, тому важко уявити той час. У 1978-му було тільки два багатоповерхових будинки, гастроном, клуб, а навколо — болото... Продавали керосин. Один одноповерховий будинок стояв на Рівненській, 1, другий, 3-поверховий, — за переїздом на Жовтневій (тепер Вишнева). Там я жив на приватній квартирі, згодом отримав свою.

І ще — стояла старенька 8-річна школа, де навчалося 300 учнів. Про це є довідка в музейній кімнаті в школі. А взагалі, нібіто нічого такого особливо важливого й не було. Хоча тільки за 12 років виросло привабливе сучасне містечко.

— А що можете пригадати про розвиток заводу “Рівнесільмаш”? І що було зроблено?

— Спочатку про завод. Коли прийшов директором Анатолій Семенович Кочмар (1979 р.), виникла реальна перспектива розвитку підприємства. До того ніхто там у Москві не знов, що собою представляє Квасилівський дослідний завод, який уже тоді перейменували на “Рівнесільмаш” і прив’язали до обласного центру. Власне, Анатолій Семенович добився, щоб почали розбудовувати завод, а під завод почали зводити й усю інфраструктуру: житло, садок, школу... Їх почали будувати всім Квасиловом, гарно будували! Недавно, під час 25-річного ювілею школи, люди згадували, що після служби в церкві, значить, разом із батюшкою, церковним хором усі йшли на будівництво. Це було цікаво і піднесено.

Наприкінці 80-х років важко було, але А.С. Кочмар отримав гроші під план будівництва лікарняного комплексу на 600 відвідувань і 120 ліжок. Тоді будовою зайнявся “Рівнепромбуд”, який зі своїми потужностями так і не зміг його завершити. Це там, де був старий стадіон, позабивали палі, вже дещо й збудували, але чомусь першим поставили морг... А потім настала розруха... Над Горинню, в Сергіївці Рівненського району, також почали будувати дитячий табір, огородили землю, завезли все, що було потрібно, забили палі, зробили фундаментне поле, але закінчити не встигли...

Тоді, коли будувалася інфраструктура, нам дозволяли під кожний житловий будинок зводити щось для соціальної сфери. За кошти “Рівнесільмашу” в мікрорайоні побудували великий “Універсам”, відкрили хімчистку. А училище? На завод машинобудівного профілю треба було готовувати спеціалістів, так завод під бюджетні кошти “вибив” будівництво СПТУ. Сьогодні в училищі готують за іншими професіями, що зробиш, умови життя постійно змінюються. А тоді під будівництво житла й розвиток заводу побудували два дитячі садочки, один, за ним – другий. І був би і третій, але знову ж таки завершити будівництво не вдалося. Там сьогодні “Затишок”. А планувався дитячий садок із плавальним басейном, із шикарним сучасним обладнанням. Приміщення басейну так і залишилося в руїнах до сьогодні. І ще встигли забити палі під фундамент трьох житлових будинків...

А ще чималий шмат трудомісткої і досить серйозної роботи – газифікація, водопостачання, дороги з твердим покриттям... Усього цього в Квасилові не було, і ми перші все це зробили. Практично на половині вулиць була проведена й каналізація...

— А можливо, щось запам’яталося ще?

— Пам'ятаю, ми придбали пральню чеського виробництва і поставили її на Рівненській, 2, там, де “Оксана”, у підвалі. На той час — автоматичні пральні — це було дивом! Скільки було емоцій, особливо в жінок. Потім придбали все обладнання в лікарську амбулаторію, навіть у районній лікарні такого не було, і все — заслуга А. С. Кочмара.

Приміщення амбулаторії тоді було у дворі біля “Будьмо”. А в будинку, де тепер “Будьмо”, знаходилася селищна рада (а ще перед тим — лікарня, стаціонарне відділення). Отже, і лабораторія, і рентгенкабінет, і все повністю задовольняли потреби. Але ми ще уклали договір про обслуговування квасилівців з обласною лікарнею. В реєстратурі була картотека, і всіх наших хворих приймали в обласній лікарні, аби їм не їхати в Клевань. А ще було, двічі на рік приїжджали лікарі з тої ж обласної лікарні і проводили в селищі профілактичні огляди. І ставилися всі до цієї справи досить серйозно. І з дитячою лікарнею також було домовлено тільки завдяки Анатолію Семеновичу. Я також щоразу організовував це все, але фінансування Квасилова проходило тільки через завод “Рівнесільмаш”. А.С. Кочмар керував заводом до 2002 року.

— *Звичайно, крім роботи, також було багато цікавого і корисного?*

Хочеться сказати, що Квасилів у цьому плані має гарні традиції іще з тих часів, коли у нас мешкало багато чехів. Це — і спортивні, і розважальні. У нас завжди був і є найспортивніший населений пункт. Пам'ятаю, тоді чотири квасилівських промислових підприємства: завод “Рівнесільмаш”, завод комунального обладнання, хмелебафабрика і пивзавод ніби негласно змагалися між собою, у кого кращі спортсмени, або просто, хто більше причетний до спорту. Скажімо, пивзавод фінансував і утримував волейбольну команду “Рівнесільмашу” (капітаном команди була головний економіст заводу Боярчук Наталія Пантелеймонівна). Також при заводі “Рівнесільмаш” була сильна футбольна команда, про неї може розповісти Микола Миколайович Жильчук. Команди були чемпіонами не один раз в області, спортивний майданчик знаходився біля клубу.

Різноманітні спортивні змагання зазвичай проводяться в професійне свято — День машинобудівника. Цей день відається людям як престольне свято. Завжди його відзначають гучно. А ще раніше спортивний зал був на вул. Б. Хмельницького у старій 2-поверховій школі, там, де зараз стоїть магазин, поблизу церкви. Там, значить, грали в більярд, шахи і, пам'ятаю, такий ручайок, завжди через дорогу текла вода. А потім, коли високі тополі вже загрожували будинкам, то люди поставили питання перед селищною радою,

Мітинг, 9 травня 1983 року

В кабінеті голови виконкому Квасилівської ради М.Паридуди (перший зліва)

аби їх знести... Це було щось... Для таких величезних тополів потрібний був спеціальний кран, вишка. Пригадую, Ростислав Євгенович Морозюк фотографував, як ми їх зрізали, він завжди був із фотоапаратом...

— Миколо Петровичу, *Ви почали розповідати про людей...*

— Про людей можна говорити багато і дуже добре. От, приміром, не розстається з Пастушик Катериною Павлівною. Вона мені телефонує, каже: “Коля, прийдь до мене...” З Героїв Соціалістичної Праці вона у Кvasилові залишилася одна, а в Корнині ще проживає Голуб Ольга Іванівна. А всього таких знаних жінок у нас було шість колгоспниць: О.І. Голуб, М.М. Годлевська, Є.К. Гордійчук, М.К. Доценко, К.П. Пастушик та Х.М. Совко.

А Морозюк Ростислав, якби розповів, пам'ятає багато. У нього є безліч фотографій. Він із братом Андрієм Євгеновичем завжди цікавилися історією Кvasилова. Як відомо, чехи в основному виїхали з Кvasилова в 1947 році, людей, які ще пам'ятають давню історію, практично немає. На вулиці Б. Хмельницького, знаю корінну чешку Дмитрук Ірину В'ячеславівну, 1929 р. н. А в школі працювала Анастасія Штефан, баба Настя... Шкода, що час забирає свідків історії, але будемо сподіватися, що все одно у нас ще є шанс розповісти майбутнім поколінням про найзначнішу цінність, яку ми маємо і можемо передати — минуле.

— *А що Ви цінуєте в людях?*

— Можливо, Ви здивуєтесь, але найбільше цінну в людях навіть не професіоналізм, як у нас звикли вважати його основною якістю людини в суспільстві, а порядність. Порядна людина завжди знайде вихід, як вирішити будь-яке питання. А основне — така людина завжди зробить правильний вибір.

*Інтерв'ю вела Анна Лиміч,
грудень 2010 р.*

Фото з архіву сім'ї Єрчиків

Будівництво п'ятиповерхівок

Будівництво п'ятиповерхівок

На території заводу "Квасилівферммаши"

На території та поблизу заводу

Дорога на м. Ровно

Фундамент незбудованого лікарняного комплексу, кінець 80-х років ХХ ст.

Перший дитсадок “Білочка”

Центр Квасилова

КВАСИЛІВ
у 90-ті роки
XX ст.

ІСТОРІЯ СЕЛИЩА КВАСИЛІВ ЗА 1991–1995 рр.

1991 рік

5 листопада 1991 року вийшов перший номер газети Квасилівської селищної ради “Голос Волині”.

Назву газети було запозичено (перейнято) з газети (журналу) Квасилівських Чехів “Глас Волині”, яка друкувалася в 1926 році в Квасилівській друкарні Перних і розповсюджувалася на всю Волинь.

Так, певно, складалася доля Квасилова, що саме у 1991 році – на початку Незалежності України – виникла та щаслива нагода хоча б частково зберегти історію селища, зафіксувати його літопис на папері на цілих п’ять років, адже в усному варіанті, як відомо, багато що втрачається і забувається.

Велика заслуга виходу газети належить тодішньому селищному голові Миколі Миколайовичу Жильчуку – людині прогресивній, демократичній, далекоглядній, яка зі своєю щирою душою зробила і робить багато добрих справ у Квасилові.

Звісно, перший номер газети став ніби презентацією давнього населеного пункту Волині – Квасилова, нині – селища.

ДОВІДКА

Сьогодні селище Квасилів займає територію, площа якої становить 124,4 га. Загальна площа Квасилова і прилеглих земель – 308,8 га. Тепер у селищі мешкає понад 8000 громадян, працездатного віку – 5110 чоловік (жінок – 4560, чоловіків – 3440).

Нині у Квасилові 708 дворів. Загальна площа житла становить 71090 кв.м. Протяжність вулиць – 21,5 км, із них із твердим покриттям – 14 км.

Державний комітет України
у справах видавництва, поліграфії
та книгорозподілження

СВІДОЦТВО

ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ ДРУКОВАНОГО ЗАСОБУ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Серія 00

№ 10

Редакція газети

Найменування організації власника

Рада народних

депутатів

Видавальник газети

Найменування УГРОДОВА

Обсяг, аркушів: 01 друк., крамни; друк. роздр. чотири.

Сфера розповсюдження та категорія читачів: інтернат; читальня ради; наукова,
зарубіжна підтримка та експорт газети

Засновник: Левонівської комісії Ради народних депутатів

Програма діл та основні завдання сприяння Інформації
населення про діяльність селянської Ради народних депутатів, загальному
і усіх, загальному інтересам селян від того наочніх
до життя 2013.

Начальник управління по пресі обласного виконавчого комітету Г.А. Войнарович
записав і підписав звернення рекомендацію
У стадіон 1200 разу
звернення

*Свідоцтво про державну
реєстрацію газети виконкому
Квасилівської селищної Ради
народних депутатів
“Голос Волині”*

Від 04 жовтня 1991 року
Про створення газети селищної Ради.

Селищна Рада народних депутатів-

В.А. Войнарович:

1. Створюється праукомом органів народного самоврядування Ради
народних депутатів - газета "Голос Волині".

2. Редактором газети "Голос Волині" визначається об'єднанням імен
кандидатів , з місцем праці - м. Кр.

Голос Волині
редактор: Л.Войнарович Л.Войнарович

*Рішення про створення
газети "Голос Волині"
та призначення редактором
газети Войнарович Г.А.*

Газифіковано 550 будинків приватного і 1403 квартири державного сектора. Протяжність мереж водопроводу – 10,85 км.

Найбільше промислове підприємство Кvasилова – ВО “Рівнесільмаш”. У першому номері газети про “Кvasилів сьогодні і завтра” розповідає головний інженер відділу капітального будівництва заводу Віталій Семенюк.

Із початком розширення “Рівнесільмашу”, а практично це почалося з 1982 року, селище міського типу Кvasилів забудовувалося безперервно. Сьогодні ми маємо дитсадок на 320 місць, 4 багатоповерхових будинки загальною кількістю – 601 квартира, середню загальноосвітню школу, розраховану на 1176 учнів, три житлових будинки для малих сімей, де проживають 450 родин, магазин “Універсам”. Загальна площа введеного в експлуатацію житла за цей період складає 48,88 тисячі кв. м. На 7 вулицях прокладено тверде покриття.

У нинішньому році (1991) планується задача в експлуатацію першої черги 241-квартирного житлового будинку (143 кв.). Ведеться будівництво гуртожитку на 899 місць, дитсадка на 330 місць. Розпочато будівництво лікарняного комплексу (лікарні на 150 ліжок, поліклініки на 400 відвідувань у зміну). В наступному році (1992) заплановано здати в експлуатацію АТС на 2000 номерів, 2-гу чергу житлового будинку (98 кв.), а також згаданий вище дитячий садок із плавальним басейном.

Планується ввести в дію й систему інженерного захисту від підтоплення мікрорайону, добудовуватиметься лікарня. Намічається в 1992 році ще два житлових будинки (280 та 139 кв.). Та й надалі триватиме спорудження житлових будинків (загальна кількість 1086 квартир), промтоварного магазину, комплексно-приймального пункту, житлово-експлуатаційного управління, аптеки, школи на 1700 учнів, Будинку культури на 700 місць, спортивного комплексу. Темпи будування залежатимуть від наявності джерел фінансування. А до цього часу забудова фінансувалася з державного бюджету. Будемо сподіватися, що так буде й надалі.

Отже, нині ВО “Рівнесільмаш” (директор Кочмар А.С.) – підприємство, яке виготовляє товари для тваринництва та кормовиробництва, товари народного вжитку. За період з 1885 по 1991 рік потужність заводу зросла на 77 мільйонів карбованців і досягла 103 мільйонів. Основною продукцією підприємства є причепи-самоскиди ПСЄ-20, автокормовози АСП-25, подрібнювачі-змішувачі кормів ИСК-3, товари народного вжитку. У перспективі намічається подальше нарощування виробничих потужностей заводу, введення в експлуатацію поточно-механізованого фарбувального

комплексу виробництва Угорської Республіки. Також планується в 1993 році введення в дію потужного корпусу з виробництва товарів народного споживання. Продукція заводу “Рівнесільмаш” користується попитом не тільки в союзному масштабі, але й за кордоном. На заводі працює близько 3000 чоловік.

Завод комунального обладнання (директор Пісак В.В.): “Сьогодні, розповідає Василь Васильович, завод – один із 19-ти підприємств Комітету житлово-комунального господарства в Україні. Спеціалізується на виготовленні продукції для житлово-комунального господарства. Основний вид продукції – пожежні гідранти, які реалізуються в усі 15 суверенних республік. Працює на заводі 120 чоловік, котрі виготовляють продукцію на суму 5 мільйонів карбованців. На сьогодні план виконується з врахуванням поставок. Звичайно, не все гладко – Маріупольський завод, постачальник металу, не виконує своїх зобов’язань, що суттєво впливає на випуск контейнерів під сміття.

У нас немає проблем із плинністю кадрів. Це в першу чергу пояснюється високою заробітною платою наших працівників. У середньому вона становить 600 крб. Існують на заводі й інші додаткові виплати, пов’язані з екологічними умовами та з підвищенням державних цін на продукти харчування та промислові товари.

У даний час будується цех, розрахований на спеціалізований випуск пожежних гідрантів, які користуються великим попитом”.

Квасилівський пивзавод (директор Патаєвич Р.Є.): “Завод вважається найстарішим на Волині. На сьогодні наше підприємство зареєстроване як самостійне. Ми вийшли зі складу Рівненського пивоб’єднання. Два роки працюємо на повному балансі. На заводі трудиться 150 чоловік, із них – 29 інженерно-технічних працівників.

Випуск продукції на рік становить 1 мільйон 120 тисяч дал (декалітрів) пива. Наше пиво реалізується в Рівненській області. Виконуємо 85% держзамовлення і 15% – вільного продажу – організовано фірмову торгівлю пивом. Із червня ц.р. робітники заводу отримують підвищенну зарплату, користуються здешевленими обідами. Значно допомагають усім і щоквартальні в розмірі 250-300 крб. на одного працюючого”.

Хмелебафіка (директор Чекменєв О.О.): “Наш колектив невеликий – 25 працюючих. Приміщення, в якому ми є, збудоване в 1912 році. Треба сказати, що ми підпорядковані Житомирському виробничо-науковому об’єднанню “Укрхміль”, що певною мірою визначає нашу діяльність. Сиро-

вину, тобто хміль, ми отримуємо з хмелярських господарств нашої області: Березнівського, Володимирецького, Костопільського, Корецького, Здолбунівського, Острозького, Гощанського районів. Характер роботи – сезонний, під час заготовлі хмелю. Останнім часом переробляється і реалізується хмель для пивзаводів 240 тонн на рік. Приміром, наш Квасилівський пивзавод переробляє 26 тонн свого хмелю щорічно. Частину хмелю навіть експортували у ФРН. За реалізацію пресованого хмелю колгоспи, що його вирощують, отримують мільйони карбованців. Ми ж маємо тільки 1600 крб. із тонни. Можливо, потрібно поміркувати над тим, щоб відновити вирощування хмелю у нас, знайти відповідне місце. Без сумніву, хотілося б мати кошти на реконструкцію хмелефабрики. Деякі зміни намічаються з наступного року – наше об'єднання планується перевести в державно-кооперативну власність”.

Маленька і старенька лазня для Квасилова є збитковою, і пральня також. Правопорядок у селищі бажає бути кращим, тому лунають пропозиції створити добровільну народну дружину.

“Що ж стосується змістовного відпочинку квасилівської молоді, то, жаль, говорити позитивно іще не доводиться. Ми чомусь стали жити одним днем, – ділиться відповідальний у справах молоді при селищній раді Олександр Андріюк. – Таке враження, що молодь чекає вказівок, як жити і чим займатися. Більшість не знає, як зробити життя кращим. У селищі від 6-ти до 16 років – аж півтори тисячі! А подітися ніде... Мені особисто не хочеться спостерігати, як наші хлопці ходять по пивних барах. А щоб зробити у селищі щось путяче – потрібні фінансові вкладання. Плани у нас є, а основне – бажання працювати і щось змінювати”.

1 вересня 1985 року у новозбудованому приміщенні гостинно відчинила двері **Квасилівська середня школа** (директор Процюк В.К.). Шкільна родина зростає щорічно. Нині у школі 1447 учнів (54 класи) та 92 педагоги. Школа перевантажена, працює у дві зміни. Однак більшість педагогів працює творчо, не стандартно, шукає нові й нові шляхи до розуму і серця дитини. Під керівництвом учителів музики Федькевич І.В. та Шнайдера Г.Я. сформовані фольклорні дитячі ансамблі “Дударики” та сопілкарі. В школі створюється фольклорно-етнографічний музей.

У 1989 році почало функціонувати **Квасилівське СПТУ-16** (директор Ромер А.П.). За три роки підготовлено для базового підприємства ВО “Рівнесьльмаш”, інших підприємств області та республіки 576 висококваліфікованих робітників. Чимало зроблено в училищі для створення матеріально-технічної бази. Добудовано і розширено майстерні, учбові кабінети. Майстерні сучасно

обладнані. В просторому приміщенні старої котельні зроблено прекрасний спортивний зал для занять з вільної боротьби та боротьби дзюдо. Вагомий вклад у цю справу вніс тренер-викладач, майстер спорту з боротьби Коба М.П., який тренує на даний час більше 100 підлітків. В актовому залі училища діє сучасна кіноустановка, працюють різноманітні гуртки, обладнано свій пневматичний тир. Діє, розповідає заступник директора М.Вертелецький, військово-спортивне містечко, завершується будівництво гаражів. У всьому допомагає ВО “Рівнесільмаш” (директор Kochmar A.C., заступник директора з комерційних питань Кордиш В.О.).

Півроку, як на базі Квасилівського СПТУ-16 та Рівненської вищої школи реставрації відкрито дитячу художню школу. Знаю, ділиться викладач дитячої художньої школи Омелян Мельничук, тепер у нашій країні відчувається гострий дефіцит кадрів, які б бралися за відновлення історичних пам'яток архітектури, мистецтва, культових приміщень, відродження народних промислів. Сам я протягом багатьох років займаюсь живописом, різьбою по дереву, карбуванням. Вважаю, що маю досить навичок, які б міг передати дітям. Навчальна програма розрахована на 4 роки.

Квасилівська селищна бібліотека (завідуюча Ніна Савелюк) налічує більш як 23 тисячі екземплярів книг. Відвідує бібліотеку 2250 читачів. Поправжньому люблять і цінують книгу сім'ї Дзигелів, Кудрявцевих, Колодязьких, Галайдуків, Круглицьких, Ладнюків, Лукашуків, Нестерчуків, Стеценюків, Легких.

Із неабиякою радістю зустрічають односельці на підприємствах, в організаціях і своїх домівках клубних працівників, аматорів сцени на Різдвяні Свята! У минулому місяці після перерви відновилися дискотеки та відеотеки у клубі (директор В. Мокляк). Працює вокально-інструментальний ансамбль, вокальний чоловічий та жіночий. Мислити люди стали по-іншому, повернулися до забутих маминих пісень, згадали народні звичаї та обряди. Фольклорний ансамбль був учасником концерту для делегатів профспілкового з'їзду в палаці “Україна” в Києві (виступали Демидюк Т.К., Гаврилова Ю.Д., Фомкіна В.Г., Кисіль Є.Ф., Карпюк Г.І.) Ансамбль готовив програму концерту для присвоєння звання “Самодіяльний народний колектив”. Цей же ансамбль – дипломант I Всесоюзного фестивалю народної творчості. Чоловічий вокальний квартет – дипломант I та II Всесоюзних фестивалів народної творчості.

Понад 5 років у селищі існує філіал музичної школи с. Колоденка (директор В.Котович). Займаються 60 учнів з таких спеціальностей: фортепіано, флейта, сопілка, бандура, скрипка, акордеон, баян. У школі 10 виклада-

чів. Окремого приміщення для занять немає, тому використовуються кімнати в середній школі, в клубі, в чоловічому гуртожитку. Через газету викладачі звертаються до керівництва селища, народних депутатів за допомогою і підтримкою, аби музичне майбутнє селища мало свою надійну перспективу.

1992 рік

“Будьмо милосердними!” – у грудні минулого року створено благодійний фонд Милосердя. До 4950 крб. додалася одна тисяча крб. від працівників пивзаводу. Свій одноденний заробіток за грудень перерахували й працівники селищної ради народних депутатів.

На жаль, у вкрай складному становищі перебуває **лікарська амбулаторія** селища (головний лікар В. Федоров). Висловлюючись лікарською термінологією, вона потребує “термінової реанімації”. Щодо поліпшення медичного обслуговування, то мешканці Кvasilova звернулися з Відкритим листом через газету “Голос Волині” до голови Рівненського облвиконкому п. П.К. Прищепи, де йшлося й про будівництво лікарняного комплексу, яке мало завершитися ще у 1989 році, й про “швидку” машину медичної допомоги, яка є одною на понад 8000 населення (200 л. бензину на місяць), до того ж через відсутність запчастин час від часу простоює на ремонті.

Проте цілком задоволені квасилівці роботою селищної аптеки, де їх обслуговують завідуюча-провізор Марія Матвіївна Гвільдіс та фармацевт Олександра Захарівна Крижовець.

Багатодітних сімей у Кvasilovі небагато. Ось мами, які обрали в житті найпочесніше і найважче – виховання дітей: Андрійчук Ніна Петрівна (13 дітей), Андрійчук С.С., Андрійчук В.О., Коханова Л.В., Кірчук М.М., Гульчук Н.Р., Нестерчук Г.С., Бондар Н.Ф., Бондар Ф.О., Бойко Г.Р., Худанич Г.С., Тимошук Н.Г., інші.

У клубі смт Кvasiliv урочисто відзначили 178-му річницю від дня народження Т.Г. Шевченка і 150-ту – від дня народження М.В. Лисенка. В програмі вечора шани брали участь народні самодіяльні колективи з усього Рівненського району. Концерт пройшов на високому професійному рівні. Коли, завершуючи його, до сцени і на сцену вийшли всі учасники (блізько 300 чоловік) і заспівали “Реве та стогне Дніпро широкий”, затремтіли стіни...

Виробнича база Володимир-Волинського МОП термоізоляції у Кvasilovі займає територію розміром 0,5 га. На дільниці працює 30 чоловік, в основному – ізолювальники, сторожі. Керує роботами виконроб Шевченко Р.В., майстри Струк Ф.А., Антонюк О.П. Спеціалізована пересувна колона

оселилася тут на початку року. Роботи щодо термоізоляції виконуються по всій області.

Третій рік на окраїні селища Здолбунів-2 споруджується нове кладовище, завершення якого планується на серпень. Замовником будівництва є ВО “Рівнесьельмаш”, але через відсутність фондів на будівельні матеріали, воно посугується дуже повільно. Проте до кладовища вже зроблено бетонну дорогу, а капличку – на кошти прихожан.

Із причини нестачі продовольчих товарів заступник представника Президента по Рівненському району М.М. Паридуда повідомив, що найближчим часом жителі Квасилова отримають одну тонну двісті кілограмів вершкового масла, яке буде розподілятися за талонами разового використання.

МП “Незалежність” (директор В. Захарчук) створено в листопаді 1991 року з метою покращення торговельного забезпечення населення. Його засновниками стали голова Рівненського споживчого товариства В.В. Карпенчук, директор пивзаводу Р.Є. Патаєвич, голова Рівненської райспоживспілки М.П. Колодич. Всього в “Незалежності” працює 40 чоловік.

Чутки про голод викликали занепокоєння серед квасилівців. Проблема з хлібом існує, але цифри говорять, що в квітні жителі селища отримали 49539 буханців “Першого сорту” та “Закарпатського”, в червні – 69042 шт. з хлібопекарні с. Тинне. Крім того, квасилівці вживають хліб “Грецький” з кондцепу с. Корнин. За три семиденки червня його випечено 5157 буханців. Через магазин ВО “Рівнесьельмаш” щомісячно реалізується 1,5 тис. шт. хліба. Проте існують певні порушення, коли покупці по кілька разів стають у чергу, чим порушують норму відпуску хліба, а ще – загальна кількість хліба розрахована лише на квасилівців без урахування приїжджих зі Здолбунова або Рівного.

Постало питання про перейменування вулиць Квасилова. Їх у селищі – 24: Б. Хмельницького, Дзержинського, Дачна, Жовтнева, Зелена, Залізнична, Індустриальна, Комсомольська, Кірова, Кузнецова, Мирна, Островського, Нова, Набережна, Першого Травня, Приходька, Піонерська, Берегова, Тополина... У листопаді 1986 року в зв’язку зі значним знесенням житлових будинків, окремих вулиць та порушенням через це нумерації житлових будинків виконкомом селищної Ради було вирішено перейменувати вулиці: Фабричну, Білу, Хмільну, Замкову, Польову.

Проте так і не має селище вулиць, названих іменами людей, котрі відіграли чималу роль у становленні Квасилова, приміром, – Ярослава Сваровського, його сина Володимира. Історію селища вперше склав Ярослав Веленський. А вулиця Першого Травня носила назву міста в Чехії – Тренчин.

Навчальний рік 1992-й розпочався в СПТУ-16 впевнено. До училища прийнято 262 учні, що значно перебільшує план прийому (210 чол.), конкурс становив 3-4 людини на одне місце. Зокрема приваблює юнаків і дівчат спеціальність майстра-реставратора, яка вже другий рік викладається в училищі. Подобаються й такі нововведені, як майстер з художньої обробки металу, майстер-гончар, майстер з реставрування вітражів, слюсар з ремонту автомобілів.

Працівниками виконкому протягом 1992 року прийнято на військовий облік 117 чоловік військовозобов'язаних, знято 88. Проведено переоблік, звернені списки учасників та інвалідів ВВВ (70 чоловік) для обслуговування пільгових категорій працівниками споживчого товариства. На даний час у селищі мешкає 7 інвалідів армії, 21 – реабілітованих, 55 – брали участь у ліквідації аварії на ЧАЕС, 19 – переселено з районів підвищеної радіації, 32 – воїнів-інтернаціоналістів, 24 – інвалідів І групи, 105 – інвалідів ІІ групи, 30 – одиноких непрацездатних, 2 людей – біженців з Молдови.

На базі будинку побуту створене єдине підприємство з власним рахунком. У зв'язку із скрутним становищем за домовленістю з адміністрацією ВО “Рівнесільмаш” колектив звільнено від орендної плати за приміщення. Тепер вагоме слово за новим директором Віннічуком М.І.

У Рівненському районі вдруге організовано об'єднану добровільну народну дружину. Керівники підприємств та установ повинні взяти під свій особистий контроль роботу ДНД.

Назріла необхідність створення в селищі комунальної служби. ЖКВ ВО “Рівнесільмаш” та відділ головного енергетика займаються лише державним сектором, а індивідуальним сектором – виконкомом селищної Ради.

Уже кілька років у Квасилівській середній школі діє педагогічний клуб “Майстерність і творчість вчителя”. В нинішньому навчальному році введено посаду психолога (вчитель Л.Ю. Кравець). На початку листопада відбулося чергове засідання клубу, його відкрила заступник директора з навчальної роботи В.В. Людвік.

1993 рік

“В тенетах кохання і страждання” – цю книгу в редакцію газети приніс Андрій Євгенович Морозюк, слюсар експериментального цеху ВО “Рівнесільмаш”. На щастя, є такі, як він. Ця людина не тільки цікавиться історією нашого селища, він скрупульозно збирає та зберігає її як найдорожчий скарб. Цей роман про життя волинських чехів, їхні турботи, побут, кохання (чеський

письменник Карел Пламінек) користувався успіхом у читачів. Він був надрукований в додатку до журналу “Голос Волині” в 1931 році в друкарні Перного в Квасилові.

16 січня 1993 року ініціативною групою православних віруючих Квасилова і Здолбунова-2 проведені збори парафіян. Основним на порядку денному стояло питання створення нової релігійної громади УПЦ Київського Патріархату. На зборах були присутні 210-220 чоловік і відбувалися вони в клубі селища Здолбунів-2.

27 січня 1993 року відбулися збори групи парафіян св. Петро-Павлівської УПЦ смт Квасилів, на яких було 35 віруючих. У зборах брали участь: перший заступник представника Президента Рівненського району М.П. Паридуда, голова Квасилівської селищної Ради народних депутатів М.М. Жильчук, генеральний директор ВО “Рівнесільмаш” А.С. Kochmar, директор ЗКО В.В. Пісац, протоієрей, голова Парафіяльної ради св. Петро-Павлівської церкви смт Квасилів Роман Леошек. До порядку денного входило питання про конфліктну ситуацію, яка виникла внаслідок зборів, що відбулися 16 січня 1993 року в Здолбунові-2. Збори вирішили не вважати їх правомочними на підставі того, що релігійна громада св. Петро-Павлівської церкви має свій Статут і своє керівництво.

Протоколом спільногого засідання адміністрації та профспілкового комітету ВО “Рівнесільмаш” від 25.01 – 02.02 та 11. 02. 1993 року затверджено виділення квартир у новозбудованому 97-квартирному будинку (вул. Молодіжна, 48): 12 – будівельникам ДСК, 5 – підприємствам та установам, 4 – на селищну Раду, 6 – в гуртожитку для малих сімей і в житловому будинку для малосімейних. За загальною чергою на ВО “Рівнесільмаш” в новому будинку отримали квартири працівники, що стоять на черзі з 1982 року, на першочерговій черзі – з 1986 року, на позачерговій отримали ті, що перебували на обліку з 1987 року.

У Квасилівській лікарській амбулаторії нарешті запрацював стоматологічний кабінет (лікар-стоматолог С. Михайличенко). Але потрібна сучасна апаратура, приміром, турбінна установка.

У березні в актовому залі Квасилівської СШ проходила благодійна виставка картин інваліда І групи Геннадія Пахорукова, яку відвідали понад 1000 учнів. Проводили екскурсії учениці 10 класу Марія Голубко та Ірина Конончук. Геннадій Миколайович Пахоруков, зауважували відвідувачі, свою благородною душою зміг піднятися над болем і зафіксувати миттєвості прекрасного і неповторного світу.

А майбутні гончарі, учениці Кvasилівського СПТУ-16, разом зі своїм керівником Гуменюком Л.О. провели виховний захід “І на тім рушникові...”. Яких тільки рушників не привезли з собою дівчатка з усієї області: утирачі та стирачі, покутники, подарункові, плечові, весільні...

Стало традиційним у СПТУ-16 (директор Ромер А.П.) проведення зустрічей воїнів-інтернаціоналістів, які мешкають у селищі. На вечорі пам’яті відбулася відверта розмова, свідками якої стали учні училища. Такі заходи виховують молоде покоління не на словах, а на прикладі патріотів.

На районному конкурсі гумористів “Весняні усмішки” у Клевані наш земляк Василь Мокляк, працівник відділу матеріально-технічного постачання ВО “Рівнесільмаш”, виступив найбільш вдало. За прекрасне виконання гуморесок йому присуджено I місце і видана грошова допомога.

Наприкінці лютого в місті Житомир проводилася особиста першість ЦСК “Гарт” з боротьби самбо серед юніорів та дівчат. Кvasилівське СПТУ-16 (тренер, викладач М.П. Коба) представляло на цих престижних змаганнях Рівненську область, що було досить престижно і відповідально. Призове третє місце виборов Бакай Михайло, його брат Володимир зайняв п’яте місце. Назарчук Володимир також виборов п’яте місце. Ці хлопці вперше виконали нормативи кандидатів у майстри спорту з боротьби самбо. Серед дівчаток успішно виступила учениця Оксана Костючик. Вона теж стала бронзовим призером змагань.

26-29 березня в Запоріжжі проходили II юнацькі ігри Міністерства освіти України з боротьби дзюдо. Володимир Назарчук став бронзовим призером цих змагань, тепер він готується до Міжнародного турніру з боротьби дзюдо в одній із європейських країн.

Проте не все гладко. Криміногенна ситуація на території селищної Ради дедалі погіршується. Про що свідчить ріст зареєстрованих злочинів і адміністративних порушень (1992 р. – 47 зареєстрованих злочинів, в 1991 р. – 34). Серед факторів, крім економічного і політичного характеру, що негативно впливають на забезпечення правопорядку, є масові порушення трудової дисципліни на підприємствах, незабезпечення охоронності державного, громадського та індивідуального майна, послаблення боротьби з алкоголізмом і пияцтвом, непоодинокі прояви самогоноваріння тощо. Майже кожний другий злочин вчиняється особами в стані алкогольного сп’яніння. Кількість зареєстрованих адмінправопорушень у Кvasилові переважає показники в інших населених пунктах району. В першу чергу це стосується розпиття спиртних напоїв у громадських місцях та на виробництві, виготовлення самогону.

Велику стурбованість викликає злочинність серед неповнолітніх, у тому числі групова (із подання Рівненської районної прокуратури).

Із серпня 1992 року на території селища створено ДНД на базі трудових колективів ВО “Рівнесільмаш”, СПТУ-16, пивзаводу, ЗКО, СЩ, БМУ-10. Було розроблено графік чергування, хоча не раз він порушувався, чого не можна сказати про дружинників СПТУ-16. На обліку, як правопорушники, знаходитьсь 16 неповнолітніх і 14 – з сімей, що негативно впливають на виховання своїх дітей.

У рішеннях 14 сесії народні депутати відмічають, що на території селища існує тенденція спаду рівня промислового виробництва. Не задовольняє зростаючих потреб населення робота установ медицини, торговельних підприємств, закладів культури. Благоустроєм селища, крім працівників виконкому селищної Ради, не займається жодне підприємство, що знаходитьсь на цій території. Кошти на цілі благоустрою не кооперуються. Залишається відкритим питання передачі недобудованого приміщення дитсадка в комунальну власність селищної Ради з подальшим завершенням будівництва та реконструкцією під початкову школу, де планується розмістити 28 навчальних кабінетів. (На жаль, це приміщення так і залишилося недобудованим на роки. А нині, 2010-й рік, тут діє кафе “Затишок”, – ред.).

Квасилівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступеня (директор Б. Сидор), а саме так вона тепер називається, працює у дві зміни. На даний час тут навчається 1545 учнів. Матеріальна база школи не підготовлена до експерименту з диференційованого навчання в школах України.

Майже рік функціонує у новому приміщенні селищна бібліотека. Обслуговують читачів Квасилова три бібліотекарі, одна техпрацівниця. Порівняно з 1992 роком, кількість громадян, бажаючих користуватися книжковим фондом бібліотеки, який, до речі, налічує близько 30 тисяч примірників, на даний час значно зросла – від 657 до 826 чоловік.

Два роки, як на базі будинку побуту створене єдине державне комунальне підприємство “Силует”, яке за І кв. ц. р. надало послуг населенню на 865, 3 тис. крб. та швейних послуг на суму 416, 3 тис. крб. Всього – на понад 1 млн. крб. Тут можна відремонтувати взуття, полагодити телевізори і годинники, сфотографуватися, попрати білизну, помитися в лазні, скористатися прокатним пунктом та послугами кваліфікованих перукарів. Уже в першому півріччі планується відкрити салони з ремонту шкіргалантерей, виготовлення ключів, ремонту електропобутових приладів, виготовлення та ремонту побутових меблів. Фактично працює в “Силуеті” 21 чоловік, 42 – за штатним розкладом.

На червень 1993 року техніко-економічні показники ВО “Рівнесільмаш” (директор А.С. Кочмар) – найбільшого промислового підприємства селища, свідчать, що темпи росту виробництва машин для тваринництва та кормо-виробництва склали 76,6 %, випуску товарів народного споживання – 120,3%, порівняно з 1 кв. минулого року. Домінуючими товарами, що виготовляються на даний час, є водонагрівачі сувенірні та причепи до легкових автомашин. На виробничому об’єднанні працює 2032 людини, в т. ч. 1945 – промислово-виробничого персоналу. В результаті скорочення виробництва залишилося без роботи близько півтори тисячі громадян. Існує й частина працівників, за якими тільки рахується робоче місце – такі вимушенні протягом місяців бути у відпустках за свій рахунок, не отримуючи заробітну плату, що в свою чергу негативно впливає на бюджет родин, які у фінансовому становищі – поза межею бідності.

Як відомо, в 1992 році здано в експлуатацію 97-квартирний житловий будинок загальною площею 6046 кв. м., на що використано 39,3 млн. крб. за ринковими цінами. Виконання на інших об’єктах у 1992 році склало: лікарня з поліклінікою – 14,7 млн. крб., 139-квартирний житловий цегляний будинок – 5,8 млн. крб., 143-квартирний житловий будинок – 1,1 млн. крб., гуртожиток на 899 місць – 1,7 млн. крб., інженерний захист від підтоплення водою – 8,5 млн. крб. У IV кв. 1993 р. планується ввести в дію одну секцію гуртожитку на 300 місць, для чого потрібно освоїти 970 тис. крб. у цінах 1984 року або 350 млн. крб. за ринковими цінами. Планується завершити комплекс з інженерного захисту від підтоплення водою гуртожитку та лікарні на суму 110 млн. крб.

Кvasilivskyi pivzavod (director P. E. Pataevich) – єдине прибуткове підприємство селища. За I кв. ц. р. прибуток становить 2 млн. 907 тис. крб., рентабельність – 6,1% з початку 1993 року. Випущено пива в роздрібних цінах на суму 59 млн. 141 тис. крб., що становить 116,5% до плану. Незначне відставання у виробництві бочкового пива не дуже впливає на показники підприємства в цілому. Середня заробітна плата на пивзаводі – понад 16 тис. крб. Єдине, що має місце і негативно впливає на виробничий процес, – нестача паливних матеріалів.

Кvasilivskyi завод комунального обладнання (director B. V. Pisak) на даний час у скрутному становищі – під високий процент взято кредит на суму понад 14 млн. крб. Планово-економічні показники на підприємстві не виконуються. Тут вважають, що впровадження нової конкурентоспроможної продукції – один з реальних шляхів виходу із заборгованості. На заводі фактично працює 92 чоловіки.

У Рівненському споживчому товаристві (голова правління В.В. Карпенчук) – 32 магазини, в т. ч. на території Квасилова – 8. Обсяг роздрібного товарообігу за I кв. ц. р. склав 228 млн. 559 тис. крб., в т. ч. по Квасилівській селищній Раді – 119332,5 тис. крб. Співвідношення товарообігу в порівняльних цінах I кв. 1993 р. з минулорічними показниками становить 599,3%. Вироблено і реалізовано населенню кондитерських виробів 16 тонн. Реалізовано друкованих видань за I кв. ц. р. на суму 196 тис. крб. Виконання плану товарообігу забезпечене торговими підприємствами. Реалізація на душу населення складає 14206 крб.

На Рівненській хмелефабриці, що в Квасилові, працює 20 чоловік, середня заробітна плата становить 12 тис. крб. План виробництва гачків у I кв. ц. р. виконано на 100,03%. План за договорами щодо контрактів на хміль виконано на 90%, оскільки с/г підприємства відмовляються сіяти цю культуру. Лише надія на розвиток хмелярства в Україні додає впевненості в завтрашньому дні.

Червень 1993 року. Останній виток цін значно погіршив і без того загострену соціально-політичну ситуацію в країні. Важке економічне становище викликало обурення народу, якому сміховинно “збільшили” мінімальну зарплату, не зрегулювавши та відпустивши при цьому ціни на промислові і продовольчі товари, на енергоносії. Це, в свою чергу, потягнуло за собою ріст цін на матеріально-технічні ресурси та продукцію, яку виготовляють підприємства. У Квасилові не виходили мітингувати на площі, але на зборах трудових колективів вирішили звернутися до Уряду, Верховної Ради, у Федерацію профспілок України, інші вищі інстанції з протестом на існуючу економічну політику в державі.

На черговому засіданні виконкому селищної Ради у липні, зокрема, розглядалися питання про єдиний санітарний день у селищі; святкування престольного свята Петра і Павла із попереднім зверненням до адміністрації і трудових колективів селища з пропозицією зробити 12 липня вихідним днем, а також організувати народні гуляння в мікрорайоні селища.

Професійно-технічне училище № 16 функціонує з вересня 1988 року. Підготовка майбутніх спеціалістів ведеться за 10 професіями: газоелектрозварник, верстатник широкого профілю (оператор верстатів з числовим програмним управлінням), майстер з будівництва, наладчик автоматів і напівавтоматів, наладчик зварювального обладнання, слюсар з ремонту автомобілів, наладчик КВП і А, електрик, майстер-реставратор, майстер-гончар. Основними замовниками спеціалістів є кооперація “Реставратор”, завод нестандартного обладнання, 113-й авторемзавод, БМУ-10, заводи ім. Артема м. Київ, “Серп і молот” м. Харків.

У вересні до редакції газети надійшов лист із Чехословаччини. Ми отримали два номери газети “Справодай” (відтовариства волинських чехів та їхніх друзів), що виходить у Празі, і готовуть її троє журналістів. У цих номерах газети інформувалося про 50-річчя трагедії в Малині, про умови переселення до Чехословаччини.

Цього року в Україні вперше відзначили на державному рівні професійне свято машинобудівників. Виконком селищної Ради разом із дирекцією ВО “Рівнесільмаш” організували для трудівників заводу та для жителів селища велику концертну програму професійних мистецьких колективів та учасників художньої самодіяльності селища.

Із 1 вересня на другому поверсі селищного клубу (директор центру культури та дозвілля Зіновій Іванович Дмиш, а також – фотокореспондент газети “Голос Волині”) функціонує зал для занять хореографічної студії, яка діє при клубі понад два роки. А на дискотеки у клуб щосуботи і щонеділі збирається до 100 чоловік. Розважаються не тільки з Квасилова, на вогниші заходять юнаки та дівчата зі Здолбунова-2 та Корнина.

Як повідомляє старший дільничний інспектор Джалал Рагімов, протягом останнього часу в селищі не спостерігається порушення правопорядку.

Із першого листопада з ініціативи та всеобщої підтримки директора ВО “Рівнесільмаш” А.С. Kochmara в селищі почала працювати стоматологічна поліклініка. Вона знаходиться на території цього виробничого підприємства (керівник – лікар Володимир Солодюк). Працює тут 10 чоловік медперсоналу, серед них – Віктор Александрук, Василь Думицький, Наталія Марченко, Зоя Бойчук.

17 листопада відбулися звітно-виборні збори Ради ветеранів війни і праці селища Квасилів. Головою Ради ветеранів війни та праці знову обрано Купченка С.А., заступником – Барилюка М.С., секретарем – Єфімчука В.С., членами Ради – Волянського С.П., Вовка І.Г.

1994 рік

На “Різдвяні канікули” пішла більшість дорослого працюючого населення Квасилова. Важке фінансове становище державних підприємств, кооперації, інших форм власності бумерангом б’є по матеріальному достатку робітників та службовців різних виробничих і культурних сфер життя.

Радісною подією стала поява книги (вірші для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку) “Жили-були лінъки”, авторами якої стали квасилівці поетеса Анна Войнарович і художник Омелян Мельничук. Багатотисячний тираж цієї

книги в подальші роки лише підтверджив хороше, можна сказати, щасливе видання (видавництво “Азалія” Рівненської обласної організації СПУ).

Загалом же цей рік ознаменуваний виборами депутатів до Верховної Ради України. На території Рівненського району утворено два виборчих округи по виборах народних депутатів: селище Квасилів – в/о № 341 і Гощанський в/о №337. Станом на лютий зареєстровано 22 претенденти, зокрема від виборців ВО “Рівнесільмаш” – слюсар заводу Павло Васильович Сунчелєєв, 1952 р. н., начальник бюро Віктор Васильович Марач, 1965 р. н. Від виборців та трудового колективу Квасилівської СШ – начальник обласного управління освіти Процюк Віталій Кононович, 1946 р. н.

Голосування зазвичай відбувається у приміщенні СПТУ-16 (жителі багатоповерхових будинків, Б. Хмельницького, 1; Першого Травня, 1, 6; у приміщенні школи (жителі приватного сектора).

Наприкінці лютого у Рівному пройшов обласний тур І Всеукраїнського фестивалю творчості інвалідів. Три роботи місцевого художника Геннадія Пахорукова відібрано для участі в подальшому змаганні в Києві. А нині він нагороджений дипломом і грошовою премією. Благодійну виставку робіт Геннадія Пахорукова планується провести в приміщенні СПТУ-16 під час виборів до Верховної Ради 27 березня цього року.

“Таланти твої, Україно” – під такою назвою відбувся в Корнині районний тур Всеукраїнського фестивалю. Квасилів на ньому представили: бандуристка восьмикласниця Ірина Войнарович із піснею “Ой там, на горі”; сопілкарі під керуванням Георгія Шнайдера; родина Сільман – другокласниця Оксанка, мама Галина і брат Дмитро; ансамбл “Джерельце” під керівництвом Лілії Захарук та Георгія Шнайдера (солісти Андрій Цюра і Світлана Морець), танцюристи Віта Табаченко і Оксана Свинар. Учасники дитячої хореографічної студії Любові Добродзій представлені на обласний тур фестивалю “Таланти твої, Україно”. Дирекція школи та учні щиро вдячні директору ВО “Рівнесільмаш” Анатолію Кочмару та головному інженеру Василю Полунцю за забезпечення дітей транспортом.

Укінці червня у зв’язку із заборгованістю заводу “Рівнесільмаш” понад п’ять млрд. крб. згідно з постановою Кабінету Міністрів про підприємства, незалежно від підпорядкування, але які є боржниками, припинено подачу на котельню газу, що спричинило відсутність теплої води в багатоповерхових будинках житлового масиву. Можливий варіант вирішення цієї проблеми – передача житлового фонду заводу на фінансування з державного бюджету з передачею його у відання місцевої Ради.

26 червня відбулися вибори Президента та до місцевих Рад. Виборча дільниця № 779/39 (школа): проголосувало 1918 чоловік (79,7 % від списку виборців). Виборча дільниця № 780/40 (СПТУ-16): проголосувало 1625 чоловік (57,6 % від списку виборців). Головою Кvasилівської селищної Ради народних депутатів обрано нинішнього голову Жильчука Миколу Миколайовича. Із числа виборців, що взяли участь у голосуванні (3543 чол.), 2695 чоловік віддали йому свій голос.

Згідно з протоколом рішення Кvasилівської територіальної виборчої комісії депутатами селищної Ради стали: Висоцький В.П., Пісак В.В., Гірак М.Р., Півницька О.М., Сегень І.М., Гоцко Г.І., Логінова Л.Г., Момонт В.Б., Войнарович А.А., Мельничук Л.Л., Варенюк Т.Ж., Торош С.Г., Волошина Н.М., Бондаренко В.О.

1994–1995 навчального року в Кvasилівській ЗОШ – 10-й ювілейний Перший дзвоник, 210 першокласників сіли за шкільні парті.

Приємною подією в СПТУ-16 стало те, що естрадний оркестр училища зайняв I місце серед самодіяльних художніх колективів (керівник Віктор Вокалюк).

Після реконструкції приміщення (третій поверх старого заводоуправління) тут розмістилося 10 класів семилітньої музичної школи.

27 вересня 1994 року прем'єр-міністр України Віталій Масол із групою відповідальних осіб Кабінету Міністрів та інших керівних структур відвідав ВО “Рівнесільмаш”. Гості оглянули виробничі цехи підприємства, ознайомилися з продукцією, яку виготовляють заводчани. Зокрема, прем'єр-міністр сказав, що враженнями від поїздки задоволений (перед тим він побував в агрофірмі “Зоря” на будівництві склозаводу та на Рівненському заводі тракторних запчастин) і, що в час, коли промисловість починає працювати, виходить з кризового стану, потрібен баланс економіки, аби утворити нормальний ринок збути. Стосовно комбайна МФ-34 та іншої продукції рівнесільмашівців В. Масол висловив думку, що при напрацюванні усіх систем ринку збути його можна робити.

Вирішувалося й питання виділення дотації АТ “Рівнесільмашу” на утримання житлового фонду та сплати заборгованості за газ.

У неділю, 25 вересня, на честь Дня машинобудівника, на майданчику біля багатоповерхових будинків відбувся концерт учасників художньої самодіяльності. Чудовими піснями привітали кvasилівців ансамбль “Джерельце”, Оксана Сільман, ансамбль вчителів школи, тріо бандуристок музичної школи: Людмила Литвин, Галина Пастушенко, Зоя Іванько, ансамбль народної пісні

СПТУ-16, дует: Наталя Кирийчук та Валерій Левчук. Вокальний ансамбль дитсадка виконав дві пісні Раїси Семенюк. А ввечері лунали інструментальні твори ВІА центру культури та дозвілля (керівники: Костянтин Нетикша й Андрій Парницький). Квасилівці щиро дякували за прекрасно влаштоване свято.

Довідка про підготовку житлового фонду заводу “Рівнесільмаш” до роботи в осінньо-зимовий період, зокрема, свідчить про таке. У зв’язку з відсутністю сантехніків і матеріалів, ревізія запорної арматури на системі центрального опалення не була виконана. Ремонт покрівлі на житлових будинках зроблений частково у зв’язку з нестачею смоли (ЖКВ отримав її 1000 кг). Не виконаний ремонт покрівлі в буд. на вул. Молодіжній, 34, кв. 70, 108; буд. 36 – кв. 36; буд. 48 – кв. 69; вул. Рівненська, 1, кв. 108. Не виконано ремонт швів між панелями в житлових будинках на вул. Молодіжній, 34, 38, 48 (10 квартир). Слухові вікна в техпідпіллі знаходяться в стані доробки. Вхідні двері до під’їздів не відремонтовано у зв’язку з відсутністю тепломатеріалів (отримали 0,5 куб. м).

Усього житловий фонд заводу “Рівнесільмаш” налічує 1587 квартир і гуртожитки.

Сьогодні питання передачі житлового фонду на баланс селищної Ради стойть гостро. Звичайно, в майбутньому це пов’язано і з вирішенням забезпечення багатоповерхових забудов житлового масиву гарячою водою. Із цього приводу в приміщенні селищної Ради вже тричі відбувалися спільні виробничі наради керівників обласних організацій облжитлокомунального управління, “Рівнеобводоканалу”, заводу “Рівнесільмаш”, “Теплокомууненерго”, районної Ради з питань вироблення механізму передачі житлового фонду та інженерних мереж на баланс селищної Ради, обласних та районних управлінь.

На сьогодні житловий фонд знаходиться у вкрай занедбаному стані, коли передачу його провести неможливо. Це питання досить складне, об’ємне і важливе. Без матеріальної допомоги заводу “Рівнесільмаш” та добровільної фізичної допомоги жителів багатоповерхових будинків житловий фонд заводу “Рівнесільмаш” на баланс селищної Ради передано не буде.

На черговому засіданні “День депутата” виступила заступник голови селищної Ради Тетяна Варенюк, відбулася цікава і змістовна розмова щодо подальшої діяльності новообраних депутатів селищної Ради та виконання їхніх функціональних обов’язків. Голова селищної Ради Микола Жильчук зробив аналіз роботи виконавчого комітету в міжсесійний період, націлив членів постійних комісій на проведення комплексної перевірки стану готов-

ності промислових підприємств, установ і організацій селища до роботи в осінньо-зимовий період 1994–1995 рр.

10 листопада 1994 року в Кvasилівській ЗОШ І–ІІІ ступеня відбулися збори трудового колективу, причиною яких стала несвоєчасна виплата заробітної платні. Як підсумок, вчителі залишили за собою право підтримати заклик президії ЦК профспілки щодо Всеукраїнської акції протесту в грудні цього року.

1995 рік

16-19 лютого 1995 року в м. Запоріжжя проводились III літні юнацькі ігри з боротьби дзюдо. Рівненську область представляли борці з м. Кузнецівськ та смт Кvasилів. Кращі показники були в учня СПТУ-16 Сергія Пахольчука. Із 24-х учасників змагань він отримав 5 місце. На цих змаганнях Наталія Крощенко виборола 9 місце з 32-х учасників (вагова категорія 44 кг). Тепер кvasилівці готуються до першості республіки серед ДЮСШ, яка буде проходити в м. Комсомольськ Полтавської області.

Спортивні успіхи завжди радують кvasилівців, і це, мабуть, єдина радість, яка ніколи не меншає. Проте від початку створення школи боротьби при СПТУ-16 (тренер, майстер спорту Микола Коба) матеріальне забезпечення спортсменів із року в рік бажає бути кращим, адже потребує чималих коштів. Уже вкрай необхідно поновити спортивний інвентар та одяг юних борців. Навіть спонсорська допомога вирішила б багато проблем, якби вона надавалася вчасно і в необхідній кількості.

Цікаво і змістовно минули у селищі Шевченківські дні. Викладачі місцевої школи та СПТУ-16 разом із дітьми належним чином вшанували пам'ять про Великого Кобзаря.

Уперше в Кvasилові в приміщенні СПТУ-16 відбувся звітний концерт-конкурс Колоденської музичної школи. Актовий зал училища заповнили учні школи, батьки, вчителі, кvasилівці, що цікавляться таким прекрасним видом мистецтва, як музика. Солідне журі у складі представників від обласного, районного відділів культури, музичного училища мало можливість оцінити здобутки викладачів та учнів музичної школи. З 28-ми номерів програми, присвяченої 181-й річниці від дня народження Т.Г. Шевченка, відзначили зразковий дитячий духовий оркестр “Вишнева гора” (керівник Ю. Островський), оркестр народних інструментів (керівник В. Лунін), фольклорний ансамбль викладачів (керівник В. Котович), вокальний ансамбль (керівник Г. Пастушенко), тріо бандуристів у складі Н. Міщук, Н. Мінчук, О. Кутовий; тріо бандуристів у складі Л. Литвин, Г. Пастушенко, З. Іванько.

Стало доброю традицією організовувати зустрічі з учасниками афганських подій. Як і завжди, чудова, тепла атмосфера панувала в приміщенні юнацької спортивної школи №16. Щира сповідь у вигляді цікавої бесіди єднала афганців, учнів училища, викладачів та майстрів. Неабияке значення мають такі зустрічі у патріотичному вихованні підростаючого покоління, у підготовці юнаків до служби у лавах Української Армії. Ведучою вечора була учитель української мови Тамара Порадюк, яка гостинно запрошуvala до солодкого печива. А між розповідями про бойові дії афганців звучали музичні твори, які готовував керівник художньої самодіяльності Валерій Левчук. Говорилося і про сучасне життя, і про майбутнє тих, хто має закінчувати училище і обирати свій самостійний життєвий шлях.

На початку квітня в спортивному залі СПТУ-16 проходила особиста командна першість обласного спортивного клубу “Гарт” з вільної боротьби. В змаганнях брали участь представники 9 команд від училищ Рівненської області. Командну перемогу отримали борці Квасилівського училища. З шести наших спортсменів п’ять стали чемпіонами: Володимир Сова, Андрій Теслюк, Тарас Дячук, Сергій Говорадло, Сергій Пахольчук. Друге місце отримав Олександр Гоцко.

За тим спортсмени-квасилівці успішно виступили в республіканському турнірі з вільної боротьби “Кубок козаків” (м. Рокитне Рівненської області) і дякують голові селищної Ради М.М. Жильчуку за фінансову підтримку команди борців у змаганнях різних рівнів.

У травні цього року при Квасилівській селищній Раді створена служба субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг.

Гарною несподіванкою для ветеранів праці та працівників Рівненського споживчого товариства став вечір, присвячений професійному святу кооперації. Щирі і теплі слова лунали на адресу тих, хто багато років самовіддано і, не шкодуючи свого життя, працював на благо людей.

Урочисто відсвяткували парафіяни та жителі смт Квасилів 100-річчя собору св. Петра і Павла. Тільки на Великодні свята можна було побачити біля собору таку велику кількість людей, вбраних по-святковому, щасливих і радісних. Багато було й гостей – священнослужителів з інших парафій області. Для оздоблення внутрішнього вигляду квасилівського собору селищною Радою було закуплено і подаровано три килими. Свято закінчилося дискотекою на відкритому майданчику Квасилівської Красиці.

Цьогорічна осіння призовна комісія виявила, що з 31 призовника не представлено чотирьох молодих людей (Логінова Л. Г., ст. військовий

обліковець селищної Ради). Допомагають у цій роботі дільничні інспектори. Добре налагоджена співпраця і з лікарською амбулаторією. По-діловому, на професійному рівні ведеться робота з призовною молоддю в СПТУ-16.

Наприкінці жовтня в Рівному відбувалася першість області з вільної боротьби серед юнаків молодшого віку. У змаганнях брали участь 6 команд-представниць нині діючих секцій боротьби. Серед майже 70 учасників, які виборювали особисту першість у 10 вагових категоріях, перші місця отримали квасилівці Геннадій Пахоруков (молодший) та Сергій Толочик. Особливо хотілося б відзначити виступ Сергія Беднарчука, лише один поєдинок він програв, вигравши зі значною перевагою аж п'ять.

22 листопада у приміщенні актової зали ЗОШ смт Квасилів проходило відкрите засідання літературно-мистецького клубу “Зелена лампа”. Члени клубу – учні дев'ятих класів, котрих об'єднує любов до літератури, живопису, музики (керівник Павлюк В.Й.). Цього разу у засіданні брала участь цікава місцева поетеса Неоніла Диб'як, минулого разу – поетеса, редактор газети “Голос Волині” Анна Войнарович.

Публікації з газети “Голос Волині”

*Матеріали 14 сесії Квасилівської селищної Ради народних депутатів
21 скликання*

Із доповіді голови селищної Ради М. М. Жильчука

На сьогодні (5 травня 1993 року) на бюджеті селищної Ради утримується повністю шість установ. Це – школа, дитячий садок, амбулаторія, Центр культури та дозвілля, апарат виконкому з централізованою бухгалтерією, видавництво газети. Частково фінансується пожежна частина.

Квасилівська СІІ. Налічує 1533 учні. В школі 64 класи, 115 вчителів, 30 техпрацівників. Навчання проводиться у дві зміни. Проектна місткість приміщення школи – 1176 учнів. Під час навчально-виховного процесу постійно відчувається потреба в кабінетах, яких діє тільки 34. Сім перших класів навчається в колишньому приміщенні дитсадка “Білочка”.

Дитячий садок “Лелека”. Розрахований на 320 місць. Дитячий заклад почав діяти з 10 грудня 1992 року. Сьогодні його відвідують 260 дітей працівників організацій та установ селища. Працює в садку 69 чоловік обслуговуючого персоналу, що забезпечує діяльність 14 груп. За I кв. ц. р. садок профінансовано в сумі 1667138 крб., прийнято плати за відвідування

– 52548 крб. Незважаючи на труднощі фінансування та доставки продуктів харчування, придбання матеріалів на ремонт, дитячий заклад продовжує свою діяльність.

Квасилівська лікарська амбулаторія. За штатним розкладом налічує 47 чоловік. Надаються такі медичні послуги: ЛОР, терапія, акушер-гінекологія, педіатрія, стоматологія, рентгенкабінет, фізкабінет. На дільниці 2750 дітей до 14 років, з них – 125 першого року життя. Народжуваність складає 12,5 людини на одну тисячу населення.

Центр культури та дозвілля. У штатному розкладі є директор, художній керівник та дві техпрацівниці. Діють такі гуртки: вокально-інструментальний (дорослий), дитяча танцювальна студія – у трьох різновікових танцювальних групах займається 36 дітей (керівник студії Добродзій Л.А., утримується за рахунок спецкоштів), фольклорний ансамбль та окремі солісти-виконавці. На сьогодні на спецрахунок надійшло 70 тис. крб. виручки від проведення вечорів відпочинку.

У відділі Колоденської музичної школи навчається 68 дітей, щонеділі у клубі працює недільна школа для віруючих.

Дві кімнати клубу орендує МП з ремонту теле- та радіоапаратури. Ним безкоштовно відремонтовано апаратуру Центру культури та дозвілля.

Приміщення клубу потребує ремонту, заміни меблів, аксесуару сцени, іншого інвентарю.

(“Голос Волині”. – 5 травня 1993 р.)

*Матеріали 2 сесії Квасилівської селищної Ради народних депутатів
21 скликання*

Доповідь голови Квасилівської селищної Ради Миколи Жильчука була побудована на матеріалах довідок, що подали постійні депутатські комісії, та на підставі заходів, розроблених підприємствами та організаціями щодо підготовки до осінньо-зимового періоду. Пропонуються основні витяги з виступів.

Дитячий дошкільний заклад. Лисак О.М.: Загалом ДДЗ готовий до зими, зроблено якісний потоковий ремонт, утеплені двері, овочесховище в стані доробки. Проведено ревізію опалювальної системи, найближчим часом недоліки будуть усунені. Поки що бракує скла великих розмірів для подвійних вікон.

Жильчук М.М.: Через нестачу коштів та матеріалів не змогли відремонтувати покрівлю в приміщенні дитячого садка. Система опалення обслуговується сантехніком ЖКВ “Рівнесільмаш” на половину ставки, котрому не

зуміли надати необхідних матеріалів для налагодження опалювальної системи. Прикро, що тільки тепер згадали про овочесховище. Заготівля картоплі та овочів повинна бути виконана в строк.

Квасилівська лікарська амбулаторія. Федоров В.М.: Приміщення лікарської амбулаторії старі, води підведеної нема, все обвалиється, підлога прогниває. Потоковий ремонт ми зробили, дах, де протікає, підремонтували, частину труб опалювальної системи поміняли, хоча засувки не тримають – поіржавіли.

Жильчук М.М.: Після засідання медичної ради Рівненської центральної райлікарні від 30 квітня 1994 року з порядком денним: “Про стан якості медичного обслуговування населення на Квасилівській дільниці” вирішено було роботу Квасилівської лікарської амбулаторії визнати незадовільною та висловлено цілий ряд зауважень щодо роботи цього медичного закладу, зокрема головному лікарю.

Останнім часом стала помітною активізація роботи як у професійному, так і в господарському напрямі. Але, якщо перезимує система опалення, – буде добре. Само собою не ставилося питання про ремонт шатрових покрівель, нічого путнього не вирішено з приміщенням, хоча б швидкої допомоги, яка знаходиться в сараї. Не було підтримки з висловлених пропозицій комісії збоку головного лікаря В. Федорова та директора АТ “Рівнесільмаш” А. Кочмара. Анатолій Семенович запевнює, що знайде можливості вирішити питання з лікарняним комплексом.

Будинок культури (клуб). Дмиш З.І.: Покрівля майже не тече. Своїми силами зробили потоковий ремонт, лишилися дрібні питання. Наше тепло залежить від “Рівнесільмашу”.

Жильчук М.М.: Приміщення клубу настільки давнє, що потребує значних коштів на капітальний ремонт, і як найперше – покрівлі. Косметичний ремонт та ремонт системи опалення дозволяє ось так з року в рік користуватися таким варіантом, що є. Із року в рік переходить й проблема будівництва туалету, хоча й лишилося тільки підвести воду та зробити каналізацію.

Квасилівська ЗОШ I-III ступеня. Людвік В.В.: Все, що залежало від колективу, вчителів та техперсоналу школи з підготовки до зими, ми зробили: посклили вікна, відремонтували двері та інше. Сподіваємося, що з допомогою відповідних служб усі пункти заходів з цього питання виконаємо.

Жильчук М.М.: Як не прикро, але ніяких зусиль на виконання заходів щодо підготовки до зими відповідальними особами та завгоспом докладено не було. З 9-ти запланованих пунктів не виконано 5 найсерйозніших, таких,

як ревізія опалювальної системи, заміна частини покрівлі на приміщенні дитсадка, не вирішено питання освітлення території школи і т. д.

СПТУ-16. Жильчук М.М.: Промивку системи опалення потрібно робити одразу ж після завершення опалювального сезону. Заходи, що розроблені з питань підготовки до осінньо-зимового періоду, не охопили весь об'єм робіт, не все передбачено. Для виконання усього потрібний постійний контроль збоку директора училища А. Ромера.

Заклади торгівлі. Карпенчук В.В.: У смт Квасилів знаходиться адмін-приміщення РСТ та 5 магазинів. Інші розташовані по району. Підготовку до зими проводимо. Система опалення в магазинах централізована. Товари зараз в магазинах є, можливості придбати їх у нас стало більше, ніж у першому кварталі цього року. Всі товари у вільному продажу.

Жильчук М.М.: Заходами передбачено лише три пункти, що стосуються смт Квасилів. Це – перевірити технічний стан підприємств торгівлі; забезпечити всіх працюючих спецодягом та теплим одягом; провести ревізії систем опалення. Звичайно, із спецодягом, мабуть, проблем не буде, але от із системою опалення – хто його знає – за ціле літо ніхто й не зачепив жодного крана, а пошкоджена теплоізоляція так і залишилася не відремонтованою. Є проблема і з вітражним склом, адже скоро в гастрономі буде темно, як у мішку. Магазин “Універсам” – окрема споруда зі складним інженерним обладнанням. І знову до заморозків продавці та покупці будуть без тепла?

Завод комунального обладнання. Пісак В.В.: Є недоробки, але основна причина всіх наших негараздів – це відсутність коштів. Минулого року ми змушені були відключити тепло. Як будемо працювати в зимовий час тепер – невідомо.

АТ “Квасилівський пивзавод”. Патаєвич Р.Є.: Наше підприємство специфічне. Виникає проблема із купівлею мазуту. Неабияке значення для нас має запас сировини, до кінця року ми забезпечені. До осінньо-зимового сезону готуємося, як і завжди.

Рівненська хмелебафіка. Дзюбак В.А.: До осінньо-зимового періоду ми підготувалися. Перевіreno водяне опалення, котли, грубки. Завезено вугілля та дрова. Є гідролічне масло. Приміщення ми теж підготували як до зими, так і до роботи. На сьогодні маємо половину запланованої кількості хмелю, очікуємо ще 40 тонн. Єдине, що турбує – це кошти, їх не вистачає. І хоча цього року врожай на хміль був низький, впевнені, що хмелем забезпечимо пивзаводи, з якими у нас існують домовленості.

АТ “Рівнесільмаш”. Kochmar A.C.: Заходи з підготовки до осінньо-зимового періоду розроблено, виконуються. Важливі і головні питання –

вирішення сплати заборгованості за газ та подача гарячої води в будинки й передача житлового фонду на баланс селищної Ради.

Жильчук М.М.: У заходах, затверджених головним інженером заводу В. Полунцем, не передбачено завершення потрібної дренажної станції. Не виконано налагоджувальних робіт на 2-х артезіанських свердловинах, які б потрібно було передати на баланс “Рівнеоблводоканалу”. І надалі зимуватимуть високовольтні кабелі, що підвішенні на балконах будинку на вул. Молодіжній, 38 і на покрівлі дитсадка.

Що стосується заходів у розділі “Водопостачання та каналізація”, то тут не виконано заміну засувок на вводах до будинків 44, 40, 36, 38 на вул. Молодіжній. Жодного пункту не виконано згідно з приписом пожежної інспекції з відновлення нормальної роботи пожежних гідрантів теплових камер і колодязів на території як самого заводу, так і селища.

Не все гаразд і з виробничими корпусами, де характерні такі недоробки: потребують ущільнення ворота і двері по периметру корпусів; не проведено скління віконних рам, не почищеніzenitnі ліхтарі. Але найболячіше місце – покрівля виробничих приміщень.

Територія заводу у віддалених місцях заросла бур'янами, безгосподарно розкидані урни зі сміттям та будівельними відходами. Рівень підготовки до зими побутових приміщень (гардеробів, душових, санвузлів) теж бажає кращого.

Найголовніше сьогодні – це тепlopостачання. Не всі заходи виконано ї у самій котельні, не засипається чомусь й котлован навколо котельні, “ліс” бур'янів “прикрашає” видовище.

Із квітня по вересень завод заборгував за газоспоживання 254231 долар США, це – близько 10 мільярдів карбованців. Ні завод, ні район, ні область, ні міністерство поки що не змогли дістати таких коштів, дотації на відшкодування боргу, через що з 25 травня котельня зупинена, жителі багатоповерхової забудови залишились без гарячої води.

Резервним видом палива для котельні є топковий мазут, одна тонна його коштує 2100000 крб. На даний час на заводі його кількість складає 1148 тонн. Для роботи котельні в зимовий період протягом одного місяця потрібно 2840 тонн.

Що стосується передачі житлового фонду заводу “Рівнесільмаш”, то поки що у довідці, яку надала депутатська комісія, не відображені цілій ряд пунктів.

(“Голос Волині”. – 5 жовтня 1994 р.)

*19 сесія Квасилівської селищної Ради
народних депутатів 21 скликання*

ЩО ЗРОБЛЕНО ЗА 4 РОКИ

*Зі звітної доповіді голови Квасилівської селищної Ради народних
депутатів Миколи Жильчука*

1990 рік:

- виготовлення проекту та газифікація вулиць Соборної, Б. Хмельницького;
- влаштування асфальтового покриття частини вулиці Давньої;
- початок впорядкування кладовища, вивіз сміття;
- водопостачання та газифікація вулиці Давньої;
- організація збору побутового сміття з індивідуального сектора;
- виділення землі під городи пільговим категоріям населення, зокрема багатодітним (3 га з колгоспу “Перемога”).

1991 рік:

- газифікація вулиці Індустріальної;
- ремонт покриття вулиці Б. Хмельницького;
- проведення Всеукраїнського референдуму;
- роботи з благоустрою кладовища;
- роботи з озеленення селища;
- організація контейнерного збору сміття з індивідуального сектора;
- встановлення пам’ятного Знака загиблим односельчанам у центрі селища;
- створення Фонду милосердя;
- ремонт опорного пункту працівників відділу внутрішніх справ;
- розподіл земельних ділянок під городи;
- переобладнання дитсадка “Білочка” під початкову школу;
- заселення житлового будинку на вулиці Молодіжний, 46;
- заснування друкованого органу Квасилівської селищної Ради народних депутатів “Голос Волині”.

1992 рік:

- газифікація вулиць Короткої, Хмільної;
- водопостачання вулиці Молодіжної (індивідуальний сектор);
- капітальний ремонт огорожі кладовища;
- розроблення проектів та розподіл земельних ділянок під індивідуальну забудову та городи;

– ремонт адмінприміщення селищної Ради, збільшення площі кабінетів для прийому хворих у лікарській амбулаторії, перенесення бібліотеки з вулиці Рівненської в центр селища;

– ремонт приміщення Будинку культури та поновлення роботи Центру культури та дозвілля для молоді;

– влаштування асфальтового покриття вулиці Шевченка;

– вирішення дефіциту пального для машини “швидкої допомоги”;

– заселення житлового будинку на вулиці Молодіжній, 48;

– відновлення роботи добровільної народної дружини;

– придбано автомобіль “швидкої допомоги”.

1993 рік:

– виготовлення проекту та розподіл ділянок під будівництво сараїв;

– роботи з благоустрою кладовища;

– виготовлення проекту та розподіл земельних ділянок під індивідуальну забудову в с. Новий Двір;

– прийняття на бюджет селищної Ради та відновлення дієздатності дитсадка “Лелека”, налагодження забезпечення його продуктами харчування;

– залагоджено конфесійні перипетії православних віруючих;

– вишукування земельних ділянок під городи;

– відсипка щебенем вулиць Короткої, Хмільної, Дачної;

– газифікація вулиці Дачної;

– заселення житлового будинку на вулиці Молодіжній, 48;

– придбання труб на водопостачання індивідуального сектора;

– розподіл 16 га землі під городи;

– художнє оформлення та відкриття обрядового салону;

– організація свята Дня машинобудівника;

– ремонт містка на вулиці Тихій;

– підготовка списків квасилівців на отримання приватизаційних паперів.

1994 рік:

– ізоляція труб для водопостачання індивідуального сектора;

– розчищення кладовища від дерев;

– проведення вечора шані ветеранів Великої Вітчизняної війни на честь 50-річчя визволення Рівненщини від німецьких загарбників;

– домовленість про продаж молока з с.-г. товариством “Перемога”;

– проведення виборів до ВР України, Президента та до місцевих Рад;

- водопостачання вулиць Рівненської, Мирної, Вишневої;
- організація робіт з прибирання території селища;
- надання матеріальної допомоги пільговим категоріям квасилівців;
- роботи з ремонту приміщення громадського пункту охорони правопорядку;
- потоковий ремонт асфальтової дороги на вулицях Молодіжній та Б.Хмельницького (не закінчено);
- реконструкція частини третього поверху приміщення старого заводоуправління “Рівнесільмашу” і розміщення там 10 класів та дирекції музичної школи;
- будівництво овочесховища для загальноосвітньої школи та СПТУ-16;
- початок будівництва хлібопекарні;
- розроблено заходи з підготовки до передачі житлового фонду заводу “Рівнесільмаш” на баланс селищної Ради народних депутатів.

(“Голос Волині”. – 22 червня, 7 грудня 1994 р.)

Виконкомом та селищною Радою у **1994 році** зроблено:

- відведено землю, виготовлено проект, створено кооператив із 132-х членів з будівництва господарських приміщень (у районі очисних споруд);
- розпочато будівництво футбольного поля;
- розчищено земельну ділянку для розширення кладовища в селищі Квасилів;
- змонтовано ЛЕП на вул. Шкільній, Береговій, Тополиній, але через відсутність коштів незавершено пусконалагоджувальні роботи;
- прокладено 1600 м.п. водопроводу, зроблено 2 проколи під вул. Рівненською, цього року зроблено прокол під залізницею та прокладено 100 м.п. водопроводу від вул. Вишневої до Залізничної;
- закінчується прокладення водопроводу з вул. Мирної до господарства Барилюка М. С. та його сусідів;
- проведено воду в стоматологічний кабінет;
- з допомогою дільниці “Гідроспецбуд” зроблено ямковий ремонт вул. Молодіжної та Б. Хмельницького.

(“Голос Волині”. – 19 квітня 1995 р.)

*Матеріал до друку підготувала **Анна Лиміч (Войнарович)**.*

Працівники Квасилівської селищної ради. Зліва направо: (1 ряд) Гоцко Г., Войнарович А., Решетник Р., Кравчук К., Жильчук М.; (2 ряд) Білоус Т., Пономаренко Н., Логінова Л., Варенюк Т., Галатюк М.

Вхід до нинішнього приміщення Квасилівської селищної ради

Старе приміщення Квасилівської селищної ради

Реєстрація шлюбу в старому приміщенні селищної ради, 1991 рік

Працівники Квасилівської селищної ради.

Зліва направо: (1 ряд) Корнійчук Д., Войнарович А.;
(2 ряд) Галатюк М., Павлусь О., Варенюк Т., Жильчук М., Позняковська Л.

На мітингу до Дня Перемоги в центрі Квасилова

Працівники Квасилівської селищної ради (голова Жильчук М.М.)

ПУБЛІКАЦІЇ ІЗ ГАЗЕТИ “ГОЛОС ВОЛИНІ”

ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Неред підприємств селища завод “Рівнесьльмаш”, а тепер уже виробниче об’єднання, має свою історію, яка тісно пов’язана з історією Кvasilova, його розвитком. Ще в 1883 році Ярослав Сваровський реконструював свою майстерню і приладнав до неї ливарний цех. Із цього починається наша історія. “Краще конкуруюче підприємство з усіх схожих до нього підприємств на Волині”, – так пише “Хроніка Кvasilova”. – На початок ХХ століття завод виготовляв молотарки з зубчастою і пасовою передачею, манежі з кінним приводом, січкарні, преси для маслоробства і фруктових вин, насоси, компресори; капітально ремонтував двигуни усіх систем, парові машини, верстати з металу та з дерева. Роботи виконувались за індивідуальними замовленнями. На заводі була зайнята більшість жителів Кvasilova”.

Історію розвитку заводу можна поділити на такі періоди: кінець минулого століття, дореволюційний, громадянська війна, панська Польща, Велика Вітчизняна війна, післявоєнний. Найбільші зміни в долі заводу почали відбуватися з кінця 70-х років ХХ століття. В цей час завод, переходячи з одного відомства в інше, став підприємством союзного підпорядкування. Була визначена його подальша доля як дослідного машинобудівного завodu машин для тваринництва і кормовиробництва. На заводі різко зростає номенклатура продукції – це лінії роздачі кормів для тваринницьких комплексів, транспортери стрічкові і шайбові, подрібнювач кормів ИСК-3, автокормовоз АСП-25, запасні частини до цих машин, товари народного вжитку.

Зростають виробничі потужності підприємства за рахунок технічного переоз-

Анатолій Кочмар

Нова прохідна заводу “Рівнесельмаши”

бросння діючого виробництва і введення в дію в 1978 році цеху з виробництва тросово-шайбових транспортерів.

У 1985 році починається нова епоха в історії заводу – прийнято рішення Ради Міністрів СРСР про реконструкцію і розширення заводу, створення виробничих потужностей з випуску причепа ПСЄ-20. Практично це означало будівництво нового заводу, багатоповерхових житлових будинків і гуртожитків для робітників, школи, професійно-технічного училища, інших соціальних об'єктів.

Нова епоха почалася в цей період також в економічному і суспільному житті нашої країни. Саме тоді ми почули слова “перебудова” і “нові умови господарювання”. Процеси, що відбувалися в Україні, відгукувались резонансом і впливали на хід будівництва заводу, освоєння нових потужностей, на результати господарювання. Будівельники області не могли осилити запланованих об'єктів будівельно-монтажних робіт, через що тепер об'єкти вводяться не комплексно, відстало житлово-комунальне будівництво і розвиток соціальної сфери. Як наслідок – на заводі виникла кадрова проблема – не вистачає кваліфікованих спеціалістів основних робітничих професій: зварників, штампувальників, програмістів ОЦ, інструментальників, а також інженерно-технічних працівників. Плинність кадрів надзвичайно висока серед усіх категорій. А це найболючіше відбувається на організації виробництва. До того ж господарська самостійність підприємств за останні роки не означала їх відповідальності за виконання договірних зобов'язань. Руйнуються господарські зв'язки, частішають збої в матеріально-технічному

забезпечені виробництва. Ось така, далеко не повна, низка причин і невтішних наслідків.

Це насамперед невиконання намічених планів виробництва, подорожчання собівартості продукції, низький рівень рентабельності, ускладнення фінансового становища. При цьому зрозумілим є і невдоволення окремих робітників низькою заробітною платою, відсутністю або недостатністю пільг та компенсацій у зв'язку з підвищеннем роздрібних цін. Але ситуація неодмінно має змінитися. З першого жовтня ціни на продукцію заводу стали договірними. Це означає, що всі планові витрати на виготовлення продукції включені в ціну, за якою реалізуватиметься продукція з рівнем рентабельності, який не повинен перевищувати 25 відсотків. Це дасть змогу отримувати прибуток, необхідний для фінансування виробничих, господарських та соціальних питань.

Опрацьовуються нові господарські і виробничі зв'язки. В самостійні структурні одиниці планується виділити окремі виробництва. Є пропозиція зі створення спільнотного з Угорчиною підприємства з виготовлення причепа легкового автомобіля ММЗ-81021. Сподіваємося, що, проголосивши Декларацію про незалежність і державний суверенітет України, ми вже не на словах, а на ділі будемо самостійними господарями своєї долі.

Анатолій Кочмар,
генеральний директор ВО “Рівнесільмаши”
(“Голос Волині”. – 19 листопада 1991 р.)

НОВОРІЧНЕ ІНТЕРВ’Ю

Мабуть, сім’я, в якої ми вирішили взяти новорічне інтерв’ю, в основному схожа на сотні інших у нашому селищі. Просто живе ця сім’я з любов’ю, з повагою, з прекрасним відчуттям, що один без одного уявити своє життя неможливо. Йшовши до них, нам хотілося задати кілька запитань щодо святкування Нового року, а виявилося, що буття цієї родини настільки сповнене подіями, цікавими епізодами, що не написати про це – було б великою помилкою.

Ось ми і зустрілися з Олександром, Олею, Дімою і Сергійком Дядичиними. Олександр працює слюсарем у ремонтному цеху ВО “Рівнесільмаш”, Оля – заступником головного бухгалтера будівельно-монтажного управління. Сину Дімі – шість років, Сергійкові – три з половиною.

— Яким для вас був цей, уже майже завершений рік?

Олександр: Чесно кажучи, невизначений. Весь час, якщо говорити про атмосферу в суспільстві, доводилося чогось чекати, щось переживати, хвилюватися. Десь засмучуватися через побутові і продовольчі проблеми. Напруженість у країні не може не впливати на людей, які в ній живуть. Була і радість. Ми голосували за Незалежність України, її суверенітет, самостійність. Задоволений, що створилася Співдружність Незалежних Держав. Європа об'єднується, і ми теж повинні діяти за таким принципом, хоча не під ніяким приводом не втрачати так важко завойованих позицій. А якщо говорити про сім'ю, то їздили влітку, намагаємося робити це щорічно, у відпустку до моїх батьків у Новгородську область. Там, у містечку Боровичі, в Росії, я народився. Дуже подобається там і дітям.

Діма: У бабці Ані дуже багато малини, ростуть боби. А в лісі, який зовсім поруч, ми туди за віниками березовими ходили, багато грибів. І пиріжки бабуся пеке такі, як ніхто в світі — з малиною, грибами, картоплею...

Оля: Справді, у Сашині мамі дуже смачні пироги. Навіть у нас в Україні рідко такі покуштуєш. Це в неї, мабуть, особливий дар. І лазні справжньої, такої, як там, у нас не побачиш. І я парилася. А чоловік із дітьми — через день... От би зараз, перед Новим роком... Тільки уявляти можна і порадіти, що таке було. І ще буде. Може, в наступному році, хоча Саша закінчує Ленінградський політехнічний інститут, державні іспити. Це може вплинути на нашу спільну відпустку. А взагалі — проблем багато. Чомусь хочеться говорити про щось святкове, а думки весь час ходять біля того, чого хотілося б, чого не вистачає для нормального життя. Тісно — малосімейка — 12 кв. м. Діма тільки й питає, куди стіл поставите, коли я до школи піду. І взагалі, хотілося б більше бути з дітьми, а робота не дозволяє цього робити. Єдине, де з усіма, всією сім'єю можна попрацювати — це на городі, що в цьому році дали, хто бажав, той узяв. Це одночасно — і відпочинок на повітрі.

— Як ви святкуєте Новий рік? Згадайте, що запам'яталося найбільше...

Олександр: Новий рік зазвичай зустрічаємо сім'єю. Настрій завжди святковий, незважаючи ні на які проблеми. Просто не звертаєш уваги, і все. У мене, наприклад, свої фірмові страви: готову м'ясний салат, пельмені, налисники з сиром. Оля готує свої. Дуже смачною в неї виходить “шуба” і все інше.

А найбільш запам'яталася зустріч Нового року одразу після одруження. (Це сказали і Саша, і Оля разом!). 28 жовтня ми одружилися, а потім, до самого Нового року жили окремо. Я — в Нар'ян-Марі (в перекладі з ненецької “червоне місто”), Оля — в Архангельську.

Оля: Я закінчила Полтавський торгово-економічний інститут, і мене направили працювати в Архангельськ. А Саша з чотирьох місяців від народження жив в Нар'ян-Марі. В Нар'ян-Мар я приїхала у відрядження і зустріла там свою долю. Після реєстрації шлюбу, а це було за півроку після знайомства, я два місяці розраховувалась з роботи, аж до Нового року. Навіть тепер згадуємо і кожного разу переживаємо те, що відчували тоді. Північ побачили. Я навіть була на острові Колгуєв, бачила північне сяйво. Через рік ми приїхали сюди, у Квасилів, до моїх рідних. Тут і зупинилися.

— *Якщо не секрет, звичайно, що ви даруєте один одному напередодні Нового року?*

Олександр: Що подарую в цьому році — не скажу, нехай залишиться моею таємницею. А взагалі люблю дарувати хороші парфуми.

Оля: Буває так, що домовляємось нічого не дарувати. На жаль, грошей іноді не вистачає. Але не витримуємо і потай все одно щось купуємо, хоч маленьке, але з сюрпризом. Щоб було несподівано і приємно.

Діма: Минулого року мені Дід Мороз подарував “Місяцехода” — машину, шарфа. В цьому році хотілося б олівців.

Сергійко: А я забувся, чого б я хотів...

— *А тепер назвіть свій новорічний тост.*

Олександр: Ми просто говоримо хороші слова, бажаємо один одному те, що кожний із нас хотів би мати. Це, мабуть, просто, тому що наперед знаємо, що можна побажати, що може здійснитися, а що ні.

Оля: Загадуємо бажання. А в цьому році першим бажанням буде спільне — отримати квартиру, щоб діти були здорові, щоб щастя не залишало наш дім.

Олександр: І навіть шампанське спробуємо дістати, щоб там не було!

*Розмовляла Анна Войнарович
(“Голос Волині”. — 27 грудня 1991 р.)*

БОРОТИСЯ І ПЕРЕМАГАТИ

Хто хоч раз був у спортивному залі, де займаються вільною боротьбою та боротьбою дзюдо, мабуть, не залишився байдужим не тільки до цих видів спорту, але й до самого тренера, майстра спорту з вільної боротьби М.П. Коби.

Він приїхав у наше селище в січні 1990 року. Прийшов в училище, запропонував свої послуги. Директор А.П. Ромер мав на той час ідею переобладнати приміщення старої котельної у другий спортзал училища. За

Грудень, 1991 року

доки приміщення не набуло теперішнього вигляду, невтомно штовхала якась рушійна сила, що не давала спокою, відпочинку, яка підказувала, керувала і водночас не дозволяла зупинятися, заспокоюватися, навіть втомлюватися”.

За 7 місяців все було готове. Найважче було з підведенням холодної води, з роботами щодо опалення. Весь час допомагали учні училища. Особливо хочеться згадати Юрія Касянчука, майстрів училища Анатолія Власика та Юрія Басюка. Постійно допомагав Андрій Петрович Ромер, Микола Петрович Паридуда.

Так на базі училища СПТУ-16 народилася секція боротьби. Звичайно, бажаючих займатися виявилося багато, але всіх тренувати просто неможливо. На даний час займається в секції 130 чоловік. В основному це учні училища та середньої школи. “Сьогодні у нас чимало перемог, – продовжує М.П. Коба, – з вільної боротьби команда училища стала переможцем першості області. Крім того учень СПТУ-16 Володя Назарук став срібним призером першості республіки з вільної боротьби. В секції займаються колишні учні. Наприклад, Олександр Андріюк, кандидат у майстри спорту з боротьби дзюдо. Наймолодший першорозрядник із вільної боротьби та боротьби дзюдо –

впровадження цієї ідеї у життя і взявся Микола Павлович. Після деякої боротьби з житлово-комунальним відділом “Рівнесьмашу” за приміщення почалася важка і наполеглива робота. Важко будувати, а ще важче перебудовувати. “Стільки розчину переносив своїми руками, – тепер усміхається Микола Павлович, – страшно згадати. Але протягом всього часу,

Тарас Дячук. Призером Всесоюзного турніру з боротьби дзюдо стала семикласниця середньої школи Аня Кузічкіна”.

І на закінчення нашої розмови Микола Павлович додав, що бажаючі серйозно займатися боротьбою можуть приходити щовечора, крім неділі, до спортивного залу, що знаходиться на території училища.

Отже, приходьте, бажаючі бути здоровими, спортивними, – ви завжди зможете захистити себе і своїх друзів, відчути хвилюючі хвилини перемог, у першу чергу – над собою. А Микола Павлович допоможе у вашому спортивному становленні, допоможе виправити помилки, підкаже, коли потрібно, запалить вас негаснучим вогником, який поведе до вершин спортивної майстерності. Він вміє боротися і перемагати. Він вміє переживати з усіма і будні, і свята спорту, вміє піклуватися про кожного свого учня.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 20 січня 1992 р.)

ЗІ СВЯТОМ, ДОРОГІ ВЕТЕРАНИ!

I знову ступив на землю світлий і ніжний травень. I знову білі з рожевим відблиском попливли над землею незвичайні хмаринки розквітлих абрикос. I знову вроцісто і святково торкнувся наших сердець празник Великої Перемоги. Стільки слів уже сказано, стільки сторінок написано про це найсвятіше з усіх свят, а звучить невідома мелодія, збуджує, запалює все навколо невидимим сяйвом, і течуть слова, наче ріки, і сміються, і плачуть очі – низький уклін Вам, ветерани, ветерани Великої Вітчизняної! Низький уклін Вам, безсмертним воїнам, хто є і хто недожив до сьогоднішнього дня!

Розповідь про ветерана Великої Вітчизняної хочеться почати з тексту Похвальної Грамоти: “Гвардії рядовому Купченку Степану Андрійовичу за відмінні бойові дії, Вам, учаснику боїв під час визволення міст Гнєв (Мєвє) і Старогард (Прейсиш Старгард) – важливих опорних пунктів оборони німців на підступах до Данцига, Верховний Головнокомандуючий...”

Подяку оголошено 7 березня 1945 року. Це було 47 років тому.

Згадує Степан Андрійович свої фронтові будні, було йому на той час тільки 18 років. А коли на Рейхстагові писав своє прізвище – було 19! Просто молодий юнак, який вже пройшов через вогонь, бачив смерть. Не була тоді доля лагідна до людей, але витримали, пересилили себе і ворога. Перемогли!

— А як Вам тепер, Степане Андрійовичу? — запитую ветерана Великої Вітчизняної.

— Нічого не можу сказати, — відповідає, — мабуть, так, як і вам. Усім тепер важко. На їжу нам грошей вистачає. Жінка моя, Валентина Павлівна, теж відпочиває — 34 роки проробила в школі вчителем української мови та літератури. А я — 38 років на “Рівнесьльмаші”: 1 рік бухгалтером, 11 років — заступником головного бухгалтера, 26 — головним. Такий трудовий шлях.

— А чи легко було працювати з жінками?

— Коли я прийшов уперше на завод, у шинелі, директором був Іванов, також у шинелі, зустрів радо. І в бухгалтерії були чоловіки. Потім уже — жінки. Перед тим я навчався в школі бухгалтерів МТС. У грудні 1950 року їхав, власне, в Рівне, але машина довезла до Квасилова. Тут і зупинився. Зупинився на все життя.

Народився Степан Андрійович у Гощанському районі, в с. Країв. Звідти у 1944 році йшов на фронт. Потрапив у Польщу. Від Варшави — у Східну Пруссію, потім — у напрямку Берліна. Служив у 269 Гвардійському мінометному Седлецькому Червонопрапорному орденів Кутузова і Олександра Невського полку. Восени 1945 переїхав у Брестську область, у ліс, де мали зимувати. Але згодом потрапили у Південне військове містечко. Так, у Білоруському військовому окрузі, служив до жовтня 1950 року.

Має Степан Андрійович Купченко десять медалей. Особливо важлива для нього перша “За бойові заслуги”.

— За який подвиг Ви її отримали? — запитую Степана Андрійовича.

Ветерани Іван Григорович Вовк
і Степан Андрійович Купченко (справа)

— Це сталося тоді, коли німецькі літаки бомбардували нашу місцевість. Бомба впала у двір, де стояла вантажна машина. А в ній — бочки з бензином, вони спалахнули. А я своєю машиною витягнув ту, на якій лежали всі бочки. Врятував її.

Під час служби отримав Степан Андрійович медалі “За взяття Кенігсберга”, “За перемогу над Німеччиною”, “XXX років Радянсь-

кій Армії і Флоту". С.А. Купченко – голова Ради ветеранів, що проживають на території селищної Ради.

Із кожним роком меншає тих, хто захищав нас від фашизму. Тепер у Кvasилові мешкає 66 ветеранів, в тому числі 6 інвалідів. Як їм живеться? Звичайно, важче ніж нам, молодим, які не бачили того, що довелося їм на своєму довгому, славному шляху. Будьмо уважнішими і добрішими до людей, які вийдуть на площі міст та селищ 9 Травня, які нестимуть на своїх грудях, як найдорогоцінніший скарб, медалі та ордени Великої Вітчизняної.

Розмовляла Анна Войнарович
("Голос Волині". – 6 травня 1992 р.)

БАТЬКО, МАТИ, СИНИ...

Цього року вперше буде відзначатися День Матері (до 1939-го воно було традиційним). І, звичайно, виникла думка розповісти про сім'ю, в якій уже дорослі діти. І не просто дорослі, а які досягли своєї мети, які довели своїм батькам, що люблять їх, своїм ставленням до життя і до своїх рідних.

У Ганни Данилівни та Андрія Андрійовича Косинських – п'ятеро синів – гарних, справжніх чоловіків, добрих і ніжних, цілеспрямованих і мужніх. Я не боюся називати їх так – вони такі є. А заслуга у цьому – передусім батьків. Матері, яка дала їм життя, і батька, який зумів бути для них взірцем, людиною, не просто рідною, а нібито донором потрібних для синів рис. Повірте, таке вдається не всім.

Ганна Данилівна – звичайна роботяща жінка, трохи сором'язлива. Навіть не віриться, що вона ростила своїх хлопців, ходила на роботу, разом із чоловіком без сторонньої допомоги будували свою хату. Для цього насправді потрібно мати силу волі, терпіння, прагнення сімейного затишку, відчуття прекрасного.

– А тепер діти дорослі, – говорить і сумує, і радіє водночас Ганна Данилівна, – пороз'їдждалися. Наче птахи, полетіли з рідного гнізда, але з міцними, великими крильми... А рідний дім – є рідний. Іноді збираємося всі разом – скільки тоді щастя, сонця, світла...

Андрій Андрійович балакучіший за дружину. На моє запитання, де тепер сини, розповів, починаючи зі старшого.

– Син Володя – гвардій підполковник у відставці, кандидат геологічних наук, у Ростові-на-Дону. Має свою сім'ю. Та й взагалі всі сини вже одружені. Володя – від першої дружини Віри. З Ганною познайомився, коли будували

шахти. Приїхали сюди – жили в заводських бараках, працювали на заводі. В серпні 1959-го народилися хлопці-близнюки Михайлик і Петрик. Павлик – у 1961 році, Михайло з Петром працюють на ВО “Рівнесільмаш” близько 16 років, в інструментальному цеху. Павло живе в Іркутську, майор, начальник інженерної служби. В 1970 році народився Сашко – курсант Тюменського вищого командного інженерного училища, вже на третьому курсі.

Мають Ганна Данилівна і Андрій Андрійович шестеро внуків та поки що одну правнучку. В минулому році Ганна Данилівна пішла на пенсію. Тридцять років пропрацювала. Андрій Андрійович – сорок вісім! Двадцять років – у гальваніці. Є про що згадати А. А. Косинському – три томи можна було б написати тільки про те, як він, ветеран Великої Вітчизняної війни, був на фронті. Це – окрема тема.

Не завадило б тільки додати, що пішов він на фронт у 1942 році в маршову роту зовсім хлопчеськом. Так і залишили його солдати – спритним був. Навіть прізвисько мав “пружинний”. Усю війну пройшов у розвідці. Перший його бій був під Сталінградом в 20-й мотострілковій Новоград-Волинській Червоноопрапорній ордена Суворова бригаді 25-го танкового корпусу 4-ої Гвардійської танкової армії. Андрій Андрійович брав участь у визволенні нашої області, Львова, багатьох міст Польщі, Німеччини, Угорщини. В травні 1945-го був у Чехословаччині. Наприкінці війни служив у 38-й армії на 1-му Українському фронті.

Складна і жорстока доля іноді випадає людині. І в Андрія Андрійовича є такі дні і роки, коли знає, що жити треба, а жити не хотілося. Тепер – усе в минулому. Тепер дорослі сини. Тепер – довжелезний список однополчан, яких вітає А. А. Косинський щороку, усіх живих. “Тільки зараз, – каже, – важко стало, подорожчали і конверти, і листівки – пенсії не вистачить...” Але не така він людина, щоб відступити. Щось надумає. Добрі традиції не вмирають, як і не вмирає минуле, теперішнє і майбутнє. Людина вічна. Вона наслідує батьків і вона продовжується в дітях. Хай щастить Вам, велика і гарна родино!

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 6 травня 1992 р.)

“ЧЕРЕЗ РОКИ, ЧЕРЕЗ ВІКИ, ПАМ’ЯТАЙТЕ...”

– Світлом вічної пам’яті, світлом любові нашої, скорботи нашої нехай осяються сьогодні імена тих, хто загинув у роки Великої Вітчизняної війни. Хто недожив до сьогоднішнього дня... – лунають щирі слова вдячності і шані

усім, хто був на вогняних позиціях, хто громив ворога в партизанських загонах, хто мучився в гестапівських катівнях, концтаборах, на роботах у Німеччині. Немає сім'ї, яку б не зачепила трагедія війни, немає долі, яка б не була поранена війною.

Чимало горя зазнали й жінки-вдови, на чиї руки всією вагою впало розбите війною життя: підростаючі діти, зруйновані будинки, нестачі та злідні... На території селищної Ради проживає дев'ять вдів: Гладковська Уляна Іванівна, Бутиліна Марія Яківна, Білоус Єва Кіндратівна, Дебелюк Мотронна Іванівна, Конончук Ольга Антонівна, Лашевич Софія Антонівна, Павлюк Антоніна Іванівна, Самолюк Надія Степанівна, Сідлецька Феодосія Полікарпівна. Чорна печатка війни назавжди лишилася в їхніх очах незагойним сумом, незгасною пам'яттю.

Всупереч своєї волі були у Німеччині Куцель І.М., Панчук А.М., Антонюк С.М., Дмитрук С.Й., Шевчук С.О., Волос (Пастушик) О.А., Валищук В.В., Тупік І.С., Райковський М.М., Станіславський В.О., Колтун У.С., Крамар В.С.

Пережили нелюдські страждання, жах концентраційних таборів Дубейко О.А., Пастушик С.Г., Пушик Ф.М., Ященко Г.П., Нечай В.І., Барилюк М.С., Кирилюк А.Я.

Сьогодні ми згадуємо тих, хто дожив, але скільки загинуло не на полі брані, а після – від ран, від відчаю або просто від того, що довелося пережити... Ми будемо і повинні пам'ятати усіх, усіх поіменно... Така доля у них, і така доля тепер у нас. І своя доля була у тих, хто загинув на дорогах Афганістану, хто повернувся звідти каліками, хто залишив його в пам'яті своїй назавжди. В нашому селищі мешкає 32 воїни-інтернаціоналісти, воїни, які виконували свій обов'язок так, як і наші діди – у Великій Вітчизняній...

Мітинг-реквієм відкрив голова селищної Ради народних депутатів Жильчук М.М., який, зокрема, сказав, що перемога у Великій Вітчизняній війні – не просто подвиг народу, а злиття в єдиний і нероздільний вузол незламної сили волі, мужності, витримки і нескінченного прагнення визволити свою країну, свій народ від загарбницької сваволі ворога. Близько 40 жителів селища Кvasилів десь поховані серед чужих беріз і кленів, а теперішнє покоління зобов'язане продовжити їхню справу, щоб на нашій землі був мир і спокій.

На мітингу виступили ветеран Великої Вітчизняної війни, голова Ради ветеранів на ВО “Рівнесьльмаш” Іван Григорович Вовк, учні середньої школи. Готовав сценарій та вів мітинг-реквієм директор Центру культури та дозвілля В.В. Мокляк.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 20 травня 1992 р.)*

ГОЛОВА РАДИ

Бути головою селищної Ради – престижно чи важко? Чим займається голова щоденно, які справи доводиться вирішувати, про що думати, які риси характеру необхідні будь-якій людині, щоб очолити значний і важливий шматок роботи? Про це – розмова з Миколою Миколайовичем Жильчуком.

Попереду – вибори голів Рад, і, мабуть, дуже важливо вже сьогодні усвідомити значущість цієї події, підсумки якої цілком залежатимуть від нас з вами.

– *Миколо Миколайовичу, два з половиною роки Ви на посаді голови селищної Ради народних депутатів. Чи маєте можливість здійснювати всі Ваші задуми щодо покращання умов життя квасилівців?*

– Насамперед, можливість здійснювати задуми складається з двох основних факторів – наявність коштів або матеріалів та виконавців тих чи інших робіт. Коли ж це об’єднується, тоді лише виконується. Та й з часом, відповідно до вимог, задуми змінюються. Наприклад, газ сьогодні повинен бути в кожній домівці, коли раніше це питання так не стояло. І взагалі, питання благоустрою селища, якщо можна так сказати, – невичерпні, вони ніколи не зникають, вирішується одне, а на черзі – вже інше. До того ж, обмаль коштів у бюджеті постійно змушує шукати вихід із ситуацій, пов’язаних із нагальними питаннями, не кажучи вже про ті, які ще в проекті. Щоб читачі газети могли орієнтуватися, скажу: в бюджеті селищної Ради на благоустрій виділено 500 тис. крб., але тільки на експлуатацію освітлення вулиць потрібно 300 тисяч. У 1991 році покриття вулиці Зеленої у бетоні коштувало 60 тис. крб., сьогодні – більше 600 тис. крб. А завтра?! Ніхто не скаже, які ціни будуть і якими коштами нам доведеться оперувати. Одне відомо, що в достатній кількості їх не буде ніколи.

– *Яким справам доводиться приділяти найбільшу увагу? Що зроблено, на Вашу думку, вагомого?*

– Звичайно, це – газифікація вулиць Б. Хмельницького, Піонерської, Чапаєва, ремонт твердого покриття та тверде покриття вулиць Зеленої,

Б. Хмельницького, Дзержинського – це важливо з одного боку. А відновлення роботи клубу, створення Центру культури та дозвілля – з іншого. Вважаю, що і газета як інформаційний вісник теж дає свої результати. Кожній справі потрібно приділяти належну увагу, яка б ця справа не була – особистою, під час прийомів громадян, чи суспільною, потрібною для всіх. Багато клопотів викликав і розподіл городніх ділянок, раніше про таке ми навіть не мріяли, підготовка майданчика під сараї, розподіл товарів підвищеної попиту, слава Богу, вже сьогодні його робити не потрібно, і купони, талони, які й досі мають місце. Не зовсім легкою справою був ремонт старого приміщення заводо-управління “Рівнесільмашу”, завдяки йому хоч трохи збільшилося приміщення лікарської амбулаторії для покращення умов прийому дітей. Упорядковане старе кладовище і, безсумнівно, вагомо, – встановлення пам’ятного Знака загиблим односельчанам.

Так сталося, що на ці мої два з половиною роки випало багато подій як політичних, так і суспільних. Відбулися зміни в економіці. Це викликало нові погляди, які в минулі часи й засуджувалися, і не приймалися. Вдячний квасилівцям, що підтримали мене, зрозуміли, прийняли Незалежність України як продиктоване часом. Повертаючись до запитання, додам, що найважче – вирішувати питання на особистих прийомах, починаючи від сімейно-побутових, закінчуячи впорядкуванням територій, наданням допомоги. Але намагаюся зрозуміти кожного, хто до мене звертається.

– Які стосунки склалися між Вами і членами виконкому, між Вами і мешканцями селища?

– На мою думку, між мною та членами виконкому – нормальні ділові стосунки, хоча у кожного з них на першому плані свої виробничі питання, адже члени виконкому – перші керівники підприємств та установ нашого селища. Під час зустрічей із жителями селища, на зборах вулиць, особистих прийомах громадян, здається, більшість вірить у мої намагання поліпшити ті чи інші справи, більшість задоволена рекомендаціями, порадами. Хоча всім добрим не будеш – це відомо.

– Чи задовольняє Вас нинішня організація роботи депутатського корпусу?

– Нинішня робота депутатів селищної Ради практично звелася до відвідування сесій, на які, є такі випадки, навіть з’являються не всі. Складається враження, що не всі депутати знають свої права та обов’язки, на жаль, забули свої передвиборні обіцянки. Робота в постійних комісіях припинена. А за місцем проживання ще звертаються виборці до Мізери Л.І., Ковтун Л.М., Павлуся О.Р., Залевської С.А., Висоцького В.П., Сунчелесева П.В. у своїх спра-

вах. Робота Ради невід'ємна від діяльності народних обранців. Відповідно – весь тягар ліг на апарат виконкому. Розумію, що означає – працювати на громадських засадах. Але й без таких людей дуже важко зрушити будь-яку справу. Один у полі не воїн.

– Як відомо, восени планується провести вибори. Місцева Рада буде обирається прямим голосуванням, тобто народом. Що можна передбачити наперед?

– Розмова про організацію прямих виборів голів місцевих Рад на сесіях Верховної Ради була, прийнято закон, що передбачає прямі вибори голів та вибори їх радниками (депутатами). Кого оберуть жителі головою Ради, звісно, дуже важливо. Це повинна бути поміркована, обізнана з усім людина. За фахом, на мою думку, – будівельник, оскільки більшість запитів цього напряму. Має мати достатній життєвий досвід, який допоможе вирішувати питання особистого характеру під час прийому громадян. Передбачити щось наперед, здається, важко.

– Чи будете Ви пропонувати свою кандидатуру, все ж таки досвід, обізнаність, реальна оцінка як самої роботи, так і ситуації взагалі є?

– Усе залежатиме від людей.

– Скільки часу, до речі, витрачаєте Ви на виконання службових обов'язків і скільки лишається для особистого життя?

– Як і в кожного керівника, розвинута міра відповідальності перед громадою. І не тільки відповідальності. Робота є робота, її потрібно виконувати якомога краще, вона забирає час. Лишаються рештки, які можна присвятити й сім'ї.

– Іще одне. Як Ви ставитесь до розмов, викликаних “приватизацією” будинку, де знаходилася до недавнього часу селищна бібліотека?

– Добре, що Ви задали це запитання, бо навколо цього з'явилося багато домислів. Прикро, але так. Почну з того, що питання переведення бібліотеки в інше приміщення стояло давно, так як місце, де вона знаходилась, не відповідало її призначенню. Великий рух автотранспорту по шосе серйозно ставив під загрозу життя квасилівців, особливо дітей. Три нещасні випадки, один – із летальним кінцем, змусили прискорити перехід бібліотеки в колишнє приміщення заводоуправління “Рівнесільмашу”. Постало питання її використання звільненого будинку на вулиці Рівненській, 31. На засіданні виконкому селищної Ради щодо цього були різні пропозиції: передати для філіалу музичної школи, розмістити в ньому художню школу, продати споживчому товариству, продати кооперативу, продати як житловий будинок, бажаючим покращити житлові умови тощо. З вищевказаних причин зупинилися на останньому. Треба додати, що будинок, про який йдеться, збудований у

1932 році, дерев'яний, лицьований цеглою, залишкова фінансова вартість на час купівлі 300 крб., у 1993 році підлягає списанню. Капітальний ремонт не проводився, в 1988 році зроблений поточний ремонт із влаштуванням центрального опалення від газопроводу.

Ситуація справді була не з легких. Але я і не здогадувався, що ображеними, якщо так можна сказати, залишається ті, хто якоюсь мірою самі покладали надії на цей будинок. Тепер я це розумію. Але парадокс у тому, що все одно знайшлися б незадоволені, якби, скажімо, замість мене цей будинок придбав хтось інший, тим більше, що покращити свої житлові умови бажають навіть ті, які й не зовсім цього потребують.

Виходячи з того, що я мешкаю в однокімнатній квартирі (на дев'ятому поверсі будинку 34 на вулиці Радянській), члени виконкому не були проти, аби я придбав цей будинок, навпаки – В.К. Процюк і Р.С. Патаєвич самі запропонували мені це зробити. Я ж проживаю з дружиною і маленьким сином. Умов підготуватися до роботи вдома, а також забезпечити вдома належний діалог із жителями селища, котрі постійно звертаються з різних причин, не маю можливості. І хоча я звик до незручностей, проте людина звикає до всього – і поганого, і доброго, а отримати житлову квартиру найближчим часом я не зміг би, так як перебуваю в загальній черзі під № 15.

Для проведення оцінки домоволодіння було створено комісію, запрошено представників обласного бюро технічної інвентаризації, районної архітектури. Отримано згоду на продаж від голови районної Ради народних депутатів. У квітні 1992 року оцінююча вартість будинку становила 14 тисяч 300 крб. Бездаконня тут немає, інша справа – як поставитися до факту, який відбувся...

– Мабуть, це має довести всім, що Ваша посада не дозволяє робити необачливих кроків, Ви, як голова Ради, завжди на виду. Звісно, і цікавість Вашим життям подвоюється.

– Від цього нікуди не дінешся, хоча явно не передбачав, що люди можуть мене не зрозуміти. Не як голову Ради, а як просту звичайну людину.

– Хотілося б додати, що звичайній людині, напевно, й не по силі було б впрягатися у роботу такого масштабу та й ще – працювати заради інших, не обмежуючись власними потребами, особистими бажаннями або конкретно сімейними турботами. Хоча психологія людини – річ загадкова, й особливо тоді, коли справа стосується споживацьких, я би сказала, матеріальних інтересів... Порівняно з ними, усі духовні поривання і благі наміри ховаються і маліють.

*Інтерв'ю взяла Анна Войнарович
("Голос Волині". – 9 вересня 1992 р.)*

ЗІ СВЯТОМ, ДОРОГІ МАШИНОБУДІВНИКИ!

Кожного року ми зустрічаємо своє професійне свято. Кожного року – по-різному. Життя не стоїть на місці, воно приносить нам і перемоги, і прикрощі, воно змушує нас щоденно, щохвилини здавати іспит на працевдатність, вірність колективу, спроможність не підкорятися труднощам й іти вперед. І ми не стоїмо на місці. А порівняння завжди приходить від минулого, від тих досягнень, на яких зупинялися рік, два, три тому. Сьогодні важко всім, важко нашій державі у цілому і важко кожному, хто намагається не зупинятися на півдорозі, не піддається різного роду амбіціям, а чесно і добросовісно працює.

Для більшості заводчан наше підприємство – не просто місце, де проходить робочий час. Для більшості – робота, в яку вкладається і серце, і розум. Я щиро вдячний таким людям, котрі проробили не один рік, тим, що пішли на заслужений відпочинок, тим, хто прийшов до нас з одним бажанням – працювати і отримувати за це гроші. У нас багато хороших людей, які вірять, що теперішні труднощі – тільки перехідний етап, тільки наступна сходинка, яку ми повинні подолати.

Хочу підтвердити, що наша продукція потрібна працівникам сільського господарства. Вони чекають її від нас. Наша продукція користується попитом не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Налагоджуємо зовнішні зв'язки з Німеччиною, Канадою, Англією, Данією з метою організації з однією з них спільногоВиробництва зернових комбайнів. Вони цікавляться тим, що ми виготовляємо. Чималий попит на нещодавно введену у виробництво продукцію: причеп для легкового автомобіля ЗІЛ-431412. Не зменшується попит і на автокормовози АСП-25, причепи ПСЄ-20, товари народного вжитку. Інша справа, що із значним підвищенням цін на матеріали, комплектуючі, а в результаті й на вироби – виникають свої труднощі. Але сьогодні, в день свята, не хочеться впадати в пессимістичний настрій. І взагалі він не повинен опановувати нами, якщо ми хочемо чогось досягти.

Триває реконструкція заводу, зводяться нові потужності, оновлюється номенклатура з освоєнням надійної, сучасної, складної техніки. Зростає і навантаження на кожного працюючого. Хто не витримує – шукає легшого, хто витримує – залишається. Об'єктивні труднощі були і завжди будуть, а за все, що у нас тепер є – відповідаємо перед собою, перед історією, перед нашими дітьми, які прийдуть після нас. Колектив об'єднання має багато можливостей активізувати свою роботу, збільшити і розширити випуск

продукції. Перспективи у нас є, з часом стабілізується обстановка. Будемо сподіватися, що підприємство і надалі зростатиме, а люди, які працюють на ньому, ніколи не пошкодують, що свої долі пов'язали саме з ним.

*Анатолій Кочмар,
генеральний директор ВО “Рівнесьельмаш”
(“Голос Волині”. – 23 вересня 1992 р.)*

“ПРАЦЮЮ ТАК, ЯК ПІДКАЗУЄ СЕРЦЕ”

– цю фразу може сказати кожний працівник виробничого об’єднання “Рівнесьельмаш”. Справа тільки в тому, що серця у нас різні і говорять вони по-різному. Але за цих людей, до яких ми звернулися сьогодні, можна бути впевненими – їхні серця не дозволяють жити легко, працювати аби як, схібти, змовчати, коли потрібно говорити, обійти чужсу біду... Цих людей знають на підприємстві давно. Вони ще молоді, але відносно років, що зв’язують їх із роботою, – ветерани.

Віра Дем’янівна Єрошкіна, фарбувальниця. Важчої роботи, особливо як для жінки, здається, немає. Але вона завжди оптиміст:

– До кращих часів доживемо без сумніву! Потрібно працювати. Це – головне.

Василь Павлович Поврознюк, електрозварник:

– Звичайно, тепер працювати набагато важче, ніж колись. Але до роботи своєї звик, люблю її. Не думаю, що труднощі будуть завжди.

Валерій Михайлович Мовчун, енергетик:

– Сьогодні наше підприємство знаходиться, якщо можна так сказати, в середньому стані. Віритися, що перейдемо цей рубіж, якщо приватизуємо. Інша справа – де взяти гроші для приватизації. Але ті, хто знайде їх, залишаться робити – відчувають прибуток, бо працювати будуть для себе і відповідати за свою справу!

Юрій Володимирович Гук, наладчик:

– Я вважаю, що працювати у нас можна, аби була робота і відповідно – зарплата.

Петро Дмитрович Шевченко, майстер профільної і листової різки:

– Тепер працюємо багато. Порівняно з минулими роками, вважаю, що на заводі краще. Просто обстановка зараз не зовсім визначена, а це впливає на кожного. Повинно все стабілізуватися.

Сергій Володимирович Курепа, електрик:

— На заводі працюю давно. І завжди в чомусь було важко. Не потрібно панікувати, а підходити до всього по-філософськи.

Анна Войнарович

(“Голос Волині”. — 23 вересня 1992 р.)

ШЛЯХ ДО ВОЛІ

До 50-річчя УПА

Андрій Федорович Репета сидів у камері № 8, де відбував заслання Т.Г. Шевченко. “А коли мій товариш по камері сказав, що гордиться цим, – зі слізами на очах пригадує колишній вояка УПА, – його мало не вбили...” Це було в Оренбурзі, а перед тим – в’язниця в Кременці, потім – 10 довгих років таборів, воля без права працевлаштування, цілина, повернення в Україну, втеча з України, знову повернення...

А почалося усе з вірша, який написав Андрій Федорович 13-річним хлопчиком і який потрапив у Міністерство освіти до Варшави. Коли навчався в технікумі механізації та електрифікації, вступив в ОУН. Війна зірвала випускні іспити. Працював начальником центральної механічної майстерні в м. Кременець, у 1942-му пішов в Українську Повстанську Армію. На той час неподалік від Кременця стояло 5 куренів, які воювали з німцями. “Боролися, – говорить Андрій Федорович, – за незалежну, самостійну Україну”. Закінчив першу старшинську школу в Гутвині, був організаційно-мобілізаційним референтом у Воєнному Окрузі. В 1944-му зв’язки в УПА були розірвані. На хуторі біля с. Кривчики був пійманий чекістами і пішов в РСЧА (Робітничо-Селянська Червона Армія), в цьому ж році заарештували як ворога народу.

Зі своєю майбутньою дружиною Тетяною Ананіївною А.Ф. Репета познайомився в Красноярську, коли отримав волю. Дружина родом із Рівненщини (Здолбунівський р-н), теж відбувалася заслання як політичний злочинець. У свої 18 років зазнала страшних знущань у застінках НКВС. Потім теж 10 років перебувала в таборах. Із Дубна потрапила в Дніпродзержинськ, із нього – у Воркуту, пізніше – в Мордовську РСР, де знаходилися тільки політичні. Працювала по 12 годин на добу, шила одяг для військових. “Згадувати страшно, що довелося пережити, – розповідає Тетяна Ананіївна, – смерть на кожному кроці, напівголодне існування. Одного разу на Великдень відмовилися робити, а це було в нічну зміну, під ранок, то посадили цілий цех жінок на хліб і воду (по 100 г на день) на місяць. За людей нас ніхто не мав”.

У 1956 році, після смерті Сталіна, зняли вічне заслання. Приїхали Репети в Тернопільську область і почали будуватися. Тільки в 1964 році доля закинула їх у Квасилів. Мають вони двох синів, онуків.

За сина Леоніда хочеться сказати окремо. Він – керівник відомої в Україні та за її межами групи “Незаймана земля”. Леонід – лауреат чотирьох фестивалів української авторської пісні. Остання сольна робота на студії “Лева” м. Львів. На фестивалі “Марія”, який нещодавно проходив у м. Трускавець, Леонід Репета визнаний кращим композитором фестивалю, пісня “Марія-фреска” заробила приз від українсько-словацької фірми в 1000 доларів.

Репресовані. Реабілітовані. Історія змушує нас сьогодні подивитися на події минулих років із власного розсуду. Кожний, хто пережив ті часи, має право на свою правду, одної для всіх – не буває, це поняття відносне, але незаперечне. На стіні найбільшої кімнати в будинку Репет висить портрет Т.Г. Шевченка, великий портрет із гарним українським рушником. Із іменем народного поета ці люди завжди, все життя.

*Анна Войнарович
 (“Голос Волині”. – 7 жовтня 1992 р.)*

НАРОДИЛИСЯ УКРАЇНЦЯМИ

Новий 1992-93 навчальний рік розпочався в дитячому садочку ВО “Рів-несільмаш”. Крім програми “Малятко”, рекомендованої у цьому році Міністерством освіти, наш колектив працюватиме й за власною програмою. Ставимо перед собою завдання: створити максимальні умови для фізичного і психічного розвитку дітей дошкільного віку. Намагаємося дати вихованцям різноманітні знання про навколошню дійсність, ознайомити з елементами історії, традиціями рідного народу. Але без підтримки батьків домогтися якісних змін у виховному процесі дуже важко. Запланували провести семінар для батьків на тему “Українська народна педагогіка та її вплив на духовний розвиток дитини”, в якому братимуть участь викладачі педінституту, підготовка до семінару ведеться. Створена матеріальна база для ознайомлення дітей з традиціями українського народу. В спеціально обладнаній світлиці діти імпровізують українські народні казки.

Члени творчої групи, створеної із кращих вихователів, розробляють тематику нетрадиційних занять. Хочемо виростити нове покоління українців різnobічно розвинутими, здатними взяти активну участь у створенні своєї молодої держави.

Постановою спільногого засідання Ради по народній освіті Рівненської районної державної адміністрації, президії РК профспілки і науки України нам виділено друге місце серед відомчих дитячих садків за підготовку до нового навчального року.

Із першого жовтня 1992 року плата за утримання дітей у дитсадку складає 7 купонів 65 коп. за одне відвідування.

Про вихователів і помічників можна сказати багато теплих слів. Головне – більшість не просто виконує свої обов’язки, а й широко небайдужа до навчального процесу, до збереження здоров’я дітей. За що їх люблять діти, шанують батьки. Скажу лише про Боршкову Л. О., в групі якої 25 дітей, а батьки просять і просять влаштувати своїх дітей саме до неї. А коли дитині добре, в групі затишно, то й батьки працюють спокійно.

*Марія Боярчук,
завідуюча дитсадком “Лелека”
(“Голос Волині”. – 21 жовтня 1992 р.)*

P.S. У зв’язку з підвищенням роздрібних цін на продукти харчування, електроенергію, паливо, воду та інше; зростанням розміру мінімальної заробітної плати різко зросли й витрати на утримання при ВО “Рівнесільмаш” дошкільного дитячого закладу. Одна дитина, що відвідує садочок, обходиться підприємству в 1150 карбованців на місяць при встановленій державою батьківській платі 60 карбованців.

Враховуючи те, що дитсадок розрахований на 320 місць, а чисельність дітей становить 270 чоловік, із яких тільки 180 – діти працівників цього підприємства, Рада підприємства прийняла рішення про припинення фінансування витрат на утримання цього закладу за рахунок прибутків виробничого об’єднання.

(“Голос Волині”. – 21 жовтня 1992 р.)

ЯК І ЧИМ СЬОГОДНІ ЖИВУТЬ ПЕНСІОНЕРИ?

Пенсіонери. Ми так часто тепер чуємо це слово. Чому? Тому, що нині за них нібито згадали – їм найважче від усіх як у духовному, так і в матеріальному плані. І в той же час – такі вони одинокі в більшості своїй, такі затиснуті в лабетах буденності…

У нас у Квасилові – 1055 пенсіонерів, а серед них, на жаль, – й неабияк нужденні. Роки роблять свою справу, і коли поряд немає нікого з рідних – усе

втрачає свій сенс. “Смерть моя заблукала... – слізяться очі старенького дідуся, – ходить десь вона лісами, болотами...” Слухати без щему у серці таких людей неможливо. Слухати – одне, а зробити для них щось вагоме – зовсім інше.

Так, ціни нині колосальні й не тільки для пенсіонерів. Деякі навіть молоко не купують після подорожчання – пенсія не дозволяє, а кому ж, як не їм, його купувати? М’яса ж тим більше не купиш, та й їсти його часто-густо немає чим... От і виходить, що життя примушує шукати якісь виходи. При-міром, пенсіонерки О.А. Рогожнік та Т.М. Рябчук об’єдналися – кілька років живуть разом. Живуть – це означає, що Тетяна Максимівна запропонувала Олені Архипівні харчуватися разом. Друга – інвалід, доглядати її за собою надзвичайно важко. Допомагає Тетяна Максимівна їй і в хатній роботі.

Найдобрішою у світі, співчутливою, завжди готовою прийти на допомогу характеризують сусіди одиноку пенсіонерку Антоніну Іванівну Тунську. Життя не шкодувало її – була вона серед репресованих. Мабуть, такі люди, які вдосталь зазнали лиха, милосердніші... Важко усім із харчами, хоча б олії для них можна було купити в магазині, важко і з ремонтом – немає кому допомогти, та й коштів не дуже... Та й одяг от-от зноситься – що вдягнути?

Так і виникла ще два роки тому ідея створити магазин для нужденних, ідея була, а ось втілити її у життя не було кому. “Тепер цей магазин ще необхідніший, ніж тоді, – говорить голова селищної Ради М.М. Жильчук, – але конкретно цим ніхто займатися не хоче”.

От, гадаю, можливо, серед пенсіонерів хтось би взявся за цю справу. І комітет захисту пенсіонерів можна було б створити в селищі. Утворити фонд. Потрібно шукати шляхи, аби хоч якось поліпшити життя цих людей, які все життя працювали, сподіваючись на заслужений відпочинок. А який це відпочинок, коли голова забита одними проблемами?..

Я звернулася до представників адміністрації підприємств нашого селища з проханням розповісти про те, як і чим вони допомагають пенсіонерам. Звичайно, допомагають, хто як і чим можуть (крім грошей), допомагають спершу тим, хто звертається. Допомагають транспортом, ремонтом, матеріалами, відходами від виробництва (на пивзаводі). Але людям пенсійного віку, мабуть, потрібна увага й чисто психологічного напряму – така, яка б щоразу підтверджувала їм, що вони – не зайві, що вони потрібні, якими б не були.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 9 грудня 1992 р.)*

“ЯКИМ БУВ 1992-Й?”

— Із таким запитанням я звернулася до мешканців нашого селища. На жаль, ніхто не відповів усмішкою, а якщо й посміхнувся, то, мабуть, сумно... Справді, рік видався важким, але життя йде. А ми, незважаючи на проблеми, чекаємо наступного року, десь у душі сподіваючись на краще. Немає традиційних підсумків, немає, чесно кажучи, чим особливо хвалитися, але все ж таки рік минає, а це означає, що пройдений відрізок часу, якийувібрал у себе наші сподівання, радості, розчарування — все, що тісним вузлом переплелося, зв'язалося... Щось залишилось у минулому, щось переїде у майбутнє, це життя. А вам, шановні квасилівці, мабуть, цікаво буде дізнатися, що думають із цього приводу деякі керівники підприємств та установ селища Квасилів.

Жильчук М.М., голова селищної Ради. Не можна сказати, що рік, який минає, був легким. Але все одно більш сприятливим до вирішення питань, які виникли не один рік тому. Адже попри всі труднощі вдалося-таки зробити чимало добрих справ. Це: завершено газифікацію вулиць, відновив свою роботу селищний клуб, замінено огорожу кладовища, відремонтовано приміщення для виконкому та бібліотеки, що дало змогу хоч трохи розширити приміщення лікарської амбулаторії, прокопано меліоративну канаву, чимало квасилівців отримало городні ділянки та багато іншого — більш або менш значного, дивлячись, з якого боку підійти. І якщо взяти до уваги те, що найдрібніші побутові питання сьогодні — це вже є проблема, то, вважаю, що долати перешкоди ми вже вчимося. І тільки доляючи їх, ми чогось добиваємося.

І особисто для мене цей рік був нелегким, проте труднощі загартовують. Гадаю, ю надалі у мене вистачить сили волі або духу, якщо можна так сказати, щоб лишитися самим собою, не втратити найцінніші людські якості — доброчесливість, порядність, чуйність. Вірю, що люди стануть привітнішими, а недосконалі матеріально-побутові умови не сприятимуть появлі озлобленості, заздрості та байдужості...

Боярчук Н.П., головний економіст ВО “Рівнесільмаши”. Звичайно, раніше було працювати легше. Мається на увазі те, що були плани, які потрібно було виконувати, були зобов’язання, були роками налагоджені виробничі зв’язки з іншими підприємствами. Тепер самі плануємо. Самі для себе. Але, на жаль, ми не можемо залежати лише від себе. Це призвело до того, що не вистачає комплектуючих виробів на основні види продукції, не бракує сировини та матеріалів, не кажучи про їхню вартість. Виходячи з

того, що маємо, намагаємося зберегти людей, заробітну плату. Рік був важкий. Надіємося на стабілізацію економіки, хоча прекрасно розуміємо, що це відбудеться не одразу, навіть не за кілька років.

Але життя не стоїть на місці. Працюємо. Налагоджуємо зв'язки, домовляємося про сумісну працю з іноземними партнерами. Не зменшується попит на автокормовози АСП-25, причепи ПСС-20, товари народного вжитку. Уже у виробництві – новий вид продукції – причіп для легкового автомобіля. Протягом 1992 року впроваджено цілий ряд складного й унікального обладнання. Розроблено конструкцію оригінальної металевої платформи для автомобіля ЗІЛ-431412 та інше. Будується цех товарів народного вжитку (корпус № 3), корпус № 10. Днями працівники заводу святкуватимуть новосілля вдруге за цей рік у новому житловому будинку.

Сидор Б.М., директор школи. Як і для всіх – рік важкий. Відбулися зміни в навчальних програмах, що дає змогу навчати дітей у справді національних традиціях, починаючи з історії українського козацтва. Але не вистачає підручників, методичного матеріалу. Натомість – змушують брати підручники з російської мови, які нам практично вже не потрібні. Мабуть, ще не можемо позбутися старих стереотипів мислення, хоча маємо, нарешті, на це всі підстави. Навчаються учні у дві зміни, ледве втискуючись у приміщення, яке займаємо. Це не дає можливості перейти на п'ятиденну форму навчання, це впливає й на весь навчально-виховний процес. Недобудоване приміщення дитячого садка бажано було б використати під початкову школу. На мою думку, адміністрації ВО “Рівнесільмаш” потрібно врахувати цю назрілу проблему і вирішити реконструкцію споруди з урахуванням демографічного зростання населення.

Але школа є школа. Навантаження – весь рік. Цілий рік одне переходить в інше, міняються форми, тільки суть лишається одною – виховувати і навчати. Було багато цікавих заходів: тижнів, вечорів, конкурсів, бесід, зустрічей, ранків тощо. З останніх запам'яталися українські вечорниці (5-ті класи), свято Андрія (11-А і 9-Г), КВВ (9-ті класи), вечір “Поезія і романс” (9-11 класи).

На жаль, час важкий не тільки економічно, але й морально. Матеріальне в більшості своїй ще переважає над духовним. А це викликає подвійні труднощі. Неабияку роль у вихованні нового покоління відіграють батьки, деякі навіть і не усвідомлюють сповна своєї важливості.

Навіщо доводити учневі, що, приміром, спекуляція – негативне явище, яке принижує людську гідність, коли окремі батьки обрали собі такий вид заробітку. Психологічна атмосфера напруженна, дорослі, а ще більше – діти

дуже ранимі, зовсім не пристосовані до такого життя, зневіряються, перестають робити добро іншим, одночасно не сподіваючись його й для себе. Аби ми змогли згадати давню мудрість, яка говорить, що добро, яке ти робиш комусь, повертається до тебе вдвічі більшим. І запам'ятати. І керуватись цим щодня.

Особисто я в цьому році мав роботи більше, ніж коли – на плечі директора лягають господарські, фінансові питання, документація, багато іншого, від чого позбавлений, на щастя, вчитель. Та й відповіальність, здається, збільшилася втрічі...

Пісак В.В., директор заводу комунального обладнання. Дуже тяжкий рік у фінансовому відношенні. Продукцію колись брали просто з рук, а тепер важко збути. Це – недобре. Але маємо хорошу новину – збудовано новий механічний цех та нове приміщення заводоуправління. 24 грудня відбудеться приймання цих об'єктів державною комісією. Так що новосілля ми відсвяткуємо, гадаю, ще у цьому році. Готуємося до випуску нової продукції – товарів народного вжитку. Яких – побачите. Вже уклали договори на 20 тисяч по-жежних гідрантів. Так от майбутній рік лякає нас не надто – духом не падаємо. Колектив у нас хороший, а це вже означає багато.

Карпенчук В.В., голова Рівненського споживчого товариства. Рік особливо нічим не пам'ятний. Важкий. Такого ще не було. Рік – нестабільний, хаотичний. Розірвані зв'язки, договірних зобов'язань на себе ніхто брати не хоче. Що буде завтра – сказати складно. Та ніхто й не скаже, я думаю. Зростання цін, попередня оплата, 80-процентне кредитування, транспортні витрати – все це не сприяє прогресу, а, навпаки, ставить у скрутне становище. Навіть бартерний обмін через високе оподаткування вже робити важко. На торговельних базах товару немає навіть за неймовірні ціни. Проблеми з продуктами харчування лишаються. Щоб хоч якось вирішити питання з молоком – будемо поки що відпускати його за картками і лише для дітей, які не досягли одного року.

Патаєвич Р.Є., директор пивзаводу. Рік важкий. Перебудова в економіці негативно вплинула на виробництво – різко зменшився попит на пиво через високі ціни, які ми вимушенні встановлювати, аби знову ж таки підтримувати діяльність підприємства. І введення купонів не допомогло, а, навпаки, якоюсь мірою зашкодило експортуванню продукції за межі України. Це рік – різкого збільшення цін на сировину, паливно-енергетичні ресурси, введення банківського положення розрахунків за попередньою оплатою. Скажімо, сировину ми маємо отримувати на цілий рік один раз, проте – за новими цінами

ми. У той же час – продукції ще не виготовлено, і відповідно – коштів немає. А це означає, що потрібно брати позику під великий процент. Таке враження, що тебе свідомо перевертають і ставлять догори ногами.

Правда, було не раз, коли наше підприємство ледве зводило кінці з кінцями. Відсутність паливних ресурсів (раніше про таке навіть і не гадалося), паливно-мастильних матеріалів зумовило зменшення випуску пива, порівняно з 1991 роком. Крива пішла вниз. У зв'язку з введенням нового мінімуму заробітної плати і тільки за рахунок внутрішніх резервів, різкого зростання цін на ресурси та сировину знову зростуть ціни на пиво, а внаслідок – зменшиться кількість його випуску. Не знаємо, що буде після введення національної валюти і як це відіб'ється на виробництві. Будемо надіятися, що гірше не буде, ніж є.

Доброю подією було те, що ми закупили для підприємства п'ять вантажних автомобілів. Тарифи на автотранспортні витрати зросли у 10 разів. Маючи свій транспорт, ми щомісяця економимо один мільйон карбованців. Неважаючи ні на що, колектив зберегли, працюємо, а життя завжди підкаже, як діяти.

В'юн Я.Н., дільничний інспектор. Рік, звичайно, важчий, ніж попередній. Роботи вистачає – злочинність не зменшується, а, навпаки, зростає. От і нещодавно розкрито крадіжку з “Універсаму”. Але хотілося б відзначити, що активізувалася робота й добровільної народної дружини. Добром словом варто згадати викладачів СПТУ-16 і школи. У зв'язку з відсутністю бензину та автотранспорту дільничні інспектори змушені виступати у ролі прохачів, аби доставити злочинців та правопорушників до районного відділу міліції або до витверезника, який знаходитьться у Рівному. До речі, зовсім недавно на засіданні виконкому селищної Ради було прийнято рішення про перерахування коштів на придбання нам автомашини. Але рішення лишилося на папері, тобто жодне підприємство не “наважилося” на будь-яку суму грошей. А ми так і працюємо без автотранспорту, який все одно потрібно буде придбати і вже за значно більшу суму.

Якщо говорити про особисте – наші працівники потребують покращання житлово-побутових умов. Хотілося б, щоб це сталося швидше. Своє професійне свято зустрічаємо без овацій, просто. Свято – то, мабуть, не сама дата, а настрій, від якого в більшості залежить робочий день. День, у якому ми живемо.

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 23 грудня 1992 р.)*

КРАЩІ УЧНІ

На зимових канікулах в школах району проходили предметні олімпіади. Активну участь у них брали учні Квасилівської СШ, які показали хороши знання з біології, географії, фізики, математики, української мови та літератури, англійської мови та інформатики.

Такі результати олімпіад. Перші місця отримали: Єфімчук О. (11 кл., інформатика), Владимиров М. (8 кл., англійська мова), Єфімчук І. (9 кл., англійська мова), Горницький В. (9 кл., хімія), Кравчук О. (8 кл., фізика), Стеглик І. (9 кл., правознавство), Конончук І. (10 кл., правознавство), Владимиров М. (8 кл., фізика). Другі місця отримали: Вінник Ю. (11 кл., інформатика), Панчук Г. (9 кл., українська мова), Новозняк С. (8 кл., хімія), Куць Н. (9 кл., фізика). Третє місце отримала Іщук І. (10 кл., інформатика). Брали участь в олімпіадах і показали хороши результати: Мойсюк С. (8 кл., хімія), Петрушин Б. (9 кл., географія), Поврознюк В. (8 кл., математика), Арєшин О. (9 кл., фізика), Бабич М., Гончаренко Я. (11 кл., фізика), Мокляк К. (8 кл., біологія), Вінник Ю. (11 кл., біологія), Процишин Ю. (11 кл., біологія). Переможці районних олімпіад нагороджені грамотами і грошовою премією у розмірі 200 карбованців.

Брали участь учні Квасилівської СШ і в обласних олімпіадах: Конончук Іра, Єфімчук Олена, Владимиров Максим, Горницький Вадим, Кравчук Оксана. Нехай щастить їм у Країні Знань!

С. Омельчук
(“Голос Волині”. – 3 лютого 1993 р.)

“ЕДЕМСЬКИЙ САД”

26 березня 1991 року в актовому залі СПТУ-16 відбулася презентація першої книги віршів Анни Войнарович “Едемський сад”. Вечір пройшов змістовно і цікаво. Читалися вірші, виступали гости – Євген Шморгун, відповідальний секретар СПУ в Рівненській області, письменники Степан Бабій, Микола Пшеничний, Володимир Грабоус, голова селищної Ради Микола Жильчук (саме завдяки спонсорській підтримці селищної Ради папером видрукувалася ця книга тиражем 5000 штук), викладач училища Омелян Мельничук (художник і оформленувач книги “Едемський сад”), інші. Було сказано багато добрих і теплих слів щодо творчості поетеси.

На вечорі звучали пісні на вірші Анни Войнарович. А це “Ми з тобою вдвох за журбою” (муз. Андрія Пастушенка, виконав пісню жіночий ансамбль

Центру культури та дозвілля); “Роксолана” (муз. Валеріана Стратуци, військовослужбовця, виконала цю пісню і ще одну на сл. Д. Павличка “Осіннє золото” Алла Загороднюк, працівниця дитсадочка). Підготував ці пісні до виконання художній керівник Центру культури та дозвілля Володимир Баглай. Українську народну пісню “Ой ти, дівчино, зарученая” проспівала під бандуру дочка поетеси – семикласниця Ірина Войнарович. Вечір вела викладач СПТУ-16 Г. А. Самчук.

Крім гостей, що виступили, були письменники Стефанія Українець, Лідія Рибенко, Сергій Гуля, Богдан Столлярчук, викладачі Рівненського педінституту Марія Немиро, Андрій Пастушенко, представники обласної преси. Чимало – й жителів селища, які розуміються в художньому слові, шанують його.

Слід зазначити, що такої кількості письменників у нас, у Квасилові, мабуть, не збиралося ніколи. Запам’ятаемо цей день. У літературному житті області це – подія.

*Зіновій Дмиші,
директор Центру культури та дозвілля
(“Голос Волині”. – 7 квітня 1993 р.)*

НА ВСЕ ЖИТТЯ...

Народилася Євдокія Семенівна Бурачинська в Полтавській області. Звідти в 1941 році на третій день війни призвалася до армії. На той час Євдокії Семенівні було 19 років. Потрапила вона в госпіталь містечка Хорол операційною медсестрою. Потім – Харків і Москва. З Москви в санітарному ешелоні, евакогоспіталі, їхала тоді ще Дусенька в Казахстан, у Караганду, за мобілізованими солдатами. З Казахстану – в тому ж санітарному поїзді – супроводжувала солдатів на фронт. Їхали до Тамбова. А потім уже сама Дуся шукала свій госпіталь у Москві, в Мічурінську, але не знайшла. В Тамбові отримала направлення в другий госпіталь, з ним поїхала у Житомир. Потім – Перемишль та Krakів у Польщі, Заган, Зарау в Німеччині...

*Бурачинська
Євдокія Семенівна*

Назви міст. Чи можуть вони вмістити в себе усе, що довелося пережити? Чи можуть вони передати хоча б частково те, що довелося відчути? Тепер це – тільки факти історії, страшної і невідворотної, а тоді це було життя, невідступність і незворотність.

Почала розмову з Євдокією Семенівною і згадала фільм, який кілька разів демонструвався по телевізору “На всю оставшуся життя”... Пам’ятаєте? Ешелон. Поранені солдати. Медичний персонал і умови, за яких вони тоді жили – і бійці, і медсестри... Євдокія Семенівна не може дивитися фільмів про війну. Не хочеться, мабуть, ще й ще переживати все, що минуло... Добре згадувати хороше, а якщо – жахливе, яке перетворювалося у щоденне, то, мабуть, і справді не потрібно. А я слухала колишнього старшого сержанта Євдокію Семенівну і згадувала цей фільм. Як же нам уявити інакше війну? Щастя, що тільки так ми її уявляємо...

Звикли ми до фрази “довелося пережити”. На жаль, неможливо пережити щось із кимсь у повному значенні цього слова, можна тільки відчути, відчути тільки частку пережитого. Та й щось воно є в тому, що – кожному своє... Яке б воно не було. По 2-3 доби не виходила Євдокія Семенівна з госпіталю – 10-12 поранених за добу проходило через її руки. І хоча вважався госпіталь черепно-мозковим, але в більшості випадків поранені бійці мали ще й інші травми. Багато було молоденьких юнаків, і не раз доводилося Дусі переносити їх після операції з одного поверху на інший. Люди звикають до всього. На жаль, і до крові, і до смерті. “Просто ніяк було розслабитися, – говорить Євдокія Семенівна Бурачинська, – знали, що потрібно працювати, аби рятувати життя...”

У більшості госпіталів знаходився недалеко від фронту. Перша медична допомога пораненим була на передовій, потім потрапляли у госпіталь уже ті, кому потрібна була серйозна допомога – операційна. Нетранспортабельні хворі лишалися в госпіталі довше, решту відправляли далі. Нашвидкуруч пристосовані приміщення не дозволяли дотримувати всіх санітарних вимог, харчування було поганим, але – що робити? – лікарі працювали в умовах, які нав’язувала жорстока війна. А що вона могла запропонувати? Не можна не пам’ятати хвилин, коли німецькі літаки бомбили санітарний ешелон, коли бігли щосили від того палаючого ешелону...

Демобілізувалася Євдокія Семенівна у Німеччині, але ще працювала там у психіатричному жіночому госпіталі до 1946 року вже з німецькими лікарями. У 1946-му приїхала на батьківщину – Полтавщину, а в 1947-му була направлена на роботу в Волинську область. Доїхала до Рівного, зупинилася. І

таким чином опинилася в Квасилові. Працювала в амбулаторії фельдшером, одна – і на прийомі, і в процедурній – уколи робила. І жила Євдокія Семенівна в приміщенні амбулаторії, лише згодом приїхав лікар Царлов.

Має Євдокія Семенівна Бурачинська двох дітей, трьох онуків. Своєю сім'єю задоволена. Але важкий життєвий шлях – багато прикористей на ньому. Тільки й окрилюють, мабуть, що надії на краще. Хотілося б, щоб обминало горе цю родину та й взагалі нас усіх. Хіба не окупилося наше сьогодення тим, що вже відбулося, хіба не заплатили за нього наші батьки і діди? На все життя вистачить...

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 5 травня 1993 р.)

ЩАСТЯ ВАМ!

У друге зустрічає газета “Голос Волині” своє професійне свято. І якщо торік у цей самий день відчувалася ще невпевненість, то сьогодні можна сказати, що газета прижилася, її чекають і її читають наші квасилівці, бо є добра реакція, є думки і пропозиції, без яких важко було б передбачити щось навіть на один номер наперед.

Значно збільшилася і кількість дописувачів – друзів газети. І саме зараз хочеться щиро привітати найактивніших авторів: Кобу Миколу Павловича, Циганову Любов Максимівну, Дмиша Зіновія Івановича, Жильчука Миколу Миколайовича, Пісака Василя Васильовича, Шпинту Михайла Дмитровича, Репету Андрія Федоровича, Морозюка Андрія Євгеновича, Носик Віру Федорівну, Павлуся Олександра Ростиславовича, Вертелецького Миколу Володимировича, Тимошка Олександра Пилиповича, Мельничука Омеляна Івановича, Боярчук Наталію Пантелеймонівну, Самчук Галину Антонівну, Довbenko Світлану Петрівну, Савелюк Ніну Олексandrівну, Диб'як Неонілу Ананіївну, Рагімова Джамала Карімовича, Павелка Олега Борисовича, Сидора Богдана Михайловича, Патаєвича Романа Євгеновича, Кочмара Анатолія Семеновича, В'юна Ярослава Несторовича, Боярчук Марію Степанівну, Кальницьку Ірину Леонідівну та інших, кому небайдужа доля нашого друкованого органу.

Бажаємо Вам, дорогі друзі, особистого щастя й міцного здоров'я, правдивого і справедливого слова, світлих надій і творчих дерзань! Без Вашої моральної підтримки не могла б існувати газета, без ваших добрих порад та

зауважень не була б вона актуальною і корисною. Відома істина – без авторського колективу втрачається й оригінальність, й обличчя. Газета є такою, яких рис Ви їй додаєте, якими штрихами позначені факти й події нашого сього дня. Зі святом Вас!

7 травня відзначатиметься професійне свято працівників усіх галузей зв’язку. Наше селище невелике. І, мабуть, немає у селищі таких, хто б не знав наших добрих і сумлінних працівниць поштового відділення, їх впізнають не тільки за великими сумками, у яких вони носять кореспонденцію – газети й журнали, їх просто знають в обличчя. Не один десяток років працюють вони в цій галузі, незважаючи на те, що робота їхня нелегка, потребує і моральної, і фізичної сили, вимагає й тактовності у спілкуванні з людьми, й здатності витримувати навіть нестійкий характер природи... І в дощ, і в сніг, і під гарячим сонцем ідуть до наших будинків листоноші, аби ми мали змогу отримувати свіжі новини.

Зі святом Вас, шановні Євгеніє Іванівно Редьковець, Людмило Григорівно Рабчук, Галино Степанівно Вашай, Галино Гнатівно Вознюк, Надіє Михайлівно Лаба, Маріє Павлівно Колтунова, Валентино Іванівно Колтунова! Щастя Вам, світлого весняного дня протягом усього року!

*Анна Войнарович, редактор газети
("Голос Волині". – 5 травня 1993 р.)*

СПАСИБІ ВІД ДУШІ

День преси – свято не тільки тих, хто випускає в світ газети або журнали. Причетні до нього й ті, хто розповсюджує свіжі, що пахнуть друкарською фарбою, примірники. І велика заслуга у цій важливій справі й кіоскерів. Від їхнього вміння запропонувати газету, від їхньої комунікабельності, мабуть, і залежить кількість проданих номерів періодичної преси.

Нашу газету в селищі Ви, шановні квасилівці, купуєте в Олени Мельничук та у Софії Іванівни Кіричук, якій старанно допомагає її чоловік Володимир Мусійович. Спасибі Вам, наші справжні друзі газети!

*Анна Войнарович, редактор газети
("Голос Волині". – 5 травня 1993 р.)*

СМАК ПЕРЕМОГИ

імені Красіна. Відтоді я пов'язав своє життя зі Збройними Силами країни.

Важким випробуванням для мене, як і всього народу, стала Велика Вітчизняна війна. Після закінчення училища у званні молодшого лейтенанта одержав призначення у гвардійський мінометний полк начальником розвідувального дивізіону, що формувався у столиці.

Кожна бойова операція була на вагу життя. Усіх їх і не перелічиш. Та все ж першу, за яку був удостоєний державної нагороди, тримаю в пам'яті особливо. На Сталінградському фронті наш полк зайняв бойові рубежі в районі балки Грачової. Командування дало наказ будь-якою ціною утримати цей рубіж. Наказ ми виконали з честью, хоча й недорахувалися багатьох бойових побратимів.

Мене також поранило. Видужував у госпіталі в Казані. Там одержав звістку про свою першу в житті нагороду. Після одужання мене направили до Москви, де формувався 312 гвардійський мінометний полк – “катюші”. Знову фронт і нелегкі поєдинки з ворогом під Сталінградом. Був я начальником штабу дивізіону.

Битва на Волзі пам'ятна не лише кровопролитними боями. Мінометники нашого полку були учасниками мітингу, що відбувався у лютому 1943 року в Сталінграді з нагоди

Офіцером я бути не мріяв. Однак доля розпорядилася по-своєму. У жовтні 1940 року, будучи учнем зоотехнічного технікуму, попросився до армії. Зважаючи на середню освіту, мене, як і інших однолітків, рекомендували на навчання у військове училище. Так я став курсантом першого Московського артилерійського училища

перемоги. Після Сталінграда воював на I Українському фронті, брав участь у звільненні від окупантів Львова, Праги.

Спливають роки, віддаляючи нас від війни, але навіть тепер страшно згадувати ті події. Єдине, що ми знали добре – захищаємо Батьківщину. Це додавало впевненості, сміливості. Мабуть, за героїзм думати доводилося мало – просто виконували свій обов’язок перед собою, перед народом. І найголовніше – свободу ми відстояли. Ми, фронтовики, знаємо смак перемоги – смак вистражданого щастя.

За станом здоров’я мені, офіцеру, довелося передчасно звільнитися зі Збройних Сил. Працював на заводі “Рівнесьльмаш”, очолюючи раду ветеранів війни і праці. Тепер уже не працюю, але Раду продовжую очолювати. На сьогодні у нас 35 ветеранів. Користуючись нагодою, від усього серця вітаю з нашим святом Перемоги усіх, хто йшов важкими дорогами війни, хто пропливав свою кров, не шкодуючи життя. За перемогу заплачено дорогою ціною – згадаймо, кого немає поруч, і пам’ятаймо, що сьогоднішній день – це знову ж таки наша історія, в якій все пов’язано назавжди.

*Іван Вовк,
голова ради ветеранів війни і праці ВО “Рівнесьльмаш”
("Голос Волині". – 5 травня 1993 р.)*

*Жильчук Микола Миколайович
і Вовк Іван Григорович (справа)*

СВІТЛА МИТЬ ПЕРЕМОГИ... В’язень під номером 153021

Концтабір Освенцім... Сама назва викликає відчуття чогось жахливого і нелюдського. Вже потім, після війни, стало відомо, що відбувалося за його гратарами, які експерименти з людьми проводили фашисти, як знущалися вони над його в’язнями...

“Державний музей в Освенцімі підтверджує, що за документами місцевого архіву є такі дані про нижченазваного в ’язня концентраційного табору Освенцім-Бжезинка: Під № 153021 значився в ’язень Барилюк Михайло, 1927 р.н., який доставлений у концентраційний табір Освенцім-Бжезинка (Аушвіц-Біркенау) дня 1.10.1943 року в збірному ешелоні. З табору Аушвіц був переведений в інший табір (дата і місце вибуття невідомі)” – так говорить документ... Страшний документ, бо все, що пов’язане з Освенцімом, – жахливе й нелюдське...

А потрапив в Освенцім Михайло Степанович Барилюк після того, як рік відпрацював у німецького хазяїна, гестапівця Оскара Кльоче в с. Кадіц поблизу Дрездена. 14-річного хлопця змушували робити фізично до виснаження, нарівні з волами. Але волів шкодували – давали їм відпочинок, а Михайла – ні – безкоштовна робоча сила, яку і привезли для того до Німеччини, щоб або працювати, або вбити... Не витримав Михайло непосильної праці, і за це його побили та відправили в концтабір як саботажника. І почалися тортури ще й гірші від тих, що були.

Розповідає Михайло Степанович, що довелося йому пережити – слухати важко – сльози мимоволі печуть горло. Чого тільки не було: чистив труби від людської крові та шкіри з волоссям, що захаращувало каналізацію, – один невірний рух – і роздирали собаки таких, як він, бідолашних, на шмаття... Бачив, до якого блузніства доходили фашисти у своїх дослідах над нещасними жертвами – нестерпно боліла голова, бо нервова система, мабуть-таки, не розрахована на такі видовиська...

А потім був Гамбург, концтабір Нойєнгамме. Після нього з 1600 в ’язнів лишилося тільки 60, іх і завезли у Бухенвалльд. Працював Михайло Барилюк і в каменярнях Гальберштадту – в ’язні робили цехи для фірми “Юнкерс”. Потім знову перевели в Освенцім. Видно, не було іншого шляху, як у табір смерті. І хоча зовсім близько й щоміті була смерть, але не зачепила, тільки дихала своїм холодом, тільки палила своїм вогнем...

У 1944-му, коли Червона Армія гнала фашистів до свого лігвища, почали в ’язнів Освенціма знищувати... Не вистачало печей, щоб усіх палити – вимушенні були топити їх у Балтійському морі поблизу Гданська. Людей садили на баржі, вивозили далеко в море і кидали у воду. Така доля чекала й Михайла Барилюка, але вдалося йому знову перехитрити свою смерть. У січні утік він від німців дорогою, коли вели до баржі. Відбив видовбані з дерева колодки, зробив із кальсон пов’язки, обмотав ними босі ступні ніг і склався у лісі. Їв кору, пив воду з калюж, захворів та змушений був звернутися за допомогою до поляків – залізничників. Так і врятувався.

У січні 1945-го призвали Михайла Степановича до армії, хоча за станом здоров'я він був аж надто слабкий. Давалося взнаки страшеннє виснаження. До кінця війни був на фронті, служив до липня 1948 року. Зустрів Перемогу в Бреслау. Потім був у Чехословаччині, в Австрії, Угорщині. Цього ж року приїхав до Рівного, тут і залишився з мамою і сестрами. На той час був М.С. Барилюку тільки 21 рік. Працював столяром в артілі інвалідів, в “Союззаготтрансі”. Вже в 1952 році пішов на “Рівнесільмаш” модельником у ливарний цех. Працювати було важко через слабке здоров'я. Змушеній був кинути цю роботу й піти у Здолбунівське будівельне професійно-технічне училище, де працював старшим майстром 20 років – аж до 1977-го. За цей строк навчив понад 5 тисяч юнаків та дівчат: викладав креслення, зварювання, столярні роботи.

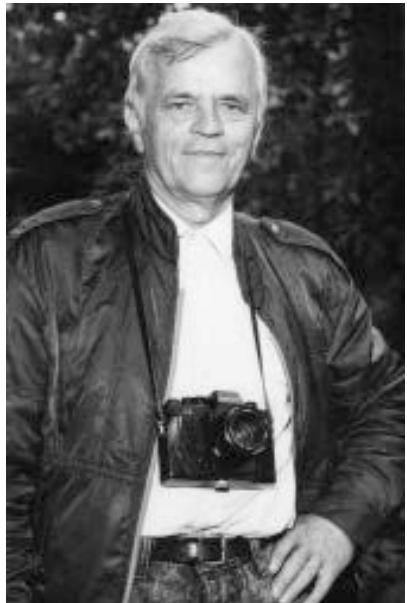
У 1978 році повернувся на “Рівнесільмаш”, де працював до грудня 1992 року. Заочно закінчив Михайло Степанович Харківський індустріальний технікум, вечірньо – УПІВГ у Рівному. Тепер його з впевненістю можна назвати майстром на всі руки – багато знає і вміє М.С. Барилюк. Показував мені свою майстерню, свої невеличкі парники, де вирощує розсаду, показував меблі, які стоять у його кімнатах, зроблені власноруч. 9 Травня на мітингу вручив Михайлу Степановичу голова виконкому селищної Ради М.М. Жильчук нагороду – медаль “За Перемогу над Німеччиною” – через роки знайшла вона колишнього в'язня Освенцима, воїна, що здобув Перемогу, людину, яка за життя побувала у пеклі та не згоріла, витримала! Щасти Вам, Михайле Степановичу, з найширішими привітаннями! Нехай сьогоднішній день згадається Вам через роки... світлою миттю прекрасного свята Перемоги.

*Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 19 травня 1993 р.)*

ШЛЯХ ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Наприкінці травня завітали на Рівненщину гості з Чехословаччини. Їхали вони з нагоди 50-ї річниці трагедії, що сталася у Малині, де фашисти закатували 844 жителя, з яких майже 600 – чеської національності.

Інженер Вацлав Петрічек, член редколегії газети “Справодай” (вісті товариства волинських чехів та їхніх друзів). Ця газета виходить у Празі, має 2400 передплатників, існує вона за рахунок членських внесків товариства, друкується раз на місяць, крім літніх. Готують її троє журналістів. Це – наш зна-

йомий Вацлав Петречек, редактор Олена Соботкова, член редакційної колегії Вацлав Жідліцкий. Сподіваємося, що газету “Справодай” квасилівці побачать скоро на власні очі.

Про себе пан Вацлав розповів, що народився в Рівненській області, ходив до Озерянської школи, а в 5-й клас пішов у Мізоцьку. У 18 років вступив до Чехословацького корпусу, на Волинь не повернувся.

Цікаво було дізнатися в п. Вацлава, що Ярослав Перний, який заснував і редагував журнал “Голос Волині”, у 85-літньому віці мешкає в Лібешіце у Жатці. А також і те, що волинські чехи добре пам’ятають про посолство, яке знаходилося в Квасилові, займався громадськими справами в ньому Індріж Сваровський. Збиралися тоді кошти

у чеських поселеннях, на які згодом на Рівненщині відкрили чотири школи. А тепер наші слов’янські побратими, зокрема інженер Вацлав Петречек та інші, готують у Жатці музейну виставку про життя волинських чехів. Виставка буде пересувна, побачать її, по можливості, усі чехи з Волині, які тепер живуть у Чехословаччині. “Хто його знає, – міркує пан Вацлав, – трапиться нагода експонувати її в Рівному – обов’язково використаємо. Історію ми повинні знати хоча б поверхово”.

І справді, цікаво було б хоч трохи відчинити віконце у післявоєнні дні. Дещо нам відомо про становлення нашого селища, дещо про його засновників і жителів. Але нитка рветься після II Світової війни. Було б добре зв’язати міцними вузликами усі відрізки часу, побачити шлях від минулого до сьогодення без білих плям, яких, на жаль, ще є багато.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 23 червня 1993 р.)*

ВАЖКО, АЛЕ ПРАЦЮЄМО

Трохи з історії і сьогодення

Перші кооперативи виникли на початку минулого століття. Вони почали діяти як окремі кооперативні крамниці. Однак вистояти в конкурент-

ній боротьбі з приватними підприємствами торгівлі було нелегко. В основу своєї діяльності вони поклали такі принципи: 1) створення власного капіталу за рахунок пайових внесків, на які нараховуються невеликі проценти; 2) рівні права членів-пайовиків, незалежно від їхніх паїв при вирішенні кооперативних справ; 3) купівля товарів у постачальників та продаж їх з крамниці тільки за готівку; 4) продаж товару за середньоринковими цінами; 5) розподіл основної частини прибутку серед членів товариства пропорційно сумі, на яку закуплено кожним із них товарів; 6) продаж тільки доброкісних товарів чистою вагою і точною мірою; 7) відрахування частини прибутку на підвищення культурного рівня своїх членів.

Статут першого в Україні товариства споживачів був затверджений 6 жовтня 1866 року. Воно виникло в Харкові з ініціативи вчених місцевого університету і громадських діячів, а розпочало свою діяльність 26 січня 1867 року з відкриттям невеликої бакалайної крамниці з асортиментом у ній близько 100 товарів. Згодом було відкрито ще два магазини, їdalню, пекарню, швейну майстерню, завод мінеральних вод тощо. На жаль, харківським кооператорам не вдалося уникнути прорахунків у своїй роботі. У грудні 1872 року товариство припинило своє існування. Згодом товариства споживачів почали діяти в Одесі, Миколаєві, Полтаві, Херсоні, Києві, Сімферополі, Чернігові, інших містах. Майже всі вони існували недовго.

У XIX ст. споживча кооперація в Україні розвивалася слабо, охоплювала переважно робітників. У сільській місцевості перше споживче товариство виникло 1886 року в с. Бакумівка на Київщині. Споживча кооперація України істотно розвинулася і зуміла утвердитися в 20-ті роки. Отже, споживча кооперація й нині відіграє велику роль у торговельному обслуговуванні населення.

Прийнятий минулого року Закон України “Про споживчу кооперацію” став гарантом незалежності від органів державного управління. Було визнано право власності споживчої кооперації. Але час безповоротно диктує свої умови. І те, що було рік тому – сьогодні вже втратило сенс. Важко, але доводиться підкорятися обставинам сьогодення, які, на жаль, поки що не пропонують нічого втішного.

Тепер, коли фондів немає, зусилля працівників торгівлі спрямовується на пошук товару. Ми працюємо не лише з державними підприємствами та установами – налагоджуємо прямі зв’язки з малими підприємствами та біржами. А для цього потрібно досконало знати підхід у взаємовідносинах з виробничниками і постачальниками, оволодіти питанням сучасного ціно-

утворення. І все це повинно працювати на кінцевий результат – прибуток, про який сьогодні говорити боляче. Чомусь виник стереотип мислення – найлегше в торгівлі. Але невиконання договірних зобов'язань, постійне зростання цін, попередня оплата, 240-процентне кредитування, транспортні витрати – все це сприяє не розвитку системи споживчої кооперації, а її занепаду. Навіть бартерний обмін став невигідним через високе оподаткування. Дедалі зростаюча плата за воду, енергоносії та комунальні послуги – все це ускладнює становище. Ми не користуємося пільгами, які має агропромисловий комплекс.

Разом із тим за 5 місяців 1993 року через торгові підприємства споживчого товариства реалізовано населенню товарів на 483695 тис. крб. Співвідношення товарообігу в перерахунку на індекс цін становить 124 проценти. Продано друкованих видань на суму 1356 тис. крб. Реалізовано обороту громадського харчування – 1493 тис. крб., виготовлено продукції власного виробництва – 1887 тис. крб. Проти минулорічного, збільшився випуск кондитерських виробів на 59,3 процента. Випечено 15,3 тонни хліба. Закуплено товарів за децентралізованим закупом на 216 млн. крб. Як би там не було – люди працюють. А напередодні професійного свята потрібно подякувати їм за нелегкий робочий день, за привітну усмішку, за працелюбність. Хороших показників досягли завідуючі відділами магазинів: “Госптовари” – Кирилюк Л.П., “Гастрономія” універсаму – Сирота Г.Г., “Бакалія” гастроному – Наумчук В.О., “Бакалія” універсаму – Вілкова О.М. та інші.

*Лідія Голуб,
економіст Рівненського споживчого товариства
(“Голос Волині”. – 7 липня 1993 р.),*

ЗАВЖДИ В ПОШУКУ

Як відомо, Україна одна з найбільших у світі країн з виробництва зернових культур. Але до цього часу вона не має свого зернового комбайна. Наявний парк вітчизняних комбайнів типу “Нива”, “Колос”, “Дон-1500” розраховані на збирання врожаю 40-45 центнерів з гектара. Недосконалість цієї техніки виключає можливість збирання врожаю в стислі строки і з малими втратами. Протягом останніх двох років в Україні впроваджується розроблена комплексна національна програма з виробництва комбайнів, але поки що наслідки цієї програми не досить відчутні.

У такій ситуації ми виступили з ініціативою на невикористаних виробничих площах “Рівнесільмашу” розпочати виробництво такого комбайна, який би за своїми експлуатаційними показниками відповідав стандартам світового рівня. Проаналізувавши конструкції найсучасніших комбайнів відомих світових фірм (“Клаас”, “Фортшрідт”, “Массей-Фергюссон”, “Ростсільмаш”), зупинилися на комбайні фірми “Массей-Фергюссон”.

На даний час цей комбайн проходить державні випробування в УкрЦВТ, а також у колгоспі “Мир” Млинівського району. Такий комплекс здатний збирати зернові з врожайністю до 100 центнерів.

Звичайно, комбайн фірми “Массей-Фергюссон” – прекрасний перспективний варіант як для працівників виробничого об’єднання, так і для виробників села, що в свою чергу значно впливатиме на достаток громадян України.

Ta, крім цього, на підприємстві послідовно розроблюється інша продукція. Приміром, тракторний причіп для перевезення тюків і рулонів соломи, сіна ПСТ-6; причіп для перевезення подрібненої соломи ПСС-30. Виготовлені дослідні зразки для випробувань причепа тракторного для фермерів ПТ-2, причепа з гідралічним маніпулятором-навантажувачем ПТН-6. В УкрЦВТ проходить державні приймальні випробування тракторний одновісний причіп ПТС-4У. Спільно з СКБ Умань розробляємо нову модель автономного автокормовоза для перевезення зернопродуктів. Освоїли виробництво нових популярних серед населення візків ВШВ-50, ВВУ-100, вилогосподарчих ВГ-4. Випущена перша пробна партія бочок БС1-200, призначених для зберігання паливно-мастильних матеріалів.

Звісно, час диктує свої умови, але, незважаючи ні на що, не припиняється розробка нової, потрібної на даний період, продукції, вишукуються можливості її впровадження у виробництво. І надалі сподіваємося, що рівнесільмашівці намагатимуться виконувати намічене, вкладати свою, хай і невелику, але частку у будівництво нової, незалежної держави.

*Володимир Буртасов,
головний конструктор ВО “Рівнесільмаш”
(“Голос Волині”. – 22 вересня 1993 р.)*

ІСТОРІЯ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ЗАВОДУ, або Терем-теремок...

Рівно через 100 років від заснування заводу, під час реконструкції ливарного цеху в 1983 році, знайдено посудину з документами такого змісту.

ЗАВОД ХЛІБОРОБСЬКИХ МАШИН І ЛИТТЯ

спадкоємців Я. Сваровського в Квасілові

Пошта Здолбунів, район Рівне, область Волинська, заснований у 1883 році. Рахунок у П.С.К. № 80085. Телефон: Здолбунів № 16. Телеграми: Здолбунів, Сваровський.

ВИГОТОВЛЯЄ:

Молотарки з грохотом, молотарки зубові (передача), молотарки пасові (передача), доточки оберталльні, доточки вертикальні, манежі (кінний привод), січкарні, преси для маслоробень та фруктових вин, вальці для маслоробень, трансмісії в комплекті, насоси парові та компресори, візки для гатрів.

РЕМОНТУЄ капітально:

Двигуни усіх систем, локомобілі і парові машини, молотарки парові та кінні, насоси парові та компресори, водяні турбіни, гідравлічні преси, гатри, верстати по обробці металу та деревини.

Рифлює вальці до млинів. Відливки до 5000 кг в 1 куску, відливки бронзові до 100 кг в 1 куску. Вітка для ціловагонних доставок при заводі розібрана в I кварталі 1924 року через дирекцію П.К.П. в Радомі. До цього часу не функціонує.

Вантажі ціловагонні і дрібні адресувати: В. Сваровський, ст. Здолбунів, завод Квасілов.

Експонує на виставці с/господарській в Рівному, дні 28, 29 і 30 червня 1924 року.

Друкарня Шестаковського в Рівному.

ЗАВОД ХЛІБОРОБСЬКИХ МАШИН ТА ЛИТТЯ

спадкоємців Ярослава Сваровського

заснований в 1883 році. Поштова адреса: інж. Володимир Сваровський, Квасілов, пошта Здолбунів, область Волинська.

Телеграфна адреса: Здолбунів – Сваровський. Телефон: Здолбунів № 16. Чековий рахунок в поштовій ощадній касі у Варшаві № 80085.

Квасілов, дня 4 червня 1924 року.

Дня 4 червня 1924 року, тут залишили спадкоємці (діти) Ярослава Сваровського: Володимир Сваровський і Ярі Смолік.

Сьогодні на цій будові працювали: Ян Інгуріан і Вацлав Малишевський із Здолбунова (оригінал чеською мовою).

21 червня 1983 року на честь 100-ліття колектив заводу “Рівнесьельмаш” був нагороджений орденом Дружби народів за хороші виробничі досягнення в галузі машинобудування. В тому ж 1983 році було створено і відкрито Музей історії заводу. Десять років минуло з того часу. На жаль, історія заводу вже давно не висвічувалась на стендах, а сам музей мало-помалу перетворився у терем-теремок без вікон і дверей...

Ще в перші роки після його створення практикувалося проводити екскурсії для учнів школи та училища, потім, розповідають, загубився ключ від входних дверей, мешканці заводоуправління перебралися у нове приміщення, і не знайшлося серед заводчан людини, яка б потурбувалася про музей. Знайшлися, правда, такі, котрі, скориставшись відсутністю будь-кого, хто б відповідав за збереження експонатів, забрали деякі цінні речі. Добре, що стенді лишилися, хоча сьогодні на них потрібно дивитися поглядом десятилітньої давнини. Нічого не поробиш, історія не стоїть на місці, і те, що здавалося нам правильним тоді, тепер розглядається під новим ракурсом.

Взяти хоча б історію створення музею. Під час збирання матеріалу (цим займалася Прохор Л. М.) траплялися й “непорозуміння”. І той факт, що під час оформлення стендів колишній перший секретар райкому партії М.В. Дондюк навхрест креслив те, що йому не подобалося, свідчить лише про те, що вірогідні факти історії фіксуються, на жаль, з погляду правлячої ідеології. Тоді не бажано було підкреслювати роль чехів у розвитку Квасилова, тому що основним вважався незаперечно позитивний вплив радянської влади на творення історії і народу.

Документи, наведені на початку цієї розповіді, – дійсна історія, в музеї зібрано чимало матеріалу, який, незважаючи на плинність і примхливість часу, все одно залишається незмінним. Є надія, що знову колись відчиняться двері музею, з'являться нові стенді, які б розповіли про подальший розвиток виробничого об'єднання, про сьогоднішні події.

Та й саме створення музею – це вже історія. І потрібно було б записати у ній імена, як уже згадувалося, Л. Прохор, М. Губницького, подружжя Т. і В. Торошів, Б. Садовського, А. Додула, В. Томіловича та інших, причетних до цієї справи, завдяки кому заговорили мовою історії факти, документи, свідчення. Майже півроку працювали ці люди, аби започаткувати літопис підприємства. І якщо виробництво, скажімо, машин для сільського господарства вимагає чималих коштів, то функціонування музею – тільки прагнення відповідальності перед історією, її минулим, теперішнім і майбутнім.

*Матеріал підготувала Анна Войнарович
“Голос Волині”. – 22 вересня 1993 р.)*

КВАСИЛІВСЬКИЙ ПИВЗАВОД – ОРЕНДНЕ ПІДПРИЄМСТВО

Нещодавно колектив пив заводу уклав договір із фондом держмайна і став орендним. Днями орендне підприємство Квасилівського пив заводу проведе збори колективу, на яких буде затверджено виробничу програму, розглянуто подальший розвиток підприємства, фінансово-економічний стан. На цих зборах колектив обиратиме членів правління та голову, з яким будуть укладатися контракти про роботу.

Колектив планує заощадити гроші для викупу орендного підприємства. Це буде мати вигляд цінних паперів (сертифікати). Один сертифікат коштує 1 млн. 50 тис. крб. Кожний працюючий має купити половину сертифіката.

Порівнюючи випуск пива з минулорічним, потрібно сказати, що ситуація погіршилась. Попит на продукцію впав у зв'язку з обмеженням фонду споживання, різким збільшенням ціни на сировину та енергоносії. Немаловажне значення зіграл і той фактор, що доходи населення не збільшуються, а, навпаки, – падають. Буває й таке, коли нашу продукцію важко реалізувати в області через привіз торгівлею аналогічної з інших областей України. Негативно впливає на виробництво й відсутність потрібної тари. Ріст заставної вартості на пляшку до 400 крб. зумовлює додаткові збитки навіть за нормативними втратами, втратами за бонусом, тобто платня торгівлі за збір і зберігання тари, яка в процентному відношенні вже декілька років лишається без змін.

Так, пиво дорожчає. Але, зрозумійте нас правильно, не з нашої вини. Перераховане вище дає всі підстави для цього. Ще й торгівля не обмежується націнкою, яку дозволяє закон, додаються і транспортні витрати. Для прикладу, на сьогодні 1 тонна хмелю коштує 32 мільйони. Три місяці тому 1 тонна солоду, основної сировини для виробництва пива, коштувала 200 тисяч, тепер – понад 2 мільйони. Хміль на той час коштував 600 тисяч. На сьогодні займаємося питанням масового виготовлення власного солоду – маємо створити свою солодовню. Підприємство постійно вишукує резерви для свого розвитку, для покращання матеріального рівня працівників. Є можливості значного зростання зарплати, але обмеження фондом споживання не дозволяє цього зробити. Практикується допомога пивоварам в інших формах, тому що заохочення – важливий стимул для хорошої праці.

Роман Патаєвич,
директор заводу
(“Голос Волині”. – 20 жовтня 1993 р.)

МАЄМО ТЕ, ЩО МАЄМО...

Осінь. Цього року вона почалася морозами. Правда, були вони недовго, але в квартирах багатоповерхових житлових будинків одразу відчулася прохолода цієї пори. І, звичайно, перше бажання в такий час – нагрітися стало постійним. Коротке бабине літо знову заступлять холоди, і єдиним затишком стане тепла домівка.

Підготовка до зими, як і завжди, вимагає чималого обсягу робіт: ремонт та ревізія систем тепловодопостачання, приведення до належного рівня працездатності обладнання теплопунктів, скління вікон на сходинкових клітках під'їздів багатоповерхових будинків, заміна пошкоджених квартиронаймачами вхідних дверей до під'їздів житлових будинків, інше.

Окремо хочеться сказати про недбале, безгосподарне ставлення квасилівців до державного майна – тих самих вхідних дверей, вікон, кнопок у ліфтах, лавок для відпочинку, словом, всього, що потрібно для нормального функціонування будов, в яких ми живемо або працюємо. Відомо, що будувати важче, ніж трощити тільки що відремонтоване. Та чи збільшаться наші матеріальні нестатки, коли ми втрачаемо й те, що можна зберігати протягом років. В усі часи була категорія “слабких” людей, здатних робити злочини такого характеру: ламати. І сьогодні їх є достатньо, навіть більше, ніж будь-коли. Та від цього не повинні мати незручність усі, хто поруч із ними. Звертатися до совісті таких людей, вважаю, не потрібно, бо в них її просто немає, звертаюся до всіх жителів селища: не дозволяйте змарнувати все, що ми маємо.

Нешодавно заселений житловий будинок (Молодіжна, 48) уже на собі відчув усе варварство мешканців. До того ж, у ньому течуть шви між панелями, протікає дах. Будучи два роки на гарантійному ремонті, ці недоліки повинні ліквідувати працівники ДБК (нач. п. Суслов), та вони не поспішають. Без відповіді лишилися наші листи – звертання до них із цього приводу. Отже, які б висновки ми не робили – ми будемо мати те, що маємо.

До двадцятого жовтня в усіх багатоповерхових будинках Квасилова повинно бути тепло. Будемо сподіватися, що економія газу не відбиватиметься на температурі приміщень, тобто не стане нижчою за норми, які доведено.

*Сергій Кравчук,
начальник ЖКВ “Рівнесільмашу”
("Голос Волині". – 20 жовтня 1993 р.)*

120 РОКІВ ПІНІТЬСЯ ПИВО В КВАСИЛОВІ

Рядки історії свідчать, що Квасилівський пивзавод був заснований Йозефом Земаном, який приїхав із Чехії зі своїм дядьком, теж Йозефом Земаном, і обоє вони почали будувати пив завод. На той час багато переселенців уже заробили певні суми грошей, і це дало можливість обом Земанам позичити необхідні кошти. Без цієї позички будівництво пив заводу було б просто неможливим, оскільки в ті часи гроши можна було позичити тільки у лихварів під дуже високий процент. (“Вірний вартовий”).

За переписом 1911 року, в с. Квасилів було 396 жителів (без колонії), 2-клясова школа. Три крамниці, виправа шкіри, пасів і канатів, бровар (120 тисяч відер пива річно), майстерні с/г машин, ресторан, фабрика чавунних відливів (від 1883 р.). (“Стара Волинь і Волинське Полісся”).

Напередодні святкування 120-ї річниці від дня заснування найстарішого, як вважається у нас в селищі, заводу я зустрілася з головою Ради тепер орендного підприємства Квасилівського пив заводу Романом Патаєвичем та начальником планово-економічного відділу Галиною Шклярук. Ось що вони розповіли.

Роман Патаєвич: Справді, історія нашого підприємства почалася давно. На жаль, документи, які б свідчили про початок та перші десятиліття пивоварні, не збереглися. Знаємо, ким заснована пивоварня, якою вона була на той час. Відомо, що першим директором після II Світової війни був Петро Бухта. Вже пізніше завод пережив три реконструкції.

У 50-х роках було встановлене на той час сучасне обладнання, парове. У 60-х – встановлено тритисячну лінію розливу пива. В 1974 році збудовано новий цех розливу пива з встановленням двох ліній, завдяки яким за годину виходить 6 тисяч пляшок. Аби ми сьогодні мали хоча б чеське обладнання, пиво було б набагато якіснішим.

У 1978 році було розроблено проект наступної реконструкції заводу із збільшенням потужності виробництва пива вдвічі і доведенням його випуску до двох мільйонів у рік. Через відсутність коштів, в яких нам було відмовлено в міністерстві, задумане здійснити не вдалося. Тому ми пішли іншим шляхом, з усього проекту вибрали життєво необхідне – зробили трансформаторну підстанцію та компресорну із зворотним водопостачанням.

У 1992 році створено автотранспортну дільницю, протягом останнього часу за кошти підприємства закуплено 8 одиниць автотранспорту, на даний час працює два комп’ютери, розроблено документацію на газифікацію котельні. На жаль, варниця не дає можливості розширити об’єм випуску пива,

вона є вузьким місцем на виробництві. Сім років тому побудований 16-квартирний житловий будинок для пивоварів. 15 земельних ділянок отримали працівники під забудову.

Галина Шклярук: Довгі роки ми були виробницею Рівненського об'єднання пиво-безалкогольної промисловості. І тільки чотири роки як стали самостійними. Звичайно, це вплинуло на організацію роботи. Перед своїм ювілеєм не хочеться перераховувати проблеми – сьогодні їх у всіх достатньо. Хотілося б згадати про чесних, добрих пивоварів, які, хоча вже й на заслуженому відпочинку, але шануються колективом заводу за багатоплідну, сумлінну працю. Це – Яцало Т. П., Шнайдер А. П., Дацюк Л. В., Машта Л. О., Морозюк Н. М., Гапончак Н. П., Оверчук В. А., Воронко М. І., Гапончак Т. Г., Северенчук Є. І., Іллюк А. В., Кручкова Н. Я., Гичун Г. І. та інші. Багато хороших людей працює на виробництві й сьогодні.

Напередодні свята кращих серед них буде нагороджено цінними подарунками. Рада орендного підприємства зичить усім пивоварам міцного здоров'я, великого щастя, злагоди у сім'ях, гарного настрою та світлих надій на майбутнє.

*Підготувала Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 листопада 1993 р.)*

ЗБЕРЕГТИ ПОКУПЦЯ – ЗАДОВОЛЬНИТИ ЙОГО ПОПИТ

У другій половині листопада відбулися звітно-виборні збори уповноважених пайовиків Рівненського споживчого товариства. Під час звітно-виборних зборів виступили: Віра Демчук, завідуюча Загорощанською початковою школою, Галина Шепеляк, завідуюча магазином “Промтовари” с. Корнин, В'ячеслав Шевченко, начальник будівельного управління “Теплобудмонтаж”, Валентина Музичка, секретар Тайкурської сільради, Микола Жильчук, голова Кvasilivs'koї селищної Ради, Андрій Ромер, директор Кvasilivs'koї СПТУ-16, Іван Романський, заступник голови правління виробничого автооб'єднання обласної споживчої спілки та ін.

Головував на зборах перший заступник представника Президента Рівненського району Микола Паридуда.

“Сьогодні ми повинні працювати над тим, щоб зберегти покупця, потурбуватися, як краще і доступніше йому придбати товари в наших магазинах, створити всі умови для того, щоб задовольнити його попит...” – з виступу голови правління споживчого товариства (СТ) Василя Карпенчука, якому

знову довірено керівництво на відповідальній і складній ділянці роботи торговельної організації.

Членами правління Рівненського споживчого товариства обрано: Василя Карпенчука (голова правління), Світлану Руднєву (заступник голови правління по торгівлі), Лідію Голуб (економіст), Галину Зуєву (головний бухгалтер), Григорія Шепеляка (завмаг). Членами ревізійної комісії обрано: бухгалтера Любов Волошину, колгоспницю Валентину Зінькову, пенсіонерів Теклю Бабак і Євгенію Пилипчук, заготівельника Миколу Римчука.

Згідно з затвердженими нормами представництва правлінням РСС обрано делегатів на конференцію в кількості 19 чоловік. Внесено зміни і доповнення до Статуту СТ: встановили вступний внесок – 1 тисячу укр.грн. та обов’язковий – 10 тисяч. Вирішили, що на посаді голови правління повинен бути фахівець із достатнім досвідом роботи в споживчій кооперації.

Із виступу голови Рівненського СТ Василя Карпенчука

У нелегкий час проходить нинішня звітно-виборна кампанія в споживчій кооперації. Відсутність товарів, страшна дорожнеча, важкий фінансовий стан, жорстка конкуренція з боку комерційних структур та підприємців негативно впливають на роботу системи. Та, незважаючи на це, ми робимо все, щоб вижити. Сьогодні споживча кооперація, а ніхто інший, возить у село хліб і сіль, ковбасу й олію, сірники, мило, інші товари першої необхідності. Всі вже зрозуміли, що врятувати споживчу кооперацію – означає врятувати село.

Наши пайовики – в основному люди похилого віку. На дільничні збори приходили всі, за винятком хворих, цікавилися: коли нарешті зупиниться ріст цін, коли можна буде за пенсією або заробітком купити хоча б фуфайку з валянками, коли в крамниці буде стільки товарів, як раніше... Але попри ось ці “коли” сельчани не забували сказати добре слово про свого продавця – завідуочу магазином “Продтовари” с. Тайкури Ніну Ярошик, завмага ТПП с. Глинки Лесю Козлюк та інших.

Сьогодні споживче товариство – багатогалузева система, яка обслуговує 26 тисяч мешканців району, тобто майже половину його жителів. СТ має міцну матеріально-технічну базу, яка налічує 32 магазини, кондитерський і столярний цехи, два стаціонарних приймально-заготівельних пункти, власну автоколону з 13-ти майже нових і технічно справних автомобілів. У споживчому товаристві працює більше 200 працівників. Таке багатогалузеве господарство і міцна матеріально-технічна база є результатом не одного покоління кооператорів.

Прикро, але зникли товари з полицеь сільських магазинів, зовсім відсутні товари для стимулювання заготівель сільськогосподарської продукції. У зв'язку з інфляцією грошей втрачається стимул для продуктивної праці. Як позитивне, слід відзначити, що понад рік ми працюємо в умовах діючого Закону “Про споживчу кооперацію”.

За звітний період торговими підприємствами СТ реалізовано населенню товарів на суму 2 млрд. 700 млн. крб., в тому числі друкованих видань на суму 10 мільйонів.

Вироблено і реалізовано населенню продукції власного виробництва на 11 млн. крб., в тому числі кондитерських виробів – 209 тонн, випечено хліба 110 тонн. Закуплено від населення лишків сільськогосподарської продукції та сировини на суму 275 мільйонів крб. Від господарчої діяльності одержано 94 млн. прибутків, в т. ч. від торгівлі – 56 мільйонів, заготівлі – 36 мільйонів, громадського харчування – 3 мільйони карбованців. Рентабельність у торгівлі склала 2,05%, в заготівлях – 12,8%, в громадському харчуванні – 2,86%.

Поглиблення економічної кризи в країні негативно впливає на систему споживчої кооперації. Значне скорочення банківського кредиту, підвищення його процентних ставок, різкий ріст цін призвели до значного скорочення реалізації більшості товарних груп. Знизилася реалізація хліба, ковбасних виробів, солі, мила та інших товарів першої необхідності. Майже рік ми не торгуємо телевізорами, холодильниками, пральними машинами та іншими товарами побутової техніки. Ці товари відсутні на наших гуртових базах, а посередники і комерційні структури пропонують їх за цінами, за якими важко знайти покупця. *Приміром, оптові ціни виробника на чорно-білий телевізор є понад мільйон, на кольоровий – більше двох із половиною мільйонів, вартість пральної машини найпростішої конструкції становить понад 800 тисяч укрб. Більше 300 тисяч коштує ватна куртка... Хто сьогодні може придбати ці товари, якщо середня місячна заробітна плата становить 100-150 тисяч укрб.?*

Можливо, складається враження, що ми чекаємо, поки нам хтось завезе товари. Але це не так. Ми закуповуємо товари у постачальників, децентралізовані закупки складають майже 50% товарообігу. Разом із тим хотілося б, щоб гуртові бази обласної споживчої спілки займалися формуванням асортименту в магазинах, особливо товарів першої необхідності. На жаль, кількість закупленого товару у нас обмежена. Добру справу зробила б автолавка бази, коли б розвозила по магазинах СТ товари першої необхідності.

Не все сьогодні зроблено і працівниками СТ з покращання обслуговування населення. Неподинокі випадки порушень правил торгівлі, графіка роботи. Ми починаємо забувати, що таке культура торгівлі, викладка товарів, проведення передсвяткових і вечірніх ярмарків, виїзди в поле до трудівників сільського господарства, на ферми до тваринників.

Є власний кондитерський цех, але продукція його на полицях магазинів відсутня (знижене навантаження на одну пекарську шафу, низька продуктивність праці). Не все гаразд і з виготовленням та торгівлею ковбасних виробів.

За 1 квартал 1993 року СТ отримало 5 млн. укрб. прибутків, а з червня фінансове становище різко погіршилося. Зросли витрати на електроенергію, воду, газ, тепло, проценти за банківський кредит. Банк повністю припинив кредитування системи, як результат – зменшився обсяг товарообігу. Другий квартал виявився збитковим. Сума збитків склала понад 30 млн. укрб.

Аналіз справ показав, що однією з умов виживання системи зараз є різке нарощування обсягів товарообігу та виробництво товарів у власних цехах. Ми вийшли на прямі зв'язки з виробниками – за 10 місяців цього року СТ одержало майже 100 млн. прибутку. Зрозуміло, що для успішного господарювання цих коштів недостатньо. Сьогодні СТ працює тільки за рахунок позик банку. Доля власних коштів мізерна (3,51%, або 13,5 млн. укрб.). Районний показник значно вищий (17,11%).

Сьогодні потрібно збільшувати власні обігові кошти і з цією метою підвищувати ефективність господарювання. Однією з умов поповнення власних обігових коштів є збільшення статутного та пайового фонду. Це можливо зробити за рахунок залучення додаткового кооперування дорослого населення і збільшення розміру вступного й пайового внеску.

У своїй діяльності, як згадувалося вище, ми керуємось Законом “Про споживчу кооперацію”, де забороняється будь-яке втручання в господарсько-фінансову діяльність споживчої кооперації. На жаль, органи місцевого самоврядування не завжди дотримуються умов цього закону. Ряд обмежень на торговельні товари привели до значного погіршення фінансового стану і системи в цілому. Через свою збитковість часто відсутні на полицях магазинів товари першої необхідності: м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, маргаринова продукція, майонез, жири тваринні. Тільки за листопад цього року збитки від торгівлі цукром склали 4 мільйони укрб. Збитковий не тільки цукор, збиткова майже вся торгівля продовольчої групи товарів. Значні збитки системі споживчої кооперації наносить й торгівля хлібом. Хлібозаводи не включають витрати автотранспорту у вартість готової продукції. Тільки для доставки хліба в магазин с. Тайкури щоденні збитки

складають майже 20 тисяч укрб. Аналогічна ситуація і з іншими населеними пунктами.

Незважаючи на важкий фінансовий стан, ми зберегли кількість працюючих, створивши при цьому й нові виробничі колективи (кондитерський і столярний цехи, будівельна бригада, автоколона). В кожному сільському продовольчому магазині відкрито куточки пайовиків, де реалізуються продовольчі і промислові товари за нижчими цінами.

Керуючись Законом “Про кооперацію”, споживче товариство прийняло рішення надавати пайовикам право першочергового придбання товарів та користування послугами магазинів та інших підприємств СТ, а саме: отримувати частину прибутку, що розподіляється за підсумками господарської діяльності між членами СТ відповідно до їхнього пайового внеску; мати перевагу при вступі на роботу в СТ; отримувати направлення на навчання в учбові заклади системи СК, а також бути господарським стипендіатом на договірних засадах; продавати товари в кредит за менші проценти; надавати послуги при виготовленні віконних і балконних рам, дверних блоків, нарізування скла; надавати транспортні послуги при перевезенні товарів.

Звичайно, в умовах, за якими ми тепер працюємо, важко вирішувати питання задоволення потреб пайовиків, тому на дільничних зборах лунали пропозиції збільшити пайовий внесок до 10 тисяч укрб. Ці кошти дають право пайовикам на свою частку майна СТ, а також нарахованих на них дивідендах. Справжня робота з пайовиками тільки починається, життя підкаже, що робити далі.

ВІД РЕДАКЦІЇ: Важко сьогодні і тим, хто користується послугами працівників торгівлі, і тим, хто обслуговує населення. На жаль, часто існує думка, що у відсутності товарів на полицях магазинів в першу чергу винні ті, хто стоїть за прилавками. Але не потрібно робити висновків, не володіючи достеменною інформацією складного ланцюга від виробництва товару до його реалізації покупцю. Не потрібно шукати крайніх, сподіваючись, що таким чином щось зміниться на краще. Віриться, що тільки стабілізація економіки в країні в цілому зупинить зростання цін і наше з вами зубожіння.

А поки що, шановні квасилівці, якщо хтось має бажання стати пайовиками споживчого товариства – то станьте ним. Для цього вам необхідно написати заяву і звернутися до його керівництва, враховуючи, що доведеться сплатити вступний та пайовий внески.

(“Голос Волині”. – 8 грудня 1993 р.)

ЙОГО ЖИТТЯ – БОРОТЬБА

Ім'я Миколи Коби, майстра спорту, відоме далеко за межами нашої області. Рівно два роки тому читачі нашої газети мали змогу познайомитися з цією цікавою людиною. Секція боротьби, що народилася свого часу на базі СПТУ-16, успішно продовжує існувати, виборювати нові й нові нагороди, виховувати нових спортсменів, котрі, перемагаючи у змаганнях різного рангу, говорять не тільки за себе особисто, а й за наше селище. Микола Коба керує цією секцією з тим самим ентузіазмом, з тією ж енергією і любов'ю, як спочатку – бо це його життя, це його справа.

Напередодні Нового року я зустрілася з паном Миколою з приводу однієї події в житті спортсмена.

– *Пане Миколо, розкажіть, будь ласка, що це за подія?*

– 8-11 грудня цього року, який вже особливо швидко наближається до свого фінішу, у Львові проводився III Міжнародний турнір “Кубок ветеранів дзюдо”. У змаганні брали участь ветерани популярної боротьби з багатьох міст України, Росії, Німеччини, Польщі. Колишні чемпіони світу, Європи, Радянського Союзу, 35-річні й старші, вдало демонстрували свої вміння, доводячи присутнім здатність зберігати спортивну форму, підтверджувати свої, якщо так можна висловитися, титули...

– *Хто представляв нашу область?*

– Від Рівненської області був я.

– *Якщо це не таємниця, скільки Вам років?*

– Не таємниця – сорок три, змагався у ваговій категорії – 86 кілограмів.

– *Як же Ви боролися?*

– Вважаю, що вдало. Ще до виходу у фінальну частину змагань переміг двох майстрів спорту та призера чемпіонату Європи, майстра спорту міжнародного класу. Вже у фіналі, виборюючи титул чемпіона цього турніру, я зустрівся з майстром спорту львів'янином Олександром Алексєєвим. Сутичка пройшла досить цікаво, я відчував свою перевагу і був задоволений. Моя перемога принесла мені радість спортивної боротьби, впевненість у власних силах.

– *Ця подія впливатиме на майбутнє?*

– Без сумніву. В наступному році Міжнародна Федерація дзюдоїстів вперше проводитиме чемпіонат світу серед ветеранів. У мене тепер є можливість брати участь у таких престижних змаганнях.

– *Пане Миколо, в кількох словах поділіться з нашими читачами успіхами Ваших вихованців.*

— Незважаючи на фінансові труднощі, на жаль, вони не обминули спортивне життя, секція боротьби брала участь і в обласних, і в республіканських змаганнях. Скажемо, учень нашого училища Володимир Назарчук став призером першості Міністерства освіти України, Володимир та Михайло Бакаї були призерами змагань республіканського центрального спортивного клубу “Гарт”. На сьогодні ми маємо 6 чемпіонів області з боротьби, 3 кандидати в майстри спорту та 5 наших учнів стали першорозрядниками.

— *Ви задоволені?*

— Звичайно, так. Хоча кожний, мабуть, маючи певні досягнення, прагне ще більшого. Так повинно бути.

— *I... Ваше останнє слово в 1993-му році нашим читачам, своїм борцям...*

— Передусім, маючи таку нагоду, хочу всім побажати щастя, здоров’я, успіхів. І не тільки в особистому житті, а й у суспільному — наші невдачі або досягнення якимось чином все одно впливають на тих, хто поруч. Ми просто обмінюємося радістю, коли щасливі, а такий обмін приносить не тільки задоволення, він народжує у наших душах снагу — прекрасний стимул життя.

*Розмову вела Анна Войнарович
("Голос Волині". — 5 січня 1994 р.)*

ПО ТОЙ І ЦЕЙ БІК РІКИ...

Це свято просто можна було б назвати педагогічним, учительським, коли молодші колеги віддають свою шану і повагу старшим, коли і ті, ї інші переповнені словами безмежної вдячності...

Коли слова утворюють ріку, тоді змовкає тиша, тільки сяйво якоїсь життєдайної води то синьо, то осонцено хлюпче... I в тому суть, що в тій воді бути радісно, неначе в світі іншому — у світлі від сердець, які розкрилися в любові до людей, до всіх, хто поруч сьогодні і тоді, коли почався рід, позначився на дереві життя й триває досі у безсмертнім плині. А ми живемо вчора і віднині...

I вчора, і віднині

Вчитель — завжди вчитель. І дома, і по дорозі до школи, і в театрі... І чи не вагоміше його життя саме в школі, а потім будь-де, навіть у сім’ї? Ця професія, мабуть, найбільш егоїстична від усіх, що існують взагалі — вона

вимагає людину всю і завжди, вона винятково не мириться з любов'ю наполовину, з віддачею наполовину...

Ми чомусь звикли говорити, що школа – це велика родина, але переконуєшся в цьому не образно, а лише на власні очі, коли понад 100 чоловік збирається до одного гурту, коли – єдиний настрій, єдине хвилювання і бажання дарувати один одному радість. І тут, в одному гурті – всі є вчителі, але й одночасно учні тих, хто сьогодні на заслуженому відпочинку, проте й дотепер живуть спогадами про школу, тому що вона – їхнє життя.

Планета Пенсія

– так назвала вік після 55-ти колишня вчителька англійської мови Сирота Людмила Іванівна. На цій планеті немає перерви на обід, немає вихідних, робочий день тут фіксується по-своєму та й здоров'я жителів цієї планети не покращується, а навпаки... Та чи існують ліки від негараздів на цій планеті? Звичайно, існують. І хоча б такі, як це свято – вечір вшанування ветеранів педагогічної праці, на який було запрошено людей, котрі організовували навчання в Квасилівській школі після 1939 року. Це вони, теперішні пенсіонери, 30 років тому, молоді та завзяті, не тільки вчили дітей, але й працювали в полі, були членами правління і клубними працівниками, збиралі позики та з дітьми готовували уроки... Та ще й просили батьків, щоб дітей до школи пускали...

Окрім Сироти Л.І., на зустріч прийшли Столлярська Софія Максимівна, Купченко Валентина Павлівна, Пеленчук Ольга Степанівна, Бабій Лідія Степанівна, Ткачук Ніна Семенівна, Онікієнко Галина Федорівна, Слонець Іван Степанович, Соколовська Марія Павлівна. І з приемністю можна перерахувати прізвища їхніх учнів, теперішніх працівників цієї школи, це – Павлюк В.Й., Голуб В.І., Добей В.В., Болотнюк Л.Г., Музичук Л.Л., Міноварова С.Г., Якименко В.І., Сачук Л.П., Сидор О.С., Ляшук Н.Г.

“Даруй літа щасливій...”

– лунає колядка в стоголосому хорі людей, котрі присвятили себе іншим, котрі обрали справді тернистий шлях сіячів розумного і прекрасного... І це вже був кінець зустрічі – важливої і необхідної, доброї щодо тих, хто уже на заслуженому відпочинку, цікавою для тих, хто ще викладає в школі. Хтось з педагогів-ветеранів висловився, звертаючись до молодих: ми вже по той бік, а ви – по цей. І хочеться додати одне, здається, єдино правильне у цій фразі слово – ріки. По той і по цей бік швидкоплинної, широкої, неперед-

баченої, але надзвичайно привабливої Ріки... Хай кожен назве її своїм іменем, у неї багато імен, але те, що вона існує – безсумнівно, а ми, люди, її – береги...

Спливли години світлої і щирої розмови, спогадів, наче одна хвилина. Кажуть, що тільки час у щасті минає скоро, а в печалі тягнеться довго-довго... Були й печальні хвилини під час вечора – це тоді, коли згадували тих, кого вже немає поряд, тих, хто не зміг прийти на зустріч через важкий стан здоров'я. У багатьох виступили слізози, коли розповідалося про вчителя Овдіюка Людмилу Володимирівну, яка відчула щастя в спілкуванні, в розумінні між людьми. Вона, прикута до ліжка, й досі живе школою...

Школа

– це дім, ні, – це храм, в якому керує дух вічний і могутній. Змінюються покоління учнів, проходять, значно повільніше, покоління вчителів. Сьогодні середній вік квасилівських педагогів становить 30-35 років, але є вже й такі, яких через кілька років теж, мабуть, будуть запрошувати в гості. Життя є життя. Ось вони, з досвідом, з розумінням самої суті всього, що відбувається, зі своїми критеріями і вже незмінними поглядами, ветерани, які працюють у школі: Голуб В.І., Цивінська Г.Ф., Герасимчук О.О., Герасимчук Н.П., Співак Г.О., Павлюк В.Й., Ярмошук С.О., Іванова А.М., Шнайдер Г.Я., Гера Н.К., Стрельчук С.Ф., Чичиро О.К., Степанюк Г.Х., Ногачевська Г.П., Нечипорук М.Ф., Шапка П.Д.

І не було б так затишно у великому й просторому залі, коли б не лунали пісні у виконанні ансамблю вчителів, не читалися вірші, насамперед, ведучою – Довbenko C.P. та іншими, хто за власним бажанням брав слово, відверте і тепле. Такою можливістю скористалися Голуб В.І., Добей В.В., Павлюк В.Й., Диб'як М.В., Сидор О.С., Демидюк А.М., Сачук Л.П., Остапчук Л.І., Чернюх В.А., Герасимчук О.О., Плакас В.Т., Мельничук Р.С., Гаврилюк Л.О., Клочок М.В., Антонюк Г.Р., Герасимчук Н.П. та інші.

Крім того, зі словами вдячності звернулися до колективу колишній директор школи Процюк В.К. та гость вечора Кравець Ю.І. І справді, така зустріч, яку готовали і до якої готовувалися всі без винятку, – це не тільки сторінка літопису школи, не тільки єднання поколінь, це – святе і чисте прагнення сердець бути разом у дійсності і в пам'яті.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 2 лютого 1994 р.)*

МИ ПОВИННІ КЕРУВАТИ СВОЇМ ЖИТЯМ

І вибори до Верховної Ради, і вибори до місцевих Рад проходять у період економічно нестабільний, психологічно важкий, що спонукає переважну кількість населення висловлювати невдоволення та зневіру у майбутньому.

Запропонувати вихід із кризи протягом останнього часу не зміг ніхто: ні Уряд, ні Верховна Рада, ні жодна з партій. Дивно, але створюється враження, що рятівною соломиною стали вибори. Вибори, на які витрачаються величезні кошти, вибори, під час яких використовується праця багатьох людей. Звичайно, як було дотепер і завжди, наші люди звикли виконувати усе, що пропонується “згори”, майже не аналізуючи і не протестуючи. Змиритися з цим важко, але не варто шукати винних. Оглянемося навколо себе: чи справжні ми хазяї хоча б для себе, не кажучи про власне селище, державу і т.д. На жаль, спрацьовує старий стереотип мислення: “Моя хата скраю”. В цивілізованих країнах такого немає. Люди не засмічують дім, у якому живуть, і тим більше – не виносять сміття з дому...

Якщо у виборах до Верховної Ради практично змагалися два блоки: комуністи і демократи-націоналісти, то в період виборної кампанії до місцевих Рад такого явного протиборства не помічається. На території селищної Ради не зареєстровано політичних партій та будь-яких громадських організацій, крім профспілкової. Визначити політичну спрямованість квасилівців, мабуть, одним словом важко. Десяток-два свідомо перейнялися новими течіями демократизації суспільства, хоча її, як такої, справжньої, поки що немає. Інші, відійшовши від соціалістично-комуністичних ідеалів, просто не бажають політики. Лишилися й такі, котрі не позбулися ностальгії.

Та повернемося до виборів, які пропонуються нам 26 червня. Як відомо, передвиборна кампанія розпочалась, а 11 травня закінчується строк висування кандидатів у депутати до місцевих Рад та на посаду голови Ради. Не можна сказати, що активність населення з цього приводу досягла свого апогею. Навпаки – пасивність має масштаби, як на мене, глобальні. І це можна цілком пояснити і зрозуміти.

Висування кандидатів по виборчих округах селища в основному проходило групами мешканців від 25 до 35 чоловік. У більшості – без альтернативно, бо не вбачають у цій процедурі чогось для себе привабливого – брати на себе відповідальність без будь-якої користі сьогодні не хочуть. (А згадаймо, скільки кандидатів балотувалося до Верховної Ради!) Спрацьовує тут і левова частка розчарування в самій дієвості рад, хоча її дієвість багато в чому зале-

жить від фінансування і логічності законів, якими необхідно керуватися передусім.

Багато нарікань від виборців почулося під час зустрічей по висуненню кандидатів у депутати з приводу роботи машини швидкої допомоги, працівники якої, зі слів квасилівців, постійно посилаються на відсутність бензину. Дивує і некоректне ставлення до хворих, особливо до старших людей. Лишається й надалі незадовільним постачання селища продуктами харчування – за багатьма потрібно їхати до Рівного, іноді “зайцями”, бо плата за проїзд чимала. Вимушена зупинка промислових підприємств селища на час “пасхальних канікул” помітно вплинула й на гаманець.

Не повною мірою виконують свої обов’язки працівники житлово-комунального відділу, що викликає обурення жителів багатоповерхових будинків. Потребують постійного догляду виходи на покрівлю, сходинкові клітинки, місця загального користування.

“Спонсорами” проведення суботників з благоустрою прибудинкових територій, ігрових майданчиків, ремонту малих архітектурних форм повинен усе ж таки бути ЖКВ. Тим більше, працівники цього відділу повинні вивчати запити квасилівців методом безпосередніх зустрічей на місцях. Незаперечно – виборці хочуть бачити депутата людиною, яка б могла відстоювати їхні інтереси, проте нахил переважає практичний: потрібно, скажімо, вивезти сміття, окультурити подвір’я, вулицю і т.д. Але в свою чергу постають питання: де взяти на це кошти? Так, під загальний галас: де працівники житлово-комунального господарства і взагалі, чиї вони тепер (ВО “Рівнесільмаш” чи селищної Ради), випускається з виду, що паралізовані підприємства та господарства тепер не спроможні вирішувати проблеми не одного року. Це означає, що й тій самій громаді потрібно брати на себе хоч якусь відповідальність і вже своїми руками допомагати справі. Потрібно, мабуть, залишити думки про те, що “чужий дядя” буде піклуватися про когось. Держава сьогодні на це грошей не має, тобто й бюджет селищної Ради не дозволяє виконувати роботи, пов’язані з благоустроєм. Добре ще, що із затримками та кредитами хоч якось вдається фінансувати бюджетні установи селища: школу, дитячий садок, амбулаторію, клуб, бібліотеку.

Так, у компетенцію селищних Рад народних депутатів входить безпосередня робота з депутатським корпусом: заслуховування повідомлень депутатів і виконання ними рішень і доручень Ради, розгляд запитів депутатів і прийняття рішень за запитами, затвердження планів, програм економічного і соціального розвитку, регулювання земельних відносин відповідно до

законодавства і т.д. Так “Ради народних депутатів у межах своєї компетенції самостійно вирішують питання місцевого значення, виходячи з інтересів громадян, які проживають на їх території, та державних інтересів, забезпечують виконання Конституції та законів України, комплексний соціально-економічний розвиток на своїй території, здійснюють керівництво підприємствами (об’єднаннями), організаціями й установами, які є їх комунальною власністю”. (Закон України “Про внесення змін до Закону УРСР “Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування”).

Чому так докладно зупиняєшся на компетенції Ради? Тому, що виборці, справді втративши надію на діяльність новообраної Ради, вважають, що депутат нового скликання навряд чи зможе ліквідувати попередньо наболіле. Так, справді, один депутат не зможе. Тим більше, що й стиль, і форми життя нашого докорінно змінились. Та й чи не говорять про це наші будні? Але роль депутата від певного округу все ж таки вагома, тому що живемо ми спільними питаннями, які, в свою чергу, складаються з конкретних – малих і великих. І навіть з цієї причини варто піти на вибори і повірити ще раз у те, що можемо ми самі керувати своїм життям.

*Микола Жильчук,
голова Квасилівської селищної Ради народних депутатів
(“Голос Волині”. – II травня 1994 р.)*

ЧИ Є РІДНІШЕ ЩОСТЬ ВІД СЛОВА – МАМА?

Жінка, мати – слова, що викликають якесь особливе відчуття спокою, впевненості, сердечності. Звичайно, є різні жінки, різні матері, але будемо сподіватися, що переважна більшість – це саме такі, про яких можна говорити тільки хороші і щирі слова, які виправдовують на Землі своє призначення, які є у своїх родинах хоронителями тепла і ласки, затишку і віри. З любові і щастя народжують у таких родинах дітей. Для Матері – це кро- винка, це рідне і бажане, а для Землі – це продовження Роду, це незмінність і послідовність життя взагалі. І оце поєднання конкретного і нескінченно величного створює особливість існування нашого світу.

“Мамо, ненько, матусю, мамцю, матінко” – як тільки не звертається любляча дитина до своєї мами, як тільки не пестить серце своїми словами і найбільше – першим... Іринка в сім’ї Бойків – десята дитина, вона народилася 11 квітня цього року, її люблять усі, “всі намагаються носити на руках, але я не дозволяю”, – усміхається мама Галина.

— Важко Вам? — запитую, а вона знову усміхається: “Зовсім ні, іщо ви!”.

— Але у Вас іх багато! — не заспокоююсь.

— Нічого... — відповідає, — Богу дякувати, старші допомагають. Я теж із великої родини з Радивилівського району, чоловік Всеvolod — із Корецького. А сталося так, що живемо тут, у Квасилові. Коли все гуртом — жити неважко. Головне, щоб віра була і для душі, і для життя.

Четверо маленьких у родині Бойків, Василько — вже старший — у першому класі, Діна — в п’ятому, Андрій — у сьомому, Льоня, можливо, майбутній художник, — у дев’ятому, Віта — також у дев’ятому. Тільки от Людмила вже працює. Ось така родина — велика, дружна, гарна. Дійсно — справжня Родина.

Напередодні святкування Дня Матері я побувала в цій родині і ще в декількох. Сьогодні важко жити й тим сім’ям, у кого по одній-дві дитини, а якщо більше? Здавалося б, що почую лише нарікання, а тут — хоча б малесенький натяк на негаразди, але... ні!

Розмовляю з Тетяною Дзигель і приємно дивуюся, що вона, тримаючи на руках найменшого, Юрчика, якому в червні буде 2 роки, ніби ніякові очи говорить: “Ну що про мене писати? Я — з інтернату, але, мабуть, не потрібно про це...

— Чому ж не потрібно? — відповідаю, — навпаки, це додає Вам привабливості, сміливості, тому що виховуєте чотирьох дітей.

— Я ж не сама. Чоловік допомагає, його батьки, друзі. Справляємося. Діти у нас хороші. Як оце складно стало — ходили, сміється, у найми до Миколиних батьків. А взагалі — завжди намагалися працювати. Я з дітьми в декретних відпустках не сиділа. І на роботі ніколи проблем не було. Анатолій Семенович, якщо вже край, то звертаюся до нього, — завжди допомагає. Живемо, як усі.

І Тетяна, і Микола Дзигелі працюють на заводі “Рівнесільмаш” у механоскладальному цеху. Відчувається, що багато в них спільногого, доброго. Тому їй діти радують, і робота, і життя.

У Марії Гордіюк також четверо дітей. Старший — в армії. Менші навчаються в старших класах школи. Павло — шестикласник, Василь та Світлана — восьмикласники. Сталася біда — раптово наприкінці минулого року помер чоловік Микола. “Можливо, і врятували б, — говорить Марія, — але швидкою допомогою у нас скористатися важко. Залишилась одна з дітьми”. Бачу, що не висохли слізози у цієї жінки, матері, а коли висохнуть — хто його знає... Свіжа ще рана, не хотілося ятрити її своїми запитаннями. Така вже доля.

— Сподіваюся на дітей, допомагають. Вірю, що все буде гаразд.

Матеріальної допомоги цій родині чекати немає звідки. Сама Марія, ще молода жінка, родом із Млинівського району, а в Квасилові – з 1976 року. Працює монтером колії на залізниці. Дай йй Бог мати втіху у своїх дітях протягом усього життєвого шляху – довгого і надалі – щасливішого.

Четверо дітей і в родині Ногачевських. Галина відчинила двері і чомусь – таки риторичне запитання: “А чому про мене?”

— *А чому й не про Вас?* – відповідаю і пояснюю, що хотілося б до Дня Матері хоч кілька хороших слів написати про жінок, які вбачають своє щастя в дітях, які беруть на себе відповідальність за їхнє життя, клопіт, бо де найважче – народжувати і виховувати, і поряд із тим не вважають це за героїзм, хоча сьогодні це слово, мабуть-таки, тут доречне. Ми найдовше бесідували з Галиною і виявилося, що такі жінки, як Галина, спроможні на диво. І не тільки тому, що, живучи в Квасилові, Ногачевські мають своє господарство, Галина називає це “дачею з хазяйством”, до якої потрібно доїжджати електричкою щоранку, а й тому, що Галина працює у Рівному в лікарні, правда, позмінно. А ще тому, що встигає до того ж в’язати своїм дітям гарні речі і вишивати прекрасні серветки, рушники, прикраси на подушки, від яких просто неможливо відірвати погляд. Одним реченням не розповісти про обсяг роботи, не кожній жінці посильний...

– Іноді думаю, – сміється Галина, – що сил моїх уже на завтра не вистачить, але живу. Колись думала, коли діти були меншими, що ніколи не висплюсь, а тепер намагаюся розраховувати свої сили, щоб усе встигнути, – і встигаю! Звичайно, чоловік Віктор допомагає. Робота себе виправдовує: їжі маємо достатньо, живемо, вважаю, нормально, хоча час і справді важкий. Намагаюсь не втрачати жодної хвилини. Можна ж і телевізор дивитися, і вишивати...

Діти у Ногачевських віком від 13-ти до 9-ти років: Наталка, Аліна, Ваня, Сергійко. Міцне родинне коло – це заслуга передусім жінки. Галина змогла створити в ньому атмосферу розуміння один до одного і поваги до роботи, бо без цього не світилося б якесь незриме сяйво в очах цієї жінки, сяйво, освячене любов’ю.

*Розмовляла Анна Войнарович
("Голос Волині". – 25 травня 1994 р.)*

МАЙБУТНЯ ЗМІНА

Виробниче навчання учнів СПТУ-16 зараз проходить на підприємствах Рівненщини (РАРЗ, Здолбунівський завод нестандартного обладнання, БМУ-10, рівненське підприємство “Кераміка”, РТЗЧ).

У цьому навчальному році училище підготувало 140 учнів із різних спеціальностей, зокрема реставратори, будівельники, з яких 32 чоловіки отримали кваліфікаційний вищий розряд, 14 – одержали дипломи з відзнакою. Із групи зварників на випускний кваліфікаційний екзамен 8 учнів представили діючі макети.

На навчання у вузи училищем направлено 17 випускників. Кращими в училищі вважаються: Закревський Руслан, Болотнок Олександр, Шептицький Валентин, Соловйов Анатолій, Шуляк Володимир, Гарачук Олександр, Мосійчук Павло, Чепко Олександр.

*Олександр Нагорняк,
заступник директора СПТУ-16 з навчально-виховної роботи
("Голос Волині". – 8 червня 1994 р.)*

МИ ПРОГОЛОСУЄМО ЗА ВАС

Я виступаю особисто від себе і за дорученням однодумців Миколи Жильчука. Немає потреби сьогодні нагадувати, в який складний час ми живемо. Щось планувати майже неможливо – всі справи пов’язані з фінансами. Тому вважаю, що нелегкі проблеми керівництва селищем повинна вирішувати людина, яка має певний досвід державної діяльності та керівництва, постійно працює над вдосконаленням своїх знань, знає і вивчає закони, користується повагою людей і дбає за інтереси жителів селища. Саме таким, на нашу думку, є Микола Жильчук.

Саме він є компетентним і авторитетним керівником, людиною з чіткими державницькими поглядами, чуйною людиною, котра не стойть остроронь біди будь-якої людини і завжди приходить на допомогу. Як секретар виконкому, я можу підтвердити те, що слово цієї людини справді вагоме, з його думкою рахуються керівники підприємств та установ. За період роботи в селищній Раді Микола Жильчук показав себе знаючим спеціалістом у всіх без винятку галузях, чітко і вірно орієнтується у вирішенні всіх питань. Мені дуже хотілося б, аби мій виступ було розічнено, як щиру і чесну розповідь про людину, яка цього заслуговує.

*Тетяна Варенюк,
секретар виконкому Квасилівської селищної Ради
("Голос Волині". – 22 червня 1994 р.)*

ЗАПИТАЙТЕ У ЛЮДЕЙ

Так сталося, що у нас випала нагода зустрітися з кандидатом на посаду голови Рівненської районної Ради народних депутатів **Сулковським Павлом Гнатовичем**. Розмовляючи, він додав, що аби мати хоч трохи зайвого часу, то оповідь зайніяла б читалий обсяг газети.

І справді, керівник сільськогосподарського підприємства “Дружба”, практик, людина справи, бо за 5 років очолюваного ним господарства добився прекрасних результатів. “Дружба” – одне з кращих у районі завдяки цілеспрямованій діяльності людини небайдужої до турбот трудівників.

– Завжди намагався поставити себе на місце простого селянина, робітника, – говорить Павло Гнатович, – тому й не можу змиритися з його теперішнім становищем. Вважаю, що саме бездіяльність і некомпетентність керівників породжує і поглиблює економічну кризу. Той, хто працює, шукає вихід – має прибутки. Люди у нашему господарстві, можете у них запитати, живуть непогано. Ми маємо змогу допомагати їм і будівельними матеріалами, і продуктами харчування, і всім іншим, необхідним для життя. Наприклад, немає у нас проблем із пальним. Думаю, що й на рівні району зможу вирішити це питання позитивно. Прорахував усе наперед.

– *Будучи головою районної Ради, що б Ви могли зробити для квасилівців?*

– Перше – допомогти вирішити питання з експлуатацією житлово-комунального фонду, який буде переданий на державний бюджет. Знаю, як вдвічі зменшити платню за проїзд в автотранспорті. Саме для квасилівців це важливо. І взагалі – маю на обліку всі ваші проблеми щодо водопостачання та благоустрою, будівництва, об’єктів соціально-культурного призначення, це – школи, Будинку культури, лікарняного та спортивного комплексів. Програму дій розробив, і в разі обрання мене головою районної Ради буду одразу втілювати її у життя. Добиватимусь фінансування об’єктів соціальної сфери не менше 30-50 відсотків за рахунок державних капітальних вкладень.

– *А ішо Ви вважаєте все ж таки першочерговим?*

– Першочерговим завданням є, я писав про це у передвиборній програмі, припинення спаду виробництва промислової продукції. Для цього районна Рада спільно з керівниками підприємств повинна розробити чітку програму виходу з кризи: нарощування потужності за рахунок внутрішніх резервів аж до перепрофілювання виробництва. Сьогодні, приміром, “Рівнесьмаш” міг би випускати плужки для сільського господарства. Вони користуються попитом, знаю по своєму господарству. Потрібне й залучення інвес-

торів як в Україні, так і за її межами, пошук взаємовигідних ринків збути, проведення подальшої приватизації, але такої, щоб принесла дохід у першу чергу простому селянину і робітнику. Досвід приватизації, що розпочалась, у багатьох випадках свідчить про протилежне.

Настав час створити раду керівників і спеціалістів комплексу, щоб координувати дії, надавати допомогу в питаннях підвищення ефективності виробництва. В першу чергу надаватиму перевагу тим, хто працює і хоче працювати, а не вичікує, не марнує час сподіваннями і бездіяльністю.

– *Яким чином можна поліпшити фінансове становище у районі?*

– Гадаю, що за рахунок відрахувань усіх підприємств, які знаходяться на території Рівненського району. Поліпшення економічного стану агропромислового комплексу району вбачаю у поглибленні переробки продукції рільництва і тваринництва. Розробивши програму реконструкції і будівництва цехів переробки, ми зможемо у себе в районі підвищити економічну віддачу сільськогосподарських підприємств щонайменше 50-60 відсотків. Саме у нашому районі є можливість відкрити фірмову торгівлю, що дасть можливість напряму зв’язатись із споживачем. Надаю перевагу такому методу.

– *До речі, про методи. Павле Гнатовичу, відомо, що Вашим конкурентом на посаду голови Рівненської районної Ради є Віктор Петрович Шкуратюк, нині обраний депутатом обласної Ради народних депутатів по Білокриницькому виборчому округу № 48. Порівняно з іншими кандидатами, квасилівці віддали йому переважну більшість голосів. Невідомо, чи має він стосунок до листівок на вашу адресу типу “Державно-колгоспна мафія за Сулковського”, але те, що це роблять Ваші конкуренти, – без сумніву. Чи є це нормальним методом передвиборної боротьби?*

– Звичайно, ні. Брудні наклепи ще ніколи не приносили користі. За таке слід притягати до суду і я це зроблю після виборів. А те, що мене називають “газифікатором”, – не дивуюсь. Тільки той, хто мав справу з газифікацією не одного села, може зрозуміти складність і обсяг робіт із цим пов’язаних. Проте робив я цю справу не за чийсь рахунок, не на шкоду комусь, як мені дорікають, а тільки дякуючи своїй наполегливості і вмінню знаходити зв’язки та вигідні обміни. Лише за минулий рік колгоспом прокладено 12 км газопроводу, в цьому році – 8 км. Вже сьогодні, до речі, на кілька років наперед можу забезпечити жителів Рівненського району газом у балонах за помірними цінами.

Мої підрахунки свідчать, що протягом 4-х років у районі можна прокласти 300 км газопроводів, 60 км шосейних доріг.

І ще щодо листівки. У “царському селі” будуються будинки з мосю допомогою, адже колгосп прийняв 20 сімей переселенців із забруднених радіацією районів. Таким людям допомагав і буду допомагати, бо по своїх дітях, їх у мене четверо, побачив, яке то є горе, коли потрапляєш у діагностичний центр на обстеження і виявляється, що результати не дуже втішні. Та й взагалі, важко було переїжджати з Рокитнівського району, де народився, працював тоді вже директором радгоспу “Старосільський”. І тепер, скажу чесно, важко в разі обрання змінювати місце роботи, але потрібно рухатися вперед, а назад шляху немає.

*Інтерв'ю брала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 6 липня 1994 р.)*

P.S. Нині П.Г. Сулковський – депутат Верховної Ради України (2010 р.).

УЧИЛИЩЕ

Новий навчальний рік розпочався урочистою лінійкою, словами щирих побажань, світлих сподівань, віри в нашу молодь, у її здібності та прагнення вчитися. До учнів звернувся директор училища Андрій Ромер, викладач Анастасія Котовський, працівник селищної Ради Людмила Логінова.

Цього року в СПТУ-16 навчатимуть першокурсників із таких спеціальностей: електрозварник, слюсар з ремонту автомобілів, верстатник широкого профілю. На жаль, державний бюджет не дозволив приймати в училище на спеціальності мистецького напряму. Проблема фінансування торкнулася й харчування підлітків. Це змусило педагогічний колектив шукати інших шляхів вирішення цього питання. Зокрема розпочато будівництво овочесховища.

Приємною подією минулого року було те, що естрадний оркестр училища посів перше місце в області серед самодіяльних художніх колективів (керівник Віктор Вокалюк). Також добрими результатами радували й спортсмени, з якими займається майстер спорту Микола Коба.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 7 вересня 1994 р.)*

МУЗИЧНА ШКОЛА

Свято сьогодні і в колективі дитячої семилітньої музичної школи (директор Віктор Котович) – після реконструкції приміщення (третій поверх будинку, де знаходиться селищна Рада) тут розмістилося 10 класів для занять дітей із різних музичних спеціальностей: баян, акордеон, бандура, домра, скрипка, гітара, фортепіано, духові та естрадні інструменти (труба, кларнет, флейта).

На сьогодні музична школа налічує 320 учнів, з якими працюють 26 досвідчених педагогів. Філіали школи, крім Квасилова, розташовані в шести населених пунктах району.

Серед музичних шкіл області за підсумками роботи 1993-1994 н.р. цей колектив отримав почесне третє місце. Будемо сподіватися, що квасилівці використають можливість навчатися музиці без витрат на проїздні квитки. Тим більше, що духовний та естетичний розвиток дитини перш за все потребує виховання у ній почуття прекрасного.

Анна Войнарович

(“Голос Волині”. – 7 вересня 1994 р.)

СПОДІВАЄМОСЯ НА КРАЩЕ

Напередодні професійного свята – Дня машинобудівника директор АТ “Рівнесільмаш” Анатолій Семенович Кочмар люб’язно погодився розповісти про своє підприємство. Наша розмова пропонується читачам газети.

– *Anatolію Семеновичу, з яким настроєм Ваш колектив зустрічає своє чергове свято?*

– Звичайно, особливо радіти сьогодні не доводиться. Невизначеність, що продовжується досить тривалий час, породжує непевність у завтрашньому дні. Святкового настрою немає ні в кого. Гірше – поки що не виправдалися сподівання на зміни після виборів депутатів до Рад усіх рівнів. Так і не з’явилися правові та економічні закони, які б захищали виробничі підприємства нашого типу. В першу чергу це стосується обігових коштів, та й взагалі – фінансова проблема практично не вирішується. І досі сільськогосподарські машинобудівники прирівнюються до військового комплексу, через що ми вимушенні робити розрахунки конвертованою валютою. Проте, говорять, надія в людині вмирає останньою, так що... вважаємо своє становище складним, але не безнадійним.

— Взагалі осінь – символічна своїми підсумками, збиранням врожаїв не тільки на полях. Минув рік відтоді, коли починала втілюватися ідея з виробництвом комбайна МФ-34 фірми “Массей Фергюссон”. Саме рік тому цей комбайн проходив державні випробування в УкрЦВТ і в колгоспі “Мир” Млинівського району. В цьому році комбайн МФ-34 працював на жнивах у Гощанському районі, в Тернопільській області з високою продуктивністю та прекрасними показниками. Що тепер можна сказати про виробництво цього комбайна в цехах “Рівнесільмашу”?

— Якщо з останніх новин, то потрібно почати з того, що в кінці серпня наше підприємство відвідала іноземна делегація з 10-ти чоловік. Від Данії – представники Європейського банку реконструкції і розвитку, з Фонду інвестицій у Центральній та Східній Європі, представники заводу “Массей Фергюссон” та англійського заводу “Дронінборг індустрілз”. Ці люди уважно ознайомилися з майбутнім спільним підприємством, дали позитивну оцінку його можливостям і відзначили, що для випуску комбайнів на “Рівнесільмаши” є всі умови. Потім були переговори на найвищому рівні в Києві, і як наслідок – протягом вересня маємо отримати реєстраційне свідоцтво спільногоД українсько-датського підприємства УкріДан. Нарешті з’явилася надія, що почнемо вести конкретну підготовку виробництва до складання перших п’ятдесяти комбайнів МФ-34 спільногоД підприємства УкріДан. У зв’язку з цим планується відправити на навчання на датське підприємство м. Рандерс першу групу робітників усіх спеціальностей, котрі будуть задіяні у випуску комбайна.

— Яка продукція “Рівнесільмашу” нині користується попитом і де вона збувається?

— Усе, що ми випускаємо, користується попитом. Справа тільки в тому, що попередня оплата змушує сільськогосподарські підприємства обмежувати себе в кількості. Від того якоюсь мірою і відбувається спад виробництва – ми виробляємо стільки і тільки те, що можуть у нас купити. Крім України, нашу продукцію беруть в Угорщину, Польщу і небагато – в Росію.

На сьогодні конструкторами розроблено чимало нових модифікацій тракторних причепів для фермерських господарств, які вже тепер можна запускати у виробництво. Це – тракторний причіп ПТ-2 вантажопідйомністю до 2-х тонн, причепи для перевезення тюків і рулонів соломи, сіна ПСТ-6, причіп для перевезення подрібненої соломи ПСС-30. Розробляється причіп для перевезення гною вантажопідйомністю 4 тонни. Крім того, приступили до створення універсального причепа вантажопідйомністю 6-8 тонн, який

можна агрегатувати як з трактором, так і з вантажним автомобілем. Серед товарів народного вжитку розроблено конструкцію нових млинів та подрібнювачів, а також тракторних та кінних плугів. Залишається тільки впровадити їх у серійне виробництво.

— *Анатолію Семеновичу, скільки людей задіяно у виробництві, хто з них найбільше, на Вашу думку, переживає за долю рідного підприємства?*

— Сьогодні працює близько 1500 людей, це на 14 відсотків менше, ніж у минулому році. Працюємо в одну неповну зміну. Не можу сказати, хто переживає найбільше, люди значно змінилися, ставлення до роботи — теж. Та й минулося, мабуть, коли говорили, що одному підприємство рідніше, іншому — не дуже. Думаю, що на робочому місці потрібно просто працювати — точно, конкретно, згідно з вимогами. І відповідно — матеріальне стимулювання, хоча зараз, на жаль, зарплата не відповідає цінам.

— *Відомо, що “Рівнесільмаши” прямо впливає на життєдіяльність і розвиток нашого селища. Машинобудівники становлять третину квасилівців, що значною мірою характеризує рівень населення як у матеріальному, так і в соціальному плані. Що робиться для заводчан та пенсіонерів стосовно покращання їхнього життєвого рівня, чи продовжуватиме завод будівництво лікарняного комплексу та житла?*

— Незаперечно — завод продовжуватиме будівництво лікарняного комплексу, а зараз чимшвидше планується закінчити 72-квартирний гуртожиток для спеціалістів. Працівникам і пенсіонерам допомагаємо всім, чим можемо. Нікому, хто звертався, ще не відмовили у додатковій матеріальній допомозі, коли на те є серйозні причини. Існують постійні домовленості про продаж на заводі продуктів харчування за нижчими, ніж у торговельних організаціях, цінами. Незважаючи на труднощі, сподіваємося на краще.

*Інтерв'ю брала Анна Войнарович
("Голос Волині". — 21 вересня 1994 р.)*

ВАШІ УСПІХИ — НАШ СПОКІЙ

Напередодні професійного свята працівників міліції я зустрілася з дільничним інспектором сmt Квасилів старшим лейтенантом Олегом Павелком. Четвертий рік він обслуговує наше селище, одразу після закінчення Івано-Франківської середньої спеціальної юридичної школи він став на відповідальну й нелегку стежину охоронця правопорядку.

Разом із ним у Квасилові працюють старший дільничний інспектор, майор міліції Джалаал Рагімов, старший лейтенант Валентин Федорчук. Кожний має свою ділянку роботи як територіально, так і морально. Ту саму ділянку, в якій міститься і захищеність, і спокій, і, врешті-решт, життя громадян...

Також охороною правопорядку в Квасилові займається інспектор ІНС райвідділу внутрішніх справ Валерій Делейчук та інспектор карного розшуку Василь Гречух.

Сьогодні у працівників правоохоронних органів багато складних і серйозних справ. Передусім – збільшення кількості правопорушень та скосініх злочинів. Існує така думка, що так звана “демократія” сприяє зверхньо-хамському ставленню людей один до одного, породжує зневагу, роздратування, жорстокість...

– *Олеже Борисовичу, що Ви думаєте з цього приводу?*

– Звісно, ми всі чекали іншої, справжньої демократії, але, мабуть, свідомість людей ще не досягла того рівня, який би відповідав елементарним поняттям доброзичливості, доброти, співчуття... Навпаки – заздрість, намагання легкими шляхами отримати гроші, навіть коли це коштує чийогось здоров’я, життя, стали з’являтися частіш, ніж рік-два тому.

А люди, в принципі, чекають правової держави, законів, які б захищали їх від правопорушників, злочинців, від помсти і переслідування. Безпека життя була і є одною з основних передумов спокійного, скажемо, щасливого життя. Навіть тоді, коли матеріальні нестатки мають і місце, і вплив безпосередньо на психіку людини, – все одно захищеність людини у рангах життя стоїть значно вище. Справжня демократія – соціальна справедливість, одна-кова дія законів для всіх, не кажучи про права та свободи різного плану.

– *Чи престижно сьогодні бути дільничним інспектором?*

– Вважаю, що так. Хоча складно. І складно не тільки працівникам міліції, складно, мабуть, і вчителям, і всім, чиї професії пов’язані з людьми. Люди, на жаль, змінилися не в кращий бік, хоча й звинувачувати їх у цьому теж не можна. Час диктує свої умови. В минулому ми всі знали достеменно: це можна, а це ні. Тепер кожний особисто осмислює свою значимість, свої можливості. На жаль, можливості негативного характеру стали використовуватись з більш легкою совістю. Але знов-таки мається на увазі категорія людей, схильних до правопорушень і злочинів. Під час роботи доводиться мати справу з різними людьми. І коли до тебе звертаються, і ти можеш допомогти якщо не практично, то хоча б словом – відчуваєш себе потрібним.

— *А скільки людей звертається?*

— Звертається багато і з різних причин. В основному з приводу дрібних хуліганств. Це так вони називаються, а насправді ще й як заважають людям спокійно жити. Навіть юридичні консультації допомагають вийти зі складних ситуацій.

— *Відомо, що в Квасилові не поліпшується криміногенна обстановка, а навпаки... Чим це пояснити?*

— Свою й немаловажну роль відіграє те, що населення селища в своїй більшості — переселенці. Це вже створює атмосферу якоїсь дикої безвідповідальності, правової розбещеності. Коли в приватному секторі квасилівці знають, що це їхній дім і його потрібно берегти, то в багатоповерхових будинках цього аж ніяк не відчувається. Це, звичайно, випливає і через поведінку: ставлення до сім'ї, сусідів і т. д. Багато людей ніде не працює. Є також певна кількість раніше засуджених. У 1994 році всі злочини скуються у нетверезому стані. Як наслідок — і “кубла”, які з’явилися, і відповідні “компанії”. Живуть, як цигани...

— *Олеге Борисовичу, що говорять статистичні дані щодо правопорушень та скоених злочинів у Квасилові?*

— Статистичні дані говорять самі за себе. За цей рік, уже, мабуть, можна вважати, що рік завершився, хоча грудень ще попереду, дільничними інспекторами складено 532 адміністративні протоколи. Переважають правопорушення за статтею 178 (поява у нетверезому стані в громадському місці), таких зафіксовано 264 випадки. Часто трапляються й дрібні хуліганства, ст. 173, їх виявлено 78, майже на одному рівні з цим — поява на робочому місці у нетверезому стані, ст. 179, їх сталося 76. Дрібних крадіжок виявлено 34, за 22-ма випадками зареєстровано виготовлення та зберігання самогону та незаконний посів маку.

На інші правопорушення заведений 21 адмінпротокол. Скажімо, 5 разів було зафіксовано збут самогону, 15 — придбання, двох квасилівців відправлено на лікування до ЛТП. Також виявлено та поставлено на облік у наркодиспансер 7 наркоманів, на профілактичний облік — 4 квартири-гнізда. У медвітве-резник доставлено 49 чоловік. Десять сімей у Квасилові вважаються неблагополучними. Злочинів у селищі скочно 44, з них розкрито 38.

— *А які у нас справи з неповнолітніми?*

— Також не радують. На обліку в інспекції у справах неповнолітніх є 26 квасилівців, ними скочно 23 правопорушення. З них: 10 дрібних хуліганств, 12 — випадків появи у нетверезому стані в громадських місцях, один раз

виявлено зберігання самогону. Неповнолітніми зроблено 6 злочинів, з яких 4 розкрито, 2 – в провадженні.

– *Напередодні свята, напередодні Нового року, мабуть, прийнято говорити й про щось приємне. Наразі ця традиція ще витримує тиск часу.*

– Незабаром громадський пункт охорони правопорядку буде знаходитись у новому приміщенні (колишнє адмінприміщення РСТ), зараз воно – в стані реконструкції. Вже існує домовленість про транспорт – це значно поліпшить наші умови праці. Оперативне вирішення проблем із право-порушниками позитивно впливатиме на криміногенну обстановку в селищі.

Другий місяць у Квасилові діє патрульно-постова служба працівників райвідділу міліції. Із першого грудня чергуватимуть на громадському пункті охорони правопорядку працівники РВВС, котрі мешкають у смт Квасилів. Звичайно, всі ці заходи сприятимуть налагодженню правопорядку. Проте хотілося б звернутися й до самих квасилівців із проханням допомагати нам у роботі, бути обережнішими стосовно свого майна, бути пильними і запобігати правопорушенням та злочинам. Звертайтесь до нас за тел. 1-00, коли потребуете нашої допомоги, коли стаєте свідками правопорушення або злочину. Разом перемагати легше.

– *Від імені депутатів Квасилівської селищної Ради, від жителів селища наша газета вітає Вас, Олеже Борисовичу, Ваших колег по роботі, а наших – дільничних інспекторів із професійним святом і бажає особистого щастя та успіхів. Ваші успіхи – наш спокій.*

*Інтерв’ю брала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 7 грудня 1994 р.)*

СПОРТ

Зі справжнім спортивним завзяттям та піднесеним настроєм проходив відкритий турнір обласного клубу “Гарт” з боротьби дзюдо. Три дні спортивний зал СПТУ-16 гудів, наче вулик, – велика кількість уболівальників дружнimi оплесками нагороджували переможців у поєдинках. 3-5 лютого 1995 року запам’ятається багатьом квасилівцям, особливо учасникам турніру. А ними були: борці спортивної секції з боротьби, з якими займається майстер спорту Микола Коба (сmt Квасилів), борці центральної секції облівно обласного товариства “Україна” (м. Рівне), борці збірної обласної команди товариства “Колос” (с. Зоря).

Головним суддею змагань з дзюдо був Микола Коба. Протягом змагань до головної суддівської колегії не надходило жодного протесту, адже її склали відомі за межами країни майстри спорту. Скажімо, у суддівстві була майстер спорту міжнародного класу, призерка світу Наталка Барда з Рівного.

Сам хід змагань мав напружений і наполегливий характер. 103 учасники з 5 команд вели цікаві поєдинки, дівчатка і юнаки впевнено показували свою майстерність, своє вміння боротися і бажання перемогти. Перші місця серед квасилівців вибороли дівчата – учні Квасилівської загальноосвітньої школи I-III ступеня Світлана Семенюк та Ольга Адаменко. Серед хлопців відзначились Віктор Куцель, Геннадій Пахоруков, Дмитро Коба, а також учні училища: Володимир Сова, Олександр Гоцко, Ігор Тисячний, Тарас Дячук, Сергій Говорадло.

Цікаво пройшли поєдинки у ваговій категорії 86 кг, де у фіналі зустрілися наш Сергій Пахольчук та зорянин, срібний призер Республіки, Віктор Стельмащук. Із незначною перевагою переміг наш гість. Сильними борцями виявилися Віктор Прус із Рівного та Рожелюк Сергій із Зорі. Серед дівчат-гостей – зорянка Вікторія Рак (вагова категорія 52 кг).

Привернули увагу й поєдинки у змішаній ваговій категорії 26 кг, де боролися разом із хлопцями дівчатка з Квасилова Оксанка Казмірчук та Аня Оліферчук. Вони не поступились хлопцям у майстерності на татамі. Оксана, котра виграла у хлопців 5 поєдинків, посіла перше місце, Аня була третьою після Романа Гуменюка.

Урочисто нагороджувалися чемпіони та призери турніру. Вони отримали грошові премії, медалі та дипломи. Спеціальний приз (один мільйон карбованців) за кращу техніку та волю до перемоги отримала Оксана Казмірчук. Спеціальні призи – гості Ігор Короткий та Віктор Стельмащук. Спонсорами цих престижних змагань стали профком СПТУ-16 та Квасилівська селищна Рада народних депутатів. Попереду у спортсменів – першість України в м. Запоріжжя 16-19 лютого цього року. П'ятеро квасилівців будуть представляти Рівненську область. Успіхів їм на татамі!

*Микола Коба,
майстер спорту, суддя республіканської категорії
("Голос Волині". – 14 лютого 1995 р.)*

ЩАСТИ ВАМ!

Мало хто в селищі не знає Пісака Василя Васильовича. Квасилівці люблять і шанують цю людину – завжди ввічливу, спокійну, заклопотану питаннями рідного підприємства, розумну та щиру... Можна багато теплих слів писати про Василя Васильовича, можна багато розповідати... Березень приніс йому 60 років, 42 з них – на праці, 23 роки – директором Квасилівського заводу комунального обладнання.

Напередодні дня народження я зустрілася з Василем Васильовичем. Наша розмова пропонується читачам газети.

– *Василю Васильовичу, яким було Ваше дитинство, що найбільш запам'яталося Вам із нього?*

– Народився в селі Пчолинне Снинського району у Словаччині. Родина не була заможною. Мама, скільки пам'ятаю, була у наймах, навіть до Німеччини їздила, щоб заробити гроші. Коли вона приїжджає, я ховався під стіл і казав, що мама моя – бабуся... Батька не стало після того, як пішов служити до армії. Мені вже пізніше доводилося пасти чужі корови... Тяжко було. Коли сповнилося 12 років, приїхали до Квасилова. Середню освіту мав закінчити у Здолбунові, бо Квасилівська школа була восьмирічною, та не закінчив – поїхав до Херсонського морехідного училища. За конкурсом не пройшов, повернувся, пішов на ремонтно-механічний завод, нині “Рівнесільмаш”, учнем токаря, потім токарем, потім служба в армії...

– *Як відомо, Ви були учасником угорських подій. Що сьогодні можна сказати з цього приводу?*

– Так, у 1956 році наша частина виїхала до Будапешта. Там, як нам говорили, ми повинні були придушити контрреволюційний заколот. Те, що нам говорили – ми виконували, ми тому вірили.

– *А чи можна угорські події прирівняти до теперішніх у Чечні?*

– Гадаю, що можна. По-перше, не варто втручатися у життя народу іншої національності, вони самі повинні налагодити у себе життя, самі повинні розібратися, хто проти кого і таке інше. Четвертий місяць триває нікому не потрібна війна, гинуть люди... Я був в Угорщині півтора року. Не думаю, що і ця війна скоро закінчиться. Можливо, вибори, що плануються там найближчим часом, щось вирішать, хоча військова влада вже повинна була б перейти у політичну. Війна має зупинитися якнайскоріше, тим більше, що план поетапного урегулювання чеченської кризи розроблено.

– *А що було після повернення з Угорщини?*

— Після повернення пішов на свій завод, тоді він називався артіллю “Паризька комуна” (тепер завод комунального обладнання), токарем. Згодом став майстром, заочно вчився у Бердичівському машинобудівному технікумі. Був начальником цеху, а з 1972 року — директором. Тоді завод працював стабільно, пожежні гідранти випускалися лише у нас (єдиний в Україні завод) та реалізувалися в усі колишні республіки, користувалися попитом.

— *A тепер?*

— Тепер наша продукція йде лише по Україні, з'явилися великі проблеми зі збутом. Для того, щоб якось виходити зі скрутного фінансового становища, освоїли випуск нової продукції, зокрема товарів народного вжитку: молотарок-віялок, млинків, форкопів автомобільних, віzkів самоперекидних, бетонозмішувачів ручних, дерев'яних піддонів під цеглу.

— *Василю Васильовичу, відомо, що Ви тривалий час є депутатом Квасилівської селищної Ради народних депутатів. Якої Ви думки про депутатську діяльність?*

— Депутатом я справді обирається неодноразово, десь із 70-х років. Наскільки міг, виконував доручення Ради, допомагав окремим квасилівцям. Взагалі вважаю, що влада сильна, коли вона має відповідні закони і нормальне фінансове становище. Нині роль депутата принижується не тільки відсутністю належних прав, а й тим, що люди втратили віру в розумне, конструктивне вирішення проблем, у першу чергу — матеріальних. Навіть якщо депутат як особистість і може в чомусь переконувати, то його слова лишаються або у повітрі, або на папері. Депутат як обранець народу і для народу сьогодні безсилий, на жаль...

— *Будемо думати, що кращі часи прийдуть і наші сподівання віправдаються, наповнюючи наші душі оптимізмом. Ви оптиміст?*

— Вважаю, що так. Не відчуваю своїх 60. Плани на майбутнє — нескінчені! Наприклад, найближчим часом маемо приватизувати своє підприємство. Є наказ регіонального відділення фонду державного майна про приватизацію. Вчора (13 березня) відбулися збори трудового колективу з цього приводу. Створюємо товариство покупців, до нього приймаємо в першу чергу працюючих, пенсіонерів, близьких. Там побачимо.

— *Василю Васильовичу, я знаю, що у Вас хороша дружна, працьовита родина, Ви маєте трьох дітей, п'ятеро внуків. Як Ви поєднуєте свою керівну професійну діяльність і обов'язки чоловіка, батька, дідуся?*

— Усе життя прагнув створити у власній родині хороший мікроклімат, намагався, щоб рідні були матеріально забезпеченими. Було колись, ловив

рибу, збирав гриби. Тепер з цим важче, адже часу не вистачає, й заощаджувати його доводиться, так би мовити, з особистого резерву. Хоча зазвичай у вихідні можу приготувати улюблені всіма деруни. Діти кажуть, що кращих, ніж мої, немає ні в кого. Ось так.

—Дякую Вам, Василю Васильовичу, щастя Вам у майбутньому! Адже роботи у Вас попереду — багато-багато...

Інтерв'ю брала Анна Войнарович
("Голос Волині". — 22 березня 1995 р.)

РУКИ ЗОЛОТИ

Вони таки справді золоті в токаря паросилового цеху АТ "Рівнесьельмаш" Івана Юхимовича Демидюка. "Стукнуло" йому не мало, не багато — 68. Скажете, не "кругла" дата, чого було тин городити? А ось чого: цими днями виповнилося 50 років як чоловік цей трудиться токарем тут, на воїстину рідному для нього "Рівнесьельмаші". Уявляєте: не 10, не 30, навіть не 40, а цілих п'ятдесят літ!

Перший запис у його трудовій книжці зроблений ще 29 березня 1945 року — "Прийнятий на роботу Квасилівського чавуноливарно-механічного заводу учнем токаря". Через кілька місяців — він уже токар третього розряду. Згодом — п'ятого, ще потім — найвищого, шостого розряду, срібний і бронзовий медаліст ВДНГ, заслужений машинобудівник України...

Немає, не існує такої токарної роботи, яку б не подужав Іван Юхимович — токар вищої марки, професор токарної справи, як говорять про нього квасилівські машинобудівники. І це не перебільшення, не натягнутий комплімент з нагоди ювілею. Експериментальні зразки, найскладніші прес-форми, найточніші калібри, зрештою, будь-яка робота, що вимагає не тільки точності руки і зіркого ока, а й кмітливості, творчості, — це його рідна стихія, тут він майстер неперевершений і недосяжний. Хіба що позмагатися може один — Іван Гнатович Сай, токар інструментального цеху, який давним-давно, але на все життя пізнав майстерність і перейняв науку токарську не в кого іншого, а в нього, Івана Юхимовича. Точнісінко так само, як це зробили свого часу С.І. Прус, К.П. Демчук, В.А. Прус і багато інших досі шанованих на заводі людей. Був час, коли всі четверо Демидюків ішли разом на роботу: дружина працювала формувальницею, а два сини проходили в батька науку учнів токаря. Це вже тепер їх тут зсталося двоє: дружина на пенсії, а старший син

зійшов із батьківської колії – закінчив Харківський юридичний інститут. Але, як і колись, все ще на “Рівнесільмаші” токарює глава династії. Поруч із батьком молодший син – слюсар контрольно-вимірювальних приладів відділу головного метролога.

...50 років йому, Івану Юхимовичу, пахне метал – гарячий, із вороним відливом, слухняно згинаючись у довгі кучеряві стружки. І здається йому, більш знайомого, приємного запаху нема на цілому світі.

Володимир Комаровський.

Від редакції. Колеги по роботі, друзі та знайомі щиро вітають з 50-річчям трудової діяльності на “Рівнесільмаші” Івана Юхимовича Демидюка і бажають йому міцного здоров’я, сімейного благополуччя та всього найкращого, най-світлішого, най теплішого. Мабуть, зайде бажати такій людині успіхів у праці, бо мало хто з теперішніх рівнесільмашівців досягнув такої професійної височини, таких глибоких небес відносно творчості, знань і безпосередньо – праці. Живіть довго і гарно, Іване Юхимовичу!

(“Голос Волині”. – 5 квітня 1995 р.)

СХІД СЕЛИЩА

7 квітня, на свято Благовіщення Пресвятої Богородиці, в приміщені клубу відбувся схід мешканців селища Квасилів. Зібралося понад 100 чоловік. Проводив схід голова селищної Ради М.М. Жильчук. Від районного керівництва на сході були голова районної Ради П.Г. Сулковський, начальник районного вузла зв’язку А.А. Шкуль, заступник завідуючого райсоцзабезпу В.М. Власюк, керівники установ та підприємств селища.

На сході розглядалися різнопланові питання. Одним з основних стояло питання недостатнього фінансування, тобто неналежного надходження коштів до бюджету, що спричиняє багато труднощів як матеріального, так і психологічного характеру.

Зокрема йшлося про передачу житлово-комунального відділу АТ “Рівнесільмаш” на баланс селищної Ради та фінансово важке становище промислових підприємств селища; про соціально-культурний розвиток Квасилова: 1) нерозпочате будівництво спортивного комплексу, 2) недобудоване приміщення дитсадка та лікарняного комплексу, 3) перспективи роботи лазні, 4) перевантаженість школи учнями та варіанти вирішення цієї проблеми,

5) робота працівників зв'язку в селищі та доцільність перебування М.С. Мантеля на посаді електромонтера АТС.

У своєму виступі голова Рівненської районної Ради П.Г. Сулковський зупинився на роботі апарату райвиконкому у цей складний час, зауваживши, що економічна криза нашої держави в цілому негативно вплинула на кожного громадянина, а люди відповідно – втратили віру у завтрашній день. Проте у таких умовах районною Радою робиться все, щоб якомога більше допомогти людям, особливо малозабезпеченим, хоча фінансовий бік усіх проблем лишається невирішеним. На сьогодні районний бюджет має 40 млрд. крб. позики, а щоб розрахуватися з усіма боргами, іще потрібно 60 млрд. крб. Ще й досі не змінилася політика формування бюджету – тільки 30 % коштів від надходжень залишається на місцях, решта – в Державному бюджеті, хоча усі сподіваються, що протягом 2-3-х місяців обстановка стабілізується. А поки що вчителі, медики, інші службовці отримують зарплату із затримкою на 20-30 днів щомісячно.

Йшлося й про проблеми харчування малят, дитсадка та школи, про земельні питання та плату за комунальні послуги.

Стосовно харчування дітей – районна Рада планує з 1 вересня 1995 року змінити форми закупівлі продуктів, минаючи комбінат громадського харчування, встановлювати прямі зв'язки: дитсадок – колективне сільське господарство. А нині борг по району за харчування дітей становить 1,5 млрд. крб. Вихід із кризи П.Г. Сулковський вбачає у реформах Президента Леоніда Кучми. “Шкода, – зазначає голова районної Ради, – що і Верховна Рада керує, і уряд керує, і президентська команда керує, а відповідати за безлад немає кому. І справді, люди доведені до відчаю...”

У короткому виступі директор АТ “Рівнесільмаш” А.С. Кочмар сказав, що підприємство живе за теперішніми законами України, а гроші потрібно шукати в банківській системі, яка існує за рахунок виробників. Також він завірив квасилівців у тому, що, навіть маючи борги за користування газом, все одні опалювальний сезон закінчиться лише тоді, коли дозволять погодні умови.

На сході селища також виступили П.В. Сунчелєев, О. Нагорняк, В.В. Карпенчук, Д.К. Рагімов, А.А. Шкуль та інші.

За поданням виконкому Квасилівської селищної Ради було затверджено склад товариського (громадського) суду, до нього увійшли: Волошина Ніна Миколаївна – начальник дільниці ЖКВ АТ “Рівнесільмаш”, Голуб Лідія Петрівна – головний економіст Рівненського споживчого товариства, Довбенко Світлана Петрівна – заступник директора школи, Корнійчук Дмитро

Федорович – землевпорядник Квасилівської селищної Ради, Логінова Людмила Герардівна – старший військовий обліковець Квасилівської селищної Ради, Поповський Василь Іванович – начальник цеху ЗКО.

У своєму виступі Микола Жильчук зупинився на основних показниках соціально-економічного становища смт Квасилів, тобто проаналізував фінансовий стан установ та підприємств, що знаходяться на території селищної Ради, розповів, чим займався виконком та селищна Рада протягом 1994 року.

Зокрема квасилівці дізналися й про те, що на території селищної Ради на даний час проживає 8 тисяч 150 чоловік, за кількістю населення – це третя рада у Рівненському районі Рівненської області.

Із бюджету селищної Ради фінансуються такі заклади:

загальноосвітня школа I-III ступеня (налічує 1561 учень, 180 вчителів та обслуговуючого персоналу) – середньомісячні видатки на її утримання становлять близько 2 мільярдів карбованців;

дитячий садок “Лелека” (відвідують 200-290 дітей, ведуть за ними догляд 67 працівників) – середньомісячні видатки на утримання становлять 1 млрд. 200 млн. крб.;

лікарська амбулаторія зі швидкою допомогою (50 працівників) – середньомісячні видатки становлять 600-800 млн. крб.;

Будинок культури та бібліотека (8 чоловік), апарат виконкуму (13 чоловік) – середньомісячні видатки становлять 250-300 млн. крб.;

СПТУ-16 налічує 418 учнів, працює 96 чоловік, утримується з Державного бюджету, середньомісячні видатки становлять 1,5 мільярда карбованців.

Станом на 30 березня борг селищної Ради становить 4 млрд. крб. Практично єдиною статтею доходу залишився податок на прибуток споживчої кооперації. Інші доходи (10-30 млн. крб.) не впливають на загальну картину.

Не краща ситуація й на промислових підприємствах селища.

На АТ “Рівнесільмаш” працює 1623 чоловіка. Середня місячна заробітна плата за 1994 рік становила 400-550 тис. крб. Обсяг товарної продукції, порівняно з 1993 роком, складає 27,5 %. Підприємство потерпає від податкової політики держави, від високих цін на енергоносії, неможливість утримання за власні кошти житловий фонд (збитки за утримання ЖКГ становлять 16,9 млрд. крб.).

На заводі комунального обладнання працює 77 чоловік. Спад виробництва досяг 49,7 %, середньомісячна заробітна плата за 1994 рік становила 700 тис. крб.

АТ “Квасилівський пивзавод” з 1994 року – приватизоване підприємство, проте проблеми залишилися: немає сьогодні фондів на матеріальні

ресурси, питання забезпечення виробництва повністю вирішується колективом та адміністрацією. На заводі працює 127 чоловік. За 2 місяці 1995 року прибуток становить 891 млн. крб., рентабельність – 29 %.

Рівненська хмелефабрика в 1994 році виконала план по заготівлі та переробці хмелю на 49,5 %. Працює 14 чоловік. Прибуток за 2 місяці цього року становить 395 млн. крб., рентабельність виробництва – 21 %.

Не можна не рахуватись і з малими та приватними підприємствами, що розміщуються на промислових підприємствах та на території Ради. Рівненське споживче товариство обслуговує 24 тисячі чоловік району, в тому числі жителів смт Кvasилів, де розміщено 7 магазинів. Товариство надає допомогу продуктами харчування дитсадку та школі. Споживче товариство повністю забезпечує свою діяльність транспортними засобами, завершує будівництво кондитерського цеху, планується хлібопекарний цех. Активними платниками, чиї кошти надходять до бюджету селищної Ради, є такі МП: “Вектор”, “Незалежність”, “Моноліт”, “Вікторія”, товариство “Лонжерон” (за 1994 рік доходи від них становили 150 млн. крб.).

Повсякчасно залишається проблема забезпечення квасилівців земельними ділянками (першочергово – городи та індивідуальна забудова). Зараз в селищній Раді зареєстровано 97 заяв на індивідуальну забудову (з листопада 1993 року заяви не приймаються), 270 заяв на земельні ділянки під городи (для цього потрібно мінімально 35 га). Колективні сільськогосподарські підприємства, пайові господарства не хочуть ділитися землею, неодноразові звернення до районної та обласної рад поки що не дають результату.

Є у Кvasиліві й люди, котрі належать до пільгових категорій. Наскільки це можливо, виконком селищної Ради організовував надання цим людям матеріальної та грошової допомоги через місіонерства, комерційні структури, райсоцзабез, безпосередньо – з Фонду милосердя селищної Ради, позабюджетних та спецкоштів. Доводиться оперативно допомагати в організації поховання членів малозабезпечених сімей та одиноких громадян.

На території селищної Ради проживають: вдови, реабілітовані, учасники війни – 148 чоловік; 40 афганців; 25 інвалідів І групи; 106 інвалідів ІІ групи; 92 одиноких непрацездатних громадян-пенсіонерів; 39 інвалідів дитинства; 51 учасник ліквідації аварії на ЧАЕС, 45 чоловік переселених із забрудненої зони.

Ось така загальна картина на сьогоднішній день. Цифри і факти.

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 19 квітня 1995 р.)*

ДИТЯЧИЙ САДОК “ЛЕЛЕКА”

Особливого загострення набула проблема фінансування дитсадка “Лелека”. Нестача коштів на утримання дошкільного закладу вимагає якнайшвидшого пошуку виходу з кризового стану.

Відомо, що в 1994 році батьківська плата за утримання дітей в “Лелеці” надійшла у сумі 87 млн. крб. за реальних витрат – 1 млрд. 938 млн. крб. При тому, що батьківська плата становить 4,5 % витрат, потрібно додати, що через нестачу грошей лишилася заборгованість 1994 року за автопослуги, водоспоживання, теплоенергію, що складає 622 млн. крб.

Батьківська плата за 2 місяці 1995 року надійшла у сумі 8,5 млн. крб. при фінансуванні в цілому за цей період – 731 млн. крб. без урахування заборгованості за водопостачання, теплоенергію та інше.

Чому ж батьківська плата становить таку мізерну суму?!

Із 200 дітей, котрі відвідують дитсадок, 138 – відвідують безкоштовно. Згідно з Постановою Кабміну від 20 жовтня 1994 року за № 25, батьки, які мають малий сукупний дохід, звільняються від платні за дитсадок. От і доводиться нам самим через незбалансованість доходної і видаткової частин бюджету, через незадовільний стан економіки в державі латати “дірки” та з двох бід обирати меншу.

*Марія Чернякова,
головний бухгалтер селищної Ради
(“Голос Волині”. – 19 квітня 1995 р.)*

ОПОВІДЬ ВЕЧОРА “СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ”

Підготовка до вечора “Спогади ветеранів” розпочалася задовго до Дня Перемоги. Кожний ветеран Великої Вітчизняної війни, вдови отримали спеціально виготовлені листи-трикутники із запрошенням на свято.

Спонсорами вечора виступили: Рівненська районна Рада (голова Павло Сулковський), “Квасилівський пивзавод” (директор Роман Патаєвич), МП “Тисполь” (директор Володимир Кравчук), МП “Вектор” (директор Володимир Конончук), дільниця “Гідроспецбуд” (начальник Василь Мартинович), МП “Вікторія” (директор Віктор Марак), МП “Бюконвенсія” (директор Михайло Сас), МП “СВД” (директор Степан Войчук), хмелефабрика (директор Володимир Дзюбак), споживче товариство (директор Василь Карпен-

чук), МП “Карат” (директор Володимир Поліщук), АТ “Рівнесільмаш” (директор Анатолій Кочмар), підприємці Віктор Волянський та Микола Диб’як, Кvasилівська селищна Рада (голова Микола Жильчук).

Вечір “Спогади ветеранів” відбувався в приміщенні їdalyni СПТУ-16. Тепла атмосфера, хороші, проникливі слова, гарний, святковий настрій – все це подарувало учасникам війни, а їх було понад 100 чоловік, приємні хвилини відпочинку, спілкування, спогадів. Під час вечора виступив голова селищної Ради народних депутатів Микола Жильчук, військовий комісар Рівненського району Олександр Баладир. Дружині учасника війни Гаврилова Василя Миколайовича було вручено його нагороду медаль “За відвагу”.

Музичний супровід вечора виконували шкільні ансамблі “Джерельце”, викладачі Колоденської музичної школи, співачка Алла Загороднюк, вокальний ансамбль СПТУ-16.

І плакали, і співали ветерани, і згадували свою молодість, і дякували за увагу та повагу. Кvasилівська селищна Рада народних депутатів сердечно дякує всім, хто брав участь у підготовці та проведенні вечора.

Скільки слів уже сказано, скільки сторінок написано про це найсвятіше з усіх свят, і ззвучить мелодія, збуджує, запалює все навколо невидимим сяйвом, і течуть слова, і сміються, і плачуть очі – Перемога!

Святкуючи 50-річний ювілей Великої Перемоги, маємо не просто добром словом, традиційною чаркою пом’янути всіх, хто не повернувся до рідної домівки з тієї страшної війни, а зробити все, аби слова “Ніхто не забутій, ніщо не забуте”, які не раз урочисто проголошуються нами, перестали бути тільки гаслом. Пам’ять потрібна не мертвим – пам’ять потрібна живим!

Україна, як і інші держави, у II Світовій війні зазнала величезних втрат. Тож маємо знати й ніколи не забувати, що кожний шостий боєць колишньої Радянської Армії пішов на фронт з українського міста чи села, осиротивши за роки війни понад 2 мільйони українських сімей. Документи свідчать, що на території Рівненщини було обладнано 11 місць масового знищення – полонених, а найжахливіше було у м. Дубно – там тримали дітей. Партизани загону “За Батьківщину!” у своєму рапорті командирові писали: “22 липня 1943 року в місто Дубно Ровенської області німці пригнали два ешелони, один із 17 вагонів, другий – із 9-ти. В них знаходились діти віком від 4 до 12 років”.

Не раз розповідав **Михайло Степанович Барилюк**, малолітній в'язень Освенціма, про знушення фашистів. Подібна доля спіткала й **Нечая Василя Ілліча**, нещодавно не стало серед нас **Пушкика Федора Миколайовича**.

Триває нитка пам'яті довжиною в 50 років, єднає минуле й сучасне, і ніхто не зможе її обірвати. А тепер розкажу я вам про справжнього моряка, сильну і вольову людину – **Бабія Івана Ничипоровича**. Розпочав він свою службу в підводному командуванні з 1936 року. Коли Севастополь захопили німці, це було в 1941 році, весь екіпаж висадили на берег в Одесі. Захищати.

– Жахлива була картина, – пригадує ветеран, – мене поранило, контузило, але я лишився живий.

– А що врятувало Вас?

Жартує: “Очевидно, те, що в третій шерензі стояв, справа... Що ж іще?” Потім отримав наказ супроводжувати й оберігати підводні човни. Був іще й такий випадок, коли визволяли Керч. Наш авіаполк стояв у Майкопі. Зав’язався бій. Раптом бачимо – падає наш літак просто в море. Хвиля – 3 бали. У бінокль видно погано, а на березі німці чатують. Як підібрати льотчиків? Вирішив: “Було не було! І по березі – шарах! Усе рознесло”. Так врятували людей. І потім багато рятували: і людей, і спеціальні вантажі (гроші, нагороди). А далі – поранення і довге-довге лікування.

Я слухала Івана Ничипоровича і дивувалась, як ця людина пройшла всю війну, життя кидало його в непередбачені крайності: тонув у воді, горів на кораблі, вбивали на суші, а він вижив. Вижив та й ще як вижив – зберіг у свої 80 років молодечий запал, бадьорість, настрій. Певно, люди під час війни особливі були, сильні духом, морально тверді, впевнені у своїй правоті. Хоча вертається і вертається до Івана Ничипоровича море...

Нікого не залишить без хвилювання й доля **Володимира Ілліча Корчана**. Потрапив на фронт із початком війни, в 1939 році. Забрали в Калінінську область і звідти, вважайте, почав свій бойовий шлях. Проте важке поранення в голову обірвало все. Ніяк не було можливості повернутися в стрій. Медсанбати, госпіталі, куди теж долітала війна снарядами і продовжувала вбивати. Довгий час, а це лікування вже стало рахуватися роками, відкрив перед Володимиром Іллічем інший бік війни – смерть на очах, муки, страждання і навіть голод. Доводилося проводжати в останню путь і друзів, і зовсім незнайомих людей. Деякі ветерани війни чесно зізнаються, що не бачили, куди дівалися під час бою солдати, хто під танк потрапив, а від кого й сліду не зосталося, кого підбирали інші та ховали. І Володимир Ілліч підтверджує, що ховали, часом, сотнями, а називали лише окремі прізвища. Мабуть, тому й не може ніхто назвати остаточної цифри загиблих у роки тієї страшної, людиноненависницької війни...

Хтось казав, що час – безжалісний, але об’єктивний суддя історії. І справді, своїми, тільки йому притаманними законами, оцінює він пройдене.

Наприклад, **Степан Пилипович Волянський** якось під час розмови наголосив, що “любить наші дні сучасні, бо вирости з минулого вони”. Війна для нього почалася у 22 роки. Призвали, три місяці навчали – і на фронт. І пішло, і поїхало... Ріка Одер, міста Трохенберг, Зорау, Бреслау... Аж поки не дійшли до річки Ельби, де відбулася зустріч із американцями. Це вже був 1945 рік. І не тільки військова справа добре давалася Степану Пилиповичу. От, при-міром, декоративне оформлення криниць, що є в Кvasилові – це справа його золотих рук. Степан Пилипович весь такий домашній, родинний, хазяй-новитий. І під час війни не міг дозволити собі сплюндрувати щось прекрас-не, створене людськими руками. Ви б тільки глянули в його очі, повні сліз, коли він розповідав про німецькі міста, як захоплювали і ламали цілі художні полотна. Казав: “Знав, що вороже, але все одне рука не піdnimalася на красу”.

Кажуть, минуле забувається. Можливо, та не все. Прикипіла війна й до сестер **Парасковії Адамівни Вабіщевич** та **Пелагеї Адамівни Шевчук**. Перша розповідає, коли почалася війна, їхня сім'я жила в селі Ремель. “Село це таке невелике, так, збоку від дороги стояло. Ви, певно, й не чули про нього...”. “Та ні, Парасковії Адамівно, Ви помиляєтесь, – кажу, – чула я про той кривавий світанок...”. Вранішнютишу прорізав жіночий зойк. Зірвалася стрілянина, лемент, аж до неба здіймалися високі клуби диму. Німці і поліцаї йшли від хати до хати, шукали людей, які ховалися хто де... Вбивали і палили. Тільки декому вдалося через крижану Горинь під димом втекти на другий бік... Так за кілька годин кривавої акції було знищено 346 чоловік, а село Ремель стало попелищем.

Та всього цього вже не бачила Парасковія Адамівна, бо її та інших однолітків зганяли до комендатури для відправки до Німеччини. Тоді ще ніхто не знав, куди і для чого їх везуть. Чувся тільки крик, плач. Голосили матері... А літо було таке тепле-тепле... Потрапила Парасковія до Любецька на завод. Робота була важкою, майже цілий день доводилося стояти у воді. Годували гнилою капустою, хлібом з тирсою. А ночували в бараках. Єдине, що ряту-вало, так це те, що зими в Німеччині не холодні.

Життя **Арсена Яковича Кирилюка** – приклад для багатьох. І скільки разів він не розказував про себе, в словах майже нічого не міняється, бо не міняється ціна його подвигу. Пережив цей чоловік полон, концтабір, соляні шахти. Були такі важкі хвилини, розповідає, що хотілося смерті – так дошкуляли голод, холод, знущання. Полоненого могли побити, скалічити, вбити. 200 г хліба, якась капустяна юшка... Робота важка або непотрібна. Більше тисячі скелетів, обтягнутих шкірою, піdnimalося щоранку на роботу. Поруч –

2-3 чоловіка обов'язково виявлялися мертвими. Багато можна розповідати про **Ісаака Файбусовича Цукермана**. Це своєрідна й оригінальна людина з величезним життєвим досвідом, з тривалим бойовим шляхом.

І до Великої Вітчизняної, і після неї у жодній країні світу стільки жінок не брали участь у захисті Батьківщини, своєї землі, як у нас. Та, які ж вони тоді були? 18-19 років – дівчатка: зв'язківці, розвідниці, медсестри... Візьміть хоча б **Євдокію Семенівну Бурачинську**. Тоді їй було 18. На третій день війни її призвали до армії, вірніше, вона сама напросилася. І понеслась її молодість фронтовими дорогами. Поїзд став її домом. Із містечка Хорол починала вона операційною сестрою. А далі – Харків, Москва, Мічурінськ, Тамбов, Krakів – під стукіт коліс аж до Німеччини. Не помічала вона, як минали міста, села... Тепер це тільки факт історії, а тоді це було життя старшого сержанта Євдокії Бурачинської. Усю війну на колесах провела й **Феодосія Демидівна Нестерчук**.

Без винятку, всіх фронтовичок ми з чистою совістю називаемо героями. До них належить і **Анастасія Федорівна Тупік**, яка потрапила під Сталінград у 26 окремий дивізіон АЗ (аеростатне загородження). Тут прийняла перше бойове хрещення. Після багатьох міст був і Прибалтійський фронт. Була Перемога, яку відчула всім своїм серцем.

Багато можна було б розповісти й про **Михайла Миколайовича Ковалевська**, який так боявся, що в свої неповні 17 років не потрапить у бій і війна закінчиться без нього. А вийшло так, що з Білоруським фронтом він дійшов до самого лігвища фашистів. А потім ще й брав участь у війні з Японією.

Було б також несправедливо не згадати про **Григорія Созоновича Лука'янчука** – вольового і гордого, сильного і до безмежності ліричного, ніжного чоловіка. Він пройшов усю війну від Сталінграда до Тюрінгії. І ніщо йому не зашкодило пронести в душі високе, святе і чисте почуття.

А **Іван Миколайович Беляк** ще й досі шкодує, що через поранення не дійшов до ріки Ельби тільки 6 кілометрів, аби зустрітися з американськими військами.

Є про що розповідати ветеранам Великої Вітчизняної війни. Немало горя принесла війна усім людям, намучилися через неї і жінки, яких ми називаємо вдовами. Скалічені долі, наповнені тугою і болем серця... Переплачали очі, а все одно чекалось: раптом повернеться, раптом постукає у двері... чоловік, коханий... Не нагороджують орденами за чорний смуток, за жіночу вірність, за мужність витримати усі негаразди долі.

*Людмила Логінова,
старший військовий обліковець селищної Ради, ведуча вечора
("Голос Волині". – 17 травня 1995 р.)*

ВІН БУВ ПАРТИЗАНОМ

Гори... Такі вони сьогодні гарні, привабливі... А під час війни і не помічалося цієї краси, не кидалися в очі тоненькі стежки, крутизна. Кинеш камінь – розіб’ється... Зовсім недавно їздив **Іван Андрійович Каплявка** до Словаччини на батьківщину, дивився на ті гори, дивувався, як-то він та його друзі, партизани Великої Вітчизняної війни, й не помічали ні доріг небезпечних, ні краси природи. Молоді були, та й ворог надто небезпечним був...

Народився Іван Андрійович в с. Ганіговце Прешовського району в заможній родині. Батько мав крамницю, де продавали борошно та інші продукти харчування. А під час війни – це дало змогу матеріально допомагати партизанам. Дітей у сім’ї було четверо.

Розповідає Іван Андрійович про нелюдську жорстокість фашистів, про вбивства, що ті заподіяли, і підводить до думки, що саме звірства спонукали людей іти в ліси для боротьби із загарбниками, що саме прагнення позбутися страшної окупації згуртувало людей у загони, де були й місцеві жителі, й військовополонені, й ті, що втікали з ешелонів, коли їх насильно намагалися кудись вивозити. Шукали зброю і боролися, хто як міг. Сам Іван Андрійович допомагав партизанам із березня 1943 року по січень 1945-го. І продукти діставав, і зв’язківцем був, і в будинку їхньому не раз партизани ховалися. Саме в 1943 році після визволення села створювалася перша партизанска група з російських військовополонених, котрі бігли з німецького полону. Тоді ж офіційно до загону ім. Кірова зарахувався ЙІван. У Літовській Гуті знаходився штаб формування загонів і подальшого спрямування.

У вересні 1944 року возив Іван Андрійович ручні кулемети з запасом патронів для партизанської бригади Готвальда під командуванням капітана Кветинського. Після відходу групи Кветинського в Среднє Словацьке співробітничав Іван Каплявка з групою полковника Карасєва, який діяв у підгір’ї Мінчол-Чергов. Співробітничали партизани і з групою Рокосовського, яка була першою організованою групою в тому краї до 1944 року.

А в грудні 1944-го отримав Іван Андрійович важке поранення. Було це тоді, коли верталися з Польщі та потрапили у засідку, зчинилася перестрілка. Їхали на конях. Двох партизан одразу на смерть вбило, а Івану Андрійовичу пощастило – живий залишився, кінь його, пораненого, зверху придавив. Пізніше пастухи знайшли, підібрали. І вже у Польовому Перевільному Госпіталі № 588 лікувався майже півроку – з 28 січня до 19 травня 1945-го. Залишився інвалідом ІІ групи.

Гори, гори... в них він був поранений, знає їхні місцевості: Чергов, Лиса, Бардєєв, Лісовська Гута, Ганіговце, інші.

На батьківщині був 2 роки, а в 1947-му переселили, потрапив до Квасилова. До 1950 року мали землю, коні, хазяйство, а коли організовували колгоспи, землю забрали і коней із возами теж. Далі працював Іван Андрійович на інкубаторній станції у Басовому Куті, на ремзаводі та пив заводі у Квасилові. Найдовше – у млині. Оженився він ще у 1948 році, троє дітей нажили з дружиною. Тепер і внуків мають.

Спогади ятрять серце, змушують повернутися до пережитого. “Обнімемося, поцілуємося, заплачено 9 Травня, – говорить Іван Андрійович, – роки йдуть, скільки залишилося, хто його знає... Багатьох ветеранів уже немає...”

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 травня 1995 р.)

ВІН БУВ ВИВЕЗЕНИЙ ДО НІМЕЧЧИНІ

Таки несправедливо розпорядилася доля, вірніше, колишні правителі, що по закінченню такої важкої, виснажливої війни протягом багатьох років лишалися поза увагою ті, кого було примусово вивезено до Німеччини, ті, хто працював там на німців, ті, кого тримали у таборах, гетто і т. п., щоб вижсати з них усі соки, щоб вибити у них навіть думку про те, що ти є людина. Так, такі полонені не стріляли, не ходили у наступ, не були у розвідці, не отримували нагород...

Одним із тих, хто пройшов через пекельні роки приниження та неволі, є **Василь Ілліч Нечай**, вивезений із Польщі до Німеччини 17-річним юнаком. А нині, звертаючись у різні інстанції з проханням визнати його учасником війни, пише: “Я, Нечай Василь Ілліч, народився 12 квітня 1924 року в с. Ріплін Томашевського району Люблінської області. В листопаді 1941 року разом з односельцями німці вивезли мене до Німеччини, у м. Ченстохов”... Шість тижнів навчали там якось професії, його – електрозварника, після цього приїхав “покупець” і забрав 100 чоловік до штату ДАС КДФ м. Дюссельдорф – табір “Гафентабір”.

На заводі робили спочатку автомашини, потім – запчастини (крила) до бомб ФАУ-1 та ФАУ-2. Всього на заводі працювало 60 тисяч людей різних національностей, люди жили у таборі, що був поблизу заводу, поляки з поляками, французи з французами... Тільки італійці були відносно віль-

ними. Одинадцять годин на добу працювали, і лише півгодини обіду – один раз на день.

У 1944 році завод розбомбили американці, Василь утік і потрапив до хазяїна. Тільки в 1945 році, коли прийшло визволення, поїхав дорогою до дому. Далі – зупинилися у Білорусії в Гродно, табір № 302, поштова скринька № 27. І вже звідти – на Волинь. Згадує Василь Ілліч минуле з болем, лишився цей біль й до сьогодні. “Мій номер – 0017...” – кому хочеться таке згадувати, ще й доводити, хто ти є. Має він довідку, видану військовим Командантом району Ліхтенберга м. Берлін від 13 серпня 1945 року за № 138, в якій говориться, що він і ще троє людей (названо імена) прямують на батьківщину...

А на батьківщині потрібно було шукати рідних. “Поїхав, – каже Василь Ілліч, – на ринок до Львова, приглядається, раптом знайомих побачу. Підказали односельці, що дядько повернувся з фронту у м. Романів. Поїхав і я туди”. Потім шукав роботу, зупинився у Кvasилові через ремзавод, бо пішов на нього зварником, мав досвід. Три роки жив у Головерси на квартирі, а згодом, це вже 1953 рік був, побудував хату й привіз дружину.

Так і стали вони квасилівцями. Все пам’ятає Василь Ілліч, усе життя, наче на долоні, бери й читай, тільки шкода, що перекреслила його війна, що багато довелося поганого пережити, та й старості чекалось не такої – кращої, більш матеріально забезпечененої. Заслужили такі люди мир не тільки на землі, а й у власному серці.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 травня 1995 р.)

НА ВІЙНІ ЯК НА ВІЙНІ

19-річним юнаком розпочав свій бойовий шлях **Михайло Володимирович Савицький**. Із Хелмського запасного пункту, де навчали 3 дні, потрапив на фронт, це вже був 1944 рік, бої йшли оборонні. На Сандомирськуму плацдармі за Віслою стояли до 11 січня 1945 року. В цей час готувався загальний наступ по всьому фронту. Пройшов із боями Михайло Володимирович усю Польщу аж до Німеччини. У Празі зустрів Перемогу. Там уже не воювали, бо партизани взяли у полон велику кількість німців.

На війні був Михайло Володимирович розвідником-спостерігачем. Носив за собою стереотрубу, що збільшувала відстань у десять разів, дивився, де знаходився ворог, сповіщав про це своїх. Скільки дерев довелося облазити

Михайліві, аби дізнатися про розташування військ. “Усе було видно, – розповідає учасник війни, – німців і своїх бачив за 2-3 кілометри, за кольором форми легко було розрізнити: у нас – сіра, у німців – зелена”. У Польщі після війни тільки перезимував, а в червні вивезли сім’ю до Коломиї. Я потрапив до Квасилова, бо батьки дружини тут жили. От і пропрацював у “навчгоспі” цілих 20 років, аж до пенсії був водієм на “Рівнесільмаші”.

*Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 травня 1995 р.)*

ВЕЛИКА ЦІНА ПЕРЕМОГИ

“У Другій світовій війні 1941–1945 рр. у боротьбі з фашизмом брали безпосередньо участь із моєї родини Демченків 9 чоловік. Із них постійно кадрових військових – 8. Не повернулися з війни п’ятеро, в тому числі: рідний брат – офіцер загинув наприкінці 1942 в Ленінграді, двоюрідний брат загинув в Одесі, три рідні дядьки (материні рідні брати) – на різних фронтах. Один з яких похоронений на Сумщині в Лебедині. На даний час залишився в живих один тільки я. Такою величезною ціною – своїми життями – заплатила моя родина за цю Перемогу, – пише у своїх спогадах про війну **Демченко Михайло Антонович**. – Особисто я був кадровий військовий призова 1939 року, селянський хлопець із початковою освітою. Народився у с. Буда на Київщині. Після звільнення Західної Білорусії ми входили до складу 200 стрілкового полку 2-ої Червонопрапорної дивізії ім. Фрунзе, діючої 10-ї армії Західного фронту. Учасник бойових дій фінської війни, а з першого дня 1941-го – війни з фашистською Німеччиною.

Майже від самого західного кордону я і мої бойові товариші вели жорстокі бої з переважаючими силами ворога, а потім, на початку липня, при безперервному бомбардуванні та під артилерійсько-мінометним вогнем продовжували вести опір під час відступу на схід. У середині липня наша частина повністю попала в оточення і вела оборонні бої у глибокому тилу противника, поки не закінчилися снаряди та боєприпаси. Далі був наказ командування пробиватися малими групками по 5-10 чоловік, залишивши гармати та закопуючи затвори й оптичні приціли в землю. В цьому пеклі я був важко контужений, поранений в руку та ногу. В такому стані потрапив у полон”...

І справді, життя – досить складна річ, не завжди знаєш, яким боком повернеться воно до тебе. От, скажімо, у 1933-му був Михайло у тітки в

Іванківському районі, бо не мала чим прокормити четверо дітей Михайлова маті.

Пощастило йому ще й тоді, як утікав із табору для військовополонених у Польщі, хоча потрапив опісля до хазяїна Баура, в конюшні спав, проте живий лишився.

А вже на початку 1945-го вивезли його у Прибалтику на острів Хела, де і зустріло його визволення від усіх гнобителів. І вже коли було підписано документи переможців і переможених, лежав він на нарах і допитували його вже наші армійці, де був, з ким, коли... А потім – запасний полк, в якому доводилося заготовляти корми, косити сіно, збирати хліб...

А ще пізніше, коли приїхав до Кvasilova, протягом 20 років був начальником охорони 3-х об'єктів: "Рівнесільмашу", авторемзаводу, "Вибух-прому". На заслужений відпочинок пішов із "Рівнесільмашу". Не життя, а легенда.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 травня 1995 р.)

ВІН ПІШОВ ДОБРОВОЛЬЦЕМ

Коли у німецькому місті Трохенберзі лежав у госпіталі **Іван Миколайович Беляк**, то хлопці, як він говорить, знайшли недалечко могилу солдата, чие прізвище та по батькові повністю співпадало з іменем рідного брата. Іван Миколайович, як годиться, заплакав, помолився і вирішив, що брат його Петро загинув.

А коли в 1946-му повернувся з Угорщини, де був після війни 2 роки, виявилося, що брат живий і живе на Запоріжжі. В тому ж 1946 році працював Іван Миколайович у чеха Томаша Франца, потім 30 років – на "Рівнесільмаші".

А війна для нього почалася у 1944 році, на неї він пішов добровольцем. Був такий запасний полк у польському м. Дембе. Жили там у землянках, навчали їх військовій справі. Служив командиром розрахунку танкового кулемета 13-ої армії 6-ої Гвардійської дивізії 25-го полку 4-ої кулеметної роти.

Поранило його у бою за р. Одер. І знову згадує Іван Миколайович про те, як лікувався у госпіталі: "Поранення було в руку, коли стало краще – поголився, постригся. Начальник госпіталю приходить: "Вмієте голити, стригти?" Три дні працював у перукарні, а потім знову на фронт, навіть у свій полк".

Має Іван Миколайович Беляк двох дітей, якими гордиться, четверо внуків. “Тепер для дітей та внуків живемо”, – говорить колишній солдат Великої Перемоги, її він зустрів у госпіталі м. Зорau. Назавжди закарбував у пам’яті ветеран імена бойових побратимів та командирів: старшини Ярошина, командира взводу Новосельцева, командира роти Кузнецова.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 17 травня 1995 р.)

СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ

На запитання: “Як Вам було під час і після війни?” розповідають про себе Колтун Улита Семенівна, Янко Ганна Тимофіївна, Перець Ганна Іванівна, Купченко Степан Андрійович, Барилюк Михайло Степанович, Нестерчук Феодосія Демидівна, Сень Євгенія Йосипівна, Цирлін Давид Вольфович, Філатов Борис Петрович та його дружина Галина Іванівна, Цукерман Ісаак Файбусович.

Колтун Улита Семенівна. У 15 з половиною років мене вивезли до Німеччини. Звичайно, брали туди найбідніших. Пригадую, на одній нозі туфель був 37 розміру, на іншій – 40-го. А що ёли ми?! Не доведи, Господи, такого нашим дітям...

Янко Ганна Тимофіївна. У липні 1942-го завезли нас до Німеччини. Були ми у таборі 15-річними дітьми. Пам’ятаю, пригнали ешелон під табір, вишикували нас по двоє, загнали до підземного тунелю, схожого на трубу. Йдемо – дим, нічого не видно, дихати немає чим. Потім – лазня, роздягли нас усіх догола та й по одному обстежували у різних кабінетах. Усе обди-вилися їхні лікарі. Потім – нас на нари. Через місяць забрали до іншого району, працювали у хазяїв. Тільки в 1945-му повернулась я на Батьківщину.

Перець Ганна Іванівна. Були ми вивезені на примусові роботи до Польщі. Сестрі – 13, братові – 12 років. Працювали на залізничній колії – підбивали шпали. За день до Перемоги німці вбили діда, батька і дядька.

Купченко Степан Андрійович. За прорив на Кенігсберг я отримав медаль. А потім нас, танкістів гвардійського полку, вивели до другого ешелону. Відчули ми, що це означає. Та все одно свій підпис я поставив у Берліні.

Барилюк Михайло Степанович. Була біда, і тепер живеться важко, але приемно, що зустрічаємо це свято так урочисто, так добре. Така увага для нас – це не тільки приемно, це нами заслужено. І хоча пам’ять все одно

ніколи не зраджує, адже мій концтабір нікуди не дінеться, все одно добре, що все це страхіття лишилося у минулому.

Нестерчук Феодосія Демидівна. У 1941 році була як вільнонаймана, в 1942-му – присяга, забрали на фронт. Була і в Рівному, і в Києві, і на Кавказі, і на Малій Землі. Спочатку в 12-ій, потім – у 18-ій армії санінструктором, а чоловік – політруком. 25 серпня 1945 року повернулася з війни.

Має Феодосія Демидівна, крім ювілейних медалей, ордени Червоної Зірки та Вітчизняної війни, медали “За бойові заслуги” та “За оборону Кавказу”.

Сень Євгенія Йосипівна. Чоловік загинув, залишилося двоє дітей. Працювала у колгоспі 25 років. Заміж більше не виходила, так і зосталася вдовою.

Цирлін Давид Вольфович. Я воював у I Українській партизанській дивізії імені Сидора Ковпака. На відміну від інших, наш загін був рейдовий. Виконували Сталінський рейд по шляху до Карпат для знищення нафтопромислів. Тільки за одну ніч знешкодили 12 ешелонів із живою силою та технікою ворога. Це був найважчий рейд – загинув комісар Руднєв.

Філатов Борис Петрович. На війні був розвідником. Із 17 років – у бою. Йшов до Перемоги від Ростова до Бреслау. Під Ростовом був поранений, контужений. А після війни – військове училище, служба у Західній групі військ у Німеччині. Тільки в 1957 році закінчив службу.

Філатова Галина Іванівна. Я працювала в тилу на торфопідприємствах. Через два роки у нас відбудеться урочиста подія – золоте весілля.

Цукерман Ісаак Файбусович. Народився у Брянську. В 10 класі для нас почалася війна. Призвали. Училище, і – на фронт. Потрапив на 2-й Білоруський фронт, в 11 бригаду 8 корпус 139 танковий полк. Дійшов до Східної Пруссії. У лютому 1945-го був важкопоранений. У танку, як у танку, – “труна з музикою”. Але в яких тільки не був танках – і в англійській “матільді”, і в американському “М-4”, і на установці “Йосип Сталін”, і у відомій “Т-34”. Важко було до 1943 року, потім – легше. Взагалі, тричі був поранений. Нагород багато.

А коли був поранений, потрапив до 401-го госпіталю м. Горький. Після лікування вступив до медичного інституту, закінчив і довго працював хірургом, травматологом далеко від України. З 1991 року мешкаю у Кvasилові, працюю лікарем-травматологом у Рівненській поліклініці № 3. Вважаю, що прекрасна організація та проведення вечора “Спогади ветеранів” перш за все є заслугою голови Кvasилівської селищної Ради Миколи Миколайовича Жильчука.

Від редакції. І справді, завжди буде у пам'яті людей, що пережили війну, перейшли її, як мінне поле: хто загинув, хто залишився жити і помер від ран, хто, слава Богові, ще й сьогодні живе. Перемога. В цьому слові є все. І скільки б років їй не було – вона єдино неповторна, вічна, сповнена болю і радості водночас. Житимемо ми, наші діти, наші внуки і після них, але всі пам'ятатимемо, що Перемога була, вона є і залишиться назавжди. А ці люди – літописці її геройчних і кривавих подій...

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 31 травня 1995 р.)*

БУДЕМО СПОДІВАТИСЯ

У червні 1993 року відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (№ 453) було створено Український національний фонд “Взаєморозуміння і примирення”.

Завдяки цьому фондові на сьогодні отримали статус участника Великої Вітчизняної війни нинішні квасилівці, котрі були у Німеччині: Панчук Анастасія Миколаївна, Дубейко Омелян Адамович, Дмитрук Степан Йосипович, Калищук Василь Васильович, Тупік Ілля Степанович, Райковський Микола Миколайович, Барилюк Михайло Степанович, Кирилюк Арсен Якович, Станіславський Володимир Олександрович, Колтун Улита Семенівна.

Уже немає серед нас Антонюка Семена Максимовича, Пушкина Федора Миколайовича, Ященка Григорія Павловича.

Є і такі, що не встигли отримати потрібні документи, вірніше, не вирішив уряд поки що питання прирівнення до учасників війни вивезених із Польщі до Німеччини. Це стосується квасилівців Куцеля Івана Михайловича, Шевчука Степана Опанасовича, Волос Ольги Андріївни, Пастушка Степана Григоровича, Нечая Василя Ілліча, вивезеного з Вінницької області Крамара Віктора Сидоровича.

Будемо сподіватися, що найближчим часом ці важливі питання вирішаться позитивно.

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 31 травня 1995 р.)*

СВЯТО ОСТАННЬОГО ДЗВОНИКА

Особливим, сонячним від променів та усмішок, хвилюючим і насамперед – ювілейним відбулося у Квасилівській школі свято останнього дзвоника. Десять років – це вже символічна цифра, яка є незаперечним фактом функціонування навчального закладу. Скільки випускників переступило поріг школи, аби потім, згадуючи однокласників, працюючи або навчаючись далі, між іншим, зауважувати: “А я пам’ятаю, як у нас у Квасилові...”.

Співзвучним із саме ювілейним звучанням останнього дзвоника, перев’язаного зеленими стрічками, виявився виступ начальника обласного управління освіти Віталія Кононовича Процюка, котрий тоді, у 1985 році, приймав школу як її директор, котрий мав сміливість взяти на свої плечі і клопоти, і відповідальність, і багато чого іншого – завжди була і тепер наша школа є одною з кращих, і діти наші теж такі, якими можна тільки гордитися. “Ви вперше, – звертаючись до випускників, сказав В.К. Процюк, – і я вперше переступили поріг цієї школи 10 років тому. Ви стали дорослими, невідізнанно змінилися, погарнішали, змініли... Роки летять швидко...”. В.К. Процюк побажав випускникам прекрасних життєвих шляхів, вдалої самостійної дороги та щастя завжди і в усьому.

Від Квасилівської селищної Ради перед присутніми виступив голова Ради Микола Миколайович Жильчук. Зокрема він сказав, що зростити сад – талан сильних. Такі володіють секретами не тільки поклику, а секретами душі людської. Важливі постулати формування, захисту та реалізації інтелектуальної власності особистості є сьогоденням. І без органічного усвідомлення юними громадянами майбутнього нашої держави неможливий розквіт культури, мистецького потенціалу, духовного здоров’я нації. Не завтра зросте сад, про який ми мріємо, проте він уже закладений і він буде.

На жаль, важко тепер когось здивувати, пробудити в людській душі надію, оптимізм, коли її, душу, поглинають, заїдають щоденні гризоти... У складний період нашого життя багато народів потерпає від глобальних проблем, проте нам рідне те, що не виходить з пам’яті, чуття причетності до всього, що діється тут, у дома. Ніхто не може вважати себе звільненим від турбот і вболівань за дітей, особливо тих, котрі вкрай потребують нашої уваги й допомоги. На сьогодні ми вибороли те, що змогли, й надалі будемо робити усе, що від нас залежить, щоб майбутнє України – наші діти були щасливими.

Сяло шкільне подвір’я від урочистого настрою, від гарних слів та побажань. Торкалися вони сердець, високого неба, чистого духу творення життя.

“Закінчився навчальний рік, а для випускників – навчання в стінах рідної школи, – на початку лінійки проголосила завуч школи Світлана Петрівна Довбенко, – давайте повернемося до історії. 1985 рік! Десять років тому – свято першого дзвоника. В селищі Квасилів гостинно відкрила двері новозбудована середня школа. Першими в ці двері зайшли саме вони – теперішні випускники. Саме для них був перший дзвоник, саме їх за ручки, наляканих і стурбованих, але водночас із радісним вогніком в очах, привели батьки і передали в руки вчителів: Галини Ананіївни, Галини Ростиславівни, Ігоря Калениковича...”.

Попід вишитими рушниками проходять випускники школи на свою останню шкільну лінійку.

Із вітальним словом звертаються до випускників директор школи Віра Вікторівна Людвік, перша вчителька Іващук Галина Ананіївна, класний керівник 11-а Бенчук Олександра Миколаївна, мама випускника Горницька Світлана Степанівна. Всі вони говорять про невід’ємність та безпосередність шкільних років, про їхнє світло, сповнене любові вчителів, батьків, друзів, про швидкоплинність гарного і хвилюючого дитинства. Всі виступаючі бажають випускникам, усім школярам щастя і наслаги, здоров’я та стрімкого лету, мужнього горяння та доброї долі.

Щирі слова подяки підсумовували сказане, викликали слізози на очах.

Напрочуд гарними словами звернулися до вчителів випускники, їх донесли Єфімчук Ірина та Степанова Наталя. Причарували не тільки випускників, а й усіх, хто був на лінійці, першокласники, вірші яких зводилися до “А хіба смикнеш такого вже за чуба, як колись? Треба ставити драбину, щоб до чуба дотягтись. Б’ють тепер батьки тривогу, де взуття велике взяти? Щоби взути ноги козакам у туфлі номер 45. Хлопці всі, як “дядя Стёпа”, ну а нам рости й рости...”.

До пам’ятного Знака загиблим односельцям поклали квіти кращі учні школи Марійка Сироткіна та Олександр Арєшин.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 7 червня 1995 р.)*

ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Час міняє ландшафт і все, що оточує нас. Та серед багатьох незмінних величин є одна, найверховніша – Людина. Довга життєва дорога людини вузька, нетривка і мінлива. Та звідусіль людині неодмінно світитиме далеким

вогником, оповитим щемливим і невгамовним спогадом, дитинство. А саме воно, дитинство, нерозривно пов'язане з шкільними роками.

Я впевнена, що й у наших дітей теж залишаються теплі спогади про рідну нашу Квасилівську загальноосвітню школу І-ІІІ ступеня.

Квасилівська середня школа гостинно відкрила двері в 1985 році. Вперше поріг новобудови переступили 102 першокласники, а всього в школі налічувалося 720 учнів, із них було сформовано 20 класів. Тоді в нас працювало 50 вчителів.

Сьогодні наша школа – напередодні свого 10-річчя. Що ж зроблено, чого досягнуто, з чим ми прийшли до свого першого “круглого” ювілею?

Цього навчального року в школі є 1670 учнів, це 72 класи, перший клас закінчили 202 учні. За наше перше десятиліття атестат про середню освіту отримали 354 випускники, з них атестат особливого зразка і нагороджених золотою медаллю – 23 учні, срібною – 11 учнів.

Наши випускники працюють у різних галузях народного господарства. Є серед них військові Павелко Михайло та Єрчик Олексій. Є педагоги Биць Віталій, Процюк Лариса, Пісак Наталя, Грицак Олена. Стали лікарями Маховська Лариса, Білостоцька Наталя. А ми, їхні наставники, віримо, де б вони не працювали – ніхто не заплямує честь рідної школи, не зганьбить свою гідність.

Протягом нашого першого десятиліття в школі склався творчий педагогічний колектив, ядром якого є досвідчені вчителі, відмінники народної освіти Голуб В.І., Герасимчук Н.П., Людвік В.В., Кордиш Т.К., Дуб'як М.В.; вчителі-методисти Герасимчук О.О., Дуб'як М.В., Собчук І.Н., Марушкевич Р.І., Співак Г.О.; вчителі із званням старшого вчителя Мельничук Л.Л., Клочок М.В., Солонінко Г.М., Павлюк В.Й., Степанюк О.Д., Берчак Н.Д., Ковальчук М.П., Смочек Г.В., Людвік В.В. Доповнюють когорту досвідчених і молоді вчителі, які мають хорошу науково-теоретичну підготовку, а головне, що вони обрали свою професію за покликом серця і мають усі задатки підвищувати свою майстерність. Серед них – Максимчук І.С., Федас О.П., Зима Л.П., Долганська О.В., Ляшко С.В. та інші.

Де творчий колектив учителів, там розвивається творчість і здібності учнів. Саме тому наші діти неодноразово ставали переможцями районних, обласних і навіть всеукраїнських олімпіад. Тут потрібно згадати про таких учнів, як Процюк Олександр, Конончук Ірина, Єфімчук Ірина, Момонт А.

На належному рівні в школі організована й позакласна виховна робота. Працюють гуртки за інтересами, що дають змогу розширити пізнавальну активність учнів, розвивати їхню творчість.

Прекрасною є робота керівника фольклорного ансамблю “Джерельце” Захарук Л.П., яка по-справжньому ставиться до своєї справи, вміє зацікавити дітей, повести за собою. Тому й досягає вона з дітьми хороших результатів – “Джерельце” нагороджено дипломами II та III ступенів на фестивалях дитячої творчості “Таланти твої, Україно”. Чудові підсумки своєї роботи мають і члени ансамблю “Тополина”. Висока майстерність виконання пісень цього ансамблю є заслугою керівника Федъкевич І.В. У школі діють гуртки: літературний “Зелена лампа” (керівник Павлюк В.Й.), драматичний (керівник Добей В.В.), спортивно-оздоровчі (керівник Клюйко В.П., Биць В.В., Жовтянський О.М.), хореографічний (керівник Добродзій Л.А.), “Українська вишиванка” (керівник Іванова А.М.).

Цього року у нас є ще 50 випускників, нагороджено золотими медалями Арєшина Олександра і Сироткіну Марію. Срібну медаль отримали Горницький Вадим, Кордиш Тетяна і Куць Наталя. Попереду у них самостійне життя, а попереду у нас – новий навчальний рік, щоденні клопоти, радісні хвилини успіхів, приkrі миттевості невдач. Час замикає нас у коло вічного здобуття знань, у коло єдності сердець учитель-учень, у коло пошукувів.

На жаль, не зміцнюється останніх два роки матеріальна база школи, а приміщення школи перевантажене кількістю учнів. На жаль, не завжди вчасно ми, вчителі, отримуємо заробітну плату, проте *“Спішить учитель, допоки бачать очі. Допоки руки працею горять. Допоки серце магмою клекоче, Спішить учитель і любити, і навчати”*.

*Світлана Довбенко,
заступник директора школи
(“Голос Волині”. – 28 червня 1995 р.)*

ЧИМ ЖИВЕ СЬОГОДНІ СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО?

Швидкоплинність днів дає нам можливість поспілкуватися лише тоді, коли виникає необхідність або... Мабуть, все ж таки добре, що існують професійні свята, саме перед ними уважніше придивляєшся до тих людей, яким воно, свято, приурочене. Так і цього разу – напередодні Міжнародного дня кооперації – виникло бажання хоча б невеликою оповіддю розповісти про турботи, успіхи, простіше – будні трудівників цієї галузі.

Скільки разів трапляється, поспішаючи додому, заходиш до магазину, і погляд твій спочатку падає на прилавок, вітрину, де знаходитьсь товар,

а потім вже – на продавця. Вітаєшся, якщо знаєш його, а ні, то й мовчки купуєш, розраховуєшся і поспішаєш далі. З добрим настроєм, коли отримав те, що хотів, і з незадоволенням, коли потрібного немає. Особливих черг тепер не видно (стільки нарікань було з цього приводу ще зовсім недавно!) та й особливого вибору товару – також немає. За умов сьогодення важко досягти певної височини як торговельним організаціям, так і покупцям, і ті, їхні не мають відповідних коштів.

Нелегко було голові Рівненського споживчого товариства Василю Карпенчуку знайти вільну хвилину для цієї розмови – навіть протягом кількох годин вирішуються десятки питань щодо організації роботи. Саме тут потрібно чимало зусиль на те, щоб не зупинилося виробництво, щоб вчасно закупили сировину, щоб добре виготовили продукцію і розвезли у торговельну мережу. Праця цих людей підлягає контролю споживачів, мабуть, більшою мірою, ніж здається з першого погляду.

– Споживче товариство сьогодні, – говорить Василь Володимирович, – це багатогалузеве господарство за формулою: заготівля – виробництво – торгівля. Укоопспілці минає 75 років. Срок немалий, хоча саме тепер наша робота набирає обертів при всьому тому, що держава не надає нам жодної із переваг перед іншими формами торгівлі. Скажімо, приватні підприємства працюють на себе, а ми обслуговуємо жителів села, жителів далеких від центру місцевостей, вирішуємо, як забезпечити їх товаром першої необхідності.

– Василю Володимировичу, чим товариство займається сьогодні, і, повертуючись у минуле, з чого почалося Рівненське СТ?

– Відомо, що Рівненське СТ створилося на базі Квасилівського, Білокриницького споживчих товариств та кооперативного “Універмагу” м. Рівне у 1981 році. “Універмаг” був у спілці лише два роки, потім його відокремили. В основному об’єднання себе виправдало, хоча СТ на той час було слабким, працювало нестабільно, фінансові показники були незадовільними. Приміром, 1985 рік завершили зі збитками на суму 5 тисяч карбованців, тоді це були великі кошти. В 1987 році ми вирішили перенести адмін-приміщення до Квасилова, близче до торговельних підприємств. Із 1986 року до цієї пори у всіх галузях нашого господарства задіяно понад 150 працюючих. За період роботи СТ ми збільшували обсяги роздрібного товарообігу, об’єми заготівель лишків сільськогосподарської продукції, випуск продукції на власних переробних підприємствах, що дало можливість покращити рівень обслуговування сільського населення і відповідно покращити фінансові результати.

У СТ було відкрито кондитерський, столярний, ковбасний і цех хлібо-булочних виробів. Тільки за травень у ковбасному цеху виготовлено в широкому асортименті 16 тонн ковбасних виробів, випечено понад 80 тонн хліба, і все це реалізовано через магазини СТ сільському населенню.

У столярному цеху виготовляються дверні і віконні блоки, пінтуси, лиштва, дранка та інші столярні вироби. Приймаються й індивідуальні замовлення. Власна продукція в роздрібному товарообігу складає понад 50 %. У травні реалізовано населенню товарів на суму понад 8,5 млрд. крб., з якої 4 млрд. 300 млн. крб. становить продукція, виготовлена на власних переробних підприємствах СТ.

Майже три роки наше споживче товариство має свою автоколону з 13 вантажних автомобілів. Ми не тільки задовольняємо свої потреби, але й надаємо послуги іншим підприємствам. Це дало можливість значно скоротити транспортні витрати, що відповідно вплинуло на здешевлення товарів.

— Що дало вам розширення власного виробництва і якою є мережа торговельних закладів?

— Зі створенням власних переробних господарств ми маємо не тільки більшу відповіальність, більшу самостійність, але й вагоме поле діяльності. Збільшилась заготівля м'яса і м'ясопродуктів, ін. За I квартал цього року заготівля лишків сільськогосподарської продукції від населення становила понад 3,5 млрд. крб., вся вона переробляється на наших підприємствах. М'ясо і м'ясопродукти — в ковбасному цеху, зерно мелемо на борошно, з нього випікаємо хлібобулочні вироби. Це також дає можливість зменшити витрати і відповідно — реалізаційну ціну на продукти. На жаль, через фінансове становище і високі банківські кредити ми не маємо змоги найближчим часом купити й змонтувати млин, який би допоміг нам збільшити закупки зерна від колгоспів і населення, а, переробляючи зерно і випікаючи хлібобулочні вироби, ми значно здешевили їх вартість.

Розширюючи власне виробництво, ми не тільки збільшуємо асортимент товарів, але й покращуємо їх якість. Наш хліб і ковбасні вироби є зараз конкурентоспроможними. До відкриття власних переробних підприємств ковбасні вироби ми возили з Олександрійського ковбасного цеху, Клеванської заготконтори, Рівненського м'ясокомбінату, хліб — із Тинного.

Сьогодні ми обслуговуємо майже третину населення району, це є понад 20 тисяч чоловік. На цій території знаходяться 4 сільських і одна селищна ради, що охоплює 11 населених пунктів Рівненського району. Торговельна мережа має 32 магазини. Спад виробництва у країні, зокрема промислових

товарів, призвів до напівпорожніх полиць магазинів, до вимушеного тимчасового скупчення під одним дахом різних видів товару. На жаль, зараз ми не торгуємо такими товарами першої необхідності, як нитки, гудзики, голки, гребінці, крем для взуття, іншими товарами цього ряду.

Звичайно, не все, що планується, можемо зробити, намагаємося виконувати свої основні функції, і чим дешевший отримає покупець товар, тим виразнішим і суттєвішим буде піклування про селян. На жаль, через інфляційні процеси значно зменшилась доля власних обігових коштів, а процентні ставки за банківські кредити є високими.

– *Справді, економічна криза не могла не позначитися на діяльності споживчої кооперації. Знечінилися власні кошти підприємств, різко зменшилася купівельна спроможність людей. Які ще турботи оточують Вас? Хто Вам допомагає?*

– Турбот вистачає. На результати роботи вплинуло й постійне обмеження надбавок на основні групи товарів, непомірна вартість кредитів. Скажімо, пільгових кредитів нам не дають, ніякими пільгами ми не користуємося, незважаючи на те, що виконуємо державне замовлення на обслуговування сільського населення. Навпаки – держава через свою податкову, банківсько-кредитну політику руйнує систему кооперації. Сировину ми закуповуємо за передоплатою, лише з 5 травня цього року ми маємо можливість брати кредити не під 180, а під 120 %. Хіба це нормально? Розуміємо, що існуючі ціни для покупців є величими, через що намагаємося тримати їх більш-менш стабільно. І ковбасні вироби, і хліб у нас є дешевшими, ніж в інших підприємствах району.

За 5 місяців цього року продано товару в діючих цінах на 28,1 млрд. крб. Фонди нам виділяються тільки на борошно, цукор, крупи. Решту продуктів вишукуюмо самі, обминаючи посередників, беремо безпосередньо від виробників за нижчими цінами.

Звичайно, без практичної допомоги райспоживспілки, зокрема голови правління М. Л. Колодича, неможливо було б вирішити ряд господарських питань, що стосуються життєдіяльності нашого споживчого товариства. А таких питань виникає дуже багато і щоденно. Відчутну допомогу ми отримуємо і від Рівненської районної Ради. Тільки за сприяння голови Ради П.Г. Сулковського нам було виділено фонди на м'ясо, м'ясопродукти, борошно, зерно. Вирішилось питання й забезпечення людей молокопродуктами. За дешевшими цінами ми придбали бензин та нафтопродукти, що здешевило продукцію через зменшення транспортних витрат. Це спонукає нас працювати більше і краще.

— І на закінчення. Василю Володимировичу, який у Вас колектив?

— Колектив хороший, працьовитий, молодий. Кожний спеціаліст — на своєму місці і відповідає за доручену ділянку роботи. В колективі заохочується ініціатива, підприємливість, правильний підхід до вирішення господарських питань. Люди зацікавлені в роботі, бо впевнені у завтрашньому дні. Наш колектив формувався протягом багатьох років, його вдалося зберегти, відкриваючи нові цехи, розширяючи робочі місця.

Потрібно сказати й про те, що ми піклуємося і про наших пайовиків — у кожному магазині є спеціальні куточки для пайовиків, вони мають можливість придбати товари за пільговими цінами. Для цієї категорії населення товари реалізуються з націнкою 5-10 % від їх вартості. Для нас такі товари збиткові, але ми йдемо на це, розуміючи важке матеріальне становище: мізерні заробітні плати і пенсії. Турботою оточені й люди, що належать до пільгових категорій. Ми також надаємо допомогу продуктами харчування й учням шкіл, вихованцям дитсадків, учням СПТУ-16. Сьогодні наше споживче товариство — економічно міцне, працюємо без збитків, бачимо перспективу своєї діяльності, знаємо власні недоліки і намагаємося їх долати.

Користуючись нагодою, щиро вітаю з професійним святом усіх, хто носить звання кооператора, хто живе для людей і віддає їм свою працю.

*Інтерв'ю брала Анна Войнарович
(“Голос Волині”. — 28 червня 1995 р.)*

НА НЕЙТРАЛЬНІЙ СМУЗІ

12 липня Петропавлівському собору минає 100 років

Це зібрання в кабінеті голови селищної Ради можна назвати бесідою “за круглим столом”, хоча кути у стола виявилися досить гострими.

Перед тим, як розпочати опис бесіди, потрібно сказати, що від ініціативної групи парафіян УПЦ Київського Патріархату були квасилівці Шелест В.В., Качановський М.Г., Юрчило В.В. Від парафіян УПЦ місцевого собору — громада до 20 чоловік.

За останні роки так критично ситуація не складалася відносно храму св. Петра і Павла стосовно його підпорядкування та інших питань віросповідання. Та й стойте це питання так, мабуть, не тільки через свою значущість, але й через добрий відсоток отих “балачок” по селу, від явного підігріву кожної фрази, від штучно створеного клімату для пересудів.

Отже, повернемось до розмови, що відбулася.

Жильчук М.М.: Як відомо, у червні 1991 року Верховною Радою було прийнято Закон “Про свободу совісті та релігійні громади”, яким і керуються у своїй роботі органи влади у взаємостосунках із віруючими тих чи інших поглядів. Згідно з цим законом група, що становить понад 10 чоловік, має право створити свою релігійну громаду та ставити питання про місце для проведення служб. Тут потрібно зауважити, що діючі церкви, які мають документи про власність, охороняються законом, а новоутворені громади вирішують питання приміщення самостійно.

Мені здавалося, що переділ православних віруючих у Кvasилові відбувся ще у 1992 році і завершив відносно спокійно міжконфесійні непорозуміння в селищі, на відміну від інших населених пунктів. Селищна Рада завжди намагалася на прохання віруючих будь-якого спрямування допомагати, радити, мирити. Прикро, що завчасні перестороги, всіляке тлумачення вуличних конфліктів між окремими громадянами переходять у міжконфесійні конфлікти. Я закликаю всіх до миру і злагоди, до розумного вирішення цього питання.

Голова селищної Ради М.М. Жильчук попросив присутніх висловити свої думки стосовно ситуації.

Шелест В.В.: Ми згодні, що йде протистояння. Вважаємо, що церква має пряме відношення до розбудови держави, до України. Ми її громадяни. Оскільки на сьогодні серед парафіян утворилося дві течії: одні за УПЦ, інші – за УПЦ Київського Патріархату, то ми вирішили вияснити, скільки ж конкретно людей підтримують Київський Патріархат, скільки є таких, котрі дотримуються нейтралітету. Списки дадуть точну картину. Це все зовсім не означає того, що нам “приписують”: ми хочемо забрати ключі від собору, ми прагнемо заміни отця Романа іншим священиком, інше... Так, отець Роман повинен закликати людей до миру, до спокою, до віри, а не додавати до проповідей особисті міркування. Навіщо було, скажімо, під час виборів агітувати парафіян за п. Плютинського проти п. Поровського? Хто йому давав таке право? Чому він і надалі проповідує політику Москви? Добре було б, якби проповіді відбувалися українською мовою та мовою писань Божих, щоб ці проповіді не спонукали людей до нерозумного бунту, до думок, якими ми жили п’ять років тому. Ми не хочемо, щоб ситуація гнітила квасилівців, ми хочемо дружби і порозуміння, ми є сусідами, ми живемо на одній території. Чому б нам щиро не вітатися один з одним? Ніхто нікого не б’є і бити не збирається, кожний має право на свою церковну громаду. Ніхто не збирається насильницьки захоплювати храм та позбавляти парафії отця Романа.

Отець Роман: Хіба ж ми не голосували за Україну? Настали часи маловірства, церковних розколів, міжконфесійних суперечок. Автокефальна церква пішла шляхом католицької церкви і разом з нею стала боротися з Православною церквою. Ті, хто творив розкол у Православній церкві і організував так звану Автокефальну церкву, вчинили гріх хули на Святого Духа, бо хулою на Святого Духа є свідомий опір істині, котрий виявляється в усіляких ересях та розколах. Про те, що Автокефальна церква збудована на політичних засадах, яскраво свідчить судження В.М. Чехівського: “У Автокефальної церкви національна справа повинна панувати над церковною”. Об’єднали суспільні категорії – релігію та націоналізм в одне поняття. Автокефалісти силоміць захоплюють православні храми та обманом розколоють громади віруючих. У той же час на радіо та телебаченні (в ролі патріотів України) вони закликають православних до миру та єднання, які своїми ж руками руйнують.

У 1992 році наша церковна громада розкололася на УПЦ і УПЦ Київського Патріархату. Хто підтримав Київський Патріархат, ходить молитися у церкву Здолбунова-2. Навіщо ж ділитися ще, тим більше, що капличка (тоді була капличка) є у нашій власності – УПЦ, як і собор св. Петра і Павла. Ми маємо всі відповідні документи. На сьогодні Київський Патріархат не визнаний Вселенською Церквою. Якщо він буде визнаний – я з радістю прийму його. А поки що я не можу зрадити своїх парафіян. Ми маємо свої реліквії – нашим священним писанням – 120 років. Старослов’янською мовою написано усе, багато чого перекласти неможливо. Коли на вищому рівні вирішиться це питання – я буду дотримуватися нових правил.

Шелест В.В.: Дійсно, Київський Патріархат не визнаний 5 років, проте Московська церква не визнавалася 141 рік. Ми маємо багато своїх прихильників і маємо право створити свою церковну громаду у Квасилові. Куди йдуть доходи від вашої парафії? До Московського Патріархату?

Отець Роман: Наші гроші нікуди не йдуть, тому що нам самим їх не вистачає. Ось потрібно півтори тисячі доларів на позолоту іконостасу. У нас великий податок і чимала плата за опалення... Матеріально ми не забезпечені.

Штейнер В.В.: У нас є відомості, що храм св. Петра і Павла будували чехи. Ми теж маємо право створити свою громаду, маємо право власності, молитися ходимо у цей храм і вважаємо його своїм. Ми хочемо миру і спокою.

Погранична О.П.: Я, скільки себе пам’ятаю, ходжу молитися до храму св. Петра і Павла. Ми звикли слухати Слово Боже старослов’янською мовою. Ми, чехи, хочемо миру і любові між віруючими. 100 років тут правиться

старослов'янською мовою. Саме тепер держава почала вертати культові споруди. Чому ще хтось має претендувати на наш храм?

Шелест В.В.: Питання споруди не стоїть. Поки що ми хочемо зібрати списки, а далі збори вирішуватимуть, що нам робити. Ми прагнемо примирити громаду, навіщо така непримиренність? Хіба ми не маємо права домагатися того, чого хочемо? Аби цього не було, то й невідомо, чи була б Україна самостійною і незалежною.

Отець Роман: Православна церква – не політична партія, а Тіло Христове. Вона кличе до себе не земними інтересами, а істиною. Бо завдання Православної церкви – рятувати людей від гріха та вічної смерті через праву віру в Христа та благочестиве життя в братерському союзі дітей єдиної Матері Церкви. Церква підготовлює людей для вічного громадянства у Царстві Небесному, котре починається тут, у земних умовах, незважаючи на політичні рухи та суспільні формациї.

Від редакції: І справді, хороші слова. Мабуть, по-справжньому віруюча людина буде насамперед виконувати хоча б 10 основних Божих заповідей. У даному випадку хотілося б нагадати про любов один до одного, про повагу один до одного, про прощення вини один одному... Людина дійсно віруюча проситиме у Бога про той самий мир та спокій і не спонукатиме своє серце бути у гніві, тим більше не судити когось і за щось... Це справа Божа.

Підготувала Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 11 липня 1995 р.)

ВОЛОДИМИР УК

Уперше на сторінках нашої газети друкуються вірші Володимира УКа (автор вирішив узяти псевдонім). Він живе у Квасилові, багато людей знають і шанують п. Володимира за його сердечність, уважність, проникливий розум.

Його вірші – це музика слів, простота викладання думок, щира оповідь кохання,

влучні описи життєвих ситуацій, нині п. Володимир має сотні віршів, які народилися завдяки самородному таланту автора. Його лірика – це радісний сум і справжнє чисте і високе почуття, що керує людиною, її вчинками, що володіє думками і душою, підносить її над звичним і буденним.

Лірика

Ліс осінній лист багряний на землю скидає,
Серце ніжне сумна думка тихо огортає.
Літа наші, наче листя, падають в минуле.
Наче вітер – і молодість отак промайнула.
Чи любили, чи страждали, а літа прожиті.
Не так легко, як здавалось, бути в цьому світі.
Пройдуть дні, морози, бурі... Запахне весною.
А ми ще на рік старші станемо з тобою.
Не тужімо, не печальмось за тими роками,
Проживімо ті щасливо, які перед нами...

Куди ідеш-від'їжджаєш, мене покидаєш
Із думками, як зірками, чи жалю не маєш?
А по небу, як ті чари, пливуть сірі хмари,
Мов в долину з полонини вертають отари.
Наді мною в'ється круком чорнокрила туга,
В серці рана, як орана в чистім полі смуга.
В тузі жити, в тузі спати і пісні співати,
В тузі мрії та й надії завше чекати.
Час розлуки цими днями пропливів роками,
Ти прийдеш – сонце зійде радісно над нами.

* * *

Верба плакуча опустила віти,
Пестити мене ніжно по лиці.
Як приемно в затінку сидіти
І тримати сонце у руці.
Лоскотить воно мені долоню,
А в душі кохання, як весна.
І дарма, що вже давно на скронях
Сріблом відбиває сивина.

Гумор

ВИКОНРОБ ПРОНИРА

І наснівся такий сон нашому Пронирі,
Що він начебто живе у новій квартирі.
Хоч будинок будував – не думав в нім жити.
А тепер не знає сам, що його робити...
Штукатурка відстає – цементу в ній мало,
А підлогу вклали так, що решетом стала.
Пофарбовано все так, наче ґрунтували,
Менше фарби, як потрібно, удвічі давали.
Було б добре, щоб не в сні жили тут Пронири.
Тоді б кращими були в будинках квартири.

ПОРТРЕТ

Ударника-комбайнера художник малює.
Обліковець Півлітренко прийшов і жартує:
– Ви б мене намалювали...
Той відповідає:
– Ніс ваш кольору... такої і фарби немає...

НА КОНЦЕРТИ

На концерті виступає гарна молодиця,
Сукня стан їй облягає, на плечах – лисиця.
Майстер сцени, що й казати, виступать уміє.
Під хутром отим пихато все пашить і пріє.
Виступає вже годину – стало її шкода,
Що над розумом людини верх узяла мода.

P.S. Володимир Устимович Курепа. Цю напроочуд добру і скромну людину багато хто пам'ятає не лише з працівників "Рівнесьельмашу". Не один рік свого життя він віддав цьому підприємству, щиро вболіваючи за його працівників, адже тривалий час перебував на посаді голови профспілкового комітету. На жаль, написати про нього статтю або хоча б щось було неможливо, навіть надрукувати його вірші в газеті вдалося після неодноразових умовлянь.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 25 липня 1995 р.)

“СВІТЛО ДЛЯ ТЕБЕ”

Недавно книгозбірня нашого краю поповнилась новинкою – у видавництві “Азалія” Рівненської Спілки письменників України вийшла ще одна поетична збірка відомої нам письменниці та журналіста Анни Войнарович. “Світло для тебе” – так промовисто і широко назвала авторка свій поетичний доробок, в якому кожен вірш – задушевне звертання до тебе, любий читачу, намагання поділитися найсокровеннішим у Слові, освітити твою душу пломінцем прекрасного у почуттях і помислах. *“Шукаю у серці високого чистого неба…”* – зізнається поетеса, і, як на мене, воно нею віднайдене – високе і безхмарне небо української поезії, де так привільно її віршам, таким різним за ідейно-тематичною спрямованістю, таким неповторним за способами осмислення буття.

Проте найчастіше приковують увагу поетеси категорії не перехідні, не минущі, а ті, які відносимо до вічних і найголовніших людських цінностей. Всеохоплююча любов як закон існування Всесвіту, досконале вивершення пристрастей у коханні, прозора елегійність філософічних суджень – ось калейдоскопічний світ лірики Анни Войнарович, в якому чарівною паличиною її уяви творяться неповторні, багаті метафоричністю, переконливі художністю образи.

Образна система в гармонійному поєднанні з іншими виражальними засобами характеризує оригінальний стиль її поезії, що і є, в першу чергу, ознакою майстерності та непересічного таланту.

Критики відзначали це і в першій збірці поетеси “Едемський сад”, яка стала помітним явищем у літературі Рівненщини, але книжка, про яку мовиться, – незаперечне свідчення творчого росту авторки, що означає більшу виваженість думок, точніше використання лексики, уникнення зайвих елементів, створення цілісного настроєвого колориту. Книжка мимоволі стала сходинкою, по якій увійшла поетеса до шанованої когорти маститих – Спілки письменників України. У цьому не тільки висока оцінка літературних надбань Анни Войнарович, а й безумовна впевненість у її майбутніх потенціях.

Ми теж радімо за свою краянку, віримо в її Творчу удачу, надіємось, що світло її поетичного слова щоразу світитиме нам і зігріватиме нас витонченою красою, духовною наснагою та добром.

*Неоніла Діб'як,
поетеса, член обласного літоб'єднання
(“Голос Волині”. – 25 липня 1995 р.)*

МІЙ ПЕРШИЙ ДЗВОНИК,
як душа моя, весь світ собі до серця пригортає, і разом з ним співа уся
земля! І вся земля мене із ним вітає!

ВСТУП

Із виступу заступника голови Кvasилівської селищної Ради народних депутатів **Павлуся О. Р.**:

“Десять років тому новозбудоване приміщення цієї школи прийняло у своє лоно учнів і тих, хто навчався у восьмирічній школі, і тих, хто вперше переступив цей поріг. Чималого клопоту дісталося під час будівництва школи першому директорові Процюку Віталію Кононовичу, на той час голові селищної Ради Паридуді Миколі Петровичу, директорові заводу “Рівнесільмаш” Кочмару Анатолію Семеновичу та іншим, хто вклав свою частку серця та праці в справу, яку оцінено життям найвищим балом.

Сьогодні збудувати ще одну школу набагато важче, ніж 10 років тому. Ніхто не може вважати себе звільненим від турбот і вболівань за дітей. Нині мусимо більшою мірою покладатися на самих себе, на сім'ю, не підводити один одного, сміливо братися за нові справи, не лякатися відповідальності за зроблене і заплановане. Ми повинні виростити і виховати гідне покоління, яке б стало істинним дзеркалом нашої держави”.

Зі слів завуча школи **Довбенка С.П.**:

“Сьогодні в Кvasилівській школі особливе свято Першого дзвоника. А особливе тому, що ювілейне. Сьогодні в школі – День народження, їй виповнилося 10 літ! І нам із вами випала честь бути запрошеними на світлий ювілей, відсвяткувати його разом. І чудовим дарунком школі є ви, дорогі діти, є ви, наші першокласники! Це для вас приготовлено просторі класи, запрошено прекрасних учителів. Школа вас кличе: “Ласкаво просимо!”.

Із попередньої розмови з директором школи **Людвік В.В.**:

– Чи готова школа гідно зустріти свій ювілей?

– Думаю, так. Незважаючи на труднощі, якісно зроблено ремонт, виконано чималий обсяг робіт: побілено, пофарбовано, перекрито частину даху на приміщенні колишнього дитсадка “Білочка”, частково замінено і відремонтовано сантехнічне обладнання. Все це зроблено руками батьків, педагогів та обслуговуючого персоналу. Щирі слова подяки хочу висловити цим людям. Однак ми не зуміли б виконати таку роботу, якби нам не допомогли шефи, спонсори, особисто голова Кvasилівської селищної Ради Жильчук М.М. Потрібно згадати і про допомогу Кочмара А.С., Пісака В.В., Патаєвича Р.Є., Мартиновича В.А., Шевченка В.В., Доброчинського О.М.

Із міркувань про школу голови районної Ради народних депутатів **Сулковського П. Г.:**

“Колектив вашої школи – найбільший у районі, і приємно, що на його рахунку чимало успіхів і досягнень. Протягом її існування вона завжди була одною з кращих. У цьому завдячуємо, перш за все, працьовитому і наполегливому колективу, в складі якого є 13 старших вчителів, 5 вчителів-методистів, 28 вчителів із вищою категорією. Особливим авторитетом користуються педагоги: Павлюк В.Й., Клочок М.В., Ярмошук С.О., Семковець, В.Ф., Павлусь Г.О., Степанюк Г.Х., Ногачевська Г.П., Момотюк Ю.В., Федас О.П., Ковалчук М.П., Захарчук Л.П., Степанюк О.Д., прибиральниці Шептицька М.Л., Москальчук Н.В., Штепан А.Г. та й взагалі перелік тих, чиїми руками твориться добра слава цього навчального закладу, можна було б продовжувати ще. Слід віддати належне директорові школи Людвік В.В. – чудовому вчителю й організатору, його здібним заступникам. Ці старанні й талановиті люди не раз заявляли про себе на районних та обласних семінарах. Учителі школи неодноразово були переможцями щорічного конкурсу “Вчитель року”. Школі є чим і ким гордитись. Тут стало нормою давати учням глибокі та міцні знання. Протягом 10 років знання 25 вихованців Квасилівської школи були відзначені золотою медаллю, 14 – срібною. Свої оцінки вони, як правило, підтверджують і в подальшому навчанні. Так, у цьому році з 48 випускників до вищих і технічних навчальних закладів вступило 27 чоловік. Показником є і те, що учні Квасилівської школи традиційно стають учасниками та переможцями різного рівня олімпіад. На рахунку учнів чимало спортивних перемог... Участь школи в русі учнівської молоді “Моя земля – земля моїх батьків” засвідчила високий рівень позакласної виховної роботи. Багато що в цій школі заслуговує на увагу. Районна Рада (адміністрація), я особисто, широко вітаємо вас, дорогі квасилівці, зі святом!”.

ЧАСТИНА ПЕРША

Як ніколи хвилюючим і пам'ятним залишиться в серцях квасилівців Перше вересня 1995 року. На жаль, зрадило сонечко цей день, а важкі, сірі хмари зібралися в небі якимось суцільним нашаруванням... Вологе, тремтливе від дощу повітря холодно торкалося людей... Проте радість свята не затмарила погодою, бо не була б ця радість великою, якби могло на неї щось вплинути.

Як і завжди, до гарної шкільної родини додалося багато першокласників – галасливих, цікавих, сором'язливих, Саме їх під час лінійки годували “коза-

ки” гречаною кашею та радили їм, як старші побратими, на екзаменах не втрачати надію до того часу, доки в учителя терпець не увірветься... Смакували й мед першокласники старшини-отамани, не підозрюючи, що й дьоготь існує у шкільному житті. А наставників-класоводів просто-таки пряниками засипали, аби душі свої звеселяли у гірку годину...

Важливі й необхідні для навчання речі – Символічні Зошит, Олівець та Ключ подарували першокласникам 11-класники Ірина Ласич та Світлана Русланчук. А Факел Знань передали першокласникам випускники школи, студенти I курсу історичного факультету РДПІ Марія Гончаренко та Павло Бурій.

Та й першокласники обіцяли: “У школі відзначатися щодня – м'яч у шибку зафутболити може кожне хлопченя. Ми старанно і сумлінно будемо вчитись лиши на “5”, а якщо поставлять двійку, – будемо класом страйкувати. Оберемо депутата і дамо йому наказ: щоб перерв було багато, а урок – на тиждень раз! Проведемо конкурс в класі – “Міс і містер 1-А”, як знайдеться спонсор класний, то поїдемо до США. Отакі в нас перші плани, ви поправте, як не те. І на нас уважніше гляньте – гідна зміна вам росте!”.

І, незважаючи ні на що, заливався дзвінким співом Перший дзвоник. Міцно тримала його у рученяхтах Іринка Паходукова, а ніс її разом із дзвоником шкільним подвір’ям майбутній випускник школи Максим Владіміров.

Під час лінійки перед присутніми виступили й начальник обласного управління освіти В.К. Процюк, завуч школи Л.Л. Мельничук. Із теплими словами вітання звернулися до учнівського та педагогічного колективів школи директор АТ “Рівнесьмаш” А.С. Кочмар, директор АТ “Квасилівський пивзавод” Р.С. Патаєвич, директор заводу комунального обладнання В.В. Пісак, начальник дільниці Південно-Українського АТ “Гідроспецбуд” В.А. Мартинович, голова Рівненського споживчого товариства В. В. Карпенчук. За дорученням колективів керівники установ та підприємств з нагоди 10-літнього ювілею вручили школі цінні подарунки.

ЧАСТИНА ДРУГА

У просторому залі шкільної їdalyni столи накрили, як на весілля... Варто було подивитися на святково вбраних працівників школи, гостей. На почесному місці розмістилися спонсори цього вечора – керівники підприємств та установ селища. Ведучі вечора Світлана Довbenko та Віктор Чернюх запросили присутніх повернутися в минуле, пройтися сторінками історії... Правда, цей захід вони назвали днем народження школи, і з'ясувалося, причетні до історії школи і посаджений батько Микола І (Паридуда М.П.), і його

правонаступник Микола ІІ (Жильчук М.М.), і хрещений батько – Кочмар А.С., і безпосередньо – Процюк В.К., Голуб В.І., Людвік В.В. Перший тост за сценарієм пропонувалося проголосити батькові школи **Процюку В.К.** Згодом він сказав: “Щоразу, переступивши поріг школи, переймаюся щирими і хвилюючими почуттями – все мені тут дороге, рідне, близьке. І де тепер не доводиться мені бувати, не можу не повторитися: “А у нашій школі...”, і всі в області знають, що мовиться саме про Квасилівську школу, і відома вона не тільки з цього приводу, а головним чином тому, що знайшлися люди, справжні педагоги, які гарно продовжили розпочате, і залишається воно на тому ж самому рівні протягом усіх 10 років. І набирає школа свого лету, бо розуміють тут важливість і роль освіти у суспільстві, бо переймаються тут навчанням і вихованням дітей по-справжньому. Спасибі вам”.

І знову багато теплих слів було сказано виступаючими в залі, і лунали гумористичні пісні про вчительське життя (на сл. Валерія Пелиха), і “пла-калися” вчителі піснею “Дивлюсь я на небо” у виконанні Віктора Чернюха. Всього не перекажеш... Не забули під час вечора згадати й ветеранів педагогічної праці, таких, як Слонець І.С., Бабій Л.С., Ткачук Н.С., Ткачук Л.П., Свирид Г.П., Сирота Л.І., Овдіюк Л.В., Пеленчук О.С., Купченко В.П., Столлярська С.М. Близько 40 вчителів, працюючих у школі, було нагороджено. Почесні грамоти від обласного управління освіти отримали Голуб В.І., Людвік В.В., Герасимчук Н.П., Герасимчук О.О., Іващук Г.А., Диб'як М.В., Павлюк В.Й., Мельничук Л.Л.

Почесною грамотою районного відділу освіти нагороджено весь колектив школи.

І було на столах удосталь хліба й солі, аби надовго запам'яталося це свято всім, хто знає на смак і на дотик дивовижну духовну їжу. Будьмо завжди прагнучими її так, як прагне сонце осяти день своїм світлом.

ЕПЛОГ

От і відсвітило сонечком Перше вересня! Відзначилася ювілейна дата. Почалося звичайне шкільне життя з турботами і сподіваннями, з успіхами і неспокоєм. І, як сказав під час вечора консультант заступника голови обласної Ради Микола Петрович Париуда: “Відсвяткуємо ще й 50-ліття!”.

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 13 вересня 1995 р.)*

10 років назад “РІВНЕСІЛЬМАШ” вступив у нову епоху – епоху великих масштабів і сподівань

Чим далі, тим сумніше відзначають своє професійне свято машинобудівники такого великого (та, здавалося б, холодного від простору своєї території, мовчазної зосередженості верстатів, ліній, значно зменшеної кількості працюючих людей) “Рівнесільмашу”.

Чомусь подумалося, що найважче сьогодні ветеранам праці, тим, хто справді поріднився з заводом, тим, хто будував його, хто брав участь в освоєнні нових цехів, хто встановлював обладнання, налагоджував поточні лінії, хто запускав, зрештою, конвеєр... Такі люди сподівалися бачити своє підприємство багатим і квітучим, вони пережили з ним роки найвищого підйому, роки перехідних знамен та почесних нагород. Сьогодні важко з ними говорити, бо зневіра і сум чогось назавжди втраченого зупинилося і застигло в очах. Молодим легше – у них попереду життя, а ветерани праці, наче ветерани війни, що повернулися з поля битви і не можуть для себе визначити: програли чи перемогли...

Згадалися слова В. Г. Бєлінського: “Можна не любити і рідного брата, якщо він погана людина, та не можна не любити вітчизну, яка б вона не була: тільки потрібно, щоб ця любов була не мертвою задоволеністю тим, що є, а живим бажанням уdosконалення”. І, звичайно, мається на увазі не вдосконалення своєї професійної майстерності, це – безперечно, а вдосконалення духу, сприймання самого себе вагомою часткою цілого і неподільного теперішнього. Так, тепер багато хто опинився на попелищі надій, відчув себе біженцем із комуністичного минулого. Але саме в такому становищі й потрібно відкидати усе погане і зводити міцний і надійний храм життя, храм, у якому дійсно було б вільно і затишно. Не з одного дня звалилися на наші голови проблеми, власне, найголовніша – фінансова, що втягнула більшість людей у нестатки та злидні. Та повернемося у минуле, подивимося на факти.

У жовтні 1990 року на IV з’їзді профспілок автомобільного і сільсько-господарського машинобудування, де були присутні 544 делегати з 12 республік колишнього Союзу (тоді ще Союз був СРСР), говорилося, що “внаслідок грубих помилок і прорахунків, нерішучості керівництва наше суспільство опинилося в смузі глибокої економічної і соціальної кризи. Необдумані кроки в економіці породили інфляцію, розбалансованість ринку, дефіцит практично всіх товарів, тіньову економіку. Становище трудящих погіршується, знижується їхній життєвий рівень. Криза, що охопила всю країну (Союз – red.),

вкрай негативно відображається на економічному і соціальному розвитку галузі автомобільного і сільськогосподарського машинобудування. Падають обсяги виробництва, знижується якість продукції, розладилися виробничі зв'язки між підприємствами, впала дисципліна. Багато підприємств стоїть на межі банкрутства. Трудящі галузі відчувають тривогу і невпевненість у завтрашньому дні, не задовольняються темпами змін існуючих умов праці і побуту... Реально оцінюючи зроблене, з'їзд відмітив, що уряд, Мінавтосільгоспмаш, профспілки несуть свою долю відповідальності за стан справ у галузі..." (*За матеріалами преси, листопад 1990 року*).

Так, і п'ять років тому багато говорилося про ринкову економіку, тільки ніхто з нас ще не знов, що то означає насправді. Можливо, і не дізнаємося про це, бо вона у нас вийшла невідомо яка – гібридна, м'яко кажучи. І мені особисто шкода, що теперішні негаразди, які позбавляють нас нормального людського життя, певна категорія людей пов'язує саме з відокремленням нашої держави від Союзу. А тому й відокремилися, що сподівалися власними силами подолати усе те руйнування, якому початок був покладений іще тоді, коли всі вважали, що ми живемо при соціалізмі, майже – комунізмі, що по суті виявилося тільки мильною булькою, бо оболонка сяяла, а середини не існувало – одна порожнечка.

І не ми сьогодні винні у тому, що саме нашому поколінню відкрилася ця порожнечка. Якби не нам, то – нашим дітям, а їм, сподіваємося, повинно стати легше, якщо ми по-справжньому візьмемо на свої плечі турботу про них і державу.

Прикро тільки, що так, як відокремилися у нас, в Україні, розумні господарі не роблять, із одної залежності (країності) в іншу не кидаються, та й “три шкури” відтак із власних годувальників не деруть, коли самим уже й шагреневої шкури замало...

І справді, десятки років розширювався і збільшувався “Рівнесільмаш” (і кошти для цього виділялися!), вводилися нові потужності, потребувалися робочі руки, розгорталося масштабне всесоюзне виробництво. То був біг на довгу дистанцію – з почуттям перемоги та сподівань! І що?! Виявляється, можна й без ворога знищити все своїми руками, можна й без сорому дивитися в очі люду, обіцяючи вже не комуністичне майбутнє, а інше – “демократичне”...

“Скільки сил та енергій в усе це вкладено, скільки років, скільки здоров’я, – підтверджує мої думки головний економіст АТ “Рівнесільмаш” Наталія Пантелеймонівна Боярчук, – аби тільки знали, що все це так плачевно закін-

читься... Навіть надії уже немає, що зможемо хоча б колись використати усі ці виробничі площини, що зможемо виконати все заплановане і задумане. Хіба ми у цьому винні? Якби тільки виділили підприємству кошти, якби допомогли встати на ноги, то ми б доказали, що працювати вміємо і можемо. На жаль, економічна політика останніх років була спрямована лише на те, щоб довести нас до розорення, до зубожіння”.

Гортаю сторінки заводської газети “Машинобудівник” (виходила з листопада 1986 р. до 1991-го), скільки добрих справ задумувалося, починалося, дивуюся оптимізму директора А.С. Кочмара, його сміливості, навіть героїзму, наважуватися на такий обсяг виробництва, незважаючи на те, що протягом останніх десяти років поступово, але невідворотно гострішали проблеми, погіршувалося фінансове становище заводу, не віправдовувалися сподівання. Замість запланованої кількості, скажімо, відомих усім причепів-самоскидів ПСЄ-20 вироблялася зовсім інша, значно менша. Знаючи Анатолія Семено-вича стільки років, він, мабуть би, на це відповів, що “хотілося, як краще”, завжди сподівалися вирватися з цієї облоги, а що вийшло з того – це зовсім інший бік медалі... І я погоджується з ним, бо й усі невизначені правила передбови, і перехід на повний госпрозрахунок та самофінансування без до кінця непродуманої урядом системи, і “Закон про державне підприємство”, який сам собою повен всіляких протиріч, і решта всього іншого... виявили цілий ряд недоліків, що вдарило по прибутку, не дало можливості дати людям нормальну заробітну платню.

Зараз на підприємстві лишилася, можна сказати, третина працівників (1300 чоловік). А от у 1986 році прибуток був трохи більшим мільйона, у 1987-му – понад 4 мільйонів, у 1988-му – нічого, бо зароблений прибуток було витрачено на оплату основних фондів, трудових ресурсів і штрафів.

А 1989 рік пішов на “штопання дірок”, і 1990-й не віправдав сподівання на ринок, а замість прибутку – лише борги. З великими перебоями вже поступали двигуни з Баку на подрібнювач-змішувач кормів ІСК-3, недодані до плану й причепи ПСЄ-20 й автокормовози АСП-25. Хронічне невиконання прийнятого плану виробництва зумовило невиконання намічених техніко-економічних показників фінансово-господарської діяльності та ускладнило і без того важке становище “Рівнесільмашу”. Введення з січня 1991 року фіксованих цін на продукцію не забезпечило рівня рентабельності, необхідного для виробничого і соціального розвитку підприємства, вирішувалися питання дотації збиткової продукції та перегляду цін. Одночасно з підвищенням цін знижувався життєвий рівень населення.

Нелегкою виявилася доля дослідного машинобудівного заводу – машин для тваринництва і кормовиробництва. І, незважаючи на те, що з 1985 року почалася нова епоха в історії заводу, тобто реконструкція і розширення, створення виробничих потужностей, а практично це означало будівництво нового заводу, багатоповерхових житлових будинків і гуртожитків, школи, професійного училища, інших соціальних об'єктів, особливого настрою вже не було – труднощі розбудови виробництва “Рівнесільмашу” поєдналися з труднощами перебудови суспільства. А господарська самостійність заводу, як і багатьох інших машинобудівних підприємств, за останні роки не відповідала сподіванням, не змогла поліпшити становище, не допомогла у вирішенні питань щодо виконання договірних зобов’язань та планів виробництва. Проте такого великого й інтенсивного будівництва в XII-й п’ятирічці, як на заводі “Рівнесільмаш”, не було ніде. Жодне підприємство галузевого Міністерства на таке не наважилося.

“Як повернути заводу добре ім’я” – не раз лунала ця фраза за останні роки, і, віриться, що колектив заводу намагався відкинути, наче хвіст ящірки, свої фінансові проблеми та інше, що спонукало до втрат. І постійно розроблювалася, впроваджувалася у виробництво нова і нова продукція, та, яка користувалася попитом не тільки на батьківщині, а й далеко за її межами. Тепер уже акціонерне товариство “Рівнесільмаш” на своєму рахунку має чималий асортимент нових модифікацій тракторних причепів для фермерських господарств, які вже тепер можна (були б гроші!) запускати у виробництво. Це – тракторний причіп ПТ-2 вантажопідйомністю до 2 тонн, причепи для перевезення тюків і рулонів соломи, сіна ПСТ-6, причіп для перевезення подрібненої соломи ПСС-30.

“Крім того, – говорить головний конструктор заводу Володимир Буртасов, – уже розроблені і виготовляються дослідні зразки універсального причепа вантажопідйомністю 6-8 тонн, який можна агрегатувати як з трактором, так і з вантажним автомобілем, а також тракторний одновісний причіп для перевезення гною вантажопідйомністю 3-4 тонни. Разом зі словацькою фірмою “ППС Детва” почали розробку питання виробництва навантажувачів, які за технічним рівнем (ліцензії американської та італійської фірм) є одними з найсучасніших у світі. Не так давно наше підприємство запропонувало свої послуги з ремонту вітчизняного та іноземного виробництв комбайнів, іншої техніки. На жаль, фінансові проблеми не полишають нас, а задумів багато. З товарів народного вжитку зроблено дослідні партії млинків, січкарень, кінських возів, замків накладних гаражних та дверних, що вже надійшли на реалізацію”.

“Уся наша продукція користується попитом, і та, що виробляється роками, і нова. Справа тільки в тому, – говорить начальник планового відділу Ніна Подобаєва, – що, як і ми, сільське господарство не має коштів. Тому вони купують у нас тільки те, що їм вкрай необхідне, а ми виробляємо те, що можемо продати. Перехід цін на енергоносії за світовими цінами викликав різке зростання цін і на саму продукцію, зробив її не конкурентоспроможною навіть на внутрішньому ринку. Збут продукції через відсутність коштів у споживачів при високих цінах на продукцію ускладнюється дедалі більше. Можливо, ринок стане трохи жвавіший, тоді побачимо. Потрібно, щоб попит споживача був платоспроможний”.

Проте на порозі – чергове професійне свято. Свято професії машинобудівника. Чи усвідомив хто до кінця, що він будує машини, що ними користуються люди інших професій, що дякують вони йому за працю, вкладену в потрібну річ? Мабуть, ні. Ми звички, що робота – є робота, яку виконуеш якомога краще, від якої втомлюєшся, але без якої не можеш, просто не можеш жити. Не уявляють себе без рідного підприємства такі ветерани праці як слюсарі виробництва № 3 Григорій Лазько та Олександр Ющук, старший диспетчер Катерина Метельська, працівники інструментального виробництва, токарі Михайло Ткачук та Іван Сай, терміст Євстафій Вознійчук, слюсарі-інструментальні Евстафій Пасека, Іван Ящук, Андрій Морозюк, токар відділу головного енергетика Іван Демидюк, майстер з ремонту автотранспорту транспортного цеху Сергій Перець. Приємно, що напередодні професійного свята Почесними грамотами галузевого Міністерства нагороджені працівники “Рівнесьльмашу” головний конструктор Володимир Буртасов і зварник Анатолій Савенюк. Отже, історія заводу продовжується в його кращих людях. Історію заводу не так-то й легко знищити, бо якою б вона не була, вона все одно – історія.

Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". – 27 вересня 1995 р.)

ТАКА ЦЯ ЖІНКА

17-річною дівчиною приїхала до Квасилова з мамою (батько загинув на війні) Раїса Петрівна Барвінська і почала трудову діяльність у швейній майстерні ученицею з пошиття верхнього одягу. Ще не було тоді теперішнього будинку побуту, а на місці його стояв невеличкий будиночок, де надавали послуги швачки, перукарі, майстри з ремонту годинників.

І тільки в 1975 році, відколи працівники сфери обслуговування перейшли у нове приміщення, стала вона завідуючою – оцінили її здібності керівника, її здатність чітко і правильно організувати роботу, а найголовніше – її вміння спілкуватися з людьми, допомагати їм, вболівати за всіх і кожного.

Сама Раїса Петрівна не наважилася хоч трохи розповісти про себе, проте в селищі добре знають цю чуйну людину з добрим серцем і широю душою. Саме таким людям і посилає доля тернистий шлях життя з випробуваннями та сподіваннями. Саме таких людей поважають усі, хто поруч. “Не уявляємо себе без Раїси Петрівни, – говорять колеги по роботі, – ми звикли до неї як до людини рідної, без якої просто неможливо”.

Багато хороших слів можна сказати про Р.П. Барвінську, та їй робота для неї – не просто обов’язок або необхідність, робота для неї – другий дім, такий же добрий і необхідний.

– Коли перейшли до цього приміщення, – пригадує Раїса Петрівна, – самі доводили його до нормального вигляду, самі встановлювали обладнання. Спочатку я була приймальницею замовлень, добре мені працювалося з Купчинською Галиною Степанівною. Займалися всіма видами послуг, виконували різнопланові замовлення. І тепер квасилівці постійно користуються нашими послугами. У нас працюють хороші, кваліфіковані працівники, прекрасні люди. Завжди намагалися і намагаємося якомога краще обслуговувати замовників і клієнтів, бо це є те добро, яке можемо давати людям”.

Нешодавно Р. П. Барвінська відмітила свій ювілей. Говорять, що у жінки не питаютъ, скільки їй років, тож нехай проживе ця людина ще багато гарних літ і колись-колись зустріне свою золоту осінь між лагідним промінням бабиного літа.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 27 вересня 1995 р.)*

ВИХОВАТЕЛІ “ЛЕЛЕКИ”

Те, що наш дитячий садочок “Лелека” готовий до нового навчального року, свідчить передусім перемога в районному огляді готовності освітянських закладів. Звичайно, сьогодні важко не тільки бути кращими, а й просто функціонувати, бо фінансова скрута не сприяє організації утримання маленьких громадян нашої країни, навпаки – диктує свої умови, до яких мусиш пристосовуватись. Навіть рік тому було легше, скажімо, із закупкою продуктів харчування

вання, з ремонтом приміщення і т.д. І чим важче, на мій погляд, вирішення саме господарських питань, тим вагоміша роль вихователя, його вміння спілкуватися з дітьми, його здатність відкинути усе негативне довкола і зосередитися на дитині, з якою тільки добром і ласкою можна увійти до чарівної казки дитинства. І вони, вихователі, дійсно постають справжніми акторами на театральній сцені, яку запропонувала їм професія, справжніми захисниками маленьких Наталочок та Миколок від дорослого світу тривог і хвилювань.

І коли під час святкового вечора з запальним і життєдайним вогником працівники дитсадка (майже всі жінки!) в гарних вечірніх сукнях, модних блузах та спідницях зібралися за одним столом, то було видно, що всіх цих людей єднає багато спільногого, а основне – діти. Сльози від сміху стояли в очах від гри в імпровізованих сценках “До зубного лікаря” та “Провідник потягу” Н. Казмірчук, М. Галигіної, А. Загороднюк, С. Семенюк, Т. Момоток. Не менш цікавим були й складені Р. Семенюк частівки, в яких згадувалися присутні на вечорі голова селищної Ради М. Жильчук, працівники районного відділу освіти Н. Диб'як, В. Каменчук, А. Дрегер, О. Парницька.

Святковий вечір був приурочений професійному святу – Дню вчителя, лунали пісні у виконанні відомого квасилівцям ансамблю вихователів у складі Р. Семенюк, А. Загороднюк, В. Яремчук, Н. Казмірчук, В. Чміль, Т. Момоток, І. Дахненко, А. Левчук. Ведучі вечора Т. Момоток, І. Дахненко, Л. Тимошок, М. Грухаль запропонували цікаву розважальну програму з іграми для дорослих. Гостями вечора були музиканти з місцевого училища, сподобався присутнім сімейний дует Алли та Валерія Левчуків, пісні у виконанні Віри Мартинюк.

Відчувалося, що освітяни дружно й старанно готувалися до свята, що, прагнучи такого спілкування, змогли показати себе і фахівцями, і гостинними господинями.

Приємним сюрпризом стало нагородження завідуючої дошкільним навчальним закладом Надії Михайлівни Кічко Почесною грамотою Міністерства освіти, а вихователів Семенюк Р.Ф. і Шевчук Н.С. – Почесними грамотами районного відділу освіти.

От і знову після літнього відпочинку, після тепла і зеленого розмаїття дерев постукала у віконце осінь. Почався новий навчальний рік. Тож побажаємо всім, хто причетний до справи виховання наших малюків, щастя, наснаги та нових перемог, а діткам – здоров’я.

*Анна Войнарович
("Голос Волині". – 11 жовтня 1995 р.)*

“МІЙ АНГЕЛ – СХИМНИК І ПУСТЕЛЬНИК”

Тримаю в руках першу збірочку віршів “Жіночі етюди”, яка ще відчайдушно пахне друкарською фарбою, і радію за свою посестру по перу Неонілу Диб’як, адже невеличкий Квасилів уже таки значиться на літературній карті Рівненщини! А от жіночий голос поезії покликаний бути не лише чарівною музикою, на фоні якої чітко, наче на високій осінній блакиті, вимальовується сьогодення з майже оголеними гілками темнокорих, прагнучих неба дерев, він покликаний й відтворювати гармонію життя, відкривати й висвітлювати простір Всесвіту для тих, хто не зміг сам його осягнути, й для тих, хто розуміє його за власним почуттям – щоб наблизитися ще до однієї грани незвіданого.

“Жіночі етюди” – це сповідь жінки, яка зуміла перейти ту сокровенну грани своего Я, яка легко і вільно вихлюпнулась за межі умовних контурів своєї особистості і сказала: “Я та, що на гріх спокусила Адама, І проклята Богом колись за спокусу, І ним возвеличена понад віками”. І вже в іншому вірші поетеса продовжує: “Постійно бажаю. Постійно шукаю Душі своїй ангела, пекла – для тіла...” – і це не просто процес творення поезії, це необхідність, це те повітря, яким дихає поетеса. Її сьогодення не є сьогоденням окремої людини, зацикленої на власних почуттях, це пошуки правди, це осмислення минулого і незаперечне бажання свободи та справедливості.

Гармонійне поєднання відвертої стурбованості автора за долю нації, запрошення до розмови сучасників та космополітів вдало вживається з простим і відверто зворушливим виливом чисто жіночих почуттів: “Ах це коло одвічне, жіночо-приречене, Ах моя ностальгія за матріархатом... Я щодня розділяю себе самозречено Для людей, для роботи, для рідної хати”. Порушуючи загальні і глибокі теми, Неоніла Диб’як обминає властиві жінкам бурхливі сентиментальні емоції. Почуття поетеси начебто стримуються нею самою і вміло спрямовуються в один керований нею ж потік. Вона не вибухає чимось несподіваним, проте вдало тримається обраного стилю, вірніше, шляху, що веде до тайни душі. Немає печально-прощальних екскурсів, є спокійне, виважене, наче закономірний процес існування, погляд на життя, на себе: “Я літня жінка. Я іду крізь літо. Я суть його виношую в собі”. Не була б то жінка без одвічного потягу до щастя, до дивовижного його світла, що і надихає, і підносить: “щоденно поруч – вимір для душі... Ламке і часте дотикання слова... І кожен день, мов диво кольорове, Лише шкода, що зникнути спішить”.

Здавалося б, усі жінки думають і стверджують однаково, але, коли про це говорить талант – то мчить відлуння чисте і натхненне до височин незайманих ніким. Відчувається, що творча натура поетеси вольова і сильна. Пере-конлива інтонація віршів, вивірена палітра слова, довірливість інтонацій, органічність вислову – все це поезія Неоніла Диб'яка, педагога за освітою та покликанням, поета за природним обдаруванням. Не з властивою для авторів перших книг категоричністю авторка має власний храм поезії, в якому кожний вірш – то коштовність душі світлої і багатої. А деяка раціональність, що присутня у віршах, створює своєрідний темперамент, логічну та синтезовану думку.

Настрій книжки “Жіночі етюди” – чистий і мелодійний. Проникливо і поступово огортають поезії своєю особливою витонченістю: “Біла приреченність лілій На п’єдесталі з кришталю – Пам’ятник світлій печалі”. Отака дивна мелодійність поетичного укладу свідчить про високий рівень, про незаперечне право писати, а цей “пам’ятник світлій печалі”, – мабуть, символ якогось незбагненного, накопиченого роками, світла. Воно і буде присутнім уже завжди, бо саме воно й висвітлює людину всю і для всіх. Лірика – це майже про себе. І чим невимушніша вона, тим справжніша. І вже літературна, а не життєва правда, починає жити самостійно, відокремлено від автора, бо народження вже відбулося, сталося, а подальша доля...

Хай буде щасливою подальша доля. “Мій ангел – схимник і пустельник”, – говорить Неоніла Диб'як. Тож нехай веде він її тернистими шляхами Поезії і боронить, і захищає.

Анна Войнарович,
член Спілки письменників України
(“Голос Волині”. – 11 жовтня 1995 р.)

НАШ ХЛІБ СМАЧНИЙ!

“Вектор” є правильний

Рівно рік – із червня минулого по червень цього року відбувалася реконструкція Кvasilівської сауни під хлібопекарню. До тої сауни, власне, потрапляли не всі бажаючі, тому особливого жалю за нею не було, мабуть, ні в кого. Та й справа була не в ній, а в приміщені. Проблема кількості й якості хліба у Кvasилові була завжди, і перспектива вирішення її обговорювалася не раз, хоча конкретна справа посувалась досить важко. Наважився і тепер не жалкує про створення власного підприємства з випуску хліба

директор Володимир Юхимович Конончук, котрий і розповів мені про діяльність ТОВ “Вектор”. А я хочу додати, що досить часто чуєш від квасилівців схвальні відгуки стосовно якості хліба, що випікають у цій пекарні. Потрібно додати, що обладнання цієї типової пекарні відповідає усім сучасним вимогам, там вмонтовано механізовану лінію Київського заводу харчових експериментальних машин. Хліб випікається у печах з автоматичним режимом. Цікаво, що раніше такі хлібопекарні встановлювалися на пароплавах та підводних атомних човнах військово-морського флоту колишнього СРСР.

Звичайно, як і всі, хто береться за серйозну справу, покладається лише на себе, на свою здатність та вміння правильно налагодити виробничий процес, вчасно забезпечити для цього своїх працівників усім необхідним і, звичайно, – подбати про заробітну платню. На хлібопекарні працює 8 чоловік, по чотири в одній бригаді. Старшими змін є Віктор Троцюк та Людмила Мокрик.

Як уже говорилося вище, перший хліб ТОВ “Вектор” вийшов у червні цього року. Купують квасилівці його у ларку біля пекарні. На власний розсуд можна придбати або фермовий I-го і II-го сортів, або круглий – “Грецький”. Також у тому ж ларку можна купити й різноманітні кондитерські вироби та замовити торт або коровай. Торти та короваї товариства “Вектор” теж користуються попитом та мають добру славу. І справа у тому, що виробляють їх досвідчені кондитери, що працюють у кондитерському цеху селища Ново-Здолбунів. Завідуюча виробництвом кондитерського цеху квасилівчанка Ніна Білецька, бригадири – Раїса Садовець та Надія Панасюк. І якщо окремо зупинитися на роботі Новоздолбунівського кондитерського цеху, що входить до товариства “Вектор” із початку цього року, то приємно відмітити високий рівень фахівців своєї улюбленої справи. Працюють там не один рік, більшість – з десяток, мають прекрасний досвід і завжди орієнтуються на покупця, знають, що потрібно, що користується попитом як серед школярів, так і серед дорослих.

Продукція і хлібопекарні, і кондитерського цеху надходить до магазинів селища Ново-Здолбунів, міста Здолбунів, а також у шкільні їдальні цих населених пунктів та Квасилова. У порівнянні з I кварталом цього року, у липні випуск продукції було збільшено у 4 рази. Будемо сподіватися, що престиж “Вектора” і надалі триматиметься за рахунок гарних, працьовитих людей.

Рум'яний, гарячий, смачний!

Не раз на сторінках нашої газети публікувалися матеріали про роботу Рівненського споживчого товариства. І от знову приємно сповістити про нові досягнення цього колективу.

Як відомо, ідея відкриття власного млина давно виношувалася у планах голови СТ Карпенчука В.В. І вже суттєво потрібно було вирішувати це питання з відкриттям хлібопекарні у с. Корнин, а пізніше – з відкриттям кондитерського цеху у Квасилові.

Хлібопекарня в с. Корнин працює з травня цього року цілодобово, в чотири зміни, по чотири чоловіка в кожній. Це дало змогу відмовитися від послуг хлібозаводу райспоживспілки с. Тинне. Тепер хліба власного виробництва вистачає, щоб повністю забезпечити населені пункти Рівненського району.

У стані становлення знаходиться кондитерський цех у Квасилові, що біля гастро-ному “Універсам”. Жителі багатоповерхових будинків переконалися у тому, що можна їсти і хліб щойно вийнятий із печі – рум’яний, гарячий, смачний. Навіть жартують, що раніше вистачало одного буханця на родину в 3-4 чоловіки, а тепер два не вистачає, бо, доки додому донесуть – по дорозі з’їдають половину. Отаке! Печуть тут, окрім хліба, і кондитерські вироби, можна замовляти й торти на день народження або на весілля. Бригади тут молоді і за стажем роботи, і за віком.

Лише три місяці сповнилося цьому новому колективу, який складається з двох бригад по 5 чоловік. Бригади: Тамара Шах та Валентина Васильчишина. Та вже й сьогодні можна сказати, що робітниці намагаються працювати якомога краще, а продукція у них виходить доброї якості. Вона надходить у реалізацію у Рівненський район і, без сумніву, – до Квасилова.

У Квасилові – млин

І вже у вересні цього року отримав своє перше борошно квасилівський млин. Завідує ним Патій Микола Павлович. І хлібопекарня в с. Корнин, і квасилівський кондитерський цех тепер забезпечується борошном із власного млина. Також приймаються замовлення на помел зерна від населення.

Як видно з усього, хто планує і хоче працювати – знаходить для того можливості, і ми переконуємося в цьому на прикладі людей, кому був присвячений цей матеріал – матеріал про хліб.

Анна Войнарович
(“Голос Волині”. – 25 жовтня 1995 р.)

“Я ЛЮБЛЮ ВСІХ”

Працівники правоохоронних органів. Як їм сьогодні, коли омріяна, очікувана демократія прийшла з обличчям понівеченим, незнайомим і чужим для будь-кого. Як їм, коли закони не захищають, не допомагають, не виконуються. Так, важко сьогодні усім, проте саме на долю таких людей, що мають особливо відповідальну професію, випало бути у середовищі громадян, котрі, у більшості своїй, нехтують усіма правилами співжиття, співіснування.

Саме працівники міліції мають справу з контингентом людей різного характеру, в основному з порушниками громадського спокою. Є серед них і такі, для яких немає нічого святого, навіть життя людини.

— Джалаle Каримовичу, — звертаюся до старшого дільничного інспектора в смт Квасилів, майора міліції, — яке, на Вашу думку, основне завдання працівника органів внутрішніх справ?

— Основне, мабуть, завдання — це нейтралізація будь-якої побутової чи екстремальної ситуації, що виникає в царині охорони правопорядку. Кожний правоохоронець особисто представляє обличчя держави. І кожний із таких людей повинен дати захист людині, скажімо, на вулиці, в бізнесі, в державній програмі... У боротьбі зі злочинністю не може бути компромісів, щонайменше — співучасть.

— А якими рисами характеру повинен бути наділений працівник міліції?

— По-перше, — чистота і взірцевість. На даний час розроблено проект Кодексу честі працівника органів внутрішніх справ, цей документ повинен стати основою. А якщо простіше — в органах повинні працювати справжні чоловіки з характером, безстрашні, віддані народу. І це не слова високого гатунку — це є необхідність. Часто буває, коли за короткий проміжок часу потрібно прийняти точне рішення і бути вище, так би мовити, звичайного, або “крутого” злодія за розумом, фізичною підготовкою, вправністю. Та й нова психологія міліціонера повинна відповідати менталітету українського народу.

— У Вашій практиці, під час служби в органах внутрішніх справ, були екстремальні ситуації?

— Звичайно, були. І не раз. За 30 років служби — навіть пригадати все неможливо. Була, скажімо, одна бійка, коли мій напарник утік, а я лишився один на всім правопорушників. Чотирьох — знешкодив, маю майстра спорту з боротьби самбо, був і чемпіоном області, і призером України у змаганнях серед працівників служби МВС. Проте тоді отримав ножове поранення, лежав у лікарні. Були і затримання озброєних злочинців, і коли під час сімейної сварки п’янний хазяїн квартири кидався із сокирою... Багато затримувань

злочинців було під час пограбувань. Маю Почесні грамоти МВС, інші нагороди.

— Джалале Каримовичу, мешканці Квасилова добре знають Ваше ім'я. Але знають, що Ви — не українець за національністю, хоча Ви є громадянином України, захисником її інтересів. Де Ви народилися?

— Я народився в Грузії, в Тбілісі. Я азербайджанець. Потрапив до Москви, коли пішов служити до армії, у війська МВС. Після служби за направленим приїхав до Рівного. Починав із патрульно-постової служби у міському відділі УВС, потім — дільничним інспектором. Із 1977 року працював у Здолбунівському райвідділі черговим помічником начальника міліції. Потім — у Рівненському районі. Старшим дільничним інспектором — з 1990 року. Всього — 30 років.

— *Мало, мабуть, в області таких людей із таким великим стажем?*

— Із більшим стажем в області немає.

— *А яка у Вас освіта?*

— Львівська школа міліції МВС СРСР, 9-місячні курси у Ленінградській академії штабних працівників МВС СРСР.

— *Звичайно, освіта — це, мабуть, обов'язковий елемент у професійній майстерності. А що ще, на Ваш розсуд, повинно бути у людей Вашої спеціальності, специфіки?*

— Обов'язково — любов до людей. Я люблю всіх. І особливо не люблю, коли б'ють жінку. Терпіти не можу. Я таких чоловіків за людей не вважаю. У Квасилові багато є таких. Такі і п'ють, і бешкетують, і обкрадають власні квартири — виносять все “горілчаним” братам. П'ятсот протоколів на таких складено за цей рік!

— *Хто з Вами працює у Квасилові? Скільки людей?*

— У моєму підпорядкуванні — патрульно-постова служба, це є два дільничних інспектори, старші лейтенанти Олег Павелко і Валерій Делейчук. Є в селищі ще три інспектори (карного розшуку, у справах неповнолітніх, ДЗБЗ). Перевіряємо патрульно-постову службу АТ “Рівнесільмаш”. Звичайно, хотілося б, щоб нарешті у нас було своє відділення МВС, щоб було цілодобове чергування, але складне фінансове становище не дозволяє поки що це зробити. Проблем вистачає. Приміром, мешканці Квасилова є специфічними, багато приїжджих, котрим байдуже, хто що робить, як живе сусід, п'є він чи ні... Навіть, коли правопорушення відбувається, мало хто допомагає слідству.

— *І все ж таки Ви стверджуєте, що любите людей. І таких любите?*

— Люблю хороших людей. На порушників громадського порядку дивлюсь по-іншому. Їх не можна любити просто так, їх водночас потрібно і перевиховувати. Яким чином — це вже справа віку людини.

— *A методи?*

— Методи різні. Найпоширеніший — медвітверезник, штрафи, бесіди... У будь-якому випадку люди повинні лишатися людьми. Вислів “Людина людині — Бог” є давнім, першим, саме він повинен визначати людські стосунки. Тоді і правопорушені та злочинів у нас буде набагато менше.

— *Ваше ставлення до друзів, до жінок, до кухні?*

— Друзів маю багато справжніх, не братів по чарці. Скажемо, по полюванню, риболовлі.

В жінці передусім бачу матір, берегиню родини, продовжувачку роду людського. У мене на батьківщині до жінки ставляться з повагою і шаною. Жінка, піднявши білу хустинку вгору, може зупинити кровопролиття. Підняти руку на жінку — це означає не вважати себе справжнім чоловіком. Низька культура дає про себе знати на кожному кроці...

Сам люблю готувати усі кавказькі страви, які знаю. Батько навчив мене, маючи до цього хист. Особливо — “циплята табака”, шашлики, плов, голубці з виноградного листя, українські вареники.

— *I на закінчення. Яким був для Вас цей рік?*

— Важким. Взагалі останні роки напрочуд сильно вирізняються від попередніх. Люди відкинули усілякі межі, умовності, побоювання. Злочинність зростає, громадськість не допомагає. Переважають квартирні крадіжки, вони майже усі розкриті. 36 злочинів склоено по лінії карного розшуку, розкриті усі, крім чотирьох. В основному правопорушення здійснюють неповнолітні. Як я вже говорив вище, складено близько 500 адмінпротоколів із громадських правопорушень, у більшості — сп’яніння, самогоноваріння, крадіжки, хуліганства. Збільшилися випадки використання наркотиків. От така картина.

— *I все ж таки хотілося б чогось оптимістичного...*

— Потрібно сподіватися на краще. І, користуючись можливістю, вітаю з Днем міліції своїх колег і друзів — щастя, здоров’я, сімейного благополуччя!

Редакція газети дякує Рагімову Джалалу Каримовичу за інтерв’ю і приєднується до поздоровлень особисто і від імені народних депутатів селищної Ради.

*Підготувала Анна Войнарович
("Голос Волині". — 13 грудня 1995 р.)*

НАШІ БУДНІ

В історії селища Кvasилів у 1988 році з'явилася нова сторінка – організовано навчальний заклад – середнє професійно-технічне училище № 16, що має мету готувати кваліфіковані кадри для народного господарства України.

За період з 1988 по 1995 рік підготовлено 1810 чоловік. Профтехучилище має відповідну навчально-матеріальну базу з професій: зварник, верстатник широкого профілю, будівельник, слюсар з ремонту автомобілів.

У 1996 році планується відкрити навчання з нових професій, таких, які б стали у нагоді юнакам – випускникам сьогоднішнього дня.

Інженерно-педагогічний колектив забезпечений викладачами і майстрами виробничого навчання, які на належному рівні ведуть викладацьку роботу, виховують молоде покоління гідними громадянами нашої незалежної та суверенної держави.

Велика увага в нашему навчальному закладі приділяється зайнятості молоді. За підсумками календарного року, спортсмени училища, виступаючи на першості області серед навчальних закладів, зайняли почесні призові місця: з баскетболу – перше, з волейболу – друге, з футболу – четверте, з боротьби дзюдо – перше, з вільної боротьби – перше. Також наші учні стали призерами “Кубка козаків” в обласних змаганнях з вільної боротьби. Щорічно зростає популярність східного одноборства – карате, кіоку-шинкай, кунг-фу, де займаються не тільки учні училища, а й загальноосвітньої школи.

Вокально-інструментальний ансамбль СПТУ-16 посів перше місце в області серед навчальних закладів, а майстри виробничого навчання – друге місце з технічної творчості серед навчальних закладів.

Нелегко даються колективу такі результати. І справа в тому, що для цього потрібна кропітка та цілеспрямована робота, і в тому, що не один раз і не один рік точаться розмови про закриття нашого навчального закладу. Проте саме наш заклад дає притулок дітям-сиротам, дітям із багатодітних сімей, дітям, котрі хочуть здобути професію та середню освіту одночасно. Кажуть, що наш заклад як такий на сьогодні не потрібний. А якщо розібратися серйозно, то – життєво необхідний.

До того ж, училище має можливість виготовляти і надавати послуги населенню на базі своїх майстерень: пропонується інструмент для розсухування клапанів автомобіля “Жигулі”, особисті гаражі, токарні фрезерувальні, будівельні роботи для облаштування особистих будинків, гаражів. Із

цього приводу квасилівці можуть звертатися до нас за послугами у будь-який час.

*Андрій Ромер,
директор СПТУ-16
("Голос Волині". – 13 грудня 1995 р.)*

ЩАСЛИВА ЛЮДИНА

П'ятий Міжнародний турнір на "Кубок ветеранів дзюдо", який днями відбувався в столиці нашої держави, дав можливість спортсменам 14 команд різних міст України та збірної дзюдоїстів Ізраїлю ще раз на високому рівні засвідчiti свою майстерність, підтвердити почесні звання майстрів спорту rізних рангів.

Серед 90 учасників цих престижних змагань були і квасилівці, викладачі СПТУ-16, борці, майстер спорту Микола Коба та кандидат у майстри спорту Омелян Мельничук. Саме вони представляли Рівненську область, захищали її спортивну честь.

І знову зустріч із Миколою Кобою відбулася напередодні, вже можна так вважати, Нового року. Він розповів про хід змагань на цьому турнірі, а також і про себе.

– *Пане Миколо, Ваша особистість як спортсмена, як людини у багатьох викликає зацікавленість. Що б Ви могли розповісти читачам нашої газети, з чого, коли почалася Ваша спортивна кар’єра?*

– Я народився в с. Бишів Фастівського району на Київщині. В дитинстві мав важку хворобу – туберкульоз легенів. До 14 років я боровся з цією хворобою. Так, саме боровся. Внаслідок чого – рухомість стала правилом моого життя. Таке “самолікування” додало мені впевненості у правильності обраного шляху. А на його безпосередній напрям свідомо і вагомо впливув мій двоюрідний брат, котрий займався вільною боротьбою. В 16-17 років я вже добре володів її азами. До служби у лавах армії я був підготовлений відмінно. І вже серйозно почав займатися вільною боротьбою під час проходження служби у Німеччині, в групі радянських військ (ГРВН).

У 1971 році демобілізувався вже кандидатом у майстри спорту з вільної боротьби. Був призером та переможцем багатьох змагань, що відбувалися під час служби.

– *A далі?*

— Далі була школа тренерів при Київському інституті фізкультури. Два роки. За направленим приїхав до Рівного, де до 1984 року працював тренером-викладачем ДЮСШ обласної Ради ДСТ “Авангард”. Працюючи тренером, і сам постійно тренувався, виступав у різних змаганнях з усіх видів боротьби. В 1976 році виконав норматив майстра спорту. На той час уже був неодноразовим призером України з боротьби. П’ять років за власним бажанням, з 1984-го, проходив надстрокову службу у Німеччині (м. Плауен). Там займався у спортивному клубі “Динамо”, був запрошений на власні змагання з боротьби дзюдо, котрі виграв, і з того часу став постійно займатися дзюдо.

— *Що запам’яталося особливо?*

— Запам’яталися змагання особисто-командної першості східної Німеччини з дзюдо, де став срібним призером. Це було у 1987 році. Змагання проходили у м. Альтенбург. В 1990 році приїхали до Квасилова.

— *А загалом, з якого року Ви у Квасилові?*

— Із 1975-го. Моя дружина місцева. В січні наступного року буде п’ять років, як працюю тренером-викладачем з боротьби в СПТУ-16.

— *Про досягнення Ваших вихованців неодноразово писалося на сторінках газет. Писалося й про те, що зал для занять з боротьби готувався 8 місяців, що Ви своїми руками творили дива вже не як спортсмен, а як будівельник. Це вже події давні. Тоді у становленні матеріальної бази Вам допомагали хороші люди, зокрема директор училища А.П. Ромер. Що можна тепер сказати з цього приводу?*

— Сьогодні є багато перспективної молоді. Результати добре — маємо призера України Назарчука Володимира та переможців багатьох республіканських та обласних змагань. Діти хочуть займатися, ми разом віrimо у перемоги, досягаємо їх. Інша справа — важке матеріальне становище. Хотілося б оновити інвентар, хотілося б більше заохочувати вмілих та справних спортсменів.

— *Пане Миколо, повернемося до турніру, з якого Ви нещодавно повернулися.*

— Такі турніри традиційні. Турнір тривав три дні. Боролися ми у Палаці спорту Київського педуніверситету. У змаганні брали участь ветерани популярної боротьби від 35-річного віку і старші. Всі вдало демонстрували свої вміння, доводячи присутнім здатність зберігати протягом багатьох років спортивну форму. Майже усі учасники — майстри спорту Міжнародного класу, заслужені майстри. Конкуренція, на мій погляд, солідна.

Проте мені хотілося б сказати про участь у цих змаганнях Омеляна Мельничука, котрий після травми відновив для себе боротьбу у 1992 році. У

ваговій категорії понад 90 кг він виборов почесне 2 місце, програвши представнику з Ізраїлю. В особі пана Омеляна я знайшов друга, однодумця, одноборця. Це був його дебют.

— *A Ваші успіхи?*

— У ваговій категорії 86 кг я став третім призером, проте реабілітував себе в найпочеснішій абсолютній ваговій категорії у фіналі, вигравши у майстра спорту Міжнародного класу з Дніпропетровська. В остаточному кінцевому результаті я отримав 1 місце – став переможцем.

— *Що Вам дали ці змагання?*

— По-перше, – моральне задоволення. А по-друге, ми привезли цінні подарунки, медалі, дипломи... Якщо відбудеться запланований чемпіонат Європи, то всі його призери, і ми у цьому числі, автоматично будемо його учасниками. Маємо запрошення й на наступні змагання ветеранів.

— *I на закінчення...*

— А на закінчення хочу подякувати всім, хто сприяє нам займатися цим видом спорту, хто допомагає фінансово. Хочу побажати таким людям здоров'я, щастя, а до них приєднати і моїх вихованців, на котрих сподіваюся, котрим вірю.

— *Пане Миколо, мені б хотілося додати одну Вашу фразу. А вона виникла з розмови про ринок, про крадіжки на ньому. Тоді Ви, усміхаючись, сказали: “А мене не пограбують. Там повно моїх учнів”. На що я подумала, Ви – справді щаслива людина, у Вас є гідне продовження, у Вас є захист, котрого Ви й самі не дуже-то потребуєте, у Вас є майбутнє. І спортивне, і просто життєве, в яке, на жаль, зараз вірить не кожний. Щасти Вам і надалі!*

*Розмову вела Анна Войнарович
("Голос Волині". – 13 грудня 1995 р.)*

Газета “Голос Волині” виходила двічі на місяць накладом 700 екземплярів, друкувалася в Рівненській обласній друкарні офсетним друком, форматом А-3, дві сторінки.

ЗМІСТ

Лимич А. Кvasilovu	4
Лимич А. Передмова	5
 Кvasilіv у 70-ті роки XIX ст. – 50-ті роки XX ст.	
Пура Я. Кvasilіv	8
Пура Я. Наші прізвища	10
Цинкаловський О. Про Кvasilіv	11
З довідкової книги про парафії та монастирі Волинської єпархії	11
Лимич А. Версії походження назви Кvasilov	12
НАША ІСТОРІЯ (“Вірний вартовий”, “Хроніка Кvasilova”)	13
Войнарович А. Місцеві жителі розповідають...	56
Лимич А. Из дому додому...	58
Литвина Т. Про моїх предків із Чехії	66
Переп'єлова В. Жителі Чеського Кvasilova	68
Шульга С. Загальні відомості	75
ЧЕХИ НА ВОЛИНІ (автор невідомий)	76
Мазурець Л. Глинські чехи	130
Підгайська О. Чеська родина Харватів	132
Крушко С. Волинські чехи (“Оптанти”)	133
Шеретюк М. ХРОНІКА ЧЕСЬКОГО КVASILOVA. Переклад Крем О., Лимич А.	136
Лъє•ик Mikulбъ. Kronika Iheskйho Kvasilova. Nбvrat do starй vlasti	161
Потапчук Л. До історії волинських чехів	170
Трофанюк В. Пам'ятний знак волинським чехам відкрили у Рівному	182
 Кvasilіv у 50-ті – 80-ті роки XX ст.	
Історія міст і сіл УРСР	186
Єфімчук Б. Ти, що не знаєш? Це ж – Кухар!	187
Петриченко А. Спрага творення	190
Пісак В. Моє життя пов'язане з Кvasilovом	213
Патаєвич Р. Кvasilіvська пивоварня	216
Паридуда М. Тоді із двох вулиць...	230
 Кvasilіv у 90-ті роки XX ст.	
Лимич А. Історія селища Кvasilіv за 1991-1995 роки	242
Публікації із газети “Голос Волині”	274

ІСТОРИКО-ПУБЛІЦИСТИЧНЕ ВИДАННЯ

КВАСИЛІВ: ФРАГМЕНТИ ІСТОРІЇ

Том I

Головний редактор
Анна Лиміч (Войнарович)

Набір тексту
Анна Лиміч (Войнарович)
Олександр Коршак

Коректори
Любов Дейнека
Анна Лиміч

Дизайн обкладинки, комп'ютерна обробка фото,
оригінал-макет та верстка
Віталій Власюк

Підписано до друку 29.11.2011 р. Формат 70x100 1/16.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 32,25. Наклад 150 пр. Зам. 55.

Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi@mail15.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».